

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Muzeul Digital al Romanului Românesc

revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Acest roman a fost digitizat în cadrul proiectului Muzeul Digital al Romanului Românesc 1901-1932, inițiat de Revista Transilvania, organizat de Complexul Național Muzeal ASTRA și co-finanțat de Administrația Fondului Cultural Național.

Sugestie de citare a arhivei:

Baghiu, Ștefan, Vlad Pojoga, Cosmin Borza, Andreea Coroian Goldiș, Denisa Frătean, Daiana Gârdan, Alex Goldiș, Emanuel Modoc, Iunis Minculete, David Morariu, Ovio Olaru, Teodora Susarenco, Andrei Terian, Radu Vancu, Dragoș Varga. *Muzeul Digital al Romanului Românesc: 1901-1932*. Sibiu: Complexul Național Muzeal ASTRA, 2020. https://revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932.

This novel was digitized for the project The Digital Museum of the Romanian Novel 1901-1932, initiated by Revista Transilvania, organized by ASTRA National Museum Complex and co-financed by The National Cultural Fund Administration.

Citation suggestion:

Baghiu, Ștefan, Vlad Pojoga, Cosmin Borza, Andreea Coroian Goldiș, Denisa Frătean, Daiana Gârdan, Alex Goldiș, Emanuel Modoc, Iunis Minculete, David Morariu, Ovio Olaru, Teodora Susarenco, Andrei Terian, Radu Vancu, Dragoș Varga. *The Digital Museum of the Romanian Novel: 1901-1932*. Sibiu: Complexul Național Muzeal ASTRA, 2020. https://revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

V. DEMETRIUS

TINEREȚEA CASANDREI

...

ROMAN

■

BUCUREȘTI

DEPOZITUL GENERAL LA LIBRĂRIA LEON ALCALAY, CALEA VICTORIEI

1914

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

688201

V. DEMETRIUS

TINEREȚEA CASANDREI

■ ■

ROMAN

BCU Cluj-Napoca
RBCFG201602949

BUCUREȘTI

TIPOGRAFIA COOPERATIVĂ «POPORUL», B-DI
1913

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

184683

BIBLIOTECA UNIVERSITĂȚII DIN CLUJ

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

PARTEA I

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

TINEREȚEA CASANDREI

I

Cînd răguşitul cîntat al cocoşilor, în miez de noapte, se mistuia în ceaţă, se înăbuşea sub căderea şirurilor lungi de ploae sau răzbătea uşor prin limpezimea seninului, Gheorghe Casimcea nu se clintea de pe-o coastă. Dormea întins, drept ca un butuc, fără să se sucească odată în aşternut. Dar, după o jumătate de ceas, ca şi cum ar fi ţinut seama, prin somn, de cucurigul cocoşilor, sărea din pat, aprindea lumînărica de seu de pe colţul mesii la candelă, şi se gătea în pripă de plecare.

Nevastă-sa, care se culcase cu un ceas, două mai în urma lui, cînd îi auzea tusea, tresărea, deschidea ochii, aţintea urechea, şi pricepea că Gheorghe se pregăteşte de plecare la abator. Femeia nu mai închidea pleoapele, ci îşi întorcea privirile deschise în spre el, crezînd că e datoria ei de nevastă, să fie trează cînd pleacă la lucru razimul casei.

Cîte odată se întrebau cîte ceva; bărbatul vorbea apăsat, răstit, gros, temeinic, totdeauna în vorbe puţine. In sfîrşit, sufla în luminărica de seu, lipită de gura unei ulcele de lut sau de un sfeşnic de pămînt, şi în odae năvălea întunerecul, abia găurit sub tavan, în ungherul despre răsărit, de lumina searbădă a candelii. Pleca, îşi înclina adînc capul, ca să nu-şi lovească fruntea de pragul de sus al uşii. Spatele încovoiat pierea în bezna din tindă, paşii i se auzeau în jurul casii, pe drum; se pierdeau într'un bocănit de cizme, iarna ca şi vara. Maria se cuibărea în aşternut lîngă fie-sa Casandra şi mai dormea ca la două ceasuri.

Cînd soarele îşi arăta undrelele aurite cu care avea să se îmbrace lumea în albimea dimineţii, Maria era pe picioare. Dumnezeu ştie ce putea face prin cenuşiul dintre noapte şi zi, cînd nici pasările în cuiburi nu se îndueplecă să plece în căutarea grăunţelor pentru puii lor. Nu şedea locului. Păşea în vîrful picioarelor, ca să n'o deştepte pe Casandra, şi făcînd te miri ce, gusta poesia nedesluşitului, cînd puterile sunt odihnite; o gusta fără să ştie.

Văzduhul se înălbea, pîlcuri de vrăbii, ca aruncate din pom în pom, se azvîrleau ciripind din toată puterea, în corcoduşi, în zarzări, în tufele de liliac. Cocoşii săreau pe garduri, îşi băteau

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

puternic aripile de trup, ca și cum cereau să fie ascultați, și-apoi, cu gîturile întinse își ascultau cucurigul, mulțumiți. Găini și rațe ca zăpăcite, umblau în cîrduri, doar și-or găsi stăpîna cu poala plină de grăunțe. Sgomotul marelui oraș venea în unde tot mai multe peste casele scunde ale suburbiei, peste curțile largi. Pe stradă se auzea mersul hurducat al sacalei și tînguiosul «Oo! ao, ho!» al sacagiului străbătea în case.

Casandra se deștepta totdeauna în larma orătiilor din curte, hămesite de foame și care veniau să dea cu ciocurile în ușa tindii. Fără zăbavă, se spăla, se pieptăna, se îmbrăca și-i da mă-sii o mînă de ajutor. Nu prea aveau ce face în casa cea mică două femei. De pe cînd avea zece ani, Casandra locuia pe rînd cînd la părinți, cînd la nașe-sa. Dar și la nașe, ca și la ei, aceiași singurătate și tăcere. Pe maică-sa o poreclise lumea «muta» pentrucă n'avea multe vorbe de schimbat peste gard, ori peste drum, cu vecinii. Pe tatăl Casandrei îl poreclise și mai urît: «mocnitul» Căci numai pesomorît îl vedeau vecinii întorcîndu-se pe înserat dela abator, pe omul care pleca la unul noaptea, să jupoae vite și să scoată măruntaele din ele

Gheorghe Casimcea, mînjit și îmbibat totdeauna de sînge și de grăsime pînă la piele, părea o fiară însetată, posomorîtă și desgustătoare. Omul perduse și zîmbet și seninătate tot spintecînd și jupuind vitele, pregătindu-le moartea și stînd martor la spaima și cutremurul bietelor animale, pînă își dădeau duhul. Iar meseria lui făcută zilnic, ani peste ani, zdrobise în inima lui duioșia firească omului, îi înăsprise glasul și privirea, și pusese pe chipul măcelarului o sălbătăcie fără pereche. Insăși fetița lui nu cuteza, decît dacă o întreba el, să-i vorbească, și-atunci cu strîngere de inimă, cu frica nelămurită și sguduitoare pe care o însuflă sîngele pînă și neștiutorilor copii.

Maria Casimcea își perduse și ea, zi cu zi, duioșia de mamă si plăcerea de-a vorbi; în ascuțirea cuțitelor și în mirosul de mațe și de măruntae, vecinic făcute ghem într'un ungher al casei, în posăceala ce se răspîndea în văzduhul puțin al odăii din sprîncenile încruntate ale bărbatului și din buzele lui strînse cu hotărîre, sub mustățile sburlite și stufoase.

Pentru copila Casandra, liniștea din casa părintească era vînătă și apăsătoare. In cimitire e mai mult surîs decît în multe bordee sărace. Doar cînd scăpă pe stradă se mai înviora sufletul fetei. In curte, încă rămînea singură acasă, pentrucă în deobște poarta era închisă de către maică-sa, Casandra nu avea alta de făcut decât să se uite la rațele curții care, tot măcăind și legânîndu-se în mers, căutau lacome să găsească încă vre-un maldăr de mațe, ca să și le rupă una alteia din pliscuri. Doar plopul din poartă, înfrunzea și desfrunzea, găzduind certurile și dragostele a sute de vrăbii, foșnind și scîrțiind, umbrind strada, adăpostind de arșiță ca și de ploae, drumeții, cerșetorii, țiganii și îndrăgostiții pripășiți cine știe de pe unde. Doar plopul putea să-i spună ceva copilei care creștea ca toate făpturile, cu toate simțurile, cu toate nevoile și cu toate dorințele firești.

Maria Casimcea, fie pentru că nu avea să-i dea năzuroasii fete

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

de mîncare după poftă, fie că se sătura de făptura aceia mică şi nepotrivită cu tăcerea casei o trimetea la naşe. Aici Casandra avea să ajute unei bătrîne la deretecat, să'i facă mici tîrgueli dela băcănia din apropiere, şi să înveţe a face la ciorap. Văzduhul singurei odăi locuită de naşe mirosea a gutue, iar liniştea adîncă de aici era misterioasă şi uşoară, ca într'o criptă încăpătoare, aerisită şi albă. Nimeni nu se arăta pe pragul odăiţii. Vara era răcoare în tinda întunecoasă şi lipită ca de eri pe jos cu lut proaspăt, iar iarna se făcea cald în cămărue cu două găteje.

Naşa Casandrii, văduvită de multă vreme, îşi petrecea viaţa între biserică şi casă. Trăia dintr'o pensie mică şi din chiria a două odăiţe la drum, închiriate unui ciobotar. Dusese o viaţă mai bună sau mai rea, era sau nu mulţumită cu puţinul ei avut, nimeni nu putea şti, de şi era limbută ca o gaiţă. De-o întrebai ştia să răspundă pe de-asupra, sau cu un proverb, şi te trezeai că stai de vorbă cu mama Tudora, precum o chema, asupra vremii, asupra mieilor scumpi foc în ajunul Paştilor. Taina ei nu se deslega în vorbe decît în faţa icoanelor Maicii Domnului şi a Sfinţilor Împăraţi Constantin şi Elena, din fruntea casei.

In faţa imaginilor acestea, şterse şi mohorîte, buzele bătrînei se mişcau repede, ochii ei spălăciţi de multele toamne trăite, prindeau să licărească prin ochelarii sprijiniţi de urechi, şi pe care neapărat că şi'i punea, cînd se închina

Ţinea toate posturile, toate Vinerile şi Miercurile, şi nu scăpa o Sîmbătă a morţilor fără să facă o pomană, cît de mică. Popa o dădea drept pildă enoriaşilor lui pentru dărnicia ei cucernică. Nu era de tot bătrînă ca să se îngrijească de mîntuirea păcatelor şi să le răscumpere. Avea vre-o cincizeci şi opt de ani. In tainiţile cugetului ei, credea că'şi cumpără dela Dumnezeu, cu colivele şi micile ei pomeni, zilele de trăit aici pe pămînt. De aceia nu uita nici odată, nici acatistele, nici să lase la miruit gologanul ei de văduvă fără sprijin şi nădejde, atît de preţuit de Christos într'o parabolă. Şi nici pe cerşetorii din tinda bisericii nu'i uita. Avea şi pentru ei cîte un covrigel, un măr, o pară. Vădita ei sărăcie şi cunoscuta'i singurătate pe lume,—nu avea de cît un nepot, unde-va prin ţară—, îi uşuiau viaţa, întru cît ceilalţi nu'i pretindeau mai mult decît dăruia de bună voe. Aşa fiind, milostenia ei şi mulţumirea celor îndatoraţi îi luminau în deajuns cărarea pustie, cu o faimă de care se bucura fără să supere pe altul. Biserica de astăzi, s'o recunoaştem, are darul să hărăzească multor bătrîni şi neputincioşi, pe care şi Cristos i-ar primi cu milă, mici fericiri, nepismuite, dar sigure.

Se înţelege că cucoana Tudora se credea părintele sufletesc al Casandrei, întru cît ea o botezase. Făcînd-o creştină, prin taina botezului, în faţa lui Dumnezeu, în locaşul sfînt al bisericii, ea îşi luase asupră'şi răspunderea mîntuirii. Ar fi vrut s'o crească necurmat sub ochii ei, dar i se ura adesea şi, întărindu-şi inima creştinească ţi îndatoririle crîncene, o trimitea la părinţi ca să mai descurce locul. Un copil îţi dă de lucru; trebue să'l piepteni, să'l îmbraci şi să'i coşi hainele cel puţin odată pe zi rupte sau descusute,

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdr1901-1932

să'l cureți și să'i speli albiturile și hainele. Ajutorul ce i'l da Casandra bătrînii era o nimica. Numai cînd avea fulgi de curățit, cucoana Tudora se bucura într'adevăr de micul ei oaspete.

II.

Slabă, mijlocie la înălțime, cu fața ovală și smeadă, cu ochii mari și castanii, cu priviri lungi, uitate pe ce se așezau, ca și cum înțelegeau tîrziu, așa era Casandra la șai-spre-zece ani. Părul adunat tot în creștetul capului, semănînd cu un cuib răsturnat, mai ascundea o parte din fruntea mică, și umbrea cu tristețe ochii uimiți și bulbucați ai Casandrii. La poarta casii lor se ivea rar. Se arăta numai cînd îmbrăca o haină nouă. Un plop nesfîrșit, a cărui umbră se întindea pe jumătate din stradă, era ca stîlp la poarta lor, rămuros, des ca o mătură verde, în soarele verii, fără să'i pese de piroanele bătute în lemnul lui și de slujba ce o îndeplinea. Părea un paznic uriaș, din poveste, la casa sgripțuroaicii pipernicite. De după el, din curte, Casandra urmărea mersul lumii pe stradă, spiona perechile de tineri, zîmbetele, ochiadele, și trăgea cu urechea la ce'și spun fetele ele între ele. De după plop, ascunsă, aflase ea dorința, patima, clevetirea și cîte altele.

La șai-spre-zece ani, Casandra rămăsese orfană de tată. Pacea posomorîtă, care apăsase văzduhnl cuibului părintesc, își mai albise acum norul negru. In schimb maică-sa plîngea cîte odată ceasuri întregi, și ca norii mănoși se pomeneau amîndouă, mamă și fică, pe plîns. Ziua se făcea seară pentru ochii lor împerdelați de lacrămi. De atîta bocet li se făcuseră ochii roșii, lacrămile sărate tot curgînd printre gene, le luaseră în calea lor, răniseră locul, așa precum și izvoarele smulg pomii, rup pămîntul pe unde trec.

Prin moartea bărbatului ei, muma Casandrii se ridicase dintr'odată din tihnitul întuneric în care trăise, se ridicase deasupra vieții între trecut și viitor. Privise limpede și adînc înapoi, înainte și înțelesese cumplita zădărnicie a vieței. Pricepuse că venise pe lume necerută, nedorită, că se născuse ca să nască la rîndu'i; că vieții nn-i păsa de viața ei, dar că'i pusese în inimă milă și dragoste pentru altul, pentru fiică-sa. Și se întrebase femeia, adîncită în gînduri, de ce nu'i venea să-și sugrume fetița, cînd pricepuse că și viața acesteia tot goală și aspră va să fie. Nu i-ar fi făcut Casandrii mai mult bine curmîndu-i zilele, decît lăsînd-o așa: copil de pripas, fără părinți, fără stare fără meserie? Cu ce o aștepta viața? la ce să i-o ocrotească? Nu o vedea chinuindu-se, bolind, căzînd în moarte la tot pasul?

Infiorată de prăpastia ce se deschidea la capătul gîndurilor ei, Maria Casimcea, sugrumîndu-și cugetul, își trimetea copila la nașe.

Nașa, mai rece și mai limpede la cap, găsi o cale potrivită. Casandra era mare, era cuminte, putea să se ducă la lucru, într'o fabrică dela Filaret. Se știa din auzite că pe acolo țiue văzduhul de mașini, de coșuri de fabrici, că mișună un norod întreg de bărbați și femei, și că fabricele acelea au vecinic nevoe de brațe. Nașa își luă într'o zi fina de tovarășe la drum, trecu pe la Apa Minerală podul sub care gîrla Dîmboviței, ca într'un pat adînc,

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

se mișcă leneșe și galbenă ca lutul, pe cînd pompierii dela gura podului făceau instrucție, țanțoși și absorbiți. Turla, în formă de căciulă ciobănească, a bisericii lui Bucur, părea că se înclină pe un umăr, ca să lase să se vadă turlele bisericii mai mari, care aveau să dăinuiască și după ea, dar care se zidise mulțumită așezării ei mai întîi. Mircea Vodă de pe dealul lui mai înalt, mai temeinic, datora ciobanului Bucur, de pe moviliță lui gata să piară ca un mușuroi de orbeți, rostul lui de mai apoi. Mirosul de tăbăcărie împuțea văzduhul siniliu. Pe bulevardul Neatîrnăre imriosu! Uzinii de gaz schimbă gîndurile în care nașa se adîncise și dădu curaj finei să înceapă vorba:

— Unde mergem nașe? Unde sîntem pe aici?

— La Filaret! unde să fim?

Bătrîna îi vorbise fetii de binele ce-ar isvorî din cîștigul cît de puțin al ei, și din deprinderea cu ostenelile și cu lumea.

Fata mocnitului abia știa să împungă cu acul. Bucătărie știa atîta cît putuse să învețe la părinți și la nașe, adică prea puțin. La fabrică, dacă avea s'o primească, avea să învețe să umble printre oameni, să muncească, să își desvălue, să'și crească iscusința și să-i dea preț.

Bulevardul Neatîrnărei se sfîrșea într'un drum ca de țară, cu pulberea răscolită de toate cortegiile funerare ce plecau din oraș la cele trei cimitire așezate în creștetul Bucureștilor: Belu, militar și catolic.

La stînga drumului, dealungul uzinei, se întindea un maidan verde de iarbă și de băltoace, la dreapta faimoasa cîmpie a Libertății, de pe poala largă a dealului Filaret. Două fîntîni cu apă rece și cristalină ca la munte, aduceau lume multă Duminica în jurul lor. Pe atunci încă se mai petrecea cu apă rece, aer curat, și pe iarbă verde.

Drumețele suiră dealul repede pe una din multele cărări șerpuite și ajunseră aproape de gară.

Nedumerită, nașa privi în toate părțile, ne mai știind încotro să apuce. Un bărbat. în bluză albastră da să treacă pe lîngă ea repede, cu pasul larg. Ea îl opri sfioasă.

— Domnule, unde e pe aici o fabrică, în care se primesc fete la lucru?

— Ascultă bine mătușe, răspică omul în bluză, dai prin curtea gării; vezi drumul?...

— Il văd, dădu din cap femeia.

— Treci prin gară, mergi de-alungul șinelor, pînă dai de un drum care le tae. Acolo să te oprești. Pe dreapta e «Fabrica de tricotaje». Asculți fetițo? vorbi de astădată lucrătorul Casandrii la casa din dreapta, mare, cu două caturi!

Intrați acolo, aia e fabrica.

Și lucrătorul le întoarse spatele, repezindu-se de vale pe deal, fără grije de cărare.

Mergînd dealungul liniilor scîlpind în soare, printre șiruri de vagoane ici și colo, femeile au ajuns la răspîntie și la fabrică. Sfioasă, bătrîna ocolea cu ochii clădirea și căuta un om ca să mai întrebe, despre cîte nu știa nici ea, în privința fabricei. Fata privea cu inima înghețată, casa în care poate că avea să intre și să stea mereu de aci înainte, și în care deocamdată nu știa cum va fi primită, dacă se va pricepe sau nu, și dacă norocul și iscusința o vor sluji. Priveau amîn-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

două din poartă ușa deschisă a clădirii. Bătrîna își trezi curajul și intră, iar Casandra pași în urma ei.

Un miros de lînuri și de parafină domnea în încăperea întunecoasă. In fundul odăii după niște gratii largi, la o masă lungă, doi oameni scriau în condici, în fața a două ghișeuri. O larmă turburc se revărsa necurmaat prin ușa care răspundea în fabrică. In două lăzi deschise așteptau, pe semne ca să le vie rîndul, jurubițe negre și cafenii. Bătrîna se plecă pe unul din ghișeuri:

— Este de lucru la D-voastră, domnule?

— Pentru dumneata? întreabă cu oarecare zîmbet funcționarul.

— Nu. Pentru fata asta. E mare! e cuminte! Unde lucrează atîtea...

— A mai lucrat? întrebă iarăși omul de după zăbrele.

— Ba pînă astăzi... de ce să mint? Nu. Dar e vrednică.

— Să vie de Luni. Cum o cheamă?

— Casandra.

— Nu-i destul.

Bătrîna nu înțelegea. Fata își topi sfiiciunea și, roșie pînă la urechi, vorbi ea:

— Casimcea.

— Foarte bine. Șase lei pe săptămînă. Să vie Luni, la șase, dimineața.

— Vă mulțumesc, domnule; să trăiți!

— Vezi, rosti mama Tudora, de cum se văzu alături de fină, pe drum, în fața fabricii, vezi că pretutindeni sunt oameni buni ca pîinea caldă! Ai văzut ce oameni, și cum mai munceau! Stăteau gheboșați pe hîrtiile lor, nu-și ridicau capetele să vadă un chip de om. Mi-era teamă să le vorbesc, văzîndu-i cum se străduesc de amarnic. Și dacă le-am vorbit, ce oameni de omenie! pe loc m'au înțeles. și te-au primit. Iacă, voi ați fi stat în casă, cu ochii cît cepele de mari, plîngînd și văicărindu-vă, că pieriți, că n'aveți după ce bea apă. N'am făcut eu bine că te-am luat de mînă și ți-am spus: «Hai Casandro?» Cine șade, coada-i cade!

Un șuerat puternic, sfîșietor, ca un țipăt de deznădejde, le împietri pe loc. Erau printre șinele gării Filaret. Femeile întoarseră capetele și văzură locomotiva sălbatică venind mânioasă, pufnind și gemînd, tîrînd în urmă'i ca la douăzeci de vagoane. Priviră cu luare aminte și 'și dădură seama că trenul avea să treacă pe lîngă ele. Stătură locului să privească mersul pe șine al balaurului ca din poveste. Mișcate, îl priviră pînă se depărtă. Locomotiva își micșorase iuțeala, avea să intre în gară.

Femeile se pomeniră iarăși la drum de-alungul șinelor lucii, cu impresia că ziua aceia era mai însemnată decît altele, ca și cum trenul le croise mai largă strîmta cărare a vieții lor.

Cînd trecură prin gară, locomotiva pufăia ca ostenită, vagoanele erau goale. Lumea din ele se resfirase pe dealul Filaretului, care pe unde își avea locuința.

Și iar tăiară cîmpia Libertății, umbrită ici colo de salcii scorburoase, se îndrumau pe bulevardul Neatârnîrii, negru de cărbune, pînă în calea Șerban-Vodă, iar de-acolo pînă aproape de gîrla Dîmboviții așternut cu lespezi aproape trandafirii. Mirosul de dubială, îmbîcsea văzduhul. De-alungul cheiului gîrlei, jos lîngă apă, tăbăcari cu brațe vînjoase trăgeau la mal pieile lăsate în

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

apă, cîteva femei își băteau rufele cu maiul. Apa turbure ca braga avea pete de păcură verzui, violete. Pe malurile verzi cîțiva copii își făceau de lucru, trîntindu-se, gata să cadă în apă.

Mama Tudora aduse pe fină-sa acasă la Maria. Mama deschise ochii mari ca să soarbă cuvintele.

— Șase lei pe săptămînă! spuse scurt Tudora și așteptă răspunsul Mariei.

Maria dădu din cap, își șterse cu șorțul ochii, și rosti cu bărbia în piept.

— Nu mai aveam ce ne face! Pieream. Numai să fie cuminte!

Casandra, Luni dimineață a intrat cu cel din urmă șir de fete și de lucrători tineri, cînd «a suflat de șase». Șuerul lung, gros ca un urlet, care poruncea să fie toată lumea la lucru și să-și înceapă mașinile mersul, i-a aruncat parcă pe ușă pe toți cei de afară. Cînd a intrat Casandra în fabrică, parcă era pe altă lume și nu mai știa cum o chiamă. Nu mai știa să calce; i se părea că cimentul podelei are să fugă. Își ațintea privirea năucă pe o roată și repede, ca să nu amețească, să cadă, și-o muta pe alta. Se dăduse drumul motorului. Sub plafonul înalt, zeci de roți se învîrteau, pe un fus nesfîrșit, de odată cu el, dînd peste cap necontenit niște curele late, a căror învîrtire zăpăcea jos alte roți. Un vuet amețitor se arunca năvalnic către ușa spre care Casandra își întorcea des privirile cu părere de rău, că nu i se deschide ei, ca să plece în lumea limpede și obișnuită. Erau acolo mașini pentru tricouri, mașini pentru ciorapi, mașini pentru broboade! Fetele mici, ca fata Mariei dela plop, aveau de lucru cu jurubițele. Tot prin ajutorul unei mașini, firele treceau pe mosoare numite în fabrică «șpuluri», cu o iuțeală neînchipuită. Mii de șpuluri trebuiau mosorite pe zi, ca să hrănească mașinele, fără răgaz.

Cît s'a mirat mai tîrziu Casandra cînd și-a dat seama că vede lămurit printre curelele și fusele de fier strălucitoare, peste războaele drăcești, pe cutare lucrător neamț, care avea părul creț și-și ținea ochii vecinic țintiți pe ițele întinse, ca să nu scape un ochi. Prin toată larma de iad, Casandra auzea ca toate fetele fluieratul lui Sommer, glasul de trombon al lui Tomsohn, cel care ținea disciplina în fabrică. Undeva, la stînga, era un mare atelier în care se desăvîrșeau tricourile, se împlineau ochiurile scăpate, sub direcția «Doamnei». N-a aflat nici odată cum o chema pe doamna aceia turnată din mult, dar cu carnea tare și strînsă ca mușchii pe oase. In schimb a știut în cîteva zile că directorul, domnul Sperling, cu ochii reci ca oțelul, trăia cu Doamna, și că pentru hatîrul ei n'ar fi dat afară pe bavarezul care i-ar fi mîncat cîinele. Directorul avea un cîne gras, ca o-sînza, vecinic în umbra stăpînului, și, într'adevăr, Bavarezii, de care fabrica era plină, păreau fermecați de spatele lui lat. Romînii din fabrică erau siguri că ei mănîncă cu plăcere carne de cîine și făceau multe glume între ei pe socoteala Bavarezilor. De pildă, în vremea prînzului, dacă se apropia vreun dulău de fabrică, îl luau cu pietre la goană ca să-i scape viața. Și cîte altele.

III

Dosită după plopul din poarta

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

casei lor, Casandra văzuse lumea ca un copil-teatrul. Ca pe o mireazmă pe care o poartă vîntul, cînd vrea, prin vecini, așa cunoscuse ea plăcerile vieții, îndemnurile și îmbierile ei. Le știa, dar nu le cuibărise. In fabrică printre zecile de flăcăi și de fete, Casandra sorbi degrabă văzduhul acru al patimei, dulce al dragostei.

Bărbații priveau într'un anume fel la pieptul și la șoldurile ei. Numai din priviri n'ar fi putut înțelege și se turbura. Flăcăi obraznici îi spuseră în față măscări neacoperite, privind-o în fundul cugetului, ca să vadă cum le primește fata mare. Avea dese ori vînătăi pe trup, pișcată pînă la sînge de degetele brutale ale lucrătorilor. Seara, la semnalul de plecare, din cîrdurile fetelor cîte zece două-zeci se furișau de celelalte, ca să se întîlnească nu departe cu «el». «El» aștepta sugîndu-și țigara, pe cînd fata se apropia legănîndu-se, își repezea mîna, după care urma un țipet, mai mult de durere decît de plăcere, și amîndoi se perdeau în sus, pe liniile drumului de fier, în grădinile cu ulucile rupte pe alocuri, prin șanțurile adînci pline de iarbă. După truda zilei, care numai frica de foame și de tot felul de lipsuri o poruncea, viața își cerea drepturile, brutală, rînjind, amăgind nenorociții cu un minut de plăcere.

Muma Casandrei, auzise, de cînd fata mergea la lucru, de primejdiile fabricii. Știa că dacă bărbați și femei lucrează sub acelaș acoperămînt e peste putință să nu se rătăcească mințile unei fete. Ea își povățuia mereu copila, îi înșira întîmplări cunoscute în mahala de fete rămase însărcinate, apoi cu copiii fără tată, fiind nevoite să se desfrîneze cu desăvîrșire, ca să aducă o pîine pruncului; fără să găsească, așa chiar, o viață mai ușoară. Și apoi, nestăpînitul hohot de batjocură al lumii, viața pe care te încăpățînezi s'o trăești, nu atît pentru tine, cît pentru făptura plăpîndă și caldă ce ți se lipește de sîn, și își întinde oarbă gura lacomă să sugă!..

Duminicile ca și sărbătorile, Casandra nu se mai sfia să stea în poarta casii lor, cu o floare în păr, puțin sulemenită cu foiță roșie pe buze și pe obraji. De cum se înclina soarele către apus și umbra plopului uriaș creștea treptat pe strada plină de gropi, treceau unele după altele cîrduri de fete înțepate, făcîndu-și mersul și privirile de sărbătoare, călcînd mărunt și ușor, privind alene cîrdurile de flăcăi ce se vînturau pe stradă. Flăcăii, fuduli, privind ca de sus, și ei cu mersul domolit, fumînd țigări cu carton și scuipînd printre dinți la distanță, măsurau pe cei dela porți, își înfigeau ochii printre fete, aruncau cîte o necuviință în treacăt, cu glas tare ca să audă ceata și să rîdă. Ocărîți de mume, lătrați de cîte un dulău mai isteț, floarea mahalalei călca bățos, neturburată și se perinda așa pînă tîrziu noaptea.

I se întîmpla uneori Casandrei să se întrebe ce trebue să-i placă, și ce trebue să nu-i placă, din toate cele ce-i treceau pe dinainte, și mai ales din cele statornicite. Era oare mai frumoasă ziua de sărbătoare, cu haitele de flăcăi, cu șirurile de fete trecînd pe ulița lor? Acelaș praf orbea mahalaua de cîte ori trecea Mihalache, mare măcelar, în căruța cu leagăn, săltînd de cîte o palmă de pe pietre în gropi și din gropi pe pietre, iar Mihalache și soția lui bălăbănin-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

du-se zîmbitori, încîntați de goana turbată a cailor roibi.

Uneori beți legănați de băutură, de dragoste și de nesomnul nopții de Sîmbătă spre Duminică, oftau sau chiuiau, dacă mai aveau putere, pe cînd înapoia lor țigani șireți și batjocoritori le cîntau cîntecul potrivit cu patima. Se întreba fata dacă erau frumoase toate acestea și tot ce vedea Duminica dela poartă. Poate că ziua de sărbătoare era bună pentru odihnă, scăpa de uruitul fabricii, de vălmășagul unei lumi nepăsătoare și rele față de ea, ca să se odihnească. Dece nu se odihnea în casă, dece sta la poartă, dacă nu pentrucă era frumoasă înfățișarea lumii? Să stea în casă între patru pereți, să șeadă la poartă, acelaș urît amar o cuprindea. Nehotărîtă sta uneori în curtea casei lor și se uita după soare, după nori, în neștire. Iar cînd își da seama că se uită pe cer, se socotea drept nebună, căci n'auzise pe nimeni spunînd că cerul e frumos și vrednic de privit. Iar în mărunta și neschimbata ei viață n'avea pe ce ține ochii îndelung.

Venise toamna. Mișcătoarele frunze ale plopului se despărțeau tot mai multe de crengi, se legănau șovăitor în cădere, ca să mai întîrzie par'că lipirea de pămîntul umed, cu regret pentru ramura dăruită de soare cu cîte o rază tîrzie, cu frică pentru tina de jos, cu care aveau să se contopească, să se piardă fără urmă.

Intr'o zi, subcomisarul se oprise mirat la doi pași de plop, cu ochii înfipți în ai Casandrei, vesel și cu ifos:

— Dumneata ești de-aici? Nu te-am văzut nici odată! Brava! frumușică fată! Ești a Mariei?

— Da, zîmbi fata, și o adevărată roșață îi întrecu roșul de foiță de pe obraz.

Subcomisarul își proptea gîtul într'un guler înalt, își despicase picioarele ca o praștie, își umflase pieptul în pardesiul de culoarea cafelei cu lapte. Găsea fata pe gustul lui.

— Hm! îmi pare bine că ești în suburbia mea. Și eu să nu știu nimic! Cum te chiamă?

— Casandra.

Puțina lume de pe la porți își ațintise privirile către fată și comisar. Vîntul, ca o pînză smulsă de undeva, din apus, se repezea de-alungul străzii mohorîte, o ploae de frunze curgea de vale din plop, ca pe aripi de moarte.

IV

Bătrînele femei, Maria și Tudora, amîndouă văduve, veneau des una la alta, să stea de vorbă. Dela nămezi se făcea călduț în casă, și fără foc. De obicei gazda stătea în pat grecește, schimbîndu-și din cînd în cînd picioarele amorțite, iar mosafirul pe un scaun. Undrelele, din mîinile lor deprinse, se mișcau și cînd fruntea se ridica de pe lucrul mîinilor, ca ochii uneia să caute în ochii celeilalte. Cîte odată par'că uitau că sînt împreună și o tăcere de singurătate le învăluia. Își depăna îndelung fiecare gîndul, îl sucea, îl răsucea de nu mai era el; îl părăseau fără să-și dea seama și ajungeau cine știe unde. Lucruri cu neputință de îndeplinit, ca și fapte vechi se așezau ca apa turbure în pahar, la fund, adevărate visuri nebune, nepotrivite cu sărăcia lor. Soarele își revărsa lumina palidă prin ferestre, pe pat, pe pămîntul de pe jos, pe șubrezii pereți de casă în paiantă.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Se înseninase iarăşi toamna. Zîmbea însorită printre ramurile negre şi goale, şi sufletele se bucurau şi de surîsul acesta, rece ca un adio.

Pămîntul udat în fiecare dimineaţă de brumă, se svînta, se sbicea prin gropniţe, hrănea ici colo mănunchiurile de iarbă. Pierise însă cu desăvîrşire graiul tainic, şopotul ascuns a mii de vieţi aciuate şi adăpate de veneneala ţărînii. Casandra avea ce aştepta acum, nu numai sărbătoarea, ci orcînd, seara la poartă. Urîtul pierise ca să'i ia locul nesomnul, în care îndruga în gîndu-i cuvîntări întregi, întrebări şi răspunsuri. Subcomisarul venea des lîngă plop să stea de vorbă cu fata Mariei. Cînd n'o găsea, fluera într'un anume fel şi Casandra, cu urechea aţintită, prindea şuerul, pe care maică-sa nu-l auzea, şi eşea în drum. Vecinii vedeau, cu toate că felinarul uliţei rămînea stins de multe ori, doi inşi învăluiţi în întuneric, făcînd o singură mogîldeaţă lîngă trunchiul plopului. Şoaptele, tăcerea lor, larma uşoară şi priceputa a sărutărilor lor, făcură agere privirile vecinilor. Multe fete n'aveau somn liniştit pînă tîrziu, roase de pizmă.

In sgomotul fabricii, aspru, asurzitor şi necontenit, Casandra auzea limpede ce-şi povesteau suratele, pe cînd mîinele tuturora călăuzeau dibaci firul de bumbac pe şpuluri pînă la sfîrşit. Lucrul mergea iute, omul poate că l-ar fi încetinit, dar rîvna maşinilor, suflul războinic ce stăpînea toată fabrica iuţea braţele, agerea ochii şi deprindea urechea să prindă, prin vîltoarea de sunete, graiul omenesc.

Uneori dragostea din sufletul Casandrei biruia harmalaia năpăditoare într'aşa chip că fata nu mai auzea nimic în juru-i, ca şi cînd însuşi motorul, inima fabricei, ar fi stat din uriaşa lui pulsaţie. Amintirea subcomisarului, năzărită în minte-i dintr'odată, lucea şi bucura, întuneca si înlătura tot ce se afla în jurul Casandrei, ca o iconiţă mîntuitoare scoasă din sîn repede într'o clipă de primejdie. Fata Mariei se ridica deasupra trancătului, zuruitului şi şueratului fabricii, într'o linişte deplină, ca un lotus alb peste o baltă verde şi miasmată. Ea zîmbea imaginii iubite, gîtul i se încorda într'o poză mai mîndră şi mai graţioasă ochii îi străluceau de fericirea lăuntrică, şi căuta să ţie pe loc amintirea şi să se cufunde la nesfîrşit cu ea. Şi deodată firul de lînă se rupea, fabrica învia în juru-i, de par'că ridica cineva stăvilarul unor ape mari. Fetele din juru-i, tot lucrînd mereu, îşi dădeau coate, în pofida ei.

De şi nu se destăinuise nimănuia, tovarăşele ei de lucru aflară de întîlnirile din faţa porţii. Mai întîi trei vorbiră între ele şi o cercetară cu ochii pe furiş. Peste puţin timp aflară toate cîte lucrau la şpuluri, şi de la ele fabrica toată. La prînz, pînă să înceapă lucrul, aveau ce vorbi. Îţi place Muta? Se vede că nu vorbea de mîndrie. Ce o fi văzut la ea subcomisarul? Trăeşte cu el? Mă mir de ce mai lucrează alături de noi!

Fiecare din ele avea cîte un ibovnic. Dar iubiţii lor erau de acolo din fabrică, lucrători, meseriaşi. Nu se pizmuiau una pe alta, pentrucă li se părea că aşa trebuia să fie, întrucît lucrătorii le stăteau în drum, îi vedeau zil-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

nic, lucrau sub acelaş acoperămînt şi aveau aceaşi stare de nevoiaşi. Un subcomisar însă, li se părea din altă lume, mai fudulă, mai aleasă.

Intr'amurg, pînă la lăsatul lucrului pe a doua zi, minutele se lungeau cumplit pentru Casandra. De cîtăva vreme i se părea că lucrătorii o îmbrîncesc mai mult pe ea la eşire, decît pe celelalte fete. O duşmănie înverşunată îşi urzea bezna în jurul ei, clocotea surdă şi neputincioasă, şi ţinea să se arate drept un dispreţ de om cinstit pentru o lepădătură femeiască.

In vorbe, în privire, în golul ce se făcea în preajma ei la prînz, fata de şaptesprezece ani simţea palme, înfruntări şi înjurături. Din instinct ocolea gîlceava, căutată de ceilalţi, se ferea de tineretul fabricii şi se răznea la o parte. Dar singurătatea ei era şi ea luată drept fudulie, drept dispreţ.

Iar pe cînd fabrica o izgonea din cercul ei, subcomisarul venea în fiecare seară, tot mai stăruitor şi mai cald; îi vorbea, o înfiora, o înfierbînta şi 'i făgăduia o viaţă liniştită în casa lui de holtei. Se mira şi ea ce o mai putea ţine legată de casa părintească. Maică-sa? N'o iubea pe ea mai mult decît pe el. Starea de ţiitoare la care o îmbia el? Nici atît. In fabrică puţine femei măritate văzuse. Lumea trăia cam pe apucate, dragostea era şi ea o foame ce se potolea în silă, pe furate, pe furiş, fără să lase datorii, hoţi şi păgubaşi. Toată lumea era mulţumită la urmă. Prilej de haz pentru bărbaţi, cînd îşi aduceau aminte la cîrciumă, după multe pahare golite, rare ori pricină de păruială, de vărsare de sînge şi de amor. Nu mai bate vîntul patimilor mari. Frica temniţei sigure a scos cuţitele din mîni şi le-a dus la bucătărie. Mai eri te puteai avînta în cea mai năzdrăvană faptă: se putea să cazi, să ţi se reteze capul pe butuc, să-ţi dai sufletul în streang; dar se putea prea bine să ajungi tărîş, grăpiş căpitan de oaste, pomojnic, om de încredere al lui Vodă sau al boerului Răspăr. Norocul trăia pe vremea aceia mai mare şi de cît Domnitorul. Astăzi trebue să fii mulţumit dacă poţi să mori ceia ce ai ajuns să fii pînă la 35 de ani. Cei de jos se frămîntă netrebnic ca furnicile şi n'au un fir de iarbă pe care să se urce.

Perechile de îndrăgostiţi rare ori durau o gospodărie. Mila de semenul tău, care răzbate şi prin cremene, înduioşa pe bărbatul care se ştia vinovat de sarcina femeii. Cînd o vedea suferindă, cu un copil în pîntece, cînd se gîndea că şi el a fost povară în coapsele maicii lui, bărbatul se frîngea de mijloc, pleca fruntea îndîrjită şi îşi primea nevasta sub acoperămînt. Trăiau aşa, fără cununie. Căsătoria cere zaiafet cu lăutari şi cu petrecere costisitoare. Casandrei nu-i era teamă de ponosul de ţiitoare... Totuş, şovăia să-l asculte pe subcomisar. Pasul era mare şi hotărîtor. Odată plecată din casa părintească, sub nici un cuvînt nu mai putea trece în mahala drept fată. Apoi maicăsa nu gîndea şi nu simţea ca lumea din fabrică. Ea trăise după vechile obiceiuri, în respectul şi cu frica de bărbatul pe care îl primise, de şi nu-l alesese. Naşa de asemenea ar fi urgisit-o odată pentru totdeauna, aflînd c'a plecat după un om fără cununie, fără învoirea mamei. Văduva Maria n'avea cum să-şi ferească odrasla

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdr/1901-1932

decît cu vorba. Eşise din mutenia ei; povăţuia de cîte ori tresărea văzîndu-şi fata aprinsă la faţă, abătută, sau cînd o auzea cîntînd ca nealtădată de dor şi de dragoste. Căsuţa scundă înăbuşa sufletul fecioarei îndrăgostite. Pereţii albi, coşcovi, strîngeau ca o carceră, împiedicau sburdălnicia de căprioară, dobîndită de curînd.

Iarna venise. Ceruri de nori scunde îşi scuturaseră îndelung puful alb. Puzderia de zburătoare nehotărîte umpleau văzduhul, se legănau uşoare şi se lipeau tot mai multe de faţa pămîntului. Acoperişurile albe, drumurile albe, albi copacii despoiaţi de podoaba frunzelor verii, oraşul tot părea o sărbătoare a nevinovăţii. Ca o glugă ciobănească sta omătul pe acoperişul cuibului Casandrei. In miile lui de braţe, plopul singur ţinea o iarnă întreagă de zăpadă. Pe drum, afînată, neaua sta de trei palme, albă, cu răsfrîngeri viorii.

Casandra se strecură din pat ca o şopîrlă cînd auzi flueratul ştiut. Afară, prin văzduhul de cleştar, flueratul sunase ca dintr'un nai de argint. Mama ei dormea cu faţa către perete. Candela aţipită îşi arunca slaba veghere într'un colţ al odăii pe un maldăr de haine femeeşti, desbrăcate şi repezite acolo în pripă. Casandra se îmbrăcă în grabă, fără sgomot. Işi puse broboada în cap, deschise hoţeşte uşa, o închise binişor şi se furişă tiptil în ograda părintească, afară la poartă. Auzise bine chemarea. Cu gulerul ridicat, cu pălăria trasă pe ochi, el o aştepta. Strada era pustie. Umbra plopului era culcată pe zăpada nesfîrşită, ca o pată fumurie. O noapte senină de rai pogorîse pe albinea pămîntului. Voaluri albe şi beteală se revărsau necontenit din fîntîna lunii. Stelele străluceau de par'că aveau să piară a doua zi, şi văzduhul albastru şi îngheţat nu era străbătut de nici o undă de vînt Se auzi o mişcare pe aproape, ca de aripi şi un trîmbiţat de cocoş. Apoi altele, răspunsuri, se destrămară în aer. El îi petrecu braţul drept pe după mijloc şi ea îi înfăşură mîna în broboadă. Mergeau aşa, încet, călcînd ca pe covoare scumpe, ca pe staturi groase de petale, argintuiţi de lună. Mergeau în neştire, fără ţel. Nu le era frig, şi ar fi avut ce să'şi spună un veac. Omătul scîrţîia sub paşi. Cuprinsul scînteia ca pulberea de pietre scumpe. Gerul le mîngîia obraji ca o mînă rece o frunte înfierbîntată. Ea se lipea de el, caldă şi supusă, el o strîngea pe coapsă ca şi cum rostea un jurămînt, în sfinţenia nopţii, neasemănat de frumoasă. După mult umblet, ca din întîmplare, se aflau în faţa casei lui.

— Vino să vezi unde stau eu. Am îngheţat de frig, spuse el.

— Nu, nu se poate, se împotrivi Casandra, nevolnică. Par'că la tine cine a făcut focul?

— Mi-e frig, crede-mă. Am lăsat focul făcut. Trebue să fie un jeratic de-o frumuseţe.

Ea pricepu că pregătise focul anume ca s'o primească. Putea să-i înşele aşteptarea, pregătirea, cînd venise pînă în poarta casei lui, şi să plece pe o noapte, atît de frumoasă? Să plece după ce se înţeleseseră aşa de bine, ca două suflete gemene? Putea să plece singură la cuibul ei ursuz?

El deschise poarta de lemn. Un cîine mare, lăţos, sări înainte lor, pe trotuar, lătrînd de bucurie. Ochii

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

dulăului licureau în bătaia lunii, umezi.

— Nu fi copil, Casandro. Ne dă cîinele de gol. Taci Grivule.

Dar Grivu sărea şi lătra, se urca cu labele pe el.

Fata se uită de jur împrejur. Tipenie de om nu se zărea pe întinderea albă a drumului. Pasul nu i se mai părea atît de greu de făcut, în noaptea aceia albastră pînă'n cer şi albă cît ţine faţa pămîntului. Apucată de mîini, ea se lăsă dusă. In odaia întunecată, jeraticul rumen îmbia palmele să se întindă către el. Uşiţa sobei era dată înlături, un zăbranic subţire de cenuşe învăluia jarul sîngeriu. Manole aprinse lampa pe măsuţa din mijlocul odăii. Fata se lipise de sobă, stingheră şi înstreinată. Era în casa lui, în care gîndul ei îl urmărise de atîtea ori: cum stă la masă, cum doarme în pat, cum se pregăteşte de plecare către ea. Curiozitatea îi purta ochii pe mobile, pe cînd frica îi grăbea bătăile inimii. De cîte ori îşi înşierbîntase aşternutul trăind cu închipuirea ceasul de acum, venit în sfîrşit.. În închipuire nu-i fusese frică, se lăsase strînsă în braţe şi strînsese şi ea pe pieptu-i zvîcnind nebuneşte, caldă, pe bărbatul iubit. Pe cînd maică-sa dormea înfăşurată cu ţoale peste toale, pînă peste cap, ea, asudată, nu-şi mai putea suferi plapoma, şi o da înlături. Dorea să vie întîmplarea care o spăimînta. Îşi jura în taină, pe cînd candela pîlpăia sub iconiţă, să se lase desnoadării lui Manole, ca atîtea fete pe după garduri, prin vii, prin şanţurile ocolite din preajma fabricii. Ar fi fost zănatică să se împotrivească omului pe care-l iubea, om mai de soi decît semenii ei, şi cine ştie pe-a cui mînă să încapă! De atîtea siluiri auzise! Nici nu se mai plîngeau fetele mari, pierzîndu-şi cinstea, socotind că într'o zi sau alta, acela sau altul îi va frînge mijlocul, şi o va răsturna pe spate, în bezna unui loc viran...

Manole scotoci bine soba pînă în fund şi scoase la faţă un maldăr de jeratic. Puse o tingire mare la foc şi răsucîndu-se pe un picior, ca un titirez, scoase fetei broboada de pe umeri.

— O să bem un ceai împărătesc. Am să fac aici cald ca'n bae. Acasă, nu duce tu grije, te duc eu, la cîntatul despre ziuă al cocoşilor. Mai e vreme pînă atunci! Să nu fii năzuroasă. Mă iubeşti or nu, acum am să văd!

Era năzuroasă! Imputarea i se părea şi ei nemerită. Ce bine şi cald era cu el, în odăiţa de holtei. Aşa putea să fie în toate serile, în care nu era de servici la secţie.

Frumoasă mai pare viaţa în braţele dragostei. Era zăpăcit şi el, se vedea limpede. Hotărît să pregătească ceai şi s'o îmbete cu rom, scotea tingirea din sobă cu apa nefiartă şi punea zahăr în ea. Se repezea apoi să-şi strîngă iubita în braţe, lăsînd toate baltă. I se părea că în stradă se aude un sgomot de scandal, şi atunci, subcomisarul! rămînea în mijlocul casei în ascultare. I se păruse. Săruta sînii fetei şi lăsa să clocotească apa, să dea afară peste cărbunii din sobă.

In sfîrşit băură ceai, în pat. În casă era cald să se topească o făclie de ceară, iar mirosul de rom plutea în aer ca parfumul de chiparoase. Moleşită, pătrunsă de căldură şi de beţia dulce a ceaiului şi a ceasului de iubire, Casandra se rezemase pe perne. Manole întinse mîna şi făcu lumina lămpii mică de tot.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Cînd s'a văzut iarăşi lîngă maică-sa în patul ei de acasă, în care se strecurase ca mai înainte, prin sală şi în casă, aşa ca umbra unui hoţ, cu capul greu de cîte petrecuse, trează şi uimită s'a întrebat ce se întîmplase? Cel mai însemnat lucru din viaţa unei femei i se întîmplese acum un ceas? Ce schimbare desăvîrşită adusese în firea, în fiinţa ei? Ce pierduse şi ce dobîndise? Ce simţise, ce făcuse ea, odată pentru totdeauna, ca să se numească altfel decît pînă atunci? Căci da, ea era de-acum femee, nu mai era fetiţa Casandra.

Amăgită în tainicile ei aşteptări, Casandrei îi era teamă. Se temea că lipsa ei de mulţumire adîncă, golul ce-l simţea, abia scăpată din îmbrăţişarea iubirii, sînt o dovadă a netrebniciei ei. Ea ştia că fetele din fabrică, şi cele mai năzuroase, căutau să-şi întîlnească ibovnicii, ca şi cum ar fi simţit o mare plăcere, nepreţuită, în braţele lor. De ce nu simţise şi ea mulţumirea aceia, ci se desgustase? El, Manole, da, fusese fericit, cu toate că avusese ceva de fiară, şi de nebun. Pînă şi gîndul că avea să dea ochi cu el îi făcea inima arici. Plăcerea lui i se părea neomenoasă, întreaga faptă murdărie şi durere, din care, Doamne fereşte! putea să se nască un copil! Un somn profund o cufundă în perne. Dormi mult; a doua zi era Duminică; ibovnicul îşi alesese bine ziua.

V

Toate erau aceleaşi ; fabrica duşmănoasă, înghiţind-o ca o gură imensă şi lacomă, fără alegere prîntre alte zeci de făpturi; casa părintească mohorîtă; maică-sa aceiaşi bătrînă posacă sau cicălitoare; plopul din poartă jalnic în vînt şi pustnic!

Casandra se mira uneori, dar îşi trăia viaţa cum i se hărăzise. Numai în capul şi în sufletul eise petrecuse ceva mai neobişnuit. Un foc viu ca de gîteje i se iţise în trup şi în minte, dintr'odată pîlpîise viu, îşi bătuse flăcările orbitoare în nemărginirea de ocean a lumii, fără ştirea nimănuia, fără veghea şi păsarea cuiva, ca să se stingă singuratic. Nimicuri toate sbuciumările noastre, fără răsunet, fără urme! Dragostea Casandrei, se făcuse ceva obişnuit şi pentru ea. Plăcut şi obişnuit.

Fata se agăţa par'că de simţirea asta, ca să rămînă cu ceva, să simtă ceva de pe urma unei fapte care'i amăgise tainicile aşteptări.

In toiul ernii, la miezul nopţii, cînd toate dormeau, cînd şi văpăile mistuitoare din sobă intrau în jeraticul somnoros, învăluit în cenuşe, cînd candela îşi asfinţea puţinul suflet de văpaiţă de iască, femeia Casandra se ridica jumătate din pat şi asculta valul ca de mare depărtată al vîntului şi al Bucureştilor. Dacă un drumeţ întîrziat, sau gardistul, trecea atunci pe drum, i-se auzea paşii bătînd pe paveaua îngheţată, de puteai să'i numeri. In unele nopţi, flueratul ştiut pătrundea peretele subţire al colibei şi Casandra, ca la poruncă, dar uşoară ca umbra, se strecura din patu-i, de lîngă maică-sa topită de somn, se îmbrăca în pripă, cu haine şi ghete de vată parcă, şi eşea la poartă. Ca să nu'i priceapă cineva, treaz la ceasul acela şi pe drum din întîmplare, nu stăteau de loc la tulpina plopului. Infăşurată în broboada ei, Casandra îşi petrecea amantul spre casa lui. Aici n'o

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

mai aştepta ceaiul aromat şi îmbătător; de multe ori în camera de holtei era frig, şi intrau repede în aşternutul primitor şi gata să fie cald. El nu i se mai părea acum firea crudă şi nepăsătoare de durerea altuia, a cărui privire şi a cărui faţă, sălbăticite, o înfricoşaseră în prima noapte de dragoste adevărată. E drept însă că ea nu-şi mai aducea aminte durerea şi murdăria de atunci, aşa cum le simţise. Îl iubea pe Manole, şi voia să'l iubească. Simţea une-ori că poartă în inimă preţul tuturor suferinţelor trecute şi atunci se mulţumea cu atît. Dar nimeni nu'i ştia avuţia. Firea ei de femee suferea. Femeia doreşte să se arate lumii cu omul pe care'l iubeşte: mîndră, glorioasă de dragostea ei şi-a bărbatului. Numai aşa e ea o făptură desăvîrşită. A fost aleasă dintre mii de fiinţe semene ale ei Să n'o bănuiască nimeni că se ascunde şi că patimile o rod, o svîrcolesc în aşternut, o veştejesc în singurătate şi în lipsă de noimă. E iubită, iubeşte, asta este toată menirea ei. Casandra suferea gîndind nelămurit la lucrurile astea. Îşi vedea iubitul odată, de două ori pe săptămînă, cu mare pază, nu se putea destăinui nimănuia, încă o nevoe a sufletului înăbuşită. Cei din fabrică ştiau acum mai puţin decît pe vremea întîlnirilor nevinovate pe lîngă plop, în faţa casei. Pe atunci, Casandra, după ce că era din fire tăcută, mai era stînjenită de ceva: nu'i venea să'i spună lui pe nume sau să'i zică «tu», şi pricepea că nu se cuvine să'i spue «domnule». Acum, în sfîrşit, îl tutuia, fără să ia aminte, în căldura vorbirii. Şi acum îi plăcea mai mult să tacă, să'l asculte rostind ca din carte despre ea, despre el, ce va fi şi cum va fi, în viitorul nelămurit.

Fără să'şi dea seama, subcomisarul tresărise, nemulţumit aproape, la tutuirea fetei. El o cucerise, plecîndu-se ca de pe o treaptă către ea şi acum o vedea alături de el. N'o putea ţine de rău şi nici nu'i trecuse prin gînd s'o dojenească. Femeia cu care se culca, avea dreptul să'i fie egală, măcar la vorbă.

Iarna avea toane neaşteptate. Slujba de subcomisar începea să'i dea rar cîte un răgaz, în care să vie noaptea ca să fluere din poarta cu plop. Temeri multe şi dureroase începură să învăluiască cugetul Casandrei. Vorbe, gesturi, tăceri de-ale lui, urîtul care'i căsca fălcile pînă în tavan, toate începură să fie cercetate de fată. Avea dese prilejuri şi pricini de mîhnire. Manole nu mai venea nici aşa de des şi nici purtat de voioşia de odinioară. Ea se simţea sdrobită de nopţile de nesomn, înviforate de griji şi de neputinţă, înghemţată de aşteptare zadarnică. Aprinsă, cu mintea ca într'o furtună, Casandra se strecura din aşternutul părintesc, asculta holbată în mijlocul odăii, părînd o stafie sub întunecata lumină de iască. Vîntul îşi legăna apele mari de-asupra oraşului aţipit, care se cufunda par'că în somn adînc, cu tot dinadinsul, ca să se odihnească şi să înceapă a doua zi munca, năzuinţa şi dezgustul îngropate în perne. Femeia înşelată şi părăsită asculta în vuetul perdut al nopţii, scîrţîitul dureros al plopului, şi'i venea şi ei să geamă de nelinişte. Umbre negre se clătinau pe pereţi, ca giulgiurile strigoilor, candela roşiatică se închidea şi se deschidea ca o pleoapă de muribund. Bătrîna se întorcea

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

une ori în așternutu-i, întreba ceva, borborosind, și adormea iarăși adînc. Casandra se îmbrăca repede, ca să fie gata cînd va auzi semnalul. Cîte un beţiv îşi tîra aiureala pe drum şi sunetul mersului lui şovăelnic răsuna pînă tîrziu. Manole nu venea. Casandra se desbrăca iarăşi, sigură că n'are alta de făcut. Alte dăţi, pe neaşteptate, după ce era doborîtă de nopţi de veghere zadarnică, fluieratul trecea prin văzduh, ca o părere. Se auzise sau nu? Fata asculta cu bătăile inimii în urechi. Venise! Neîncheiată la ghete, la bluză, înfăşurată în broboadă sau nu, se furişa afară. N'avea curaj să'l mustre şi o biruia veselia că'l vede. Plecau amîndoi, coapsă lîngă coapsă, în noaptea albastră de vară, priveghiată de mulţii ochi clipitori ai stelelor. La întoarcere, el nu o mai conducea acasă. Fiind om cunoscut prin mahala se putea găsi unul care să'l urmărească şi să'l dea de gol, spre paguba fetei. Ea venea singură, da în brînci, cu fiecare umbră de felinar în cîrcă, temîndu-se de pomi, de cîini, de gardişti şi de beţivi. Subţire, uşoară cum era, se făcea una cu umbra gardurilor. Numai lipăitul paşilor pe noroi sau pe pămînt uscat se auzea pe urma ei.

Şi iarăşi nopţi peste nopţi de aşteptare se adunau la olaltă, ca norii ce pregătesc o furtună cumplită. Ea nu'i cerea alta decît s'o cheme la el cît de des. El n'o hrănea, n'o îmbrăca, nu'i cumpăra nimic. In atîtea luni de cînd trăiau împreună primise un singur dar: o pereche de cercei dela marchidan. Şi nici să'l vadă nu putea! Făptura ei slabă de fetiţă se oţelise în lupta cu gîndurile.

Noaptea nu mai era pentru ea neagră ca păcura, ca iadul şi ca mormîntul. Oamenii, umbrele, lucrurile deveniseră oameni, umbre şi lucruri.

După ce-l aştepta zadarnic, svîrcolindu-se ca ţiparul pe mal, pleca din casă dreaptă şi puternică. Numai pasul ei trezea tăcerea moartă a uliţelor întortochiate şi pustii, deşteptă cîinii prin ogrăzi şi lăsă urme în praful gros de pe uliţi sau în noroiul cleios de după ploie. Pătrundea în curtea casei lui; i se strîngea inima ca într'un pumn mînios, dar era hotărîtă să înfrunte pe oricine ar fi întrebat-o ce caută la ceasul acela din noapte. Ca un stei de piatră rămînea fetiţa în faţa uşii încuiate. Curajul bărbătesc o părăsea. Vedea de jur împrejurul locul străin în care pătrunsese ca o hoaţă. Curtea era plină de ferestre. El nu ţinea de cît o odăiţă printre multele camere de-acolo. Toate ochiurile de geam o priveau negru. Ghemuită se furişa în stradă şi mergea de-alungul ulucilor până acasă. Aici se strecură sfîrşită, umilită şi neputincioasă, ca o pisică hămesită şi bătută.

Fusese de ajuns de două ori să se ducă singură în căutare lui, ca să'şi facă obicei. Il găsea cîte odată acasă. El o auzea bîjbîind în dreptul clanţei, ciocănind uşor ca să nu deştepte şi pe altă lume şi, mulţumit sau nemulţumit venea să'i deschidă. Tăcerea ce urma une-ori sta ca lespedea pe pieptul Casandrei. Văzînd-o că vine singură, el nu mai venea de loc să fluere din poartă, în umbra plopului uriaş. Stînd alături în pat cu femeia nepoftită şi nedorită, adormea acum bărbatul care bătuse drumurile noaptea prin crivăţ şi zăpadă, pentru sărutări nevinovate.

— Ai luat doctoriile ce ţi le-am

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

dat? o întreabă el într'o zi, întorcîndu-se cu faţa spre ea, după ce şezuse mut, gînditor şi rece în fundul patului.

— Le-am luat. Nici un folos.

Omul tăcu mocnit. Era furios pe soarta care-i hărăzea un copil, cu o fată dela o fabrică de tricotaje. Putea să crească asemenea odraslă? Un prieten, student în medicină, îi adusese medicamente sigure. Nici un folos. Blestematul neam al săracilor se înmulţeşte ca puricii, orcîte piedici i s'ar pune. Nu-l poţi stîrpi cu medicamente.

— Cine ştie cu cine mai trăieşti tu pe la fabrică! S'a mai pomenit o lucrătoare dela tricouri cinstită? Haida de! Vrei să-mi pui un copil în spinare! Ai greşit adresa, micuţo!

Fata plîngea cu sughiţuri, neştiind să se răsvrătească, să pălmuiască pe bîrfitor. Vorbele lui o dureau, îi sfîşiau pieptul cu cîngi. Răsuflarea ei îngreuiată şuera în văzduhul odăii strîmte, străbătînd pereţii.

— Taci! îi mîrîi în ureche, bărbatul sătul şi scîrbit. Vrei să te afle lumea? Aici? la mine? Te pricep! te făleşti cu mine!

Dar fata nu'şi putea opri clocotul din piept. Cu o mînă hotărâtă şi puternică Manole îi astupă gura.

Printre degete eşea ca un bîzîit de bîrzăune din gura copilei. Ea însăşi se silea să tacă, dar nu reuşea pe deplin. Casa toată se clătina, întunericul stăvilit în odae de storuri făcea vergi de lumină. Bărbatul începu s'o roage dulce ca să tacă, şi ea tăcu în sfîrşit. Perna şi părul ei de pe la tâmple erau ude de lăcrămi, şi totuşi Casandra n'ar fi ştiut să spună, mai apoi dacă era mîhnită de vorbele lui neomenoase, or dacă era veselă de mîngîerile lui din urmă.

Tot atunci maică-sa, bănuitoare, căuta să'şi rupă somnul în două şi s'o prindă.

Intre grija şi spaima că e însărcinată şi că va fi părăsită, aşa-i se treceau zilele vîndute fabricii. Acolo, în huetul şi-n ciocănitul maşinilor, în cutremurul necontenit al clădirii, în munca zorită de motor, tocmai acolo Casandra uita îndelung viaţa şi prăpăstiile ei. Cu şoldurile căzute, cu faţa suptă, cu ochii mari şi uitiţi, nici aşa n'o erta ura tineretului din fabrică. Visul înfiripat cînd-va de părăsirea fabricii, de nevastă de subcomisar, pierise, de şi ştia că poartă în pântece un copil. Găsea că el, Manole al ei, are dreptate să nu se încreadă în cinstea unei fete dela fabrică. Işi pleca fruntea îndreptîndu-se către casă, omoplaţii stăteau să-i tae haina în spate, şi mergea înainte ca în propria ei viaţă, fără alegere pe cale. Une-ori o biruia somnul de vreme, şi nu se mai putea duce la el acasă decît a doua-zi.

Intr'o seară văzu dela poartă lumină multă în fereastra odăii lui. Râsete, glasuri se auzeau de afară. Era petrecere la subcomisar. Casandra putea să vadă pe fereastră pe toţi cei din casă : doi bărbaţi străini, Manole, şi trei femei. Erau trei deşuchiate de femei: una sta cu braţele încolăcite pe grumazul unui ins ciupit de vărsat, alta sta pe genunchii lui Manole, şi bea cu el dintr'un pahar. Se vedeau pe masă resturile unui chef la toartă. Casandra a stat înlemnită cu ochii holbaţi la femeia de pe genunchii lui. Ii venea să bată cu pumnul în fereastră, să ţipe şi să batjocorească toată lumea ceia. Se gîndea însă

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

la mînia lui şi, de necrezut, îi era teamă că odată supărat pe ea s'ar puteà să nu se mai împace. Cine era ea să-l împiedice dela petreceri? Ce era el vinovat dacă prietenii îi veniseră în casă, aşa, cu otrepele acelea de femei, şi una i se aşezase pe genunchi? Doar nu putea Manole s'o lase la pămînt, spunându-i că e în dragoste cu alta, cu ea. Şi totuşi n'avea inimă să plece dela fereastră. Sorbea cu ochii priveliştea sfîşiitoare. Îi era frig, un vînt rece de toamnă timpurie suflà duşmănos. Trebuia în cele din urmă să plece. Unul dintre meseni se ridică să iasă din odae. Fricoasă, Casandra fugì până afară din curte. Odată ajunsă în stradă, o luă către cuibul părintesc. A doua zì, la miezul nopţii, ceas de întâlnire şi de dragoste, Casandra ciocăni sfioasă la uşa odăii lui. Nici un răspuns. Nu era acasă. In a treia noapte la fel. In a patra, o mormăială se auzi înăuntru şi apoi două glasuri dintr'o dată întrebară: Cine-i acolo?

— Eu sunt! eu!

Dar nici una din vocile dinnăuntru nu era a lui.

— Care eu? Eu e toată lumea! răspică un glas bărbătesc. Şi apoi adăugă: După miezul nopţei ce cauţi să baţi la uşile oamenilor? S'a mutat comisarul de-aici... tocmai la Bârlad!

— S'a mutat? Cum s'a mutat? nu se putu stăpâni fata să întrebe, în nedesluşirea ei.

— Hai te cară femee de aici. Nu vă e ruşine la miezul nopţii, după porcării! Du-te după el la Bîrlad. Aici stau familii onorabile.

Cheful văzut prin ferestre de Casandra, cu cîteva zile mai înainte, îl făcuse Manole pentru avansarea şi permutarea lui la Bîrlad.

Deşi era pe la începutul lui Septembrie, era frig de Noembrie în noaptea aceia. Cînd a ajuns acasă, Casandra n'a mai deschis uşa cu îndemînarea obişnuită, ivărul i-a scăpat din degetele îngheţate şi nesupuse, uşa s'a bătut de peretele răsunător, şi maică-sa, a cărei luare aminte o urmărea şi prin somn, a tresărit deşteptată şi, în rama neagră a privazului uşii, a văzut-o pe fică-sa ivindu-se din întunericul holbat al tindei. A ţipat numai, îngrozită ca de o vedenie, şi, cu tot înţelesul faptelor în inimă, a gemut fărîmată numele fie-si.

Casandra nu era în stare să-şi simtă toată nimicirea. Spre norocul ei, frigul o pătrunsese pînă la oase, îi îngheţase parcă sîngele tînăr în vine, şi trupu-i învăluit de îngheţ nu dorea decît să se încălzească. Tremura toată, dinţii îi clănţăneau cu putere şi fără să-şi înţeleagă nici ea vicleşugul, borborosea printre izbiturile dinţilor:

— Lasă-mă'n pat, mamă. Mi-e frig de mor! Par'că sînt goală. Par'că sînt moartă. Lasă-mă la căldură.

Maria sta frîntă de mijloc în pat, cu părul cărunt făcut vîlvoi în jurul feţei. Luminiţa candelei pălea. Cocoşii cîntau apropierea zorilor.

— Eu sînt nebună... Eu visez... voi să creadă Maria.

— Nu mamă, nu visezi! Eu sînt nebună! putu să spue Casandra, dar hohotul de plîns care-i fierbea în piept tot nu reuşi să izbucnească în afară.

Ea se vîrî în aşternutul părintesc, lîngă trupul uscat al mă-si, cutremurată mereu de răcoarea de moarte care o străbătuse, şi mai ales de pustierea din făptura

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

ei. Candela se stinse. Intunericul nopții se făcu stăpîn pe toată odaia. Se făcuse tăcere pretutindeni. Văduva se cufunda adînc, necontenit, în mîhnire, ca într'o prăpastie plină de funingine.

VI

Muma Casandrei, femee trecută de cincizeci de ani, rămasă ca o aşchie pe gîrlă după moartea bărbatului, găsise şi ea de lucru. In cîteva case mai înstărite era pusă la spălatul rufelor, la văruit, şi pentru că servitoarele se primeneau des le ţinea ea locul.

Mahalaua se împestriţa cu case mari. In locul căsuţelor bătrîneşti, cu acoperişuri ţuguiate, se ridicau gospodării ca'n culoarea de roşu. Funcţionari, negustori, oameni de afaceri, cumpărau bordeele şubrede, le rădeau de pe faţa pămîntului, clădeau pentru ei sau pentru specula închirierii. Linii de tramvai tăiau în toate chipurile oraşul, înlesnind transportul oamenilor dela mahala la centru. Lumea, multă vreme nedeprinsă cu tramvaiul, începuse să se folosească de el, la toate prilejurile. Piatra cubică, pavagii noi, pe unele locuri asfaltul, acoperiseră băltoacele. Oraşul se umfla împingînd sărăcimea departe, pe unde fuseseră cîmpii, gropi şi şatre ţigăneşti.

A doua zi dimineaţă, după un ceas de somn destrămat, văduva Maria, trează, îşi privi fata ce-i dormea alături. Casandra, cu bărbie în sus, cu capul înfipt în perna tare, dormea, soră cu moartea. Umerii obrazului eşiţi, ochii cufundaţi, gura căscată, mărturiseau o sdrobire neodihnită. Mama o privea spăimîntată, cu mîna la gură. Avea de spălat rufe, trebuia să se grăbească. Dacă şi-ar fi lăsat fata dormind şi ea ar fi plecat, cine ştie cînd s'ar fi trezit.

— Casandro! Casandro! Hai de te scoală! Nu te duci la fabrică? Oare mai lucrezi tu?

Fata tresări din somn, se ridică într'un cot, privi în ziua păenjenită ce intrase în odăiţă, îşi aduse aminte de tot ce se petrecuse în ajun. Stătu gînditoare şi suferindă, acoperindu-şi ochii cu palma.

— Lucrez. Iată că mă scol.

Muma se îmbrăcă încet, privindu-şi odrasla, fata repede ca în friguri; şi se despărţiră în tăcere, în stradă, ducîndu-se fiecare la obida obişnuită. Potolirea durerii, cearta, trebuiau amînate pe cînd va fi vreme, pe cînd vor lăsa ca de pe ceafă jugul dătător de pîine, într'o zi de sărbătoare.

Pe naşe-sa, Casandra par'că o uitase. Nu mai fusese pe la ea de cînd o luaseră aripile dragostei, ca s'o arunce într'un vîrtej de pulbere şi scrum. Bătrîna femee se înboinăvise de un picior, sta cît de multă vreme putea în crivatul ei ca de crini, şi scîncea. În cămăruţa curată şi strîmtă, mirosul de gutue îşi întărea mireasma de se îmbibase pînă şi în velinţe. Cînd a văzut-o într'o zi, pe fină-sa, cucoana Tudora şi-a ridicat capul de pe pernele moi, ca un vierme de mătase cînd i aduce frunză de agud; dar pentrucă era beteagă, şi-a lăsat repede capul pe perne.

— Mă mir că te-ai mai gîndit la mine! a rostit la început bătrîna. Mă ţineai moartă. Nu, n'am murit. Sînt numai cu un picior în groapă.

Ea se îndoi şi dete la o parte plapoma de pe piciorul stîng.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Era umflat într'adevăr piciorul, vinele groase şi vinete păreau rîuri desemnate pe o hartă geografică.

— Tare mi-e teamă să nu se urce umflătura la inimă... Altfel pot să mă dau jos. Mi-a spus moaşa să stau în pat. Stau, dar ţip cîte odată să mă audă cineva, ţip să-mi aducă un strop de apă... nu mă aude nimeni. Dece n'ai mai venit pe aici? Şi eu ziceam că numai pe tine te am...

Casandra asculta supusă, ca pe vremea cînd era mică de tot şi-i poruncea naşa să stea cuminte în odae, că-i aduce roşcove. Mai apoi, cînd bătrîna sporovăia prea multe, o lua peste picior fetişcana. Acum asculta cu ochii umezi, o privea şi n'o vedea. Se repezi să-i aducă apă într'o căniţă şi se întoarse cu doniţa toată lîngă pat.

— Te-ai zăpăcit Casandro, de cînd n'ai mai fost pe la mine. Da ce naiba te-ai încovrigat aşa? Ţi s'au dus ochii în fundul capului ca la peştii morţi de-o săptămînă.

Casandra nu oftă, nu gemu, îşi boţi faţa albă ca de hîrtie într'un zîmbet şters, şi ca să facă ceva, acoperi piciorul beteag al naşii, deşi în casă era cald ca în puf. Milostivul soare se îndurase de cei săraci şi oprise toamna pe cale.

Picase la vreme de nevoe în casa naşei. Tudora o rugă să'şi ceară voe dela maică-sa ca să doarmă cu ea. Casandra se învoi bucuroasă, şi chiar de a doua zi îşi mută culcuşul în casa naşei. Maică-sa tocmai găsise o stăpînă bună, care îi cerea să doarmă în gospodăria ei.

Pruncul din pîntecele Casandrei tresărea tot mai des, îi înghioldea coastele în semn că trăeşte şi creşte. Fata strîngea banii pe care îi cîştiga la fabrică în mîinile naşei, care nu bănuia cu ce scop adună fata. Bătrîna se bucura cum se bucură toţi cei sărmani de agoniseală. Iubea pe Casandra ca pe fata ei. Apucăturile fetei îi plăceau, fără bănuială, şi o prietenie tot mai strînsă le împreuna. Piciorul bolnavei se tămăduia. Tudora îşi aştepta tovarăşa de viaţă cu nerăbdare în fiecare seară. Fata nu întîrzia şi se arăta de cum isprăvea de lucru. Venea într'un suflet acasă. Duminicile şi sărbătoarea stăteau amîndouă, ca două babe, vorbindu-şi, ascultîndu-se şi tăcînd în căsuţa albă. Toamna se cobora pe nesimţite către iarnă, se desfrunzeau pomii, florile ofiliseră, vînturi slobode se porneau să dănţuiască, praful se ridica în trîmbe cenuşii, alte ori ploi dese şi pătrunzător de reci îmbibau ţărîna. Tot mai puţină lume se ivea pe la porţi, pînă şi în zilele de sărbătoare.

Cînd Tudora începuse să afle pricina purtării mironosite a fini-si, era prea tîrziu. Casandra ajunsese să fie slăbiciunea ei. Naşa îşi oţărea privirea s'o pătrundă, gînduri protivnice o îmbulzeau, o ocăra pe biata Casandra ca nealtădată, dar se înduioşa repede şi i se topea mînia în duioşie de mamă. Casandra îi istorisi într'o seară de iarnă toată păţania ei, primi ocările bătrînei cu capul plecat; iar cînd vinovata începu să plîngă, izbucni în hohot şi ea, ca să se tînguiască amîndouă ca nişte surori.

— Şi-ai crezut să mă înşeli pe mine! o mustra şi se fălea totdeodată bătrîna, cu ni nini, cu ţi ţi! cu ni ni ni! Ai vrut să mă încînţi şi să mă cocoloşeşti ca să feţi în casa mea? Pe maidan să te duci şi să'ţi

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Iepezi spurcăciunea de poşidic! Mă-ta şi-a închiriat casa cu zece lei pe lună, mobilată! şi tu vii aici, în lucrişoarele mele să le pîngăreşti! In casa asta. Nici mă-ti nu i-ai spus! Mie de ce adică să-mi destăinueşti? Iţi sînt duhovnic? Iţi sînt mai mult ca mamă? Vrei mila mea? vrei patul meu? vrei nopţile mele de veghere? Of! Of! cum nu te-ai gîndit ce faci, fată fără minte!

Şi mînia furioasă a Tudorei se îndoia pînă la milă, se făcea duioşie. In cele din urmă hotărî ea însăşi să-i spue la vreme moaşei, care-i căutase de piciorul beteag, taina blestemată a Casandrei. Acum abea înţelegea naşa rostul economiilor finei!

Biata mamă Tudora, tot bombănind şi privind chiondîrîş pîntecele care se tot mărea, o lăsa pe fină-sa să se adăpostească sub acoperămîntul său. In pat se mişca cu grijă, plină de o tainică evlavie creştinească pentru făptura nevăzută, care avea să fie. Se deştepta de multe ori noaptea cu spatele lipit de perete. şi îşi tăcea junghiurile prin şira spinării şi spaima de răceală. De batjocuri însă nu putea să-şi cruţe oaspetele stînjenitor; dar numai ziua cînd îi rupea umărul cofa cu apă adusă dela fîntînă izbucnea în ocări.

Dela un timp Casandra rămase în vatră. Cuţite o împungeau, sfori dureroase treceau prin pîntecele femeii însărcinate. Imagina lui Manole i se arăta acum Casandrei încruntată şi nepăsătoare. N'ar mai fi putut spune că-l iubeşte. Il blestema cîte odată, ca să-şi potolească durerile şi ca să placă gazdei neplătite. Naşa fu nevoită să-şi aştearnă pe jos o saltea, ca să lase pe lăuză în pat, unde era mai ferită de răceală. Moaşa venise de cîteva ori, cercetase femeea şi o îmbărbătase. Scutece, faşe, scufiţe, cîrpe de tot felul, aşteptau pe noul născut.

VII

—E fetiţă! Să vă trăiască! strigă moaşa din mijlocul casei, ţinînd pruncul gol pe palmă, pe cînd un miorlăit ca de pisicuţă umplu odaia.

—Şi să-i dea Dumnezeu minte! rosti Tudora cu înţeles.

Muma, ale cărei mădulare par'că se descheeaseră toate după dureri peste dureri, la care era mîngîiată cu vorbele moaşei: «Taci maică, taci, că are să-ţi vie acum o durere bună şi-ai scăpat!» tăcuse potolită. La văicăreala copilului, ea îşi deschisese pleopele grele, cerşetoare de pace, şi'l privea. — Dă-mi-o s'o văd!.. E fată..

Moaşa alătură de capul mumei păpuşa vie, înfăşurată până sub bărbie în câteva cîrpe curate, şi începu să'i pregătească baia. Casandra îşi alătură faţa de ei faţa abia ivită pe lume. Şi cum ea nu se mîngîiase nici odată cu petalele unui trandafir, simţi o plăcere neînchipuită la atingerea de chipul pruncului. Ochii i se înpăenjeniră tot căutînd să dăinuiască senzaţia de cald şi catifelat ce-o simţea şi adormi adînc, ca după chinurile facerii.

Fabrica din dealul Filaretului putea să dea nocontenit semnale că lucrul se începe, Casandra zăcea şi se întrema în patul leuziei. Manole putea să se plimbe sub lună, sau să fluere chemarea, iubita lui alăpta pruncul semănat de el. Muma leuzei venise şi ea, seara

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

tîrziu, încovoiată de mijloc, tremurînd şi bocind de grija fie-si! Faţă de Tudora, se simţea şi ea vinovată de rusinea fetei ei, pentrucă o lăsa în casa şi în grija altora. Biata femeie intrase slugă cu simbrie, cu casă şi masă. Locuinţa şi'o închiriase, şi socotea să şi-o vîndă, după o înţelegere cu Casandra.

Copilul nu putea să rămînă pe braţele mamei-lui. Grija de el trebuia lăsată alt-cuiva, ca maică-sa, liberă, să câştige pentru amîndoi. In privinţa asta bătrînele, Maria şi Tudora, se sfătuiseră îndelung şi hotărîseră. Aveau să dea fetiţa unei doici şi mai nevoeşe decît ele, mulţumită cu două-zeci de lei pe lună. Banii, la nevoe, aveau să fie chiar de ele două plătiţi. Numai aşa puteau eşi din încurcătură, iar Casandra să dobîndească cu vremea o stare mai potrivită cu fata ei. Banii agonisiţi de biata fată se cheltuiseră toţi. Faptul că un subcomisar o înşelase, nu un lucrător, o făcuse cucoană. Nu mai avea ce căuta la fabrică.

VIII

De cum a început lăuza să se poată mişca prin casă, slabă, cu vîjîeli în urechi, frântă de mijloc, Tudora, bătrâna care o adăpostise şi-i dase apă să bea, săltîndu-i capul de pe căpătîi cu palma, a început mai întîi să bombănească prin colţuri şi mai apoi să spue răspicat, în mijlocul odăii, că salaşul ei nu este stup de trîntori şi că vrea pace. Copiliţa fusese dată la doică, după ce fusese botezată cu numele Elena. Naşe fusese tot mama Tudora.

Ce frumoasă i s'a părut lumea Casandrei, cînd a văzut-o întîia oară după leuzie. Soarele dăruia pămîntul cu lumină, lumină multă şi frumoasă din belşug, pretutindeni, pe tăcute. Căldura lui Mai pătrundea trupul lăuzei cum e pătrunsă o inimă de nevoiaş de o mărinimie curată. Fără să ştie de ce, femeia înălţa cîte odată ochii către vistierul bunătăţilor şi-l găsea fără pereche de frumos. Strălucirea soarelui îi lua ochii. Işi coborî privirile pe cele luminate de el. Pomii învecinaţi, într-o legănare uşoară îşi atingeau vîrfurile, ramurile se împreunau, îşi amestecau frunzele, cîte o pasăre ţîşnea dintre foi şi pierea în împrejurimi. Casele toate păreau primitoare şi oamenii veseli. Pe acelaş trotuar, Casandra văzu venindu-i în faţă un chip cunoscut. Nu ştia de unde cunoaşte pe cucoana aproape elegantă cu care avea să dea ochii. Işi aduse aminte că n'are pălărie; dar era prea tîrziu.

— Mă miram de unde te cunosc!

— Ce faci tu Mino? Uite, plecasem de acasă aşa cum mă vezi, zise Casandra, fără pălărie plecasem, şed aproape...

Dar Mina n-o aşteptă să-şi isprăvească vorba. Era mirată şi veselă că o vede. Fuseseră amîndouă la fabrică, pregătiseră şpuluri pentru războaele de ţesut şi rochia ei fiind nouă îi păru bine că poate s'o arăte fostei tovarăşe. Parcă toată fabrica avea să ştie cît de bine se îmbrăca ea, şi deci cît de bine trebue să stea. Casandra, din potrivă, îşi muşca buzele de supărare. Voia să se despartă cît mai repede. Dar Mina avea de istorisit o sumedenie de lucruri.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

— Vino acasă la mine! Ce să vii altă dată! Stau aici la doi pași. Să-mi vezi mobila. Bine c-am scăpat de fabrică! Și tu ai scăpat de ea, nu-i așa? Noi nu eram făcute pentru șase lei pe săptămînă și să ne înghiotească toți calicii Bucureștilor. Eram prietene bune noi. Cum trece vremea! Sînt doi ani... M-am măritat!.. O duc bine. Vino să vezi.

Mina și-a adus prietena acasă. A plimbat-o prin cele două camere, prin sală, a trecut-o prin bucătărie și i-a arătat toată mica ei garderobă. Trei rochii, șapte bluze, trei pălării și două perechi de ghete au făcut o pe Casandra să vorbească cu temere fostei sale tovarășe de fabrică, și s-o privească cu ochi lîncezi. Mina, ca o pisică netezită pe pîntece, sta să leșine de plăcere. Bucuria revederii, zicea ea, o făcea să alerge dintr-o odae în alta cu brațele încărcate de cîte două ori cu aceleași lucruri: tacîmuri, cearșeafuri, cămăși de femee și de bărbat; toate lucrurile bune au fost cotrobăite de prin dulapuri și lăzi.

— Uite ce frumoasă e pălăria asta și cu n-o mai port! Ți-o dau ție! Ia să vedem cum îți stă?

Era cea mai veche dintre pălăriile ei. N-o mai purta. Casandrei îi tresări inima și de bucurie și de mîhnire. Prietena o gătea cu dragă inimă. Și de și nu avea nici un ban, nici la ea nici acasă, zise totuși:

— Ți-o cumpăr. Ți-o cumpăr dacă n-o mai porți,

— Taci din gură! Cine îți i-a vre-un ban pe ea? Cînd vei veni la mine, cu pălăria asta să te văd!

Ca și cum Casandra ar mai fi avut una!

— Da, da! asigură fata.

Simțea însă că puterile o trădează. Avusese emoții în ziua aceea și umblase multișor. Pălea. Se așezase pe un scaun. Mina îi observă paloarea și-i spuse:

— Ce-i cu tine? Par-că nu ți-e bine. Ești trasă la față.

Casandra dădu din cap. I se păru că trebuia neapărat să spună de ce era așa de slabă. Căută să-și potrivească mai cum se cade povestea, fiind hotărîtă să'i spue că avea un copil, că avea o mamă bătrînă, o nașe dușmănoasă, și care totuși o primise în așternutul ei, în pat. Trebuia numai de cît să se destăinuiască prietenei acesteia, în odaia asta nouă și curată, mulțumită cum era de pălăria dăruită! Icoana lui Manole trecu sprintenă pe sub ochii ei. Avusese un amant înainte de a avea un copil, trebuia să ia povestea dela capăt.

Bunătatea, darul făcut de către Mina pe deoparte, iar pe de alta firească nevoe de a avea un duhovnic și sub alt acoperămînt îi deschiseră gura:

— Prin cîte am trecut eu! începu ea, și oftă. Mă vezi? Din pat m-am sculat! Am fost lehuză!

— Nu mai spune, Casandro! Și cînd ne am despărțit noi, acum doi ani, erai un copil! Și cu cine?

— Cu un subcomisar rosti Casandra, cu oarecare mulțumire.

Și ca și cum de multe ori și-ar fi spus povestea, alcătuită așa precum visa ca să sune la urechea lumii, Casandra desfășură limpede, cu o durere mai mult prefăcută, dragostea cu Manole subcomisarul. Uneori scene din viața adevărată, nesterse din minte se iveau la flacăra amintirii, ca ochii de bufniță noaptea. Casandra se înfiora la vedenia lor, inima i se strîngea să se sfarme ca o nucă. Povestea trăgănea. As-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

cultătoarea căsca ochii. Pricepea ceva, spunea o vorbă fără însemnătate și povestirea urma:

— M-a văzut la poarta casei noastre, într'o Duminică. Eu nu prea stam la poartă, e un obicei urît. Tu ți-aduci aminte ce fată eram eu, cum nu mă amestecam cu nebunele dela fabrică. Cu tine doar ce mai stam de vorbă. M-a văzut în treacăt, ca un drumeț. Nici nu-l știam cine este. Bărbat frumos, ce-i drept, tînăr, și îmbrăcat! Se vede că m-am uitat și eu la el, de mi-a văzut ochii. A putut el să treacă de atunci în fiecare zi de șapte ori, că pe mine nu m-a văzut decît Duminica. Eram la fabrică. Indrăzneți mai sînt bărbații! O femee, ori cît de mult i-ar plăcea un bărbat, n-are să se ducă la el, să-i vorbească. A cutezat, de și nu mă văzuse decît odată, să vie să-mi vorbească. Era lume pe la porți. Se holbase toată mahalaua la noi. Il cunoștea că e comisar și mă cunoștea și pe mine; știa că nu schimb două vorbe cu un om străin. Ei, ce era să fac? Mai întîi nu știam ce are să mă întrebe. Nu puteam fugi din fața omului, să mă creadă sălbatică. Și, mai știu eu, era poate un făcut. Am stat și mi-a vorbit întîi de plopul nostru dela poartă, mare, uriaș; m-a întrebat dacă sîntem proprietari, i-am spus că e a noastră casa și mi-a spus că e comisar. Va să zică făcusem cunoștință și trebuia să stau să-l ascult. Mi-era frică să nu dea mama peste noi. Și rîdea la mine și mi se uita în ochi, să-mi între în suflet; și nu mai pleca! A doua zi seara, după ce venisem dela lucru, ostenită, ca nici odată am eșit la poartă. Nu știu de ce, era sgomot, era țipet, nu știu! Ce să vezi? comisarul îndrăgostit de mine ca un nebun, mă aștepta. De cînd mă aștepta la poartă Dumnezeu știe! Și de atunci s-a făcut obicei. Venea în fiecare seară și stam de vorbă pînă noaptea tîrziu. Poți să nu-l iubești pe un bărbat frumos și deștept, pe care-l vezi că tremură cînd îți spune numele și se uită la tine ca la un înger picat din cer? Mama dormea, pe cînd stam la taifas. Mi-era frică de ea cumplit. Putea să se deștepte, să vie la poartă, pe stradă, să dea peste noi. De găsit nu ne-ar fi găsit! Ne plimbam pe străzi cîte două trei ceasuri. Nu mai simțeam oboseală, nu mi se ura. Ne-am fi dus pînă la sfîrșitul pămîntului. Se făcuse iarna și el tot venea. Bătut de vînt, înghețat de ger, nins ca un acoperiș de casă, stătea la poartă și mă aștepta ca un cîine credincios. Mi-era o milă de el și mi se făcea așa de drag, că i-aș fi dat și inima din mine. Intr'o noapte, pe cînd ne plimbam așa pe zapadă și ger, văd că se oprește și îmi spune: «Am înghețat de tot! Uite chiar aici e casa mea... Haide să ne încălzim puțin și pe urmă te petrec acasă la tine. Mor de frig!» N-am vrut, îmi era teamă. Degeaba! M-a luat mai mult pe sus și m-a dus în odaia lui. Puteam să mă împotrivesc? să fac gură? să vie lumea și poliția? El era comisar; ce-ar fi spus lumea de el? Puteam să-i pricinuesc așa belea? In odaia lui era cald ca în bae. Părea cuminte ca un copil. A făcut ceai cu rom. Pregătise totul hoțomanul. Mi-a pus atîta rom în ceai, că n-am mai știut ce-i cu mine. Mi-era bine, îl iubeam și ce să-ți mai spun? S-a isprăvit. Venea mereu și mă lua de acasă, cu sărutări, cu rugă-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

minți. Nu mă mai împotriveam și, iacă așa, am rămas însărcinată! Mama tot nu știa nimic. M-ar fi ucis! Nici n-am născut în casa părintească. Biata naşe-mea m-a primit la ea, unde stau și acuma. Mi am dat copilul la doică, se înțelege. Nu-l pot creşte eu, pricepi! Vreau să capăt o slujbă potrivită cu mine și să trăesc slobodă...

Prietena ridică fruntea aplecată adînc și zise cu nădejde:

— Bărbatu-meu și prietinii lui să știi că au să ți-o găsească. Da comisarul ce s-a făcut? Trăești cu el?

— L-a permutat, dragă! Nu născusem cînd a plecat.

— Să taci din gură, să nu spui nimănuia că ai copil! Cum ești tu de drăguță, nu poți ști ce noroc te așteaptă. Poate că încurcăm pe vre unul din prietenii lui bărbatu-meu. Poate că-ți găsesc și slujbă. Să vii în fie-care seară la mine. In toate zilele stăm aici pînă tîrziu, jucăm cărți, loton, rîdem, vorbim. Vino de cu ziua la mine, cu lucru, tot n-ai ce face acasă. Cînd ai tu de lucru ți-ajut eu, cînd am eu, mi-ajuți tu. Eu sînt croitoreasă meşteră, bat zece croitorese! Vezi mașina de colo? sfîrîe! și tot eu croesc! Vrei să-ți faci ceva?

— Rochie, bluză!..

— Bun! eu tocmai n-am nimic de făcut. Am de toate!

Bătrînele prietene Tudora și Maria o așteptau. Tudora, supărată, tunase și fulgerase împotriva necinstii fetelor din ziua de azi și a mumelor care nu le păzesc și nu le stăpînesc. Maria, chircită într-un ungher, o ascultase în tăcere. Se înserase, cînd pasul Casandrei se auzi în tindă. Bătrînele rămaseră cu ochii mari la pălăria din capul fetei. Tudora știa că plecase fără pălărie, Maria nu știa nici ea de unde putea s-o aibă. O adevărată durere strînse inima mumei. Scîrbă și mînie înăspreau trăsăturile feței Tudorei. Tînăra femee cugetase și ea pe drum, îngrijorată, la ce le va spune. Adevărul părea minciună.

— Ia uitați-vă la capul meu, începu ea. O singură prietenă am și eu pe lume și, cum am eșit din casă, după atîta zăcere, a trebuit să dau peste ea. M'a dus la ea acasă! ce bine e măritată! și mi-a dăruit vechitura asta. M-am împotrivit, dar n-a fost chip. Am primit-o, tot n'aveam ce pune pe cap.

Părerea din cugetele bătrînelor nu era spulberată cu desăvîrșire.

— Ce ai tu de gînd să faci, Casandro? întrebă Maria, ridicîndu-se de jos, dreaptă și amenințătoare. Ai făcut destul rău pînă acum, să-ți limpezești drumurile și să ți le netezești. Iată în casa asta nu mai poți sta, ca mîine. Tudora nu te poate suferi, n-are loc de tine, îi stai cu genunchii pe piept. Caută-ți de lucru, fato! și caută-ți un rost!

Tudora sta pe pat ca pe scaun și le privea cu coada ochiului. «Nu vorbește fără cuvînt Muta, cînd vorbește» cugeta ea. «Ia să vedem». Și ascultă cu luare aminte.

— Imi trebue, o slujbă. Eu singură n-aș putea să mi-o găsesc. Tot prietena asta, care mi-a dat pălăria, are să-mi găsească. Mi-a spus să mă duc la ea în fiecare zi, ca să lucrăm împreună la bulendrele mele. O să trebue să-mi dai bani, mamă, ca să-mi fac o rochie, o bluză. Mi le coase ea. Bărbatul ei, om așezat și cu tre-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

cere, are prieteni mulți, și au să-mi caute cu toții o slujbă. Eu nu-l cunosc, nu-i cunosc. Mina, prietena mea, îi știe și are să stăruiască. Am să mă țin scai de casa ei. Așa își prinde o fată norocul: întrînd într-o casă bună, printre lume multă. La Mina vine lume în fiecare seară, bărbați serioși, care se însoară, nu te iau de țiitoare și te lasă pe drumuri cînd nu le mai placi. Mi-ajunge prostia care am făcut-o!.. Să fie afurisit ceasul...

Și începu să plîngă.

Tudora își ascuțise privirile să-i scormonească cugetul. Ea gîndea:

— Tare ar trebui să fie proastă fata Mariei, ori stricată pînă în măduva oaselor, ca abia eșită din leuzie, în prima zi de plimbare, să și dea de bărbat. O cunosc de cînd era cît un dop, se arăta cuminte; comisarul a zăpăcit-o! I-au trecut fumurile dragostei! E!

De cum văzuse pe obrajii fie-si rostogolindu-se pînă la bărbie lacrimi adevărate, Maria își înlătură cu putere bănuiala și crezu tot ce istorisise fata. Cînd îi căzură ochii pe pălărie, o privi cu luare aminte, cu dragoste aproape, ca pe ceva menit să sporească frumusețea fetei ei.

— Te aud și eu vorbind cuminte, Casandro! zise mama mișcată, privind în tăcere la gazda tot încruntată. Numai între lume bună să te duci. Dar să nu-ți perzi capul! Bărbații, am auzit eu destule, atîta așteaptă. Lor ce le pasă? Se leapădă de tine ca de Satana.

— Parcă n-au dreptate Mario? sări în vorbă Tudora. Tot așa cum te-ai lăsat momită de unul, acela unul are drept să creadă că te-ai lăsat și altuia. Bărbatul nu poate să știe cu cine ai făcut copilul, care juri tu că-i al lui. Iar copil străin cine vrea să crească și să sărute?

— O Doamne, Doamne! oftă spăimîntată Maria, ce lume iscusită și vicleană mai umple astăzi pămîntul! De cînd sînt nevoită să intru prin casele oamenilor, ca să-mi cîștig bucățica de pîine, multe mai aud, de care nu pomenisem!

Tudora își ridică ochii spre icoane, îngăimă ceva, și-și făcu cruce.

Candela se stinsese. Casandra care-și purtase ochii după privirile Tudorei, către icoană, văzuse iasca stingîndu-se. Mulțumită în cugetul ei că găsește ceva de lucru, plăcut nașei, se sculă repede căută pe masă, trecu în tindă, și veni să aprindă văpaia de sub icoana Maichii Domnului. Casandrei îi era foame. Un leșin, o sfîrșeală de leuză o hămesise, și tocmai se gîndea cu grije cît de nepotrivit și cît de greu îi venia să stea la masa nași-si, cînd nu făcuse nimic pentru casa ei în ziua ceia. Pînă și maică-sa o privea mulțumită, cum se înălța cu cutia cu chibrituri în mînă, pe vîrful picioarelor, ca să ajungă la candelă.

— Aprinde maică, și ziua și noaptea, zise ea, întorcîndu-și privirile către Tudora, ca să vadă dacă-i pare bine de fapta fetei ei.

— Cum îmi tremură picioarele, se plînse Casandra.

De cum coborî de pe scaunul pe care se urcase, ca să ajungă pînă la candelă, nu mai putu ședea în picioare și se lăsă sfîrșită de oboseală și de foame, pe o margine de pat.

— Ți-o fi foame, murmură Tudora, fără nici o răutate.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Maria, năbușindu-și un oftat, se ridică de pe scaun, gata de plecare. Pleca, pentru ca să nu îngreueze masa Tudorei cu a treia gură de om. Mușenia gazdei îi înfrigura spatele gîrbov; zise «noapte bună» și se duse.

X

A doua zi, Mina și-a primit fosta tovarășe dela fabrica de tricotaje, tot atît de călduros ca și în ajun. Văzîndu-și pălăria pe capul prietenei a găsit-o mai nouă decît o crezuse, dar nu i-a părut rău, ba chiar a găsit cu cale să-i mai adauge două flori artificiale, ca să pară mai bogată. Casandra se lăsa gătită, își umezea buzele ca să vorbească mai dulce, și căuta să'și ajute prietena în treburile mărunte ale gospodăriei. Se înserase, tot vorbindu-și și plănuind, făcînd mai nimica. Erau în bucătărie amîndouă, ca să pregătească cina. Stîlpul casei trebuia să sosească din moment în moment. Casandra așează masa în curte, înaintea casei, puse tacîmuri, scaune, după cum văzuse odată că se orînduește într-o casă mai de soi decît a lor.

In sfîrșit, Tache Săvulescu, bărbatul Minei, comptabil la una din percepțiile Capitalei, sosi însoțit și el de un amic. Recomandațiile se făcură după cuviință. Bărbatul Minei era sgomotos ca un iarmaroc plin de mișcări, din mîini, din cap, din picioare, pocnea din buze, plescăia din limbă la venirea fiecărui fel de mîncare pe masă. Noroc că nu erau decît trei feluri. Contabilul vecinic tîra după el la masă cîte un necunoscut, vechi prieten de școală, de oștire, de cafenea, de copilărie. Printre multele persoane care veneau să se plătească de bir, la percepție, găsia totdeauna pe cîte cineva, pe care să-l aducă la masă. Prilej ca să bea, pînă să ajungă la sălașul lui, patru țuici mai mult peste cele patru obișnuite.

Casandra privea cu sfială către spătosul bărbat al Minei, își amesteca rîsul molcom cu al celorlalți la glumele lui și se uita cu luare aminte cum își taie și cum își duc la gură bucatele stăpînii casei. Mina ținea mereu degetul cel mic al mînei drepte ridicat în sus, ca și cum altminteri ar fi căzut în sosurile din farfurii. Contabilul vîra în gură mari dumicați de pîine, pe care din pricină că-i lipseau măselele, era nevoit să-i rostogolească multă vreme în gură, așa că, tot vorbind, puteai să vezi cum se amestecă pîinea cu carnea într-o gură de om. Din cînd în cînd băiatul de la cîrciumă venea cu cîte un clondir de vin și lua sticlele golite. In timpul mesei se băură trei kilograme de vin și două sifoane mari.

De cum se isprăvi masa și cu toții trecură în salon, vasele și tacîmurile rămînînd nespălate la bucătărie, începură să sosească alți mosafiri. Un elev de administrație, cu plecăciuni la tot pasul, ca să'și arate pe semne mlădioșia de dansator, nu se putea astîmpăra. Mergea dela un capăt la altul al salonului, aruncîndu-și priviri cuceritoare în oglindă, mîndru ca un ofițer de cavalerie. Părul bine ondulat era despărțit cu grije la dreapta, mustața'i mică se sfîrșea la capete cu cîte două fire țepene de cosmetic. Din cînd în cînd, elevul își ducea o mînă la gură, ridicînd cotul cît putea de sus și tușea o tuse falșe. Cînd

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/anul-1901-1937

tușea, trăgea repede cu coada ochiului la cei de față, apoi își ridica ochi în tavan, languros, și'i lăsa ca o domnișoară la pămînt, aplecîndu-se cu tot corpul. Popescu S. Jean, după cum se recomandase el Casandrei, știa bine că nu era bolnav, dar i se părea lui că tusea e încă ceva care îl poate deosebi de ceilalți. De cîte ori era contrazis, înălța capul, ridica sprîncenele și spunea: «Pe onoarea mea de cavaler!» Afară de el, de Casandra și de prietenul adus la masă de către Tache Săvulescu, gazda, mai veniră încă doi bărbați: Neagu Mihăiescu, funcționar la domenii, om înalt, spătos, cu mustățile ca două lipitori sub nas și Spiridon Nuțu, funcționar comercial.

Casandra, cu genunchii strînși, cu buzele lipite, cu ochii în jos, cerceta pe fiecare ins în parte, ca să se oprească mai mult la chipul și mișcările elevului de administrație. In odae se făcuse cald, din pricina lămpii cu gaz și a multelor respirații. Tache își deschee vesta de la un timp, scuzîndu-se, bine înțeles, și ceru să se aducă jocul de loton. Toată lumea se așeză pe scaune, în jurul mesei din mijlocul odăii. Tache însuși striga numerile, după ce le scotea tacticos din săculețul lor, bine scuturat la fie-care dată. Se vorbea puțin, fie-care privea pe cartela lui, punînd pe numărul eșit la sorți cîte un pătrățel de sticlă sau de hîrtie. Glasul lui Tache, răgușit, răsuna mereu: «Cocoșații!» «Stîlpii Moldovei», iar pentru că noul amic și Casandra poate că nu știau poreclele, gazda adăoga confidențial: «33, 11», și tot așa mai departe. Se juca pe cîte zece bani. Popescu S. Jean, n'o lăsase pe Casandra să pue miza, spunînd solemn de două ori «pe onoarea mea de cavaler», că se simte dator și că îi face plăcere să mizeze el pentru domnișoara Casandra Casimcea. Ii plăceau foarte mult și numele și persoana, cu care pentru prima oară avusese onoare să facă cunoștință.

Mica lume petrecea așa în odaia prea mică pentru cîți se aflau de față. Neagu Mihăescu își ridica din cînd în cînd ochii de pe numerile negre și privea cu oarecare batjocură la elev, cînd acesta vorbea Casandrei. Mosafirul cel nou se silea să nu caște, se tot trăgea de firele de păr crescute pe un neg în bărbie. Casandra se simțea bine în văzduhul acela de tutun, și era mulțumită de lumea în care intrase. Spunea cîte ceva, numai cînd era nevoită să răspundă. Ea crescuse într'o casă cu pereții coscoviți și scofîlciți, lipită pe jos cu lut galben, pe cînd aci simțea sub talpă un covor, pe pereți erau portretele regelui și al reginei, priveliști frumoase puse în rame aurite.

Inima ei tînără aștepta caldă sămînța unei speranțe, ca pămîntul după topirea zăpezii.

La un restimp, Mina se sculă dela masa de joc, ca să pregătească cafele negre. Popescu S. Jean se strecură prin odăi tiptil, asigurîndu-se cu mâna că întunericul nu i-a stricat coafura, până lângă Mina, care supraveghea cu linguriță în două degete ibricul de cafea și spirtul aprins în jurul lui.

— Madam Săvulescu, începu el, cine e persoana?..

Mina suflă în para albastrie care se ridicase vălvătae la întrarea elevului și răspunse:

— O veche prietenă a mea.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Aşa-i că e drăguţă? Şi încă nu e cum ar trebui să fie. Omul trece prin multe... Îţi place domnişoara! Vreau să ştiu dacă-ţi place. E pe gustul Dumitale!

— Pardon, madam Săvulescu, pe onoarea mea de cavaler! Nu vreau să spun că e la înălţime. Dumneata, de exemplu, eşti o damă superioară. Înţeleg şi mă conform. Dar lumea care vine la Dumneata, pentru că vine la Dumneata, bine înţeles, se referă neapărat la stima şi la consideraţiunea mea de om, pe onoarea mea de cavaler! Aşa zicînd, te rog să crezi că am întrebat de persoana în chestie din pură curiozitate.

— Şi ce ţi-a plăcut la ea, întrebă Mina, pe cînd cafeaua se umflase să dea în foc, iar ea cu o mînă dibace ridica ibricul, ca să-l ferească de flacări.

Elevul se mişca în toate încheeturile preocupat de răspunsurile lui, ca de lucruri foarte însemnate. Din salon răsbătea pînă la bucătărie hohotele de rîs ale lui Săvulescu şi ale încă unui insosit atuncea, măcelarul Cristea Moţoc, om cu case, cu două scaune de măcelărie, unul în hala Ghica, altul în mahalaua Dobroteni.

— A venit nenea Cristache, zise Mina, cunoscînd rîsul măcelarului, cu familia căruia erau în strînsă prietenie de cum venea vara.

Mergeau împreună să facă chefuri pe iarbă verde, la monastirile din jurul Bucureştilor.

Popescu se gîndea adînc. Cafeaua era gata, trebuia să termine în cîteva cuvinte conversaţia începută.

— Mi se pare interesantă, are ceva suferind...

Mina Săvulescu, cu ochii scîlpitori, îndreptîndu-se către salon cu tava plină de ceşti rase de cafea, şopti răspicat:

— Ai nimerit-o! Acu s'a ridicat din pat. A fost leuză. St! Nu spune la nimeni. Să nu spui! Trece de domnişoară!..

XI

Gospodăria lui Tache Săvulescu, nu se găsea nici odată la strîmtoare faţă cu ziua de mîine. Tache nu se mulţimea cu leafa lui de funcţionar al Statului. Aşa numitele picuşuri curgeau regulat în buzunarul lui, fără nici o primejdie. Nu falşifica registrele, faptă care duce drept la puşcărie, dar, contabilul, om gros, tăiat cu barda, la repezeală, avea un miros de copoi. Mulţumită acestui simţ, foarte comun controlorilor şi agenţilor fiscali, dibuia magazinul sau insul care nu plătea birul cuvenit a tot răbdătorului Stat, şi-l taxa pe un an înapoi. Celui prins c-a frustat Statul, contabilul îi trimitea o somaţie, în care suma de plată era umflată la maximum. Somaţia n'avea cotor, care să fie cercetat de către Administraţia Financiară, de către Ministerul de Finance, sau de către altă primejdioasă şi ameţitoare autoritate. Prinsul, ştiindu-se pe deoparte vinovat, nu putea să reclame, pe de altă parte i se şoptea la vreme că ar fi spre paguba lui, căci odată lucrurile date la iveală, trebuia să plătească pînă la un ban, iar funcţionarul percepţiei ar fi rămas în afară de pedeapsă, ca unul care şi-a făcut pe deplin datoria. I se spunea în treacăt, ca şi cum nu i s'ar fi spus: «să facem cum e bine, pentru amîndoi». Atunci începea toc-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

meala. Iar acest «atunci» era zilnic la percepție, între contabil și datornici. Agenții de percepție aduceau și ei afaceri curate cinstitului contabil. Și totuși, lumea aceasta nu era nici rea nici necinstită, nici măcar foarte isteață. Deprinderi vechi! Poate că numai un ministru s-ar putea indigna cu drept cuvînt de potlogării atît de ușoare. Obișnuiții deputați, prefecți, primari, știu cu siguranță toate matrapaslîcurile slujbelor, în creștetul cărora stau ei. Alminteri nu s'ar explica vădit cum cele mai bănoase slujbe: de intendenți de cimitire, controlori comunali, de perceptori, le făgăduesc și le dau tocmai celor mai aprigi agenți electorali, ca preț al iscusinței și al dragostii lor de partid. Omul politic n-are țară, patria lui e partidul.

De milioane de milioane de ori s-au spus cu privire la gheșefturi vorbele aceste: «O! cine perde? Perde Statul!» Cine o fi Statul ăsta, de nu are nimeni milă de el, nu se mai știe! Îl înșelăm cu toții ca pe un nabab idiot, cu conștiința împăcată, ba chiar măguliți de iscusința noastră.

Tache Săvulescu trimitea în fiecare lună părinților lui, la Mizil, cîte 40 de lei. Le scria cîte șapte opt scrisori pe an, lungi și drăgăstoase, și de multe ori după stinsul lămpii, așteptînd să închidă ochii, se gîndea la moartea lor cu mare durere. Cetățeanul acesta moral ar fi dorit să aibă copii, se însurase anume ca să pue capăt vieții burlăcești, desnădăjduit de lipsa de noimă a ceasurilor multe petrecute la biliard sau la băutură cu tot felul de streini. Visase o casă plină de copii, se văzuse legănînd în brațe un prunc dolofan, și mai apoi înălțînd smeuri, ca să'l facă să petreacă pe fecioru-său. N'avea urmași! Supărat multă vreme și pe nevastă-sa și pe el, uită... în cele din urmă, icoanele năzărite. Nu se întoarse la cafenea, dar își făcu casa cîrciumă. De cum da cu ochii de vre-un fost prieten sau coleg, îl aducea acasă să prînzească la olaltă. Casa lui era în toate serile plină de o ceată de amici, dintre care rar lipsea vre-unul.

Tache se uita părintește la Casandra, despre care îi spusese nevastă sa doar atîta, că e o veche prietenă a ei, așa de săracă în cît primise cu lacrimi în ochi o pălărie pe care ea voise s'o arunce la gunoi. Săvulescu o pofti să vie la ei cît de des, să stea la masă, să lucreze și să-și petreacă vremea cu nevasta lui. Trăind așa, alături neîncetat de Mina, Tache o iubea și-i credea vorba fără putință de tăgadă.

Dar bietul Tache n'avea, ca să-i poată plăcea nevesti-si, decît merite gospodărești. Părea mai vîrstnic decît era. Greoi, voinic, totdeauna la fel, nu putea fi iubit de aceiaș femee, care ar fi suferit și bătae și lipsuri dela un bărbat mai frumos, mai capricios și mai sburdalnic.

In seara în care Casandra fusese la ei, soții Săvulescu, după plecarea mosafirilor, au vorbit de ea. Mina, ca să înlăture vre-o bănuială, spuse încreținд buzele:

— Domnu Popescu al tău, închipuește-ți, a venit după mine la bucătărie, cînd am plecat să fac cafele, și m-a întrebat cine e Casandra.

Săvulescu puse bărbia în piept și răspunse:

— Mare secătură! Zi-i pesmete!.. Ce-i pasă lui cine și ce e biata fată!

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

— Lichea! sublinie Mina cu convingere.

— Tare de treabă fetiță! Nu-și ridica ochii la nimeni.

— De! n-o lua pe garanție, vorbi Mina. E cinstită, e drept, o cunosc, dar pînă într-o zi! Teamă mi-e că domnul Jean n-are să-mi mai dea pace cu întrebările. Dacă a fost în stare să vie după mine la bucătărie!.. Și acolo erau cratițe, erau farfurii nespălate, mai mare rușinea! Dacă n-avem servitoare!

— Avem, întrerupse Tache.

— Așa servitoare, care vine numai dimineața, mai bine lipsă! Stă un ceas, spală farfuriile ce să găsesc, și vine iar pe la două tot la farfurii. Mi-ar trebui una la toate ale casei.

— O s-o ai! o s-o ai, dar mai tîrziu. Și zici că să nu garantez de fată?

— Ce zor ai? întrebă, făcînd pe geloasa, tînăra femee. Dacă poți, găsește-i o slujbă. E săracă la cămașă, îi trebue bani și pentru o fundă. Ar primi or și ce: vînzătoare, casierită, mai știu eu? Vezi, cunoști destulă lume din centru...

Casandra Casimcea venea acum în fiecare zi în casa lui Săvulescu. De pe la două după amiază era în pragul ușii. Venea de vreme, ca să răscumpere oare cum, cu ajutorul ce-l da la treburi, cina la care lua și ea parte.

Acasă la naș-sa venea tîrziu, pe la zece un-spre-zece noaptea. Nașei nu-i plăcea de loc purtarea asta, și nu-și lua fina de umeri s-o dea din casă afară— numai pentrucă nădăjduia și ea că va dobîndi o slujbă, tocmai dela aceea la care întârzia atîta. Îi și părea bine pe de altă parte că nu mai cina seara la ea.

In casa lui Săvulescu, afară de mosafirii aduși de pe drum, numai două sau trei fețe noi văzuse Casandra, și pe acestea în treacăt. Tot cei din prima seară veneau să joace trei-zeci și unu sau loton pe cîte un gologan. Neagu Mihăescu, spătos ca și gazda, Popescu S. Jean, cel cu tusea de domnișoară tuberculoasă, Spiridon Nuțu și măcelarul ghiabur, față de care Casandra se zăpăcea cu desăvîrșire. Ea era fiica unui biet parlagiu, pe cînd acolo, ca și cum ar fi fost pe aceiași treaptă, sta față în față cu un fost stăpîn al tatălui ei. Casandra tremurase înaintea părintelui ei plină de respectul deprins de la maică-sa. Față de bogatul măcelar, Casandra sta cu sufletul pe buze, ca feciorul de slugă înaintea stăpînului.

Incet încet însă, fata Mariei de la plop și a Mocnitului, începea să se deprindă, să înlăture sfiala. Imagina însîngerată și murdară, posomorîtă și apăsătoare ca spaima, a tatălui ei, începu să se piardă ca o amintire tot mai depărtată, ștearsă zi cu zi de obișnuința cu o lume mai bună, cu oameni în haine curate și cu deprinderea de a-l privi pe fiecare drept semenul său. Casandra Casimcea, se întrema, se înfrumusețea, i se împlinea trupul, sufletul ei eșea ca o șopîrlă la soare în văzduhul de egalitate, al societății în care fusese primită. In casa lui Tache, toată lumea părea la fel de bogată și de isteață. Marele măcelar, Cristea Moțoc, al cărui nume sunase de cîteva ori în coliba lor ca să arate ceva cumplit de puternic, se înfățișa aici cu mîinile în buzunare, rîdea ca și sacagiul și părea frate de cruce cu Tache Săvulescu.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdr1901-1932

Cît despre gazdă, Casandra ar fi jurat că om mai desăvîrşit nu se află pe lume. Neagu Mihăescu avea blîndeţea lui Tache, dar era mai posomorît. O privea cîte odată prea din cale afară de lung şi dracu ştie de ce, rîdea cîineşte cînd îl vedea pe elev că-i vorbeşte. La urma urmei, se înţelege că tot elevul, strîns în tunica lui, plăpînd ca o domnişoară, cu părul cîrlionţ, tot el era mai drăguţ. Şi-apoi, deşi toată lumea îi vorbea ca şi cum ar fi avut şi ea cîteva sute de lei pe lună, sau ar fi fost fată de măcelar, tot Popescu S. Jean îi dădea mai multă luare aminte. El îi da cartela de loton, o învăţa cum să aşeze sticlele pe numere, el îi lua dinainte ceaşca de cafea s-o pue de-oparte, de cum o sfîrşea de băut. De mai multe ori simţise pe gheată apăsarea unui picior străin. Casandra ştia de semnul ăsta de dragoste. Îşi trăgea însă întotdeauna piciorul înfricoşată, dar fără să spue c-o privire obraznicului să se astîmpere. Popescu ar fi voit să stea lîngă ea. Incercase odată. Dar Mina îl sculase de pe scaun, cu drept cuvînt. Mosafirii îşi aveau toţi scaunele lor. Casandra sta de obicei între ea şi Spiridon Nuţu. Iar cînd se întorcea acasă la naşe, Tache, ori cît de ostenit ar fi fost, o petrecea o bună bucată de drum.

Zi cu zi Casandra se deprindea cu lumea în care pătrunsese. Îşi făcuse rochie de vară, două bluze subţiri, numai ghetele rămăseseră aceleaşi de dinaintea leuziei. Maică-sa i-ar fi dat mai mulţi bani, ca să-şi acopere lipsurile, dar trebuia sărmana să plătească ea singură, pentru că naşea se arăta dîrje, se scutura ca luată de friguri cînd auzea de nevoile Casandrei, de plata doicitului copiliţei. Fetiţa Casandrei creştea şi ea, era mare de două luni, iar scutecele şi micuţa îmbrăcăminte de copil cădeau în sarcina mumei.

Cîtă deosebire era între salonul Minei văzut întîia oară de ochii cuminţi ai Casandrei, şi tot acelaş salon după trei luni de zile văzut necurmat! Auritele cadre, pereţii zugrăviţi, minunatul covor, care-i înţelenise paşii, erau acuma lucruri vechi, mereu şi de aproape văzute. Inima nu mai da ghes ochilor să se deschidă mari, şi nu mai poruncea gurii să tacă, între lucruri aşa de frumoase.

Casandra palavragea ca la ea acasă, ca în bordeiul şoldiu. Iar prietena Mina, era şi ea ca toţi oamenii, fără nimic uimitor!

XII

După cîte-va zile ploioase şi reci ca în Martie, începutul lunii Mai îşi desveli cerurile albastre, întinse şi înalte. Soarelele cald, făcu minunea-i de totdeauna, svîntă pămîntul, deschise potirile florilor şi umplu lumea de nelămurita nădejde ce o seamănă frumuseţea. Grijile îşi închideau ochii, sărăcia se uita pe sine, durerile amorţeau sub razele soarelui, dragostea înmugurea, plutea în văzduh, ca funigeii, sau se făcea patimă.

Casandra, mai frumoasă decît totdeauna, deşi tot nu-şi găsise o slujbă, se simţea înviorată ca de-o făgăduinţă de seamă. Era sănătoasă, îşi tămăduise pe deplin inima sfîşiată de părăsirea ibovnicului. Rare ori îl vedea limpede şi cu drag în închipuire.

Privea chipul iubit atîta odinioară, fără turburare, fără răsvrătire şi cu prea puţină luare aminte. De

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

sigur că iubise mai mult faima de sub-comisar şi dreptul de-ase îngînfa că a fost aleasa unui om mai presus decît ea şi cei de o seamă cu ea. Dreptul de îngînfare îl dobîndise, de sub-comisar nu-i mai păsa. Avea acum optspre-zece ani: fabrica, amantul, durerile ei trupeşti şi sufleteşti o dăscăliseră cît-va, credea ea.

Dar totuşi, în primăvara senină a lunii Mai, Casandra Casimcea, fata Mutii şi a Mocnitului dela plop, simţea şi ea neliniştile şi ademenirile nelămurite din mireazma florilor, din cîntatul păsărilor, din toate cele înrîurite de soare, şi din ea însăşi. Şoaptele elevului de administraţie, privirile lui lincede şi dulcege, cădeau cu răsunet şi intrau la vreme potrivită în urechile şi ochii Casandrii.

Intr'o seară, Popescu S. Jean veni să se aşeze pe scaun lîngă ea. Lumea din casă vorbea, rîdea, juca loton, ea de asemenea, ţinea ison celorlalţi. După un răstimp, pe cînd toţi stăteau cu capetele aplecate pe cartoanele de loton, ca să urmărească numerele scoase din săculeţ, Casandra simţi pe pulpa piciorului, aşezîndu-se încet, parcă îşi cerea voe, o mînă fierbinte. Tresărind, îşi privi cu coada ochiului vecinul, aplecat şi el pe numerile negre. Faţa lui Popescu nu mărturisea nimic, tăinuia adînc îndrăzneala mînii, ca şi cum n-ar fi ştiut de isprăvile ei. Fata îşi lăsă o mînă în poală, apucă palma rătăcită pe piciorul ei şi o înlătură. Dar mîna, care păruse sfioasă, reveni iarăşi, tot atît de caldă şi de astă dată se apăsă pe picior, vrînd să spună că nu pricepe să fie asvîrlită la oparte. Casandra o aruncase de pe piciorul ei pe furiş, tonul de loton, nevrînd să dea în vileag ce se petrecea pe sub masă, între ea şi Popescu. Incercă din nou să înlăture mîna cutezătoare, mai mult îngrijată decît turburată. Din cînd în cînd Mina îşi aţintea privirile asupra lor, a amîndorora. Cristea Moţoc, marele măcelar, în faţa căruia fata stătea şi acuma smerită, era şi el de faţă. Hohotele lui de rîs ridicau capetele de pe cartoane. Tache Săvulescu se da pe spate hohotind, şi ochii fiecăruia făceau ocolul mesii. Popescu îşi ţinea cu putere mîna pe pulpa fetii. Neputînd s-o dea la oparte, Casandra îmbujorată ridică ochii, află dintr-o ochire că nimeni nu ştie şi se prefăcu că vrea să se ridice de pe scaun. Mîna cutezătoare se trase grabnic, şi fata şezu mai departe. Dar tihna sufletului i se turburase de astă dată. Ferbinţeala mînii aceleia o pătrunsese cu un anume înţeles. Hotărît că Popescu plănuia de multă vreme să se aşeze lîngă ea. Il împiedicase obiceiul casii de a i se hotărî fiecăruia scaunul şi locul. Şi el, Popescu, voia să nu ştie nimeni. Poate că şi lui îi era ruşine cu ea. O plăcea de sigur, poate că o şi iubea, dar n-avea de gînd să întemeeze o gospodărie cu prietena doamnei Săvulescu. De ce? Celălalt, comisarul, avusese mai multă dreptate; ştia cine este, îi cunoştea casa, ştia că este o biată lucrătoare la tricotage. Dar Popescu? In casa Minii, a lui Tache Săvulescu, erau amîndoi de aceiaş teapă; erau prietenii casii! E drept că ea de abia se ivise între oamenii aceştia. O îngăduiau cu toţii pentrucă nu ştiau cine este! Măcelarul Moţoc ar fi sărit de două

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

că fata Mocnitului, parlagiul care-i jupuia și-i curățea vitele lui de mărunțae și murdărie, îi sta în față, și-i zicea el, cel dintîi, «buna ziua!»

Mîna de bărbat venită pe furiș pînă în poala ei, avu darul să răscolească toate amintirile prăfuite ale Casandrii. Rînd pe rînd, roșie și galbenă, fata Mutii dela plop, se afundă în amărăciunea zilelor trăite din greu și cu lacrimi. Uita unde se află, se trezea la răstimpuri, tușea, fără să-și dea seama, aidoma ca Popescu S. Jean, ducîndu-și mîna la gură. Căuta să asculte ca să nu fie străină de puținul ce se vorbea în juru-i, și iarăși o luau gîndurile stîrnite, ca pulberea străzii cu plop cînd treceau pe ea meii la abator.

Popescu S. Jean mai încercă odată să-și strecoare ghiara neliniștitoare. Dar Casandra, fără să vrea, întoarse către el o privire de plumb, încărcată de toată durerea amintirilor ei. Și pentrucă pe fața elevului de administrație, Casandra, mai privindu-l odată, citi o mare supărare, ea îi zîmbi ca și cum nu se petrecuse nimic între ei.

Se isprăvișe un joc. Săvulescu începn să istorisească o nostimadă, lumea îl asculta cu luare aminte. Cînd isprăvi, rîseră cu toții, și mai voios decît toți Popescu S. Jean.

Cristea Moțoc se ridică cel dintîi să plece.

— Care va să zică. dragă Tache, mîine dimineață la șase cel mai tîrziu sînt cu brișca aici în ușe. Cucoană Mino, vezi să nu vă găsesc în așternut; eu nu știu multe! Vă trag de picioare jos la pămînt. Ne-am înțeles! la șase!

— Unde vă duceți? întrebă elevul de administrație.

— La Pasărea, răspunse Tache, stînd în picioare, anume ca lumea să plece.

A doua zi era Duminică și de și percepțiile nu se închideau de cît după amiază, Săvulescu pusese lucrurile la cale, așa ca să fie slobod.

Doi inși erau mîhniți de plimbarea soților Săvulescu, Casandra, pentrucă tocmai într-o zi de Duminică avea să fie nevoită a sta acasă, și Neagu Mihăescu, care urmînd cu gîndul pe cei doi soți în plimbarea lor, le pizmuia fericirea. Funcționarul dela domenii. burlac, întrezărea în viața de om căsătorit plăceri tihnite și statornice. și începea să se creadă singur pe lume, neavînd decît pe maică-sa la casa lui. De vreo doi ani privirea lui grea, cădea pe fete lung, plină de întrebarea care nu-i scăpa însă de pe buze și care umbla pe bîjbîte pînă și în capul lui:

— O fi bună pentru mine fata asta de nevastă? O fi vrînd găteli scumpe, plimbări dese? O fi mîncînd puțin și orice? O fi năzuroasă și cu toane?»

Popescu nu era întristat că a doua zi, Duminică, nu va veni la Săvulescu. Avea unde să petreacă. Grădinile erau în toi, berăriile țineau mesele pe trotoare, lumea forfotea pe străzi pînă noaptea tîrziu.

Tache își îmbrăcă haina, peste vesta descheiată, și așa, fără guler la cămașă, cum sta de obicei în casa lui, petrecu cît-va pași, rămasă singură, și tînăra femee se văzu cot la cot cu elevul de administrație.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

— Domnișoară, începu el, cred că nu te ții fudulă și îmi dai voe să te conduc.

Și fără să aștepte răspunsul ei, urmă:

— Am simțit în seara asta că d-ta joci un rol în viața mea, un rol măreț, pe onoarea mea de cavaler! M-am simțit așa de turburat lîngă d-ta, încît mi-am permis pentrucă n-aveam cuvinte, pentru că erau de față persoane străine; da! precum am zis, mi-am permis, prea mult! Cer pardon! Dar...

Casandra își perduse capul cu desăvîrșire, asculta plăcutele vorbe cu ochii pe jumătate închiși, simțind că trecutul ei, cel mai frumos din viața trăită cu comisarul, reînvia.

— Vezi, domnule Popescu... eu ce să-ți spun? vorbești așa de frumos... M-am mirat că tocmai d-ta crezi că sînt femee ușuratecă... Nu știam ce să fac. Nici alta în locul meu nu știu ce-ar fi făcut.

— A, da! făcu Popescu, ai dreptate, pudoarea femeii! Nevinovăția are farmec! Tocmai de aceea m-ați captivat. Dă-mi voe tot de odată, ca unui adevărat prieten, să-ți spun pe nume, așa cum îți spun totdeauna în gîndul meu, de cînd te-am văzut. Ești frumoasă pe onoarea mea de cavaler! ești frumoasă! declama el, și ești foarte atracțioasă! Te iubesc cu înfocare!

— Nu cred! nu pot să cred! răspunse ea înfiorată. Așa spuneți toți bărbații, și-apoi...

Fără să știe, ea se lăsase îndrumată pe altă stradă decît aceia care o ducea acasă.

In curînd el începu să priceapă că e în voia lui, că se lăsa dusă, cu toate cuvintele ei de neîncredere. Își purtară pașii înaripați, umăr lîngă umăr, prin străzi tainice, pe care ea nu le mai văzuse și nu le vedea limpede nici acuma, de și luna plină își vărsa cofa de lumină din belșug. Elevul își ținea sabia strînsă de piept, ca să nu sune. Puținii oameni zăriți pe drum se mistuiau în tăcerea și lumina nopții. După multe întortocheri și ocoale ajunseră cu inimile calde, într'un pustiu plin de iarbă, între strada Laborator și cheiul gîrlei, dincolo de fabrica Lemaître. Erau și pe aicea străzi croite de Primărie, dar nu se ridicase încă nici o clădire. Iarba crescuse naltă printre pietrele rare, acoperise drumul și schimbase locul într-o pajiște întinsă. Noaptea, nici un om nu cuteza să treacă locurile acestea. Numai doi-trei pomi făceau umbră... în tot cuprinsul.

Cînd Casandra voi să se oprească, speriată oleacă de singurătatea din preajma-i, era prea tîrziu. Bărbatul ce o ținea de braț abia își putu stăpîni bucuria că se afla acolo. Glasul lui tremura și ardea ca văpaia. Casandra însăși simți că inima și trupul i se face de ceară fierbinte. La urma urmei nu era nimeni să-i vadă. Nerăbdător și pătimaș bărbatul se îndreptă întins către umbra largă a unui arbore și femeia se lăsa dusă; iar în minte-i trăia dinainte, adînc, amețitoarea clipă de plăcere.

XIII

Crucea strîmbă, care de multă vreme sta pusă pe poarta casei cu plop, fu dată jos, casa se vînduse. După multe tocmeli cu bătrîna Maria, Florea Cîrlan, pastramagiu în piață, cumpără pen-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

tru 2800 de lei, casa Mocnitului. Omul avea o fată de măritat și ținea s-o înzestreze cu un cămin. În locul vechiului bordei, Cîrlan avea să ridice curînd zidărie tare, casă cu patru ferestre la drum, cu ciubuce de o palmă, cu încondeeri ca pe ouăle de Paști.

Cînd banii, de pe casa în care viețuise cu bărbatul și cu fata ei întrară în mîinile bătrînei Maria, abia atunci pricepu femeia că a rămas fără adăpost. Inecată de lacrimile durerii, ochii ei totuși se holbau lacomi, strălucitori, pe bani. Atîția bani nici nu văzuse ea vre-odată. Îi trecu prin minte că multe din hîrtiile acelea albastre, puteau să nu fie bune, să nu fie bani. Buimacă și de supărare și de teamă, ea se întoarse către fie-sa, care-i sta alături, și o întrebă: «Tu cunoști la bani? Oare sînt buni? vai de noi! adică n-ai nici tu de unde să-i cunoști!» Pastramagiul Florea Cîrlan rîdea cu hohot și ea se zăpăcise de tot, numărînd și renumărînd banii.

Induioșat însă și el de fierberea din sufletul Mariei, Cîrlan se simți dator să sfătuiască:

— Ascultă, mamă bătrînă, ai face bine să pui banii la Casa de economie, știi că e o casă a guvernului, pe podul Mogoșoaii. Acolo nu numai sînt siguri și-i poți scoate cînd vreai, pe toți, sau numai o parte din ei, dar sporesc! Casa de economie îți plătește o dobîndă, adică mai pune în toți anii cîte ceva peste banii dumitale. Stai să-ți spun cît pune... La fiecare franc, mai pune cîte cinci parale pe an. Păi, ia socotește! Ei bine! Acolo să-i duci!

— Da, da, răspunsese Maria, uluită și grăbită să se ducă mai de grabă la Tudora, de care-și adusese aminte, ca de un creditor ce-i sta pe inimă.

Îi era teamă să mai întîrzie, cerînd deslușiri, ca să nu i se pară cumva Tudorei, care știa unde e și ce face, că s-a pornit să se depărteze de ea, de cum au pus mîna pe bani. Și mumă și fiică i se simțeau datoare pînă la umilire. Cu cît se apropiau de casa în care Casandra se cuibărise dinaintea leuzii, ca sub acoperămînt și ca în pat părintesc, pasul li se iuțea, ca mai curînd să poată întinde mîinile și să lase în poala îgazdei încruntate, batjocorite de taina unei iubiri neîngăduite, neocrotite de biserică, banii,—toți păcătoșii bani luați pe casa lor—banii care cumpără pînă și blîndețea și bunătatea, pînă și pacea sufletelor, ca și cinstea.

Mergeau întins către Tudora, uitînd că au rămas pe drumuri, că muma e slugă la ușile altora, că fiica n-are nici un căpătîi, veneau către casa Tudorei, înduioșate, gata să-și dea sufletul și banii. Pe de altă parte însă, înțelegeau limpede amîndouă că Tudora n-are să-și înfigă mîna în banii lor, să se facă stăpînă pe ei.

Bătrîna femee nu da semne de lăcomie, și nici măcar nu se jeluia de traiul ce-l trăia. Puținele și ușoarele ei scîncete asupra vieții, se învăluiau în tăcerea bisericii sau în șoptitul buzelor ei în fața Maichi Domnului și a Sfinților Împărați Constantin și Elena, priviți cu încredințare și cu evlavie prin ochelarii cu brațe.

Cînd le-a văzut întrînd pe ușe, Tudora care își pierduse răbdarea și sta făcută ghem de fierberea din cugetul ei, își descreți sbîrciturile feței, făcute tăiușuri de sabie, și își destinse supărarea ca

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

un arici ghimpii, iar pentru că de data asta, ca și în fața icoanelor din fundul odăii, nu-și putea încredința mintea privirilor ei stinse, cu o mînă tremurătoare dibui în preajmă și găsi ochelarii.

— Ia te uită ce am luat pe casă, zise Maria, vărsînd basmaua cu hîrtii în poala Tudorei.

— Și ce mi le dai mie! Doar nu-i casa mea! rosti Tudora cu ciudă, dar cu inima biruită de îndoioșare.

— Măcar să ni-i păstrezi! că noi ne-am vîndut casa, ne-am înstrăinat căpătîiul! Nu stă Casandra lîngă dumneata? nu-i ești ca și mama ei? Nu ești și nașa Linei, copilița fără tată?

— Nu te mai arăta aspră, naște, vorbi Casandra, încurajată de dragostea ce se vădea acum între cîteși trei femeile. Nu ești aspră, nu ești rea, ești bună și scumpă.

Casandrei i se umpluseră ochii de lacrimi. Mama și nașea se simțiră și ele usturate de sărata și binefăcătoare rouă a lacrămilor. Casandra își ținea mîna la ochi ca o copiliță, muma lăsa plînsul să-și împiedice șiroaele de cutele feței ei de timpuriu îmbătrînită, și își șterse nasul. Ochelarii i se încețoșeră și Tudora și-i scoase. Fără să-și ascundă plînsul, ea își arăta fața în lumină, cum și-o arată un actor la rampă.

— N'am să uit nici odată, spunea Casandra prin suspinuri, că m-ai răbdat și m-ai îngrijit, cînd, cînd... ticăloasa de mine!

Pe cînd plîngea, tînăra femee își aduse aminte, cu mustrarea în cuget, că cu două zile mai înainte făcuse aceiași greșală, se lăsase poftei, se culcase cu un bărbat. Se gîndi că poate era însărcinată. Stătu galbenă și mută între cele două femei neștiutoare. Ridică ochii la icoane și murmură destul de tare:

— Să mă bată Dumnezeu!

— Să te erte maică! să te ierte! rosti nașea. El iartă, bunul, de nouă-zeci și nouă de ori într'un ceas!

Cineva deschise tinda, greoi, și între peste puțin în odae. Era doica. Purta pe brațele-i rupte de oboseală copila Casandrei! Tudora abia avusese timp să tragă un fald al rochei peste banii din poală. Incetișor, ea se îndreptă către o ladă și-i puse acolo, astupînd cu tot trupul gura lăzii.

— A supt, doică? întrebă Maria, care se și apucase să desfeșe copila, învăluită toată într'o plapomă de iarnă.

— A supt, cred că doarme, răspunse doica, ștergîndu-și fruntea asudată.

— Tare a mai nădușit, zise Casandra, privindu-și fata. In toiul verii cu plapoma asta! putea să moară!

— De căldură nu moare nimeni, domnișoară. Mi-era frică să nu răcească, zise doica.

— S'o trimitem să aducă niște vin, șopti Tudora la urechea Mariei. N'am cinstit-o nici odată. Noi mai avem de vorbit...

— Da, da, dădu din cap Maria.

Aducerea vinului fu pusă repede la cale. Rămase singure, cele trei prietene, văzură repede că n'au ce să-și spună. Banii rămîneau în mîinile Tudorei. Lei 300 aveau să slujească cheltuelilor de tot felul, și mai ales gătelilor Casandrei, pentru că, după cum îndemnase Tudora, uitînd de icoane: «odată trăește omul pe lume». Tot din ei aveau să facă plata lunară a doicii. Imbrăcată mai bine, hrănită mai bine, Ca-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

sandra avea să găsească, dacă nu un bărbat cu cununie, sau unul şi mai bun fără cununie, barem o slujbă cum se cade. Banii cei mulţi aveau să slujească sau ca zestre Casandrei, sau ca zestre Linii, fetiţa Casandrei.

Doica se întoarse cu clondirul de vin. Casandra spălă repede patru pahare, şi cîte-şi patru femeile băură prelung şi pînă la fund, cu sete şi mulţumire, păhărelul cu zeamă de struguri. Vinul era rece, se simţiră toate răcorite pe dinăuntru şi asudate pe sub cămaşe. Fără mult răgaz goliră sticla, şi toate o priviră cu părere de rău. Tudora, gazda casei, rosti cu tărie:

— Ia să mai bem una!

— Că bine zici! suspină doica, şi se repezi cu mîna pe clondir.

Pe la al şaptelea pahar, Tudora o îndemna pe Casandra să cînte. Şi pentru că tînăra femee, cu care se învîrtea locul, stăruia că nu poate, ea trase lîngă ea pe doică şi-i dădu pildă: «Tinereţe ce-am avut!» dar nu ştia mai departe.

— Cîntă fa, că eşti mai tînără, se răstia ea la doică, şi începu singură alt cîntec: «La şalul cel negru priveam în tăcere, cu sufletul rece şi nemîngăiat!»

Bete, cele patru femei petreceau de minune. Copila, deşteptată într'un pat, de rîsete şi de sgomot, nu era auzită de nimeni. Seara începuse să înece cu umbra ei pînditoare văzduhul odăii. In seara aceea, Casandra nu s'a mai dus la soţii Săvulescu.

XIV

In năuceala şi zăpăceala zaiafetului, doica uitase să-şi ceară simbria ce i se cuvenea, iar celelalte trei tovarăşe de chef uitaseră şi ele. A doua zi, Marţi, după amiază, Tudora şi Casandra s'au pornit amîndouă la casa doicii. Seara, ca două bune prietene, au mîncat pe acelaş colţ de masă în odăiţa vădanei. E drept că-i venea peste mînă Casandrei să se ducă la Mina, ca să dea ochii cu Popescu S. Jean. Pe de altă parte nu s'ar fi putut desprinde uşor de casa plină de lume aleasă, de la care aştepta tot nelămuritul sufletului ei: linişte, dragoste şi bună stare.

Cînd socoti că Săvuleştii şi-au isprăvit cina, îşi puse pălăria pe cap şi plecă, după ce îşi deslueşise gazda, unde şi de ce se ducea.

In curte, în faţa casei, în jurul unei mese lungi, obişnuiţii mosafiri se pregăteau de loton. Două lămpi mari luminau pe feţele turturora, bucuria că trăesc şi petrec. Un singur chip arăta mîhnire. Numai unuia îl lipsea ceva, îi lipsea cineva, întratîta, încît veselia celor din jurul lui nu numai că nu-l molipsea, dar îl stînjenea. Iar omul ăsta, care sta în mare nerăbdare, pe o jumătate de scaun, cu ochii către poartă, nu era Popescu S. Jean. Popescu îşi scurgea ochii ca pe o bală de zahăr drept către gazdă, către Mina. Trist era Neagu Mihăescu. Cîţiva ştiau de ce. Ştiau amîndoi Săvuleştii, şi dela Mina aflase, în pripă, între două sărutări, şi Popescu S. Jean.

Cînd Casandra se ivi în cercul de lumină al mesei, Tache o primi, cu brava, cu ura, iar ceilalţi îi ţinură hangul. Adevărat alai. Tînăra uită că acelaş Popescu S. Jean, care-i sta în faţă, o dusese cu cîteva seri mai înainte pe un bărăgan de iarbă. Făcu un mănunchi din toate privirile, se văzu

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

bine primită, pumnul care-i strîngea inima se desfăcu, şi ea se aşeză la locul ei obişnuit, cu o cartelă dinainte.

— Două-zeci şi patru! «tesseaua!» «Războiul!» Şapte-zeci şi şapte! Domnişoară Casandro! unde ţi-e gîndul? Hai, ce zici Neagule?

Aşa striga şi glumea, fericit, comptabilul de percepţie, ascultat cu drag de toţi cei ce-l înconjurau, afară de nevastă-sa.

Neagu Mihăescu nu mai şedea acum pe o jumătate de scaun. Şi loton urma să joace. Ţinea ochii mai mult pe părul şi faţa Casandrei, de cît pe numerile eşite la sorţi. Ca să'l necăjească, Tache spunea tare une ori:

— Ce zici, cîştigă domnişoara? Numai acolo te uiţi!

Ceasul de plecare al mosafirilor se apropia. De pe pragul uşii Mina îşi strigă prietena.

— Casandro! ia vino încoace! Să te întreb ceva...

Casandra îşi părăsi locul, abia stăpînindu-şi inima. Un fior de ghiaţă îi cutreerase spatele. Văzu într'o clipă pe Popescu eşindu-i în cale pe neaşteptate, la răspîntie, se văzu îndrumată prin străzi întortochiate, pline de umbră şi de lumină mare de lună. Se văzu, în tot aceiaş clipă, îngropată în iarbă, în umbra unui pom, singură, singură cu un bărbat. Se urni totuşi, întră în casă după prietena ei.

Mina o luă în braţe şi-i şopti, deşi putea de acuma să'i vorbească tare:

— Casandro, mi se pare că te căpătueşti!

Casandra tăcea. Gîndurile i se încurcau. Nu ştia ce să spună, ce să creadă. Oare despre ce era vorba? Mina tăcea, aştepta. Se putea să fie vorba de Popescu? Să se căpătuiască ea?..

— Ghici cu cine? întrebă mai departe Mina.

— Nu pricep de loc, borborisi Casandra.

— Că proastă mai eşti! rîse prietena. Cine se uită mai cu foc la tine? Cui parcă-i tot ninge şi-i plouă? Nu ştii! nu ştii! ia să fie comisarul, cum ai mai şti!

Ameţită, Casandra se sprijini de perete cu o mînă: «Mina, se gîndea ea, ştie tot ce e pată pe cugetul meu. Dacă a aflat de Popescu, sînt perdută! Comisarul, Popescu...»

— Nu zău, ia spune, îşi schimbă glasul prietena, n'ai băgat de seamă că Mihăescu e topit, e mort după tine? Nu. Să-ţi spun eu. Astăzi s'a dus la bărbatu meu, la percepţie; l a luat de-o parte şi i s'a spovedit ca unui duhovnic. Cred că vrea să te ia de nevastă. A întrebat, se înţelege, pe bărbatu-meu: cine eşti, ce faci, ce-ai făcut... Dar Tache nu ştia nimic. Ce era să spue?

Casandra se liniştise cu desăvîrşire. Spaima, remuşcarea, ruşinea care o bîntuiseră se irosiră, şi ea ascultă cu luare aminte.

— Eu, ce să'i spun? întrebă Mina. Are să vie la mine acuma. Să-i spun că ai un copil? M'am gîndit mult. Dacă nu-i spui şi află el, ce te faci? La cine se află copilul? Mai este ori nu mai e al tău? Poate că mîine poimîne îţi cade pe cap ţie! Da! Minciuna nu e bună totdeauna. Poate află, de unde nu te gîndeşti! Lumea ce are de lucru? ca dracu! şi rămîn şi eu de minciună!

Femeile se aşezaseră pe scaune în întuneric. Nu-şi vedeau feţele, vorbeau, tăceau. Casandra era

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

cotropită de gînduri. Rușinea de mai eri, proaspătă, nu mi-a aflat-o, cugetă ea. Ce slabă de înger și păcătoasă am fost! Prostia mea cu comisarul, las că'i și mai veche, dar e.... cum trebue să fie! Ești și tu acolo o fată de mahala, vine unul, galant, frumos, te zăpăcește! Asta nu e numai povestea mea. A mai auzit-o Neagu Mihăescu. Dar a fost prea de tot cu Popescu—pe care îl cunoaște, pe care știe că'l cunosc, ca și pe el, de eri de alaltăeri. Am un copil! N'are să mă ia de nevastă Mihăescu! N'are să mă ia, or cît jură el că mă iubește. Și, vezi, e om cinstit! N'a cutezat să vie el să-mi vorbească, să mă încînte!.. Aș minți bucuros! Dar am pe mama, am pe nașa, am pe doica... Și nici nu pot să mă leapăd de Lina; e a mea! Mama, nașa, mor: sînt bătrîne, îmi rămîne fata mie. Se înțelege că mie! Ce? am s'o las în pulberea drumului?

— Prea mult te gîndești, zise Mina. Ne așteaptă lumea la masă, în curte. E și el acolo. Să nu creadă că nu-l poți suferi. Omul bănuește, poate, că-i vorba de el. Ce zici? vorbește!

— Ce să creadă! să-i spui drept! precum ți-am istorisit eu de drept. Ți-aduci aminte? Am fost înșelată, am copil, a mai auzit el povestea asta. Și cum o vrea! Nu îmi pasă!

Dar Mina se supărase.

— Mă ții aici, în întuneric de un ceas. Și după ce taci mutește, spui că nu-ți pasă. Rău face cine se gîndește la viitorul și la binele altuia.

Auzi cuvînt! «cum o vrea». Doar n'ai să-l silești să facă ce-i vrea tu. De! Mihăescu e bărbat serios, e funcționar la domenii, poate să ia o zestre de două-zeci de mii de lei! de la o fată mare! Te-ai gîndit la toate astea?

Și vechea prietenă, fără să mai aștepte răspuns, se ridică și eși pe prag. Casandra rămăsese pe scaun. Mina întoarse capul, și păsind către masa din curte, spuse celei rămase în întuneric:

— Să fii mulțumită dacă te-o lua și fără căsătorie.

Turburat, Neagu Mihăescu ridicase ochii plin de întrebare către gazdă, care se apropia. Dar Mina își potrivise un surîs pe față, și el nu înțelese nimic din toată convorbirea din întuneric. Ea își înlăturase supărarea și, într'un minut de răsgîndire, fusese ademenită de rolul de destin ce i-l hărăsise întîmplarea. Femeile, care nu pot călăuzi de cît din spatele bărbaților, simt o plăcere drăcească să facă și să desfacă legături de dragoste, să întemeeze și să dărîme gospodării, să cerceteze albiturile murdare din coșurile spălătoreselor. Toate acestea le dau de lucru și hrănesc sentimentele lor. Jumătatea de om, înaintează în frămîntarea vieții, dela brîu în jos; capul delicat și-l păstrează pentru cochetărie.

Cînd se arătă și Casandra, Spiridon Nuțu tocmai cîștigase, și întrebări și răspunsuri se încrucișau cu hohotele de rîs pe deasupra mesii. Petrecerea se sparse și lumea se risipi pe la casele ei.

XV

Neagu Mihăescu era unul din oamenii aceia care țin multă vreme piept dorințelor. Le lasă să se veștejească, bucuroși de liniște, le lasă de asemenea să crească, pentru că se tem de tot ce nu

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

cunosc. Obicciurile lor, micile tabieturi, le iau toată vremea. Dar cînd dorul a crescut flăcău voinic și rupe ușa din țîțîni, omul se lasă dus și își privește cu plăcere vîrtejul. Liniștea fusese bună pentru traiul umbrit în care moțăise. Dar cine nu are în suflet gata și bătăioasă pofta de a fi erou, de a pălmui cerul cu flacăra pasiunii lui, și de a pune pe oameni în uimire? Astăzi însă împrejurările sînt și mai puțin prielnice patimii, decît odinioară. Fără să fi sîngerat vreo dată, nerupte, neînțepate, multe inimi fără să fi fost răni, sînt uscate cicatrice. Plăcerea croismului dormitează și se stinge în închipuire. Sîntem toți obosiți de prea multă ședere în picioare, pe înclinata scară socială căci vrem să fim văzuți în înbulzeala împestrițată și să fim gata a mai urca o treaptă. Sîntem osteniți trudindu-ne să părem mai mult decît sîntem, și nemulțumit ne este sufletul că avutul nostru e neîndestulător.

Funcționarul dela Domenii venise întins dela cancelarie acasă la Săvulescu. Știa bine că n'are să-l găsească pe Tache, dar nu-l căuta pe el. Înțelese că afacerea lui se cuvine să fie încredințată Minei. Nu prea era bucuros să vorbească cu femeile, dar n'avea încotro. Avea să spună că-l caută pe Tache și că-l așteaptă. Negreșit că cucoana Mina, nerăbdătoare cum sînt femeile, avea să deschidă vorba. Poate că avea s'o găsească acolo și pe Casandra, pe care o văzuse totdeauna în mulțimea de mosafiri ai lui Tache. Atunci planul i-ar fi fost în mare parte stricat. N'ar mai fi putut cerceta, descoase. Și te pomenești că cucoanei Mina o să-i trăsnească prin cap să-i lase singuri! Singuri! Mihăescu își încetini pasul, dar merse înainte.

Mina îl văzu de departe venind și dădu buzna în casă.

— Ascunde-te Casandro! stai nemișcată în bucătărie! Vine Mihăescu, să mă întrebe despre tine.

Mina trecu în salonaș și așteptă. Un ciocănit sfios în ușa sălii vesti mosafirul. Neagu intră, făcînd o adîncă plecăciune gazdii, care-i dădu mîna să i-o sărute. In așteptarea lui Tache, se așezară amîndoi la masa din mijloc. Ușile odăilor erau toate deschise larg, așa că prizonierul din bucătărie era silit să stea dosit după un perete, ca să nu fie zărit. Despărtarea dintre salonaș și cuhnie era destul de mare ca să nu fie auziți de fel, doi oameni care nu se certau.

— Vine tîrziu? întrebă Neagu despre Tache.

— Intr'o jumătate de ceas e aici, răspunse femeia, croșetînd de zor. Ai ceva grabnic cu el?

— Mai nimic, rosti greoi funcționarul, care se temea că n'are să fie în stare să afle ceva de la prietena Casandrei.

— Mă mir că n'a venit Casandra pe la mine. De obicei, vine pe la patru ceasuri.

«Iată, gîndea Neagu, a pomenit-o și eu tot nu știu cum să aduc vorba. De acuma n'are să mai vorbească de ea.»

— Își caută slujbă, vrea să se mărite... urmă iarăși Mina, hotărîtă să dea sfoară la smeu.

— Se mărită! adică vrea să se mărite! rosti Mihăescu. A găsit mirele? Dar slujbă de ce caută, dacă l'a găsit?

— Ei, și dumneata! ia-o mai cu binișorul, își domoli Mina musafirul, care se zăpăcise. Casandrei îi trebue un bărbat serios,

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

ceva deosebit, nu un fleac de om care a vînturat toate mahalalele, a suferit de toate boalele şi vrea s'o ia pe Maica Domnului de nevastă, fără copil! El putred de păcate, iar ea să fie fată mare: Adică dacă nu e fecioară neprihănită ce dovedeşte? Că e stricată? Te întreb pe dumneata? Dacă s'a încrezut lacrimilor şi jurămintelor unui bărbat, o fată, o floare nevinovată, e o stricată?

— Eu nu zic... cucoană Mino, borborosi, aşteptînd să-i vie glasul, Neagu Mihăescu.

El nu prea ştia limpede despre cine e vorba, decît cu inima care i se strînsese, ca să i se bată de piept ca o minge.

— Cucoană Mino, întrebă el, cu liniştea pierdută, de cine vorbeşti dumneata? De domnişoara, de prietena dumitale, sau aşa?..

— Da, de Casandra vorbesc! asigură cu mîna pe inimă Mina. A greşit biata fată, a fost amăgită de vorbele unuia ca dumneata, şi pentru că era cinstită, are un copil, o fetiţă!..

«De unul ca mine a fost amăgită, cugetă Neagu... Unul ca mine şi eu, nu sînt tot una!»

Aflase prea mult dintr-odată Neagu Mihăescu. Scaunul nu-l mai încăpea. Intorcea capul şi la dreapta şi la stînga, gulerul îl supăra la gît ca două ţepi. Femeia din faţa lui, după ce aruncase cu căldură atîtea lovituri de tîrnăcop, părea foarte îngrijită de lucrul din mîinile ei. Tache nu mai venea: nu trecuse încă vremea ţuicăritului prin cîrciume. Casandra, care şezuse neclintită pe un scăunaş în bucătărie, nu putea prinde decît vorbe nelegate între ele şi neînsemnate. Incepuse s-o doară capul în aşteptarea aceasta pe ghimpi. Ştia că se vorbeşte acolo de cinstea şi de destoinicia ei. Un bărbat bun voia să-i cunoască trecutul şi apucăturile, ca s-o ia de nevastă sau de ţiitoare. Ea nu se da în lături dela nici una. Nu ştia că e datoare faţă de sineşi, să iubească şi să ceară a fi iubită de omul pe care-l va primi în braţe. Cele dintîi lucruri şi fapte care i se înfăţişau minţii, cînd se gîndea la căsătorie, erau: strîmtoarea nevoiaşe în care trăia, mocneala şi ciocăneala naşei, mulţumirea mamei ei, pe care ţinea s-o bucure, izbînda ei, a Casandrei în contra vieţii protivnice, şi nepreţuita mulţumire a omului care a scăpat de grija de astăzi, prea cunoscută, chiar atunci cînd a schimbat-o pe o alta mai mare.

— Rău îmi pare de păţania domnişoarei Casandra, mîrîi Neagu, după multă fierbere tăcută. Rău a făcut.

Mina tăcea şi lucra înainte. El ar fi voit să plece, să alerge cîtva pe stradă, şi apoi să se înfunde în casa lui, să stea ca în fiecare zi faţă în faţă cu maicăsa, posomorît şi tăcut, ca să-l întrebe bătrîna ce are. Nu ia-r fi răspuns poate maică-si, dar îi era dor de pustietatea de atîţia ani deprinsă, şi care începuse să'l apese de cîtva timp. Mina tăcea dinadins şi lucra. El nu găsea vorba potrivită cu care să se despartă. După un răstimp se auzi în curte glasul lui Tache Săvulescu. Amîndoi se sculară în picioare. Tache intră urmat de un prieten. Cînd dădu cu ochii de Neagu, un hohot de plăcere scăpă din grosul gîtlej al contabilului de percepţie.

— Ai să mănînci cu noi! Iţi recomand pe nenea Ilie Busuioc, cu care mă cunosc de şase ani.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

De trei ani nu ne-am văzut! Nu se poate să pleci! Aşi! cu mine nu te joci! stăruia Tache şi-l ţinea de gît pe Mihăescu, care voia să fugă. In cele din urmă Neagu rămase.

Mina trecuse ca vîntul prin odăi, luase din fugă pălăria Casandrei şi dădu buzna în cuhnie.

— Puneţi frumos pălăria pe cap, uite aşa, zise ea, aşezîndu-i-o grabnic. Strecoară-te pînă la poartă şi vino înapoi. Vino în salon, ca şi cum ai pica acuma.

Şiretenia Minei nu fu bănuită de nimeni. Cînd Neagu văzu fiinţa iubită în pragul salonului în care suferise atîta, voi să se repeadă pe uşe, dar se aşeză moleşit pe scaun, salutînd pe noua venită, cuprinzînd-o toată cu ochii.

— De-aşi putea să trimit vorbă mamei că nu viu la masă, murmură el.

Tache îl auzise.

— Am o idee! Da! o idee cum nu se poate mai frumoasă! Dă o fugă pînă acasă! Stai să vezi! Dar ca să fiu sigur că te întorci, îţi dau de gardian pe domnişoara Casandra.

Fata rîdea ca de-o glumă. Neagu se zăpăcise de tot.

— Nu vrea domnişoara, zise el. De ce să facă dînsa atîta drum... cu un necunoscut!

— E! făcu Tache, cherchelit, ce umblaţi cu mofturi! Domnişoara e cea mai gentilă fiinţă. Şezi la o palmă de loc, eu nu ştiu! Haide plecaţi şi acum să fiţi aici! Să nu ne faceţi să aşteptăm, strengarilor!

Trebuiau să plece împreună. Amîndoi alături, cu capetele plecate, înaintau tăcuţi. Se însera, soarele îşi desprindea beteala din ramurile pomilor, lumina dăinuia numai în fâşii înguste pe trotoare, vremea se mai răcorise. Ei nu-şi spuneau nimic. Ajunseră în strada Epurilor, la casa lui. El intră în curte şi se întoarse repede. Acum aveau ce vorbi, despre mama lui, cîţi ani număra bătrîna, de cînd era văduvă, cum trăesc ei. Şi alt nimic. Ce era să-i spună el, cînd se încercase s-o izgonească din inima lui, în care abia o găzduise? Nici nu şi-o făcuse stăpînă, şi avea ce să-i impute. De pe acum era nevoe de ertare. O privea cu coada ochiului, înbufnat, stîngaci, găsind totuşi că e frumoasă.

Aşteptîndu-le întoarcerea, Săvulescu, prietenul regăsit după trei ani şi Mina, băuseră cu păharelul o jumătate de kilogram de ţuică. Două cutii de sardele şi un maldăr de ceapă şi usturoi verde fuseseră adăugate cinei, ca să poată ospăta cinci meseni. Drept glumă, Tache pusese în fiecare colţ de masă cîte un clondir de vin. Cînd cei aşteptaţi se iviră, fură primiţi cu urale şi lumea flămîndă se aşeză de grabă la masă, după ce însă Neagu bău trei ţuici, una după alta, ca să-l despăgubească pe Tache.

Imbiat, rugat, aproape silit, Neagu băuse cele trei păhărele dar se înegri tot, cugetînd că vor să-l îmbete, ca să-l apropie de Casandra. Auzise el multe despre vicleşugurile femeilor şi de unirea dintre ele, în potriva bărbaţilor. Negreşit că cucoana Mina, care ori cînd făcea ce vrea din bărbatu-său, pusese la cale totul. Dar el îi aflase dibăcia şi n-avea să se dea prins în capcană. Neagu bău în ciuda vicleniei, dintr-o înghiţitură un pahar cu vin, şi simţi o sete năpraznică arzîndu-l. Privea bănuitor, duşmănos şi batjocoritor lumea din juru-i, dar nu

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

se lăsa întrecut nici la bucate, nici la vîn. Trebuia să facă ceva şi nu avea alta mai bun de făcut. Casandra era acolo, în faţa lui. Din ce se scurgeau paharele, ochii lui Mihăescu se opreau tot mai mult asupra ei. Dela început fusese nevoit să-şi spună că ea nu părea înţeleasă cu nimeni, de şi pentru ea voiau să-l îmbete. Timp de o jumătate de ceas, cît au fost singuri ei amîndoi pe drum, fata nu-l ademenise cu un cuvînt, ţinuse ochii în jos şi se vedea că e stînjenită de tovărăşia unui om străin. Fiecare pahar golit creştea bunătatea în sufletul omului bănuitor.

El începea să petreacă de-abinelea, să i se pară lumea din juru-i veselă şi drăgăstoasă, Casandra o fată cuminte, cu suflet ales, cu tot păcatul săvîrşit, desigur, fără plăcere, fără voinţă. Ceapa, usturoiul, trosneau în toate gurile, şi mirosul lor puternic îmbrăţişa şi mai mult pe meseni, care se puteau numai ei săruta fără desgust.

XVI

Neagu Mihăescu nu era singur pe lume şi nu-şi îngăduia luarea unei hotărîri mari, fără lungi dezbateri şi fără consimţămîntul, măcar pe jumătate dat, al maică-si. Simţimîntul lui pentru bătrîna-i mamă era într-o privinţă, ceva mai mult, şi în alta ceva mai puţin, decît dragostea, ca în deobşte. Din mrejele femeii pentru care eşti în stare să-ţi lepezi numele bun, să-ţi pierzi viaţa, nădăjdueşti într-o parte încă limpede a cugetului tău să scapi, şi să ajungi tu stăpînul stăpînei; pe mama ta cînd o iubeşti, o simţi ca pe însăşi conştiinţa ta întrupată şi vrerile ei le judeci precum te judeci cînd vorbeşti singur cu tine. Inima ta ajunge să priceapă, în ani şi ani de-arîndul că voinţa mumei n'are alt ţel de cît binele tău. Şi totuşi din partea iubitei tale, ca dovadă că e străină de tine, înduri ce n-ai suferi din partea părinţilor, cu care te socoteşti la cel mai neînsemnat prilej.

Neagu se destăinuise acasă, vrînd nevrînd. De şi venea noaptea tîrziu, o găsea pe maică-sa trează la pasul lui dibuitor şi, în cele cîteva cuvinte scăpate, ridica un colţ de perdea şi lăsa să i se vadă svîrcolelile sufletului. Era mai totdeauna pe la miezul nopţii, altminteri poate că ar fi stat să se spovedească bătrînei. Îi căzuse însă o carte în mînă şi citise acolo că omul trebue negreşit să doarmă opt ceasuri pe noapte, ca să fie sănătos. Neagu Mihăescu avea o teamă cucernică de boală. Cînd îl durea capul, nu se ducea la minister, se desbrăca de cămaşe, se vîra în pat şi gemea de cîte ori trecea maică-sa pe lîngă el. Cu toate astea, bolnavul îmbuca la ceasul sfînt al mesei, de par'că l-ar fi îndemnat doctorul să mănînce cît doi. Cînd i-ar fi pierit pofta de mîncare s'ar fi crezut pe dric. Pe vremea căldurilor, Neagu era mai trist ca toamna, cînd jeleşte vîntul morţii. Stomacul şi mintea trăiau în el, într-o înţelegere desăvîrşită, într-o contopire de plăceri ca în noaptea nunţii.

Funcţionarul dela Domenii era orfan de tată, cam de pe cînd începuse să fie în stare a ţine o casă, modestă ca a lor. Moartea lui Mihăescu tatăl sfîşie inimile, dar nu aduse mizeria în gospodărie. Bătrînul murise la vreme potrivită, tocmai cînd începuse a

BIBLIOTECA UNIVERSITARĂ DIN CLUJ

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

fi povară fiului care cîștiga puțin.

Mamă și fiu erau legați unul de altul ca un ponton de țărm. Inima lui Neagu, fără avînturi și mari fierbințeli, era potolită și neschimbătoare. Bătrîna Sofia o simțea totdeauna la îndemîna ei, ca pe un portofel plin cu bani de nichel. E drept însă că fiecare ceapă, morcov, pătrunjel era curățit și mărunțit în numele lui, că «duduca Sofia», cum o poreclise un vecin, își prăjea ochii pe rîntașuri, fără murmur pe buze, și că gătea gustos și mult, ca pentru Neagu.

De multe ori se gîndise duduca Sofia că feciorului ei i-ar prii să se însoare. Bătrînii simt mai adînc rarișlea din jurul celor cu puține legături pe lume, și se deprind să vadă propria lor viață înviind în urmași. Prea era multă liniște și umbră în viața lui Neagu, pentruca maică-sa, asupra căreia se revărsau, să nu se gîndească la rostul fiului ei pe lume, la moartea ei, la pustietatea lui de mai apoi. Îi vorbise de multe ori și se mirase în taină de nepăsarea lui. Dacă așa fel de bărbat e el, se gîndise bătrîna, dacă e rece, fără înflăcărări și turburare, e mai bine să rămînă neînsurat. Cine știe peste ce nevastă aprigă dă, și-l face de ocara lumii.

Și iată că în al trei-zeci și optulea an, Neagu întîrzie regulat nopțile, nu le mai doarme butuc, stă dimineața cîte un ceas în fața oglinzii, iar seara, de cum mănîncă, pleacă săgeată. Nici pasul nu-i mai e greu, nici fața fără de grije. Duduca Sofia își șterge lacrimile în urma feciorului grăbit să se depărteze de cămin, și nu știe ce să facă mai întîi: să se bucure sau să se înfricoșeze. Întrevede cîte odată în ochii lui zăbranicul unei tristeți, soră cu moartea. Dar Neagu e grăbit, se ferește de întrebări și, cînd muma poate pune mîna pe el, pe care-l simțea în buzunarul ei, i-a și sosit flăcăului trecut, nu se știe de unde, o corabie de speranțe. Bătrîna mamă se dă într'un ungher și lasă vaporul să se descarce pînă la scînduri, de și a luat seama că la fund e amărăciunea. Neagu se posomorăște, întoarce capul, vede pe maică-sa, și pleacă!

Incet, încet însă Neagu s'a destăinuit. Din vorbele puține, din chiar nehotărîrea lui, muma a înțeles că i-a sunat fiului ceasul însoțirii. El nu știa încă ce avea să facă, pe cînd ea era sigură de capătul frămîntărilor. Era, bine înțeles, nemulțumită, că viitoarea noră e săracă și fără neamuri de seamă, atît îi spusese de o cam dată Neagu despre ea.

Intr'o noapte, trezită de cîntatul din spre ziuă al cocoșilor, Sofia Mihăescu, în loc să audă în odaia de alături, despărțită prin ușa deschisă a bucătăriei în care dormea ea, răsuflarea grea sau obișnuitul sforăit al lui Neagu, auzi un oftat cu trei caturi, lung cît un plop. Își încordă auzul bătrîna: fecioru-său se întorcea în așternut, mușcat de nesomnul îndrăgostiților. După cîteva minute, muma nu mai putea suferi chinul la care o țintuiau auzul și inima ei. Sări din pat, cu cearceaful în spate și pătrunse în camera lui Neagu. De la ușă începu a vorbi:

— Adică de ce te canonești tu? Cine te oprește pe tine să faci ce vrei? Popa nu se împotrivește, eu nu mă împotrivesc, ea zici că n'are tată... Insoară-te, pentru numele lui Dumnezeu! nu te mai părpăli ca pe jeratic!

Neagu tăcea, se ridicase jumă-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

tate în pat și privea în negru fantoma care albea în apropierea ușii. In albitul cap al bătrînei, năpădiră într'o clipă un convoi de gînduri, cu privire la viitoarea nora.

Dar dacă nu e vrednică de nevastă? nu e cinstită? cugetă ea. Poate că are cusururi mari. Poate că are ibovnic, sau a avut; poate să aibă copii!.. Lumea e plină de blestemății și de nenorocire... Dar nu le-a știut el dintru început? Nu s'a ferit? n'a iscodit? Poate că o mai cere cineva? Poate că nu-l place pe Neagu? Cîte nu pot fi, și cîte se pune de-a curmezișul în calea omului!

— Cine e femeia asta? își întrerupse muma frămîntarea gîndurilor, cinc e și de ce nu îmi spui mie numele și casa ei, neamurile ei, ca să cercetez eu dacă merită de tine?

Neagu tăcea, înăbușea un oftat, privea în gol. Muma urmă:

— Dacă te însurai de pe cînd te-am îndemnat eu, cuminte faptă săvîrșai. Să nu ajungă omul să și pue toată inima într'o femee, în cît să nu mai fie stăpîn pe voia lui, și să-i pese ca de moarte de mendrele ei? Cîți ani ai tu?

— Trei-zeci și opt, răspunse cu glas răgușit Neagu.

— Și adică te găsește bătrîn, or...

— Ce tot spui, mamă! Dumneata n'o cunoști de fel!.. E o femee tare cum se cade. A făcut și ea o greșală și acum suferă... cum sufăr și eu... Sînt mai bune fetele mari care nu așteaptă de cît să se mărite, ca să dea întîlniri pe la șosea crailor?..

— Are copil! sublinie Sofia. Are și stare? Are mumă? Mi-ai spus...

— E săracă și curată... Ei, personal, nu i-am vorbit de căsătorie.

— De maică, văd că te prăpădești!.. văd că nu-ți mai ticnește nici masa, nici somnul... Cum să te povățuesc? Are copil... murmură Sofia, cunoaște alt bărbat! Caută, pe semne, să se căpătuiască. Ce poți să știi? Un om e cum vrea el să ți se arate, iar femeia nici ea singură nu-și cunoaște tot șiretlicul. Caută să dormi! Nu te mai gîndi noaptea asta! Ți-e destul!

Și duduca Sofia întră încet în bucătărie, ca să ție pînă la ziuă ochii deschiși.

Neagu apucase pe drumul cel mai scurt. Se despovărase de piatra cea mai grea. In noaptea aceia se hotărî să mai vorbească odată cu Mina, și să se ducă singur acasă la Casandra.

Pentru că multă silință și multă îmbărbătare cheltuise Mihăescu ca să dea ochii cu mama Casandrei și cu Casandra însăși, acasă la ea, se văzu ajuns la capăt și se crezu dator să ia o hotărîre nestrămutată. Avea să o aducă în casa lui, alături de maică-sa, pe Casandra. Căsătoria nu era nevoe s'o facă numai decît. Putea să se săvîrșească după un răstimp, cînd vor avea bani mai mulți. In taină, el își spunea că nu se va însura decît după ce va cunoaște-o bine pe nevastă-sa, și va ghici din ochii lumii că ea merită pirostriile.

Il supăra, ce e drept, gîndul că cele patru familii din curtea caselor în care ședea, îi vor cunoaște nevasta și că-i vor duce vestea în patru părți ale Bucureștilor. Dar nu se putea muta de acolo. Avea două odăi și o bucătărie, înșirate lanț, cu bucătăria spre curticică, cu salonul către stradă. Chiria era potrivită. Mihăescu stătea în strada Epuri-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

lor de opt ani, şi nu se gîndise nici odată la mutare.

Poate că şi aflaseră unii dintre vecini despre planurile lui. Maică-sa, ca toate femeile, nu-şi putea păstra pentru sineşi gîndurile şi le împărtăşea. Văzuse bine Neagu pe cucoana Frosa petrecîndu-l cu ochii ca ne altădată. Atunci îşi scosese pieptul afară, călcase cu îngîmfare, ca şi cum dragostea îi pusese o mantie de Domn pe umere. Pînă şi proprietăreasa, cucoana Eugenia, îi trimisese prin ochelari o undrea de privire sfredelitoare! Interesul lumii pentru viaţa inimii lui, în loc să-l îndepărteze de dragoste, îl îndemna.

Mihăescu, fără un povăţuitor bun ca Mina Săvulescu, fosta tovarăşă a Casandrei, la fabrica de tricotaje, ar fi suspinat zadarnic sau s'ar fi însurat scrîşnind din dinţi.

Neagu se duse s'o întrebe dacă ar face bine să se ducă acasă la Casandra. Amîndoi ajunseră lesne la încheerea că ar fi destul pentru o fată aşa de săracă, cu copil, fără tată, să fie luată în casă. Mina îşi luase sarcina să dovedească pri etinei Casandra, că nu poate fi luată deocamdată de nevastă. Se gîndise Mina şi la copilul Casandrei: fetiţa trebuia să fie lăsată mai departe la doică.

Casandra primise, muma şi naşa ei se înduplecaseră şi ele. fiecare în felul lor. Lina avea să rămînă cît de mult la doică şi, cine ştie, cu vremea poate că mama lui să-l poată aduce în casa bărbatului fără cununie, sau cel puţin să poată ea plăti banii doicitului. Lina crescuse mărişoară, era acum înţărcată.

XVII

Intr-o zi, pe cînd Maria Casimcea, vărsa lăturile în curte, cu mînecile hainii sumese pînă la umăr, zări în stradă, oprit anume ca s'o privească, pe o veche cunoştinţă. Ea îşi lăsă albia alături de grătarul canalului, văzînd că omul nu se depărtează, şi veni să-i dea bună ziua.

— Ce mai faci Mario, o întrebă fostul prieten al bărbatului ei, dînd din cap şi măsurînd-o din creştet pînă la tălpi.

— Cum mă vezi, sînt spălătoreasă... Spăl rufele altora, destul le-am spălat numai pe ale mele.

— Dacă nu vrei să te măriţi! zîmbi prietenul. De ce rîzi? Tinerile găsesc tineri, bătrînele găsesc de seama lor. Nu rîde! Văduvia nu e bună. Şi eu m-am săturat de burlăcie.

Muma Casandrei ostenise stînd cu ochii în soare şi îşi pusese mîna cozoroc la frunte. In păru-i cărunt soarele aprindea văpăi de argint. Era udă pe pîntece şi pe poalele rochii, dar îşi uitase totuşi de albie şi-l privea pe vechiul prieten cu amărăciune şi blîndeţe.

— Mihai, Mihai, n-ai pe semne ce vorbi! Du-te la păcatele!

O fereastră se deschise în curte, un cap de cuconiţă se ivi.

Mihai Dudău se crezu nevoit să plece.

— O să mai vorbim noi, ai să vezi! Să ne găsim sănătoşi!

Maria luă albia părăsită şi întră în casă unde o aşteptau rufele în două maldăre mari, gata pentru întins pe frînghie. Nu luase în seamă vorbele prietenului. Avea la ce să se gîndească şi ce să ţină minte. Mihai Dudău fusese singurul ins cu care Gheorghe, bărbatu-său, se înţelegea oleacă. Numai Dudău şi popa la zi întîi călcase pragul căsuţei cu plop. Pînă şi vecinilor le venea

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

peste mînă să intre în gospodă. ria tainică şi posacă a parlagiului- Dudău era zidar de meserie. Uneori reuşia să ia singur asupra-i ridicarea unei căsuţe de zid sau în paiantă, în deobşte însă lucra ca supraveghetor, ca meşter între meşterii romîni, la un antreprenor de binale italian. I se întîmpla să cîştige atîta cît să-i ajungă şi iarna, cînd nu-i mai mergea meseria. Alteori întra în datorii, de care nu se putea scutura de cît vara tîrziu. Era om trecut de cinci-zeci de ani. Ridicase multe case şi bordee în opt mahalale: cîrciumarilor, măcelarilor, precupeţilor, pînă şi pietrarilor de pe uliţi, dar lui nu fusese în stare să-şi ridice un bordei în trei pari. Socotit după hainele pe care le purta, omul cîştiga puţin. Pălăria lui, poate că nici el nu şi-ar fi putut aduce aminte cum fusese la începutul începutului. Veşnic avea o litră de tencuială pe ea. In aceiaşi pantaloni creţi, mitocăneşti, cu care suia schelele de treizeci de ani, venea în Duminica Paştilor la Inviere. Pe Gheorghe Casimcea îl cunoscuse, cum cunoştea toată lumea mahalalelor, şi băuse cu el de cîteva ori. Pe cine nu-l cinstise el la vre-o cîrciumă! Dudău nu era beţiv, dar venea la cîrciumă cum vine samsarul la cafenea, după muşterii, după afaceri: să miroasă, să audă. Intîmplările mari şi mici despre care durue gazetele, răzbăteau şi prin cîrciume. Albii şi roşii, conservatorii şi liberalii, se găseau şi acolo faţă în faţă, şi ca nicăeri în altă parte de aprigi, de duşmănoşi. Dragostele nu vărsau atîta sînge de capete sparte ca politica la mahala. Mihai Dudău căuta să împace lucrurile, cînd se găsea între două tabere protivnice la cuţite. Dar ceeace înflăcăra pe toată lumea şi deschidea tuturora pofta de vorbă era politica internaţională. In asta se amestecau cu toţii: cîrciumarul uita să bea din cinstea cumătrului; Turlac, băiatul de prăvălie, îşi uita mititeii pe grătar şi căsca gura şi căsca ochii ca şi cum ar fi văzut păruiala dintre naţiuni.

— Rusu vrea să pună mîna pă toată Grechia «Lasă-l! aci l-am vrut!» se bate neamţu cu pumnii în piept. Ştii cum are să-l înfăşce pe Muscal, nene Smărandache! pentru că s'ar Ungurii, sare Romînia şi toată Nemţia! Să se mişte Bulgarul dacă-i dă mîna! Vai de mama lui! regele Carol îi suflă dă pă faţa pămîntului şi pă el şi pă Sîrbi! Da ce!

Ţările Europii erau aruncate val vîrtej una asupra alteia. Fiecare schimba harta, fără s-o cunoască, şi vremea trecea plină de mulţumire sufletească. După ce cîrciuma se golea, cîrciumarul părăsea dintr-o săritură teşgheaua şi înainta către nevastă-sa, măreţ, cu mîinile la spate, ca un deputat prin Cameră.

După ce întinse rufele pe frînghie, Maria se uită pe cer la norii afinaţi ce se înghesuiau în clăbuci tot mai mari şi mai posomoriţi. Ca o slugă cu durere de inimă pentru avutul stăpînului şi care-şi preţueşte munca adusă la capăt, ea dorea să nu plouă şi, deşi căpătase voe să plece la sfîrşitul trebii, pregeta. In cele din urmă, văzînd că norii se plimbă razna, se înduplecă să plece. Nu fusese la Tudora de patru zile şi-i era dor de Lina, de nepoată-sa. Nădăjduia s-o găsească acolo, adusă de doică.

Pe Tudora o găsi pe prispă de vorbă cu chiriaşul ei, ciubotarul,

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

care-şi ceruse voe să stea acolo la umbră. Era o zăpuşală mare, pămîntul ardea sub tălpi, iar bietul ciubotar lucra de zor şi asculta graiul proprietăresei. Cu tot îndesatul bocănit al ciocanului, nu perdea o vorbă. Plătise de curînd chiria pe trei luni, cîştigase prietenia proprietăresei. Intre proprietarii săraci chiriaşii lor, neplata la vreme aduce mare ură, iar plata e în stare să înduioşeze şi să înfrăţească inimile cele mai deosebite. Neplăcerile clevetirea, zîzaniile ce cresc neapărat în viaţa dusă alături, pe toate le plivеşte banul, izvoditorul de linişte, cît te-ai şterge la ochi. Proprietarul bogat îşi strînge în chingi chiriaşul pentru nevoia lui de bani şi de belşug, pe cînd cel sărac primeşte chiria ca pe o faptă bună, ca pe o îndatorare.

Maria stătu rezemată de stîlpul prispii, pînă îşi isprăvi Tudora povestea începută. Apoi femeile intrară amîndouă în casă.

— Nu ştiu ce se petrece cu fie-ta, începu Tudora; uite, iar n-o găseşti acasă. A plecat de după prînz.

— Pe năduful ăsta! dădu din cap Maria, bătînd în struna prietenei.

Şi gura i se încreţi a supărare, pe cînd ochii, încă blajini, măsurau pătrunzători faţa Tudorei, ca să afle cît îi e de adîncă mînia.

— Aveţi la mine o mulţime de bani, urmă Tudora, banii de pe casă, mi-e şi frică să nu mă prade cineva, cum sînt toată ziua singură acasă. De m-aşi scăpa odată!

— Parcă cine-i ştie! vorbi Maria. Nu-ţi mai face spaime din nimic. Lipseşte toată ziua... fata?

— Dela prînz, pînă noaptea tîrziu. Să vezi cum s'a înţolit! Nici tu, care'i eşti mamă, n'o mai cunoşti. Cele trei sute de lei sînt pe sfîrşite. Umblă după care-va, nu se poate! Să nu-mi spue mie că nu!... în tinereţele mele...

Şi aici se opri, făcu ocolul pereţilor cu ochii şi ajunse la icoană. Candela ardea în umbră, cu văpaia cît un sîmbure, între două mănunchiuri de busuioc şi de pelin.

De la un timp, ciocănitul chiriaşului nu se mai auzi pe prispă. Soarele asfinţise, lumina pierea. Fereastra despre curte se întunecă deodată şi cu ea toată odaia, o făptură mare sta în dreptul geamurilor.

— Cine-o fi? se întrebă Tudora cu glas tare şi se urni să deschidă uşa.

Un bărbat în toată puterea vîrstii îşi ştergea fruntea de năduşală. Dădu buna ziua femeii bătrîne, ce-l întîmpina întrebătoare, îşi strînse mustaţa groasă în trei degete şi întrebă:

— Aici şade domnişoara Casandra Casimcea?

Cu oarecare şovăială, întru cît Casandra nu plătea chirie, Tudora îi răspunse:

— Aici... Dar, nu-i acasă... E maică-sa aici.

Şi proprietăreasa deschise uşa în faţa mosafirului necunoscut. Bărbatul înţelese că e poftit să între, îşi plecă puţin capul şi străbătu în încăpere. Tudora îl urma, purtîndu-şi ochii pe spatele şi pe lungile lui picioare.

— Dumneaei este mama Casandrei... zise ea; Dumnealui întreabă de Casandra...

Inima Mariei, ca şi cînd ar fi fost un şarpe care se încolăceşte de spaimă, se strînse şi se ghemui în pieptu-i.

— Oare ăsta să fie? se întrebă ea, cu gîndul la primul amant al Casandrei, la comisar.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

O ură acră și neputincioasă îi strîmbă umerii, îi încleștă gura, îi oțări privirea. Dacă acesta era nemernicul de comisar, de ce-i mai căuta fata? După un an de uitare, își aducea aminte și simțea mustrările cugetului? A, nu era comisarul, nebună ce fusese să-și închipuiască pocăință și dragoste pe lume! Îl zărise odinioară pe comisar! era un om mărunt, slăbuț...

Necunoscutul se așezase pe un scaun, privea cu luare aminte pe Maria și pe Tudora. In cele din urmă, după ce se răcorise, întrebă:

— Dumneavoastră sînteți mama domnișoarei Casandra?

Maria dădu din cap în semn de răspuns. Dar omul tăcea iarăși. Nu știa dacă poate vorbi față de Tudora, femee străină. In cele din urmă observă că pare și ea de-a casei și întrebă iarăși:

— Dar copilul unde e?

Femeile tresăriră, ca prinse cu o hoție tăinuită. Dela început îi venise pe limbă Mariei să-l întrebe pe domnul necunoscut cine este și de unde o cunoaște pe fie-sa. Dar nu cutezase pentru două-trei temeri ce se amestecau în capul ei, de numai deslușea nici una.

— Cine sînteți dumneavoastră? îl întrebă proprietăreasa, destul de înțepat.

Străinul se ridică de pe scaun, supărat pe sine că nu mulțumise obișnuința, și se recomandă:

— Neagu Mihăescu, funcționar. Poate ați auzit de mine...

— Eu nu, răspunseră amîndoă femeile, schimbînd o privire întrebătoare.

— Adevărat! oftă Neagu, socotind că nu putuseră să-l cunoască nici din auzite, întru cît poate că nici Casandra nu-i știa sbuciumul sufletului, și că el nu îndrăznise măcars-o petreacă pînă acasă.

Femeile ar fi voit să vorbească între ele, să se întrebe cine putea fi omul acesta, posac, neliniștit și par-că bănuitor. De ce le întreba de copila Casandrei și dela cine putea să știe taina asta acoperită de ele cu multă trudă. Fiecare din ele bănuia că știe ceva cealaltă. Li se părea ceva necurat și prevestitor de nenorocire.

Neagu spuse cîteva vorbe despre căldura de afară. Dar întrebarea la care nu primise răspuns: «unde e fetița Casandrei?», îi sta pe limbă. Aproape se făcuse noapte. Tudora aprinse lampa, anume ca să vadă mai bine chipul streinului.

De cum văzu lumină în jurul ei, gazda cu ochelarii pe nas își repezi și-și pironi privirea asupra lui Mihăescu. Neagu simți numai decît ascuțimea ochilor ce-l țintuiau și, fără să vrea, le răspunse cu o săgeată otrăvită. I se părea că-i încolțit cîinește de două cutre bătrîne și voia să se ridice și să plece.

«Care e mama Casandrei?» se întreba el, de și o știa.

«Da, e asta, n-o văd bine! stă în umbră!» Și rămase pe scaun. Oftă, ridică ochii în grindă, îi coborî pe picioarele lui, stînjenit. Din mocirla de casă în care întrase, avea să culeagă o soață zilelor lui? Își aduse aminte de oameni de seamă, căsătoriți cu femei din bordel. Asta nu-l îucuraja. Și totuși, nu se putea clinti de pe scaun. Și în el era atîta nebunie, cîtă-i trebue aceluia care se chinuește să scoată din nomol o floare. Și mereu se întreba unde

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

pot ascunde bătrînele tălpi de iad pe fetiţa Casandrei.

— Da, fetiţa domnişoarei Casandra unde e? îi scăpă iarăşi de pe buze.

Cele două femei rămaseră ţepene pe scaunele lor, galbene, iar privirile încetară să mai poarte raze în afară, ca moarte. Mihăescu, ai cărui ochi le sorbise, se dădu pe spate aproape speriat. Pricepuse că bietele bătrîne sufereau de pe urma tainei copilului Casandrei, că viaţa lui vinovată le apăsa cugetele ca un păcat cumplit. Îşi întoarse capul şi văzu cele două icoane, candela, mănunchiurile de lîngă icoană şi se înduioşă amar.

— Eu sînt un adevărat prieten al ei şi al dumneavoastră... Eu am venit cu gînduri bune în casa asta... Casandra, dacă mi-o ajuta Dumnezeu, dacă e cuminte, are să-mi fie nevastă. Unde poate să fie ea acum?

O piatră de moară le ridică de pe piept vorbele acestea, bietelor femei. Mama îşi şterse ochii înlăcrămaţi şi spuse:

— Are o prietenă. Mina mi se pare că-i zice... Poate că dumneata o şi cunoşti... pentru că eu cred că nici n-ai de unde s-o ştii pe fata mea, decît de acolo. Nu se mai duce nicăeri!

Pe cînd Maria vorbea, Neagu dădea din cap înviorat, spunînd «da», cu toată făptura. Tudora se uita pe rînd, cînd la unul cînd la altul şi nu spunea de cît: «E! e! vedeţi! vedeţi!»

— Intrebai de Lina, vorbi răspicat Tudora. E la doică, dragă domnule, trebue aşteptată... Casandra vrea să-şi găsească o slujbă, să muncească... De!

— Poate că n-are să fie nevoe...

Şi el se hotărî de îndată, se sculă în picioare, dar iar căzu pe scaun şovăitor.

Fără veste, în privazul uşii, se ivi Casandra. Uimită şi c-o rază de bucurie pe faţă, ea înaintă către mosafir. Neagu se ridicase în picioare, vesel că trăeşte minutul acela. Pofti cu ochii pe cele două bătrîne ca să ia parte la fericirea lui. Nu i se mai păreau două cumetre rău sfătuitoare.

— Eu am venit acasă, vorbi Casandra, numai ca să-mi schimb bluza, prea subţire de acuma, şi să plec. Vii şi dumneata, domnule Mihăescu, nu-i aşa? Mergem cu Săvuleştii la o grădină.

— Mario, întreabă ce şi cum? şopti Tudora la urechea mumei.

Dar Casandra care le auzise, întoarse capul către ele şi le făcu, rugătoare, semn să tacă. Neagu, stîngaci, îşi încovăe spinarea şi urmă pe tînăra fată în stradă, după ce sărută cu drag mîna bătrînelor femei.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

PARTEA II

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

I

Locuința lui Neagu Mihăescu avea trei încăperi înșirate. Avea o față la stradă și alta într-o ogradă îngustă, care cădea într-o curte comună, din care proprietăreasa mai luase o fișie, ca să'și facă grădină. Tot cîte trei încăperi și cîte o curticică aveau toți locatarii casii aceleia. Curtea cea mare dădea și ea într-o stradă, la unul din capete. Cînd a pișit Casandra pe urma lui Neagu, în casa din strada Epurilor, pe din dosul casii, inima îi era strînsă ca și cum întra să fure. A urmărit cu încordare, fără să vrea, pînă departe, mersul trăsurii care o adusese. Cînd a intrat din ograda mare în curticică, și-a simțit ochii împăienjăniți, i-a fost teamă că are să se împiedece, și a ajuns fără veste în casă, în fața unei bătrîne care plîngea, pe cînd ea zîmbea fără temei. Trecînd din bucătărie în odaia de culcare și-a văzut cufărul ei cu albituri, adus de Neagu din ajun. Și, ca și cum se sfia de lucrurile streine care o înconjurau, s-a așezat pe lada adusă de ea, cunoscută ei. Era ostenită de lungul drum ce-l făcuse pînă să ajungă soața fără cununie a domnului Neagu Mihăescu. Așteptase în friguri de desnădejdee, de cînd întrase în casa Minii, să-și vadă viața ei aninată de viața unui bărbat! De acum poposea. Avea să stea locului, ca într-un fel de moarte: liniștită, fără să ceară ceva, fără să se plîngă, dacă nu se va simți mulțumită, pentru că trebuia să fie mulțumită, uitîndu-și viața trecută. Printre lucrurile streine, cu care negreșit că avea să se deprindă, sub ochii înlăcrămați ai bătrînei, Casandra uitase că are un copil.

— Scoate-ți pălăria, o pofti Neagu.

Tînăra femee auzi glasul bărbatului ei, clipi des, privi pe duduca Sofia, și-și aduse aminte de bucătărie. De acum trebuia să fie femee gospodină! In ultimile zile cugetase mult la toate treburile unei case și căutase să învețe de la Mina Săvulescu cîteva mîncări. In casa părinților ei, a Mutei și a Mocuitului, nu învățase decît gătitul verzei cu carne, al tocanei și al fasolii albe de post.

— Ai văzut salonul? o întrebă Neagu. Casa asta are și o față la stradă...

Noua venită surîse duduii Sofia, ca să-i întoarcă mai ușor spatele, și intră în camera de la stradă.

Și odaia asta avea să fie a ei!

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Par'că toată mobila din salonul Săvuleştilor fusese cărată acolo peste noapte! Aceiaşi masă în mijlocul casei, de-asupra căreia sta acăţată lampa, acelaş garderob, oglindă şi pat, lustruite, de aceiaşi culoare, cum mai zărise Casandra pe ferestrele deschise la cinci sau şase domni funcţionari, măcelari sau negustori. Covor pe jos, cîteva rame de scoici, două baletiste de foiţă colorată şi un port-jurnal verde şi cu bumbi roşii. In salon era răcoare, întuneric şi curat. Nici un miros! Tînăra femee fu covîrşită de odată de amintiri şi de teamă. Oare va putea ea să ţină atît de curat? Vor rămîne lucrurile în aceiaşi stare, fiecare la locul lui, întreg, lustruit? Şi amintirea, ca bălăriile, creştea mai naltă de cît teama. Şi în casa naşi-si intrase de multe ori cu sfială. Zidurile albe, mirosul de gutue din odăiţa Tudorie, lutul neted de pe jos, fără un fir de praf pe el, o ţinuseră pe prag cu ochii uimiţi. In odaia de holtei a comisarului de asemenea se simţise mirată şi streină. In casa Săvuleştilor călcase ca un păstor într-o biserică mare de oraş. Şi cu toate se deprinsese, toate se învechiseră pentru sfiala ei. Fabrica, sgomotul ei ameţitor, cum îl auzise în prima zi de lucru, aşa înviase în mintea Casandrei. Aproape de uşe hora de fete care mosorea şpuluri, mai departe războaele de ţesut tricouri, în fund marile maşini de broboade, toate se înşirau limpede în tăcerea salonului sărăcăcios.

— Nu ţi-e bine dragă? o întrebă Mihăescu.

— De ce? N-am nimic. Pînă mă voi obişnui.

Nu se simţea de loc limpede şi stăpînă pe ea, Casandra. Incepea o viaţă nouă, întrînd în viaţa altora făcută gata, orînduită în toate încheeturile, hotărîtă. Şi aici, ca şi în casa naşi-si, ca în fabrică, ca la comisar pe furiş, ca în casa străină a Săvuleştilor, ea, Casandra, trebuia să caute a dobîndi culoarea locului, căci locul nu avea să se schimbe după ea, cît de puţin.

— Mama e o femee tare cum se cade. O să vă înţelegeţi bine amîndouă! rosti fiul duducăi Sofia.

Casandra se ridică din scaun, deschise uşa şi se îndreptă către bucătărie. Aici, o cucoană trufaşe cu glas bărbătesc, cu mustăcioară mică, cu ochii îndrăzneţi, vorbea tare, ridicînd mereu un pumn în aer.

— Sărut mîna cucoană Froso! zise Neagu.

— Ce faci, cavalerule? îl întrebă cucoana, învăluind cu o privire făptura aproape plăpîndă a Casandrei.

— Bine! răspunse Mihăescu, sugrumat de emoţie.

Toate cele patru făpturi, ce se aflau alături în bucătăria strîmtă, tăcură ca amorţite. Stînjeniţi, ai casei aşteptau ca cucoana Frosa să mai spue ceva, doar se va topi ghiaţa în care înţepeniseră. Dar vecina Frosa tăcea parcă dinadins, şi ochii ei străpungători se înfigeau pe rînd în toate frunţile din juru-i, frunţi ce se plecau, pe toate genele ce se închideau ca ameninţate de flacără. In cele din urmă Casandra se strecură în odaia de dormit, iar după ea veni şi Neagu. Frosa zîmbi, dădu din umeri, răspunzîndu-şi sie-şi, şi plecă spunînd tare:

— Nu mai vin pe la dumneata duducă Sofie. Eşti prea ocupată!

Şi Neagu şi maică-sa erau tare

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

amăriți că nu știuseră ce să spună despre Casandra, cum s-o recomande primului ins întrat în casa lor. Abia își adusese nevasta și Neagu vedea bine că o și rănise. O lăsase față în față cu o femee care avea să-i fie vecină și nu știuse să spună, după cum se cuvenea, cine este. Casandra simțea nelămurit ocara din privirile bărbatului plouat și din stinghereala acră a soacră-si. Posacă, supărată, Sofia vîra cu vrăjmășie lemne în sobă, trîntea capacele peste oalele de fer, hîrșia cratițile pe plită.

— Cine a fost cucoana de adineaurea? întrebă Casandra pe bărbatu-său.

Bucuros că poate să vorbească, fie chiar despre buclucașa cucoană Frosa, Neagu, dornic de a înlătura clipa ce dăinuia, răspunse:

— Asta e o femee strașnică. O haiduccască, ca pe vremurile de demult. Bărbatu-său a fost căpitan, ea e pensionară. Vorbește, s'aprinde la discuție, dă cu pumnul în masă ca un bărbat și cîntă ca un voinic. E strașnică madam Roșcu! Ai s-o cunoști, șade aici în curte, a doua ușă. N-are pe nimeni prieten. Văd că vine cam de două ori pe săptămînă un călugăr de la mitropolie, spînatic, încolo puține cunoștințe!

Așezînd șervetele pe masă, Casandra îl asculta gînditoare ca și cum n-avea să țină minte ce i se spusese.

— Bre, cum s'a înoptat de odată! strigă Neagu.

Intr'adevăr, parcă soarele fusese luat de pe cer și băgat într'un buzunar. Se făcuse seară adîncă. Zgomotul răzbătea în case, furtuna trîntea ferestrele și ușile, flutura arborii ca pe niște sorcove. Praful uliților năvălea în trîmbe, mărind întunericul și teama.

— Are să vie o ploae cumplită! tresări Neagu uitîndu-și toate grijile de pînă atunci.

Casandra și duduca Sofia, într'un suflet se repeziră amîndouă în curte, cu mînile bîjbîitoare ca labele urșilor, ca să adune tot ce ar fi putut să strice ploaia. Prin curticica îngustă se aflau ici colo, pe frînghia de rufe vre-o cîte-va haine, două ștergare și un cearceaf. Furtuna deslănțuită, ploaia care avea să cadă în funii de oțel, necunoscuta putere care lăsa pe pămînt apele cerului, cînd voia și cît voia, apropiase cele trei făpturi stingherite, neînțelese. Toate trei priveau din bucătăria plină de mirosul bucatelor calde, lîngă focul prizonier în sobă, privelișteа mîniei de-afară.

II

Frosa Roșcu, vecina lui Mihăescu, ținea și ea un apartament aidoma ca al tuturor locatarilor casei. Răposatul bărbat al Frosei fusese căpitan de administrație. După un an dela moartea bărbatului, văduva, în vîrstă pe-atunci de trei-zeci și șase de ani, se îndrăgosti de un student, pe care-l primise în gazdă. Studentul nu mai plătea chirie, nu mai plătea masă, și toate ar fi fost bune, dacă el în loc de a-și bea banii sau să se îmbrace cu ei, n-ar fi căutat noi victorii prin mahala. Dar vestea că se lasă tocat de o modistă, veni degrabă la urechile văduvei de căpitan, și bărbătoasa femee se supără foc. Intr'o noapte, după o ceartă cumplită, Frosaîși bătu amantul și-l dădu afară, aproape în cămașe. Cu venirea

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Sfîntului Dumitru, data împlinirii contractului cu proprietarul, Frosa se mută în casa din strada Epurilor, hotărîtă să-şi ferească inima de văpăile tuturor ochilor dulci, cu care întîmplarea o va ispiti. Ca să scape mai bine, Frosa nu mai subînchiria, locuia singură, primind de altfel cîţi-va mosafiri, printre cari şi un călugăr spîn, de la mitropolie.

In casa din strada Epurilor, Frosa Roşcu, era cea mai cu ifos dintre chiriaşi. In toate apartamentele casei nu locuia decît un singur bărbat, Neagu Mihăescu, şi acesta sub ascultarea măsii. Coana Frosa, cînd eşea în ograda comună, avea tot dreptul să-şi înfigă pumnii în şolduri şi ţuguindu-şi gura să-şi privească cu trufie mustăţile de flăcăoandru. Proprietăreasa, cele patru fete bătrîne şi duduca Sofia se mlădiau smerite pe sub ochii plini de focul bărbăţiei, ai oacheşii căpitănese. Fiecare din ele îi spunea cîte ceva măgulitor, o întreba cum a dormit, cum se murează castraveţii sau care praf de purici e mai tare. De cîte ori era întrebată despre lucruri gospodăreşti, Frosa neschimbat răspundea:

— Eu, pe ordonanţa mea, o învăţasem aşa...

Se înţelege că lumea o respecta şi pentru că fusese nevastă de căpitan. Femeia al cărei bărbat a fost încins cu sabie peste pîntece, cînd mai e şi mustăcioasă, oacheşe şi vînjoasă ba şi răguşită, te miri de ce n-ar fi în stare să scoată din fuste măcar un tesac şi să comande o armată de femei.

Prietenie multă nu era între coana Frosa şi ceilalţi chiriaşi. Dintre toţi locatarii casei, numai proprietăreasa era prietena tuturora, prietena şi cel mai de preţ ajutor. Se îmbolnăvea care-va în casă, cheam-o pe coana Eugenia să spună de grabă ce-i de făcut! Cînd uşa nu se mai închidea, proprietăreasa ştia lăcătuşărie; cînd se prăseau gîndaci la bucătărie, coana Eugenia ştia să curăţe ca o chivuţă.

In toată casa numai cele patru fete bătrîne, aveau servitoare. Chiar ţanţoşa căpitănească gătea şi deretica singură, şi numai în ajunul sărbătorilor lua o femee cu plată ca să-i ajute.

Casa Eugenie Marcovici trăia parcă o viaţă deosebită, de cătun depărtat de comună. Atîtea femei la o laltă, toată ziua în vizită una la alta, pentru prăpădirea dulceţii şi a cafelei, nu mai aveau nic timp, nici poftă să mai vadă altă lume. Zvonurile vieţii Bucureştitor pătrundeau şi aici, dar puţine şi nu plecau şi de acolo mai departe.

Eşind din casa duduchi Sofia, căpităneasa, rîzînd în hohote ca o desmetică, a intrat la coana Eugenia. Mirată, proprietăreasa şi a aşezat încet ochelarii pe nas şi a aşteptat. Frosa a întins braţele şi a strîns-o cu putere pe piept şi a ridicat-o două palme de pe podea.

— Spune de ce rîzi, a rostit ea cu greutate, îngrijată de soarta ochelarilor.

— Rîzi mai întîi, nemţoaico! rîzi de rîsul meu, nu aştepta să auzi mai întîi! a strigat mosafirul.

Proprietăreasa îşi scoase ochelarii, ca să-şi economisească privirea, şi amîndouă femeile se aşezară pe scaune în odaia de la mijloc.

— Mi-ai spus acum cîteva zile ceva... de Neagu Mihăescu. S'a făcut treaba! Fără popă! fără lăutari! fără şampanie! De acolo vin.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdr/1901-1932

Eu, cum mă ştii, intru în casele oamenilor ca în biserică şi în cîrciumă ca în local public. Cine vrea să ascundă pe dracu, să ţină uşa închisă cu cheia. Intru, care va să zică, să vorbesc cu duduca Sofia. Mă uit la ea: vînătă! întorc capul şi mă chiondăresc la fiu-său, negru-verde! mă holbez la femeia ceea, şi ea se face albă ca peretele! Să-i fi văzut te umfla rîsul! Se uitau mă-sa la fiu-său şi fiu-său la mă-sa, şi nu scoteau o vorbă. Biată femeia ceea, să fi putut ar fi intrat în duşumea!

— Cine ştie cine-o fi, spuse aşezat proprietăreasa.

Căpităneasa dădu capul pe spate, aduse mînile pe după spetează scaunului şi, cu tot pieptul ei perinos înainte, se răţoi:

— Pune-ţi ochelarii coană Eugeniţo, şi uită-te în ochii mei! Îi minte cineva pe ăştia? Păi Gică, păcătosul ăla al meu de ibovnic, îmi făcuse leoarcă poala de lacrămi, plîngînd, şi făcuse spumă la gură jurîndu-se că nu mă înşală cu modista! Ce pumni şi ce palme i-am tras porcului, pentru că-l vedeam, cucoană Eugeniţo, cu ăştia, vezi! că îmi vine să mi-i scot, că prea multe îmi spun! Eu pătrund în oni ca dracu în mănăstire.

Aţiţată, Frosa se ridică de pe scaun, se plimbă de cîteva ori, cutremurînd podeaua şubredă, şi veni să se trîntească în patul cu grijă acoperit al gazdei. Îngrozită, proprietăreasa sfredelea scaunul. Un uriaş hohot de rîs gîlgîi din căpităneasă.

— Săracii şi proştii de ei! Femeiuşca aceea, drăguţă de almînteri, zău drăguţă! s'a furişat ca un şoricel în odaia de dormit. Nu se pricepeau netoţii ce să facă, ce să-mi spue mie despre ea, cum să mi-o recomande. Căci o s'o vedem mereu aici, o s'o întîlnim toată ziua, doar nu s-or închide în casă ca sobolii.

— Era şi foarte greu...

— Ce era greu? Dacă ne pregătea cu două zile, cu un ceas mai înainte, nu mai era greu de loc.

— Nu era greu... bolborosi coana Eugenia, negîndindu-se decît la aşternutul boţit de greutatea căpităneşei, şi eşi în curticică, aşa ca şi cum ar fi fost chemată de cineva.

A doua zi, ca şi cum în ajun nu se petrecuse nimic, Frosa intră în casa lui Mihăescu de dimineaţă. Dădu bună ziua Casandrei, pe care o găsi în pragul bucătăriei, şi vorbi cu bătrîna Sofia, tare, prieteneşte, ca totdeauna. Cînd Casandra se apropie, o băgă în vorbă şi pe ea, pe nesimţite. Servitoarea celor patru fete bătrîne de asemenea se ivi, zîmbind ca de obicei.

— Ce vrei Ivanco? o întrebă duduca Sofia.

Fără să ştie de ce, pe Casandra o înveseli de tot mutra zîmbitoare, ochii spălăciţi, unul cu albeaţă, ai servitoarei şi zîmbetul prostesc care-i rătăcea pe tot chipul.

— Drăguţă mai eşti! vorbi Ivanca, după ce privise tot timpul la Casandra.

— Ca tine, nu-i aşa Ivanco? rîse căpităneasa făcînd celorlalţi cu ochiul.

— Dar ce? ca astea? arătă Ivanca cu capul în dreapta, adică în partea stăpînelor ei.

Era o vecinică duşmănie între Ivanca şi stăpînele ei, cele patru fete. Ea, servitoarea, femee de cinci-zeci de ani, bătrînă cu părul alb şi cu sbîrcituri sute, avea

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

sminteala măritișului și a tinereții ei. Era sigură că pe curînd de tot are să-i pice norocul, să se mărite în ciuda stăpînelor, cari tot în vatră or să rămînă. Ivanca parcă nici nu și-ar fi cunoscut vîrsta. Era cochetă, în felul cu ei, bărbații de tot rangul și de toate vîrstele.

— Cîte feluri de oameni se mai văd! Îi vedem noi pe ei și ei pe noi, ne judecăm unii pe alții și tot așa ni se trece viața, văzînd și judecînd, mirîndu-ne și amărîndu-ne, cugeta noua chiriașe.

Casandra se uita cu mare luare aminte la Ivanca, bătrîna smintită îi zîmbea dulce, și din ochiul stîng cel cu albeață, îi picau lacrămi de iubire. Bluza servitoarei, fostă mov pe vremuri și care-i fusese dăruită de sigur după ce se decolorase. părea acum foarte murdară. Avea pe ea petece trandafirii și albastre, murdare și ele, și îi da bătrînei cochete o înfățișare și mai neghioabă și mai desgustătoare, cu atît mai mult cu cît se vedea bine că ea se crede gătită. Totuși, Casandra, căreia bătrîna îi surîdea drăgăstos, nu avea tăria s'o scîrbească, pe de-o parte pentru că era prea interesantă și pe de altă parte pentru că îi zîmbea ei.

— Ivanco! se auzi de peste uluci.

Una din stăpîne, Ecaterina, o chema acasă. O simțise alături la vecini și o chema, anume ca să nu le clevetească.

— Da unde vrei să mă trimeți? întrebă Ivanca, nepăsătoare.

— Hai du-te Ivanco! du-te! du-te repede! o luă cu zorul duduca Sofia, știind că numai așa o poate face să plece.

Ivanca plecă bombănind, tîrîndu-și picioarele desculțe, ca pe niște otrepe, pe cînd capul și-l da grațios pe spate.

— Cum ai zis mă rog, vecinico dragă, că te chiamă? Că acum cu noi o să-ți petreci zilele! întrebă căpităneasa.

— Casandra mă chiamă!

— Ai văzut că și nebuna te plăcea?

Duduca Sofia se prefăcu că nu aude, deși se bucura oleacă de prietenia repede făcută cu noră-sa, pe care tocmai căpitănesei nu știuseră în ajun cum s'o recomande.

— Nu e urîtă! Toată lumea spune că nu e urîtă, cugeta în sinești mama soacră. Are copil! Aici e buba. A vrut să se căpătuiască! asta n'o să poată nimeni să mi-o scoată din cap.

— Nu beai o cafea, coană Froso? Pune Casandro ibricelul la foc.

Casandra tocmai ștergea un maldăr de farfurii spălate. Le lăsă în grabă și căută cu ochii în toate părțile, ca să vadă de unde să le aducă la olaltă: ibric, zahăr, cafea și linguriță. Sofia îi urmărea mișcările nesigure, se stăpînea să nu crîcnească. In cele din urmă, se ridică de lîngă Frosa și-i dădu nurorii-si în mînă, mutește, cu ochii în altă parte, cutia cu cafea. Nora se chinui înaintea sobei ca să ia seama la fiertul cafelii.

Căpităneasa era veselă și glumeață în ziua ceea. Duduca Sofia i se simțea recunoscătoare, pentru că nu se supărase de reaua primire din ajun. Cînd i se aduse cafeaua, văduva de căpitan sări de pe locu-i, gata să răstoarne pe Casandra cu ceștile de cafea cu tot.

— Stați să-mi aduc tabacherea de-acasă! strigă ea, și fugi prin curticică.

In lipsa ei, Sofia drese focul

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

risipit pe sub oale de ibricul cu cafea, mai aşează cîteva lemnişoare la locul lor şi zise apăsat, aproape supărată:

— Farfuriile astea, cine le-a spălat trebuia să le şteargă! Cine face lucrurile pe jumătate!..

Dar căpităneasa intra cu tabacherea între degete.

III

După plecarea Casandrei din casa ei, Tudora simţi urîtul singurătăţii. I se părea că tot aşteaptă pe cineva, pe care nu-l mai iubea, i-adevărat, dar care bine ar fi făcut să se arate, ca să aibă şi ea pe cine certa şi ierta cu mărinimie.

Curăţenia albă a odăiţei se vădea mai limpede acuma, lipsind toate boarfele Casandrei. Întrerupta linişte de mai eri se lăţea ca pustiul peste zilele bătrînei femei. Scuturîndu-şi aţipeala, Tudora eşea în curtea casei, fie ca să treacă la vre-un vecin, fie ca să intre în vorbă cu chiriaşul ei, ciobotarul.

La vecini nu putea sta mult, adică atîta vreme cîtă avea ea de pierdut. Pe departe, ocolit, căutau cu toţii să afle unde este şi ce face fină-sa. Tudorei îi plăcea să vorbească mult de tot, dar nici odată despre viaţa ei sau despre Casandra, care născuse un copil din flori în casa ei. De aceea, repede-repede, bătrîna femee, blestemînd în gîndu-i şi lumea şi pe fină-sa, venea să se pustnicească în odăiţă. Cu ciobotarul iar nu putea să stea mult la taifas. In atelierul lui mirosea a iuft, a piei tăbăcite, şi mama Tudora îşi cinstea nasul cu mireasma gutuelor, a busuiocului, a livănţichi şi a tămîei.

La Casandra nu se ducea şi nici nu fusese poftită. Cînd o văzuse plecînd, pe aceea care i se părea ei că-i datoreşte mai mult de cît viaţa, fără să ştie de ce, se înfuriase cumplit. Nu-i plăcea să simtă că se curm datoriile către ea. In tainiţele inimii ei, dorea din răsputeri să tot sporească datoria fină-si.

In primele trei zile de la plecarea Casandrei, naşea se simţea năucă. Noroc că în a patra zi, veni de dimineaţă Maria. Se ceruse pentru toată ziua aceia dela stăpîni.

Vechile prietene s'au sărutat pe gură ca de demult. Tudora s'a urcat în fundul patului. Maria a stat pe o margine, şi încet, cum curge vremea celor bătrîni, au început a se întreba şi a'şi povesti despre trecut, despre eri, aşteptările şi temerile lor.

— Tare bine mi-ar fi părut să fi fost şi tu aici, cînd a venit el s'o ia din casa mea, zise Tudora, vorbind despre plecarea Casandrei cu Neagu Mihăescu.

— Dacă ai fost dumneata!..

— Ba nu! că-i eşti mamă! Aş fi vrut să văd cum îşi luau ziua bună amîndoi, şi ea şi el, de la tine. Ar fi stăruit el să vii în casa lor? Pe mine m'a poftit, n'am ce zice! Dar ştiu eu cu ce inimă? Poate numai de mîntuială ne-a poftit... Pe maică-sa noi n'am văzut-o! Cine ştie ce sgripţuroaică o fi! Am înţeles eu bine că el nu ese din vorba ei!

— Nu l-ar fi lăsat s'o ia pe Casandra, dacă ar fi fost femee cu gărgăuni, vorbi Maria.

— De ce să nu-l lase? E doară om bătrîn şi el. Mă-sa trebue să fie o căzătură, să'i dea fie-ta apă cu lingura şi să-şi ia mucii cu genunchii. Nu degeaba plîngea fie-ta cînd şi-a luat catrafusele de

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

aici. M'a pupat pe amîndoi obrajii și mi-a pupat amîndouă mînile de două ori. Mi se rupea inima... Eu vream, după cum știi, să plece din casa mea, ca să nu prindă rădăcină. Te pomenești că rămînea însărcinată, chiar cu ăsta, cu Neagu Mihăescu, și iar clocea în patul meu.

— Se cuminţise, Tudoro! odată greșești...

— Nu mai vorbi! Foamea și dragostea nu sînt oameni cinstiți, jură și fură cînd le lipsește. In tinerețele mele!..

Mama Tudora întoarse capul și văzu candela. Tăcu, oftă, se afundă și mai adînc în pat și schimbă vorba:

— Par'că poți tu să știi cît am îndurat eu de pe urma fie-ti, cînd mi s'a așezat cu copil cu tot pe grumaz? Vreme de zece zile ca n'a fost în stare să aducă o căniță de apă în casă. N'a dat odată cu mătura pe jos! Hm! îmbăiază fetița, spală otrepele fetiței, dă-i apă de băut lăuzei, c'o arde pe piept!.. Cine-a cărat atîta amar de apă cu cofele dela fîntîna lui Cîrstei, dacă nu Tudora Oprișan? Cînd a venit hoața în odaia asta m'a găsit pe mine bolnavă. Știi că aveam un picior umflat și mi l'a tămăduit moașa... Casandra nu mai vîrîse nasul pe ușa mea de luni de zile, poate de un an. Ii găsisem slujbă la fabrică. Știi, ți-aduci aminte că eu am luat-o de mînă într'o bună dimineață și-am dus-o la fabrica din dealul Filaretului. Am băgat-o la stăpîn: «să trăești naşe! numai am nevoe de dumneata, poți crăpa sănătoasă!»

— Superi pe Dumnezeu! Mai cît te iubește ea!.. stărui muma.

Naşa nu se dădu bătută. Își urmă mai departe amintirile.

— S'o fi văzut ce miorlăită a venit la mine, cînd m'a găsit bolnavă. Cînd i-am spus că ar fi bine și c'o rog să doarmă la mine, i-a crescut inima de bucurie. Dar crezi că s'a dat de gol? Ași! Sta cu ochii în pămînt! Iar copilul din ea era mai cît un pisoi! Cînd am aflat-o, îmi întrase diavolița la inimă și mă mai gîndeam că e păcat de ființa aceea nenorocită, de pruncul care avea să vie. Socoteam să fie băiat. Zău, poate că dacă ași fi știut că e fată, iar grije! și mai la urmă bucluc! m'ași fi lipsit de păcătoasa mea de bunătate.

— Bietele fete!.. suspină Maria înlăcrămată.

— Dar în seara aceea... adu-ți aminte Mario, seara de mai dăunăzi, ce spaimă am tras amîndouă, cînd am văzut că trece o namilă pe la ferestre, și am poftit-o în casă, pentru că întreba de fie-ta. Ingrozite rămăsesem, mute ca scaunul de colo, cînd acela, om pe care nu-l văzusem nici odată, nici tu nici eu, mare, mustăcios, întunecat ca răposatul Ghiță Vîntu, cînd un străin, vream să zic, ne-a întrebat așa, răstit: «unde e fetița?» Noi credeam că nimeni nu ne cunoaște boala, că dacă am dat-o pe Lenuța la doică, am orbit și-am asurzit lumea!

— Tare ne-am speriat! își aminti Maria. Și cînd să plece s'au întors dintr'o dată lucrurile în bine!...

— Candela, Mario! știu eu de ce ține candela aprinsă ziua și noaptea! Nu știu cum mi-am întors capul către sfintele icoane și-a perit diavolul dintre noi.

Candela ardea și-acuma. Dar luminița ei plăpîndă cît neghina pierea în lumina de soare, ce năvălea tot mai întinsă în odăiță.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

— O fi aproape de ceasul mesei! își aduse aminte Tudora. Poate vreai să mîncăm amîndouă? Am o ciorbă de pătlăgele roșii, bună, și niște strugurași dulci ca mierea.

Și Tudora, pentru că vorbise de lucruri cumpărate, își aduse aminte de banii ce-i avea spre păstrare, bani primiți dela Maria.

— Banii voștri, cînd îi vreți, pînă la o para, vi-i dau. Îi am tot în lada de colo. Din pricina lor am mai cumpărat un lacăt cu secret. Știi că mi-e greu să las casa singură multă vreme? Ce m'așî face eu de m'așî pomeni într'o zi cu lada spartă? Tare a-ți face cuminte să mi-i luați într'o zi și să-i duceți unde ați vrea!

— Pe cine avem noi? Unde să-i păstrăm? întrebă Maria.

— Treaba voastră! De ce să vă țin eu socotelile? Eu plătesc doica, eu cumpăr Lenuței haine, ghete, și banii scad! Fetița crește banii scad și voi alții nu sînteți în stare să puneți la loc. Ar face bine Casandra să se gîndească și la copilul ei și să economisească. Unei neveste îi trec destui bani prin mînă; cine-i ține socoteala pînă la ban? Învață-o, că e proastă!

Cu gîndul la fie-sa, Maria nu asculta tot ce îndruga vechea prietenă și binefăcătoare. Moțăia din cap, ofta la răstimpuri și borborosea:

— Tare mi-e dor de Casandra! Cînd o știam aici, par'că nu mi se făcea așa de tare dor. Pe semne unde nu știu cum trăește cu bărbatu-său, cu soacră-sa... Numai de patru zile n'am văzut-o și îmi tot vine să plîng. Prea mi s'a slăbit inima! îmi fac gînduri negre, prăpăstii, fără pricină! Sunt cobe, Tudoro! Și ce vise urîte visez!

— Du-te și-ți vezi fata! în casa fie-ti să nu te duci? Vezi-o cum trăește, întreab-o, ceart-o la nevoe; de aceea îi ești mamă! Nu vezi neobrăzata că la mine n'a mai venit? A! de acum să n-o mai văd! Să-i spui să ocolească cu șapte străzi casa mea. Dar n'a venit nici pe la tine?

— Nu.

Tudora se înveseli cu totul. Schimbă vorba, începu să povestească despre vecini, pe cînd Maria îngrijorată abia asculta.

— Astă-zi m'am cerut de la stăpîni, începu Maria, am venit să te văd, de aici mă duc să văd cum îngrijește doica de Lenuța noastră și de acolo, cum oi putea am să mă duc la Casandra.

După ce au mîncat împreună, cele două prietene s'au despărțit cu vorbe bune și mîngăitoare.

IV

Casa în care locuia Mihăescu avea patru apartamente înșirate la rînd; trei locuite de chiriași și unul, cel din fund, de proprietăreasă. În cel dintîi locuiau cele patru fete bătrîne, pisăcăresele, cum le numea toată mahalaua. Cea mai mare dintre fete, Sanda Rătescu, avea peste patru-zeci de ani, arăta să aibă aproape șai-zeci și era funcționară la una din marile bănci din Capitală.

Neperiată, nepieptănată, cu părul plin totdeauna de fulgi și de lindini, cu carnea căzînd pe șolduri, lăbărțată pînă și în mers, funcționara Sanda Rătescu își tîra cu greu, în fiecare zi de lucru, trupul umflat și sufletul întunecat, la slujba pe care o îndeplinea ca în vis. Și ea ca și celelalte trei surori ale ei, mai mici, cu care locuia, avea mustăți, tulee galbene. Cîtă deosebire însă între

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

mustățile senile ale Sandei și mustăcioara cuceritoare a căpitănesei!

De două-zeci de ani biata fată bătrînă lucra la bancă și de sigur că din pricina netrebniciei ei nu putuse să ajungă, nu meritase nici măcar din mila șefilor, decît o sută cinci-zeci de lei! Ambiția se uscase în pieptul ei căzut, poate de odată cu scăderea inteligenței. Nu se poate spune că nu suferea.

Vedea încă marile alergări omenești către lefuri mari, către o stare mai bună, dar suferința ei n'o deștepta, zăcea în ea, fără clipe de aprindere, de usturime și de răzvrătire. Umila ființă iubea totuși, cu slaba ei putere de iubire, șapte-opt pisici, pe care le adăpostea în patul ei și al surorilor, și ele ahtiate după neamul pisicesc. Mîngăind blănile dulci, bătrînele fete lîncezeau în cuibul lor murdar, fără dorințe. Pînă și pianul cu coadă, moștenire din vremuri bune, de pe cînd aveau tată, tăcea închis ca un mare și ciudat sicriu. Bietul pian ocupa a treia parte din odaia de către stradă. Fusese așezat către fereastră, și pentru lumină, dar și pentru ca să spună trecătorilor curioși să-și arunce privirea în salonul fetelor bătrîne, pentru că ele sunt de neam. Fusese așezat acolo pianul dela mutare, într'o clipă de ambiție deșartă, dar de șase ani sta pe locu-i de cinste, arare-ori desmormîntînd multele lui glasuri, ca să împrăștie cîntec.

A doua fată bătrînă, Veta, de trei-zeci și șase de ani, călca pe urmele soră-si mai mari, se pieptăna cîte odată, nu-și uita totdeauna ghetele încheiate strîmb, dar suferea de aceiași buhăială de nelămurit, care te-ar fi făcut să crezi că beau ziua și noaptea rachiu, sau că dorm cinci-spre-zece ceasuri pe zi. Era și ea funcționară la un birou oarecare, plătită cu șapte-zeci de lei pe lună.

Intre Sanda și Veta mai era o soră de trei-zeci și opt de ani, care însă nu sta cu surorile ei într'o casă Aceasta era institutoare și, ca să vie des la ele, ședea tot în strada Epurilor, peste drum de surorile ei. Numai institutoarea se deosebea de ele, se îngrijea de înfățișarea ei, ca o femee care cunoscuse dragostea, și o prețuia. Ea, Margareta, fusese măritată cu un avocat, se divorțase în urma unor neînțelegeri și păstrase lîngă ea pe singurul ei fiu, Alecu.

Celelalte două pisicărese, Ecaterina și Ana, rămîneau vecinic acasă, cu pisicile, ca să le îngrijească. Servitoarea ar fi fost în stare să le joace vre-un renghiu. Cît despre masa lor, a tuturora, Ecaterina, Ana și Ivanca, lucrau împreună, se împiedicau una de alta, stricînd și dregînd una după alta.

Atîtea femei într'o casă, cinci! și nu erau totuși în stare să țină curată gospodăria. Ghiveciuri, cu pămîntul uscat, cu florile veștejite, zăceau într'un colț al curții alături de foi de ceapă și de zarzavat putred. Nu se învredniceau măcar să asvîrle gunoiul într'o ladă.

Cînd deschideai ușa bucătăriei, mușchii-ți jucau pe dinainte, te întîmpinau două-trei pisici, miorlăiau trezite, se întindeau și se cocoțau pe masă, alături de cești nespălate, lîngă care adormiseră. Și ele erau trîndave, se lăsau prinse de somn pe unde apucau. Alături de masă era patul Ivanchii, cîteva scînduri pe două capre de lemn, acoperit cu un țol tărcat. Spălătoarele, cîrpele de șters

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

vasele, odihneau pe patul servitoarei, de sub care o oală de lut ştirbă chema muştele la ospăţ.

In odaia din mijloc, acolo îşi făceau pisicăresele vacul. Două paturi de fier, deşelate, boţite, mărturiseau neodihna lor şi lenea stăpînelor. Un garderob rezemat cu desnădejde de zid, ţipa ca o poartă de fier ruginită, cînd umbla care-va la uşa lui. Intr'un colţ o masă, într'altul un lavoar crăpat, trei scaune cu haine pe ele, şi mai nimic alta. Bucăţi de vată şi petecuţe de stambă mai totdeauna vedeai prin casă, din pricina pisicilor care se jucau cu ele.

Mai în fie-care zi se auzea cîte un început de ceartă cu Ivanca. Dar ţîlceava murea, retezată bine. Cele două surori, furioase pe sluga netrebnică şi nebună, săreau amîndouă una îi ţinea cu palmele gura, alta îi dădea pumni şi ghionţi milităreşti. Ivanca se apăra cu gura, căuta să muşte, atîta doar! Nu cuteza să ridice mîna în potriva acelora care o hrăneau cu sînta pîine, sau nu se pricepea să lovească, cine ar putea să spună? In schimb însă, de cîte ori putea, or unde se ducea, îşi batjocorea stăpînele, pe care le credea gîoase, pentru că ea, Ivanca, tot avea să se mărite, pe cînd ele patru aveau să mucezească, pupîndu-se în bot cu pisoii.

In odaia dela stradă, salonul lor, se afla pianul cu coadă, o etajeră cu cărţi amestecate, o canapea şi trei fotolii vechi cu droturi dîrje.

Ce vorbeau seara, cînd se găseau toate la olaltă, bătrînele fete? Cea de a doua, Veta, istorisea cum a ajuns la birou, cum a dat bună ziua întîi, la ce lucrează. Cea mare Sanda, n'ar fi putut spune ce făcea ziua. Negru se făcea înapoia ei, în întuneric par'că vieţuia. Celelalte două surori, rămase toată vremea în vatră, erau mai limbute, vecinic aveau ce povesti despre vecini. Cînd venea şi institutoarea, cu veşti din lume, mica societate începea să trăiască aidoma ca semenele lor. Doar sora cea mare nu se trezea la viaţă, adîncită în traiul ei vegetal.

Cum erau desbătute marile furtuni ale vieţii, acelea care dau moartea, duc la sacrificiu, la faimă, la nebunie şi la crimă, între cele patru desmoştenite, una mai sărmană decît alta? Intra şi în casa lor sgomotul marelui oraş, pătrundea pînă la ele vestea zilnicelor sinucideri din dragoste şi din mizerie. Şi viaţa lor se hrănea cu nenorocirile altora, cu priveliştea mai schimbătoare ca marea, mai sbuciumată şi mai interesantă a celorlalţi. Nu e zi în care să nu sorbim fiecare dintre noi, fără să ne cunoaştem nesaţiul şi plăcerea: desnădejdea, temerea, mîndria, gloria, revolta, mizeria, cruzimea şi desfrînarea oamenilor. Acest mare spectacol ne ţine treji, ne momeşte. Clipa stearpă pentru însăşi viaţa noastră e destul de bogată ca priveliştе.

Or care spectacol ne alege pe noi ca actor principal, jucăm, plîngem lucruri adevărate, ne svîrcolim sau suferim cu demnitate, după cum pricepem de obicei eroii. Iar pentru că nici odată nu ne pierdem din vedere, ci ne urmărim vecinic şi ne perfecţionăm, căci noi sîntem singura noastră ţintă şi mîndrie desnădăjduită, nu ne părăsim la nenorocire: ne privim, ne ascultăm tot noi, ne sîntem spectatorul nostru cel mai devotat, veseli că

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

toate sînt numai închipuite, că nu ni se întîmplă nouă.

Cînd pisicăresele au simţit alăturea de ele, la vecinul Neagu Mihăescu, un nou actor, un nou roman, încă o fiinţă omenească, au tresărit nerăbdătoare şi lacome ca viermii de mătase cînd le aduce stăpîna o poală de frunze de dud. Nici uneia dintre ele nu i-a trecut prin minte că ele sînt deodată patru făpturi vrednice de pus în ramă, ca să le priveşti toată ziua, vesel că trăieşti.

— A luat-o fără cununie!

— Ca pe o slujnică.

— Nu e de neam!

— Nici el!

— O fi avînd condicuţă?

— Văd că poartă ghete.

— I le-o fi cumpărat Neagu.

— Cum de-a primit-o duduca Sofia în casă?

— Ce putea face?

— Adevărat! Un bărbat cînd înebuneşte, nu mai vrea să asculte poveţe.

— El nu mai întîrzie noaptea.

— Cine ar fi crezut că unul ca el poate să se îndrăgostească?

— Credeam că fuge de oameni.

— Fuge de femeile cinstite.

— Nu ştii cum o chiamă?

— Am auzit eri, Casandra.

— Ce zic vecinii?

— Proprietăresei ce-i pasă?

— Dar căpităneasa?

— N'am întrebat-o. O să vie azi pe aici.

— De n'am uita s'o chemăm!

După ce s'au descusut una pe alta, surorile, de cîte ori puteau îşi făceau de lucru prin curticică, anume ca să tragă cu urechea la vecini, aşteptînd nerăbdătoare pe căpităneasa. Seara aveau ce-şi sporbi de cînd venise Casandra.

V

Cînd se trezea din somn dimineaţa, Neagu îşi întorcea capul, privea adînc, şi ochii lui încă turburi şi nesiguri nu-l înştiinţau totdeauna că lîngă el e Casandra. Nu avea totuşi cine alta să fie. El îşi freca ochii cu ciudă, se întindea, după o veche deprindere pe care n'o putea înlătura şi, cu respiraţia înceată, aştepta fericit, să-şi întoarne femeia faţa către el.

Casandra, din potrivă, se speria, tresărea uneori la deşteptare, dînd cu ochii de cadre străine, de pereţi zugrăviţi ca odaia comisarului, fostului ei amant. Încordarea minţii, ca să-i spună unde se află, îi întuneca ochii bobosaţi şi căprii.

Văzîndu-i nedumerirea, Neagu rîdea în hohot, ca îşi aducea aminte şi surîdea, după cuviinţă, bărbatului ei.

In odaia de către carte, în bucătărie, era lumină multă. De cum se crăpa de ziuă Sofia se spăla, se îmbrăca şi începea să pună la cale îndeletnicirea întregii zile. Trebuiau făcute aşchii pentru cele trei mese de peste zi. Lăptăreasa, brutarul, veneau dimineaţa de to:. Apoi începeau să se perindeze zarzavagiul, olteni cu pui, cu ouă, găzarul şi alţi negustorași.

Odaia dela mijloc, în care dormea Neagu şi cu Casandra, primea lumină prin cele două uşi cu geamuri şi prin două ferestre care comunicau una cu salonul şi alta cu bucătăria.

— Să-i zici mamă, o învăţa Neagu, printre desmierdări, pe nevastă-sa. N'o să-i zici cucoană nici soacră-mu-i aşa?

Şi pentru că i se părea că rămîne îngîndurată, adăuga:

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

— Nu cred să existe o femee mai bună! Şi dacă nu mi-ar fi mamă, eu tot aşi iubi-o!

— Sărut mîna! spunea tînăra femee cînd întra în bucătărie.

Duduca Sofia îi răspundea după toane. De cum o vedea se aşeza pe marginea patului ei. Părea că spune: «Lucrează! ce stai? Nu pricepi că te aşteptam? Nu înţelegi că eu trebue să mă odihnesc?»

Dar de cum îşi arăta feciorusău pe uşe mustăţile negre şi groase ca două lipitori, bătrîna se urnea sprintenă, da pe nepriceputa de noră la oparte, vorbind tare:

— Locul omiei ăştia e aici! Laptelor să nu stea pe flacări. Surcelele, tăiate de mine, dă-le brînci mai sub sobă, să se usuce. Ceştile tot eu am să le spăl?..

Neagu asculta glasul mumei lui ca pe o muzică, sau mai degrabă ca pe un tictac de ceasornic de aur, pe care şi dacă ticăe tare, îl suferi cu îngăduinţă.

Bătrîna, care altă dată nu ţinea morţiş să-şi bea cafeaua de odată cu fiu-său, acum nu uita de loc să aşeze trei ceşti pe masă, iar numai după ce le umplea tăia pîine pentru toţi trei.

— De ce te deştepţi mamă aşa de dimineaţă? întreba Neagu.

— Da cine vreai să stea de vorbă cu lăptarul?

— Cînd vine lăptarul sînt şi eu treaz. Scoală-te şi d-ta tot atunci. Ce zor ai?

— Eu sînt îmbrăcată cu două ceasuri mai înainte! ofta bătrîna.

Mulţumită şi de cuvintele şi de oftatul ei, la timp scăpat, să făcea sprintenă şi strîngea într'o clipă tot de pe masă.

Tot ea ţinea să'şi petreacă feciorul pînă la poarta mare a celei de a doua curţi.

Neagu ar fi vrut să-şi sărute nevasta la plecare, după cum citise odată într'un roman. Nu putea însă, maică-sa era lîngă el, înainte sau după el.

Rămase singure amîndouă, femeile tăceau cît puteau ele de mult. Mai totdeauna duduca Sofia începea vorba şi tot ea o sfîrşea. Ea avea ştiinţa gătitului. Nora se supunea, ştia şi ea la ce vrea soacra să fie ajutată şi făcea tot ce era greu şi murdar în bucătărie. De o cam dată trăiau aşa: duduca Sofia ca să poruncească, Casandra ca să asculte, iar Neagu ca să aibă nevastă.

Cînd bărbatul se întorcea de la slujbă, la prînz, găsea totul în orînduială, casa curată, masa pusă. După cîteva cuvinte schimbate se aşeza în fruntea mesei, servit de amîndouă femeile.

Se gătea mult. Neagu era mîncăcios. De cînd se însurase îi crescuse pofta. Venea întins la masă funcţionarul de la domenii, arare ori se oprea la vre-o cîrciumă, cu cîte un prieten, ca să se ţuicărească. Ciorbă, mîncări cu sos, cu rîntaş, grase; fripturi, poame, piereau în stomacul lui Neagu, ca prin farmec. Pe lîngă el femeile ciuguleau păsăreşte.

După masă, ca un mal ce se surpă, Neagu cădea la pat, într'un somn cu sforăituri. Trebuia deşteptat după un ceas, ca să plece iarăşi la minister. Buimac, nemulţumit, funcţionarul se îmbrăca în silă şi pleca. Ochii lui mai licăreau puţin privindu-şi nevasta tînără şi subţire, privea în toate părţile să vadă dacă e singur cu ea. Dar maică-sa era acolo fericită că-l vede dolofan, că a dormit fără tresăriri. El pleca legănîndu-se greoi, fără să'şi fi sărutat nevasta.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Intr'o seară, pe cînd tocmai se pregătea cina, a păşit pragul bucătăriei, mama Casandrei, Maria Casimcea. Era tare ostenită de drumuri. Fusese la Tudora, la doică, şi venise, avînd liberă toată ziua aceia, şi la fiică-sa.

De cum a zărit-o întrînd în curticică, duduca Sofia a bănuit cine putea fi femeia rău îmbrăcată, sfioasă, care nemerise acolo.

Dar în acelaş timp a răsărit pe prag Neagu. Vesel, ginerele a întins amîndouă braţele şi a poftit o în casă pe soacră. Cele două soacre s'au privit de aproape, şi-au zîmbit cu bunătate, şi-au dat mîna, şi cu toţii au întrat în odaia de la mijloc. Cînd i-a văzut Casandra, înfrăţiţi aşa, s'a înviorat de-odată, i s'a părut fericită viaţa ce-o trăia şi a sărutat mîna maică-si cu sgomot.

— Tare-ai făcut bine venind să ne vezi! a strigat din inimă Neagu, care îşi adusese cu drag aminte de ziua în care o cunoscuse pe bătrîna Casimcea.

— Mi-era dor de ea! mi-era do de dumneata! şi vream să vă cunosc casa, se întoarse Maria către Sofia.

— Mamă, pune masa. Ajută-i Casandro.

Cele două tovarăşe de lucru plecară în bucătărie.

— Sînt mulţumit! sînt foarte mulţumit! rostea cu glas tare Mihăescu.

— Să căutaţi a vă înţelege maică! Alta ce să vă povăţuesc? Sînteţi destul de mari şi de înţelepţi.

— Aşa este mamă! Să trăeşti! Şi vino pe la noi cît de des! Nu ne ocoli. Mama mea îţi seamănă dumitale ca două picături de apă. E bună cum nu se mai poate!

Oboseala îi trecuse bietei femei. Faţă în faţă cu ginerile ei, la o masă cu cuscră-sa, cu fie-sa, în căldura dulce a familii îmbietoare, se simţi mai fericită de cît orcînd. Nici odată nu fusese atît de desăvîrşit mulţumită. Nedeprinsă cu ceeace simţea, cu binele acela bogat care face inima încăpătoare, plină, şi-o îmbată, Maria uita să mănînce, rămînea cu ochii la copiii ei. Bucuria ei se revărsa şi asupra celorlalţi. Faţa Casandrei se făcuse luminoasă, Neagu se transfigurase, pînă şi duduca Sofia, cu inima moale, se temea să nu plîngă de înduioşare.

In cele din urmă, biata Maria nu mai încercă să mănînce, stătu cu bărbia în piept, cu lacrimile bucuriei pe obraji, ca urcată pe creasta unui val negru de amintiri dureroase, gata parcă să coboare în fundul amarei ei vieţi trecute. Privi în juru-i şi zîmbi cu dragoste. Valul trecutului scăzuse, Maria se desmetici; era lîngă fie-sa, lîngă ginerele ei.

VI

Lipsa Casandrei şi a lui Neagu Mihăescu din casa Săvuleştilor, de la jocul de loton, dăduse micii societăţi prilej de vorbă o săptămînă. Tache îi lăuda pe amîndoi, înduioşat şi mîndru că se cunoscuseră în casa lui.

— Parcă nu mai călcase în lume cînd a intrat la noi întîia oară, şi era ca o porumbiţă, spunea el despre Casandra. E bărbat de ispravă şi el! adăoga totdeauna, ca şi cum cei de faţă s'ar fi îngrijit de căsătoria lor.

Moţoc da din cap mulţumit şi el, Spiridon Nuţu de asemenea. Mina şi elevul de administraţie tăceau chitic.

Tache Săvulescu aceleaşi dibace matrapaslîcuri învîrtea, pi-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

cușurile curgeau gîrlă, și casa lui era vecinic plină de mosafiri. Trecuse printr'o primejdie mare contabilul de percepție. Un inspector financiar își luase numele în serios și găsise lipsuri și potlogării în condicile și în purtarea funcționarului. Perceptorul, vinovat și el, era însă om al partidului, alegător de colegiul întîi, proprietar cu înrîurire în mahala, reprezentînd peste două-zeci de voturi. Cînd pricepu bine în ce luptă își încurcă puterile, inspectorul financiar se sperie și dădu înapoi. Perceptorul eși ferchezuit ca de la bărbier, din afacere, iar Tache Săvulescu rămase în slujbă. Peste cîteva zile avea să fie onorat cu «Serviciul credincios».

Scăpat cu cinstea neștirbită din inspecția netoată, Tache nu se mulțumi numai cu un chef năprasnic, în tovărășia măcelarului Cristea Moțoc și a călugărițelor. Ospețe la mănăstire, pe iarbă verde, în pădure, pe cînd cucul își spune numele, făcuse de multe ori. Tache își dorea părinții, pe care nu-i mai văzuse de vreme îndelungată, de și Mizilul părintesc nu e departe de București. S'ar fi dus la ei, dar n'avea vreme, și numai o zi două putea să'și ceară voe dela șef. Percepția nu dă concedii, ca ministerele, unde se lucrează puțin și prost, și pot funcționarii să se înlocuiască unii pe alții cu ușurință. Mai cuminte era să'i aducă pe ei, pe părinți, în Capitală. Ar fi avut ce vedea bătrînii tîrgoveți în marele oraș.

Tache Săvulescu căută și găsi lesne patru bilete de tren de clasa treia. Avea destui prieteni prin ministere. Biletele le scrise el și'i lămuri pe larg pe bătrîni în scrisoare ce să facă cu ele.

O săptămînă încheiată au șezut la copilul lor, nevoiașii tîrgoveți din prăfuitul Mizil. Mina s'a săturat de ei, ca de mere pădureție, de a doua zi, dar Tache și'i privea înduioșat ca un viței. Le-a arătat palatul regal, pe Mihai Viteazul și grădina Cișmigiu. I-a plimbat cu muscalul pe la șosea pînă la Herăstrău, unde i-a ospătat cu pește viu, după ce n'a fost în stare să-i înduplece să se scalde în lac.

In zilele acelea, pînă și obișnuiții mosafiri ai casei se răciseră. Popescu S. Jean, față cu părinții lui Tache uitase să tușească interesant și să-și îngrijească de frizură. Mina privea îndurerată cum se pierde lustrul de pe elevul de administrație, lîngă bădăranii de părinți ai bărbatului ei.

In gară, la plecarea părinților, Tache a plîns cu lacrămi și sughițuri, nefiind în stare să bage de seamă că scumpa lui nevastă, se făcuse galbenă de rușine și de mînie.

Și iarăși viața Săvulești lor a intrat pe vechile-i șine, Tache mulțumit cu liniștea casei lui, Mina cu neliniștile inimii.

Au venit într'o seară la ei noii gospodăriți, Neagu și Casandra. Tache, inimă deschisă, i-a primit ca pe niște fini, într'un cît în casa lui se cunoscuseră și se îndrăgostiseră. Mina însă, plină de temere pe cînd vorbea și surîdea prietenește mosafirilor, nu lua ochii dela ușe. Ii era frică să nu-l vadă răsărind pe Popescu. Nu putea crede că omul care o cucerise pe ea, nu rănise și inima Casandrei. Nu putea uita că elevul de administrație de cum o văzuse pe Casandra, întrebase cine este și spusese că'i place. Scena din bucătărie, cafeaua gata să dea în foc, flacările spirtului ri-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

dicîndu-se ca şerpii la venirea lui Popescu, trăia vie în amintirea gospodinei.

— Pe cînd faceţi cununia? să vă cunun eu! întreba şi stăruia Tache din cînd în cînd.

Casandra pleca ochii, Neagu schimba vorba, cu ajutorul dat la vreme cu dibăcie de Mina.

Prietenii cei vechi veniseră. Erau de faţă şi Spiridon Nuţu şi Cristea Moţoc, şi ei ca şi gazdele parcă alţi oameni, înrudiţi abia cu cei ce jucau loton mai eri cu Neagu şi Casandra. Casa Minei nu era sălaşul strălucitor, cu covoare pe care se sfia să calce, ca la începutul începutului, în ziua spovedanii, dar nici ca pînă eri: casa plăcută, casa în care te-ai deprins să stai or cît. Acum o grije, un neastîmpăr, nu le da pace soţilor Mihăescu; ca şi cum lucrurile şi oamenii din cercul cărora plecaseră ar fi putut să le desfacă legătura, tot aşa de lesne precum o făcuse.

Cîte odată Casandra îşi atîrna privirea de o cadră bine cunoscută ochilor ei şi rămînea aşa, ne mai auzind ce vorbeau ceilalţi. Săvulescu şi Moţoc aveau glasuri gălăgioase. Mina, cînd vorbea cu ei, aproape ţipa, şi totuşi lipsea, pentru soţii Mihăescu, acea legătură dintre cuvinte care te face să'l înţelegi pe cineva chiar cînd tace. Parcă ei ar fi stat pe un ţărm şi ceilalţi pe altul.

Casandra se înţelege că ar fi avut ce istorisi prietenei din vremuri rele. In casa ei, în casa Minei, venise galbenă, şovăitoare, de cum ridicase capul de pe perinile leuziii. Numai ei îşi încredinţase taina. Fusese primită cu dragoste, ospătase de atîtea ori la masa îmbelşugată a Săvuleştilor, prietenia lor simţise că o înalţă şi o cinsteşte. Prin ei se căpătuise. Ea, o fată dela fabrică, înşelată de un oarecare şi părăsită cu un copil în cîrcă, numai prin Mina ajunsese gospodină, purta pălărie şi nădăjduia să se căsătorească cu un funcţionar. N'avea ce să-i spună? Nu era firesc oare s'o cheme de-oparte, în odaia cealaltă şi să-i povestească din noua ei viaţă? N'ar fi avut ce spune? sau nu ştia ea singură pe ce lume trăieşte, dacă suferă sau se bucură?

Casandra nu ştia că binefăcătoarea ei, geloasă o vreme fără pricină ştiută, îi zădărnicise căsătoria. Neagu era atît de îndrăgostit, în cît ar fi luat-o pe Casandra de nevastă, dacă n'ar fi primit să'i fie ţiitoare. Toate astea Casandra nu le ştia, dar ca şi cum le-ar fi ştiut, era nepăsătoare de binele ce i se făcuse. Abia îi veneau pe buze cîteva cuvinte de mulţumire. Faţa, glasul Minei, îi răscoleau toate greşelile, i le scotea din noapte dintr'odată la o lumină care îndurerează văzul inimii. Mina putea să ştie că ea e fata parlagiului, poreclit de toată lumea Mocnitul, şi-a Mutei, care îşi vînduse bordeiul şi se băgase la stăpîn. Mina o văzuse la fabrică şi o vorbise, o bîrfise şi ea ca toate celelalte tovarăşe. Tot ei, ea însăşi îi povestise dragostea cu subcomisarul, părăsirea, toată năpastea ei de fată sărmană rămasă cu un copil pe braţe. Şi pe lîngă toate acestea, Mina putea să afle din zi, în zi dacă încă nu fusese înştiinţată, despre cea mai tîmpită şi greţoasă dintre greşelile ei, prostia făptuită cu Popescu S. Jean Nu-şi putea lămuri şi ierta Casandra rătăcirea ei din noaptea aceia cu lună, cînd stră-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

zile i se păruseră din alt oraș, cînd umblase ca beată la brațul unui necunoscut și se înfundase în bălării ca o scroafă. Gîndindu-se la ceasul acela, se vedea cu desnădejde și înfiorare, căutînd zadarnic să'și șteargă vedenia din fundul ochilor, se vedea pe spate ca o mortăciune cu picioarele țepene și nemișcate, într'un șanț, iar plăcerea ce o cuprinsese atunci, acum îi făcea greață.

Fumul țigărilor se legăna în pînze cenușii de-asupra capetelor, strecurîndu-se după multă șovăială pe fereastra deschisă. Mosafirii își băuseră cafeaua, unii căscau, alții amuțiseră cu desăvîrșire cînd Popescu S. Jean își ivi capul frezat pe ușe.

— A! brava! cum se cunoaște că ne iubești! Vii de la teatru, îl primi rîzînd cu voioșie Săvulescu.

— Bună seara! bună seara! pe onoarea mea de cavaler că treceam pe aicea din întîmplare. Ia să văd mi-am zis, dacă domnul Săvulescu și soția dumncalui s'au culcat. Nu mă răbda inima să trec și să nu spun, măcar de la fereastră, o noapte bună!

— Da nu te uiți pe cine mai avem aici? îl întrebă Tache și se dădu într'o parte ca să poată elevul de administrație să vadă mai bine perechea Mihăeștilor.

Nici odată nu-i plăcuse lui Neagu mutra fandosită a lui Popescu S. Jean. Cînd o văzuse pe Casandra vorbind mai ales și mai cu drag elevului, simțise dintr'o dată, amestecate și nedeslușite bine, și ură și dispreț! Ce putea spune Popescu de cît palavre? Ce putea crede Popescu decît nimicuri?

Și chiar ce alta puteau să-i placă elevului de cît fleacurile? Om de nimic, păpușe, așa i se părea lui Neagu spilcuitul flăcău cu părul ondulat, mustața subțire și tusea deosebită.

Și cu toate că elevul miza totdeauna la jocuri pentru Casandra, lui Neagu nu-i putea trece prin cap că ea, fată frumoasă, cuminte și deșteaptă, nu rîde în cugetul ei de aerele femeești ale secăturii de Popescu, de capul și de tusea lui. Numai în ultima vreme Neagu suferise oleacă de gelozie. Dar degrabă se scuturase și rîsese de spaima lui neroadă.

Neagu întinse mîna lui Popescu, ca unei vechi cunoștințe, fără căldură și fără neplăcere.

Casandra însă, cînd văzu capul mic și pomădat al elevului, se sgudui toată, simți că-i vine rău, se uită îngrijorată în juru-i, căutînd o eșire. Se ridicase de pe scaun fără să știe ce face și căzu iarăși pe locu-i, descurajată. Bărbatul ei tocmai întîndea mîna dreaptă. Popescu zîmbea, Cristea rîdea cu hohot, Săvulescu se hîțîna pe scaun. iar Mina, ca o vulpe, sta la pîndă cu ochii ascuțiți ca undrelele.

Casandra mai încercă odată să se ridice, dar de astă dată își auzi glasul și se miră, simțindu-și gîtlejul uscat, că poate vorbi. Întinsese și ea mîna, Popescu i-o strîngea, o întreba ce mai face și ea spunea ca tot omul:

— Mulțumesc, bine! am venit pe la Mina.

VII

Iarna venise. Nici unul din chiriașii Eugenei Marcovici nu se mutase de Sf. Dumitru. Casandra făcuse cunoștința tuturora, le cunoștea viața zilnică. afla prin ei vești de prin lume și de la fiecare păcatele, slăbiciunile și pros-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

tia celorlalţi. Sorbise multe cafele şi multe palavre auzise.

Pe maică-sa o vedea rar Casandra, dar la fiică-sa, Lenuţa, se ducea cît putea de des. Cu cît trecea vremea şi o statornicea în casa lui Mihăescu, dorul de fetiţa ei, grija de viaţa micii făpturi creştea. Dragostea de mamă fusese înţeleaptă, îşi întîrziase văpaia, aşteptînd vremuri mai prielnice. Casandra rupea dela coşniţă în fie-care zi, pentru albituri, pentru acadele, pentru jucării. Lenuţa începuse s-o cunoască, îi zicea mamă, o aştepta să vie şi plîngea cînd o vedea plecînd, după ce multă vreme o privise ca pe un mosafir al doicii. Dar muma nici nu visa măcar să-şi aducă fetiţa în casa bărbatului. Nici unul din vecini n-o cunoştea de mai înainte şi nu ştia nici din ce neam de oameni este, şi ce fusese înainte vreme. Povestea cu pîrlitul de sub-comisar poate că nici soacră-sa n-o ştia. Al n-ar mai fi putut scoate capul în ogradă de ruşinea vecinilor, dacă s-ar fi ştiut desgolită de haina curată a tainei şi văzută precum era: o fată de fabrică, stricată, cu un copil din flori, şi care se căpătuise zăpăcind capul unui funcţionar onorabil.

Pe lapoviţă, pe vifor, Casandra nu lăsa să-i treacă trei zile alăturate, fără să-şi sărute copila. Se ducea une-ori şi la naşe-sa, iar la Mina tot mai rar şi mai cu silă se abătea. Pe maică-sa de multe ori se întîmpla s-o vadă la doică. Bunica îşi iubea nepoata cu slăbiciunea ce o au bunicile pentru vlăstarele copiilor lor.

— Ce bine ar fi mamă, măcar dumneata să mai ai odată un acoperămînt. Să nu calci tot peste praguri străine, şi biata Lenuţa să nu deschidă ochii în casa doicii.

— Parcă eu nu tînjesc şi n-aşi vrea? răspunse Maria fiică-si, amîndouă cu ochii înlăcrămaţi.

Şi printre lacrimi bunica zîmbi şi întrebă:

— Ţi-aduci aminte de Mihai Dudău? Venea pe la noi, pe la tată-tău... Nu ţi-l mai aduci aminte?...

— Puţin.

Bunica rîdea mai tare.

— Poate n-ai să mă crezi... Se ţine de capul meu să mă mărit. Şi el şi eu sîntem doi moşnegi; şi el vrea morţiş... bată-l să-l bată de năsdrăvan!

— Dar ce lucrează el, mamă?

— E zidar; meşter bun amîndouă, tecîştigă destul.

Casandra rîse şi ea, tot fără hohot, dar căzu pe gînduri. Pentru a doua oară mă-sa, femee bătrînă astăzi, putea să se ducă la biserică, mireasă cinstită, alăturea de mire. Şi ea, femee, tînără fără s-o ştie lumea cu un copil, nu fusese în stare să se căsătorească cu cinste.

Dar alt gînd veni să întunece pe cel dintîi: maică-sa ar fi putut să-i crească pe Lenuţa. In Casandra se deşteptase dragostea de mamă, gata să înlăture şi oarba gelozie femeiască şi iubirea de fiică.

Nu îndrăzni totuşi să sprijinească ideia măritişului, temîndu-se să nu i se pară maică-si vrednică de batjocură. Dar toată vremea, mintea ei se străduia să priceapă pe toate feţele binele ce ar putea isvorî. Doica avea treburi prin casă, Maria se juca cu fetiţa, Casandra îşi torcea firul cu încăpăţînare. Hotărît că maică-sa nu trebuia să se mărite. Trebuia să trăiască şi ea fără cununie, ca

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

să nu mărească ruşinea şi durerea fie-si, ca să n-o dispreţuiască viitorul tată vitreg, ca pe o fată stricată.

Casandra începu să rîdă în silă, fără pricină.

— Mă gîndesc, mamă, zise ea, la zidarul acela... care te cere pe dumneata. E nebun să vrea să faceţi nunta la biserică?..

— De! făcu bătrîna.

Casandra urmă:

— Am mai văzut oameni bătrîni, trăind împreună ca doi moşnegi... Că singur şi singură, moş şi babă, trebue să fie tare trist şi greu... Şed împreună, se oblojesc unul pe altul, îşi fac ceaiuri de tuse iarna, dar nu se însoară.

— Asta ar mai lipsi! Nuntă cu lăutari!

— Iată, zidarul ăsta al dumitale... După cît înţeleg eu, are gospodărie, şi e pustiu în ea; vrea omul să audă un pas, o voce în singurătatea lui. Dacă e de treabă, de! mamă!..

— Ce te-apuci de vorbeşti Casandro!

— Îmbătrîneşti, mamă! Azi eşti la stăpîn; dar mîine? Cînd nu vei mai putea munci stăpînul te alungă. Un bărbat, n-are încotro, nu te izgoneşte, ba te mai şi caută, se repede la doctor.

Copila mergea prin odaie dela una la alta. Femeile tăcură o vreme. Ochii lor plini de gînduri se coborîseră pe capul bălai al Lenuţei.

— Cînd nu sîntem pe aici, începu Casandra, ştim noi ce ne pate fetiţa? Iată, nici acum doica nu poate sta locului. Are treburi. Poate că ne închide copila în casă şi pleacă. Doamne fereşte! Se joacă vre-odată cu focul... Şi mi se pare că Tinca e şi însărcinată... Ce-o să mai facă cu Lenuţa noastră? O să ia alt copil la doicit, ca mîine!..

— Nu mai vorbi! suspină Maria şi sărută cu foc pruncul fie-si.

Pornită să cugete, ziua aceia a fost cruntă pentru Casandra. Despărţindu-se de maică-sa, bucuroasă un minut pentru că reuşise să strecoare în mintea maică-si ideia unei căsătorii fără cununie, se ruşină mai apoi în cugetul ei. Să îndemni pe mama ta, femeie bătrînă, cu părul alb, să se mărite, numai ca să-ţi crească ţie copilul din flori!

Cu cît înainta spre casă, Casandra încetinea pasul. I se lămurise în minte că nu are ce căuta sub acoperămîntul lui Neagu Mihăescu. Mama lui i se înfăţişa ca o scriptoroaică, cu unghii mari şi ascuţite, aşteptînd-o în uşe, ca s-o macine în dinţi de fiară turbată.

«Oare n-am eu nici un drept pe lumea asta? se întreba Casandra, aproape răsvrătită, beată de gîndurile ei. N-am pe nimeni, dar un copil am! Dar singură l-am făcut? A! păcătosul de subcomisar! La uşa lui trebue să bat, cu pumnul, cu gheata, cu toporul! El e bărbatul meu, nu Neagu Mihăescu! Cum a putut nemernicul să mă lase cu un copil, fără sprijin, fără bani, fără nume»!

Casandra intra în ograda cea mare a casei din strada Epurilor. Sîngele i se urcase în faţă. Ochii îi ardeau întunecoşi şi sclipitori.

De cînd venise ea, vecinii se împrieteniseră şi mai mult între ei. Acum aveau pe încă cineva de iscodit şi de clevetit. Tînăra femee, mai frumoasă decît toate, stîrnise curiozitatea. In faţă i se arătau toţi prieteni, o mîngăiau, o lăudau şi o căutau la şezătorile lenii lor.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Cînd intra Casandra, ele tocmai stăteau cerc în ograda cea mare.

— De unde credeți c'a venit? întrebă căpităneasa. Ați văzut-o la față ce sulemenită era? Sfintele astea mănîncă sfinți și leapădă draci!

— Coană Froso, se rosti Ecaterina, cu vocea ei pițigăiată, de muscal, mie mi s-a părut supărată.

— Ai vorbit domnișoară! zise Frosa, se cunoaște că nu te pricepi! Parcă dragostea n'are supărările ei?

Femeile se strînseră una în alta. Proprietăreasa le șoptea:

— Nu se știe! Să nu ne audă.

Căpităneasa luă iarăși cuvîntul:

— Eu cred că vine dela fetița ei, săraca! Stă rău de tot! Ia gîndiți-vă, să ai un copil, știți ce înseamnează un copil? un rod al plăcerii tale, cu omul care ți-a fost drag...

Cele două pisicărese, care se aflau de față, se dădeau înapoi cu temere, mironosițe. Căpităneasa, cu foc, stăruia;

— Pricepeți? Și copilul să nu fie în casa ta! Casa ta mai este aia? Să nu fie sub ochii tăi! La fetița ei se duce nenorocita, de aceia ai văzut-o supărată, domnișoară!

— Și de unde știi, cucoană Froso? întrebă proprietăreasa. Am uitat să te întreb, de unde știi că are o fetiță; că a trăit cu un subcomisar, că a fost la fabrică?..

Căpităneasa își puse mîna în șolduri:

— Uită-te la mine, coană Eugenio!

In clipa aceia răsări din curticica apartamentului ei Casandra, cu o doniță în mînă. Cișmeaua era în ograda cea mare. Fața nevestei lui Neagu Mihăescu se liniștise. Ochii ei priveau cu nepăsare blajină, catotdeauna. Gîndurile-i răsvrătite pieriseră, redevenise soața supusă treburilor casei, soacrii și bărbatului.

VIII

Eugenia Marcovici era judecătorul nepărtinitor al tuturor chiriașelor ei. In toate cercurile trebue să se găsească cineva, ignorant sau nu, care să judece rece cele ce se petrec. In de obște nu caută să afle; întîmplările îi vin la cunoștință prin ceilalți, învăluite de vinovăție, dar judecătorul nepăsător nu se grăbește să-și dea cuvîntul. Iar mai apoi, cînd lucrurile se limpezesc, lumea își apleacă urechea la el, fără să vrea, fără să știe; și părerea lui dăinuește. Mai tot omul are două păreri despre oameni și fapte: una blajină, pe care o păstrează în conștiința lui, ca să se ierte pe sine cu ușurință, cînd va cădea în aceiaș greșală, ce-o impută altuia; o alta crîncenă, ca să se fălească față de alții.

Văduva Eugenia Marcovici nu semăna la nimic cu cei din jurul ei. Viața îi fusese depănată, toarsă și lucrată toată. Fusese făcută veliște pe care să nu se vadă urma pașilor, feță de masă curat nepătate de ospețe și făcută pe-delele ca să închidă vederile ferestrelor.

Trei-zeci de ani muncise răposatul ei bărbat, alături de ea, ca să înjghebe o avere: trei rînduri de case, în București. Dormea cîte patru ceasuri pe noapte, de multe ori cu lucrul în mînă, cu capul rezemat de speteaza scaunului, dulce ca perna pentru cel răpus de oboseală. Vecinic baimacă, Eugenia își urma bărbatul orbește,

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

pe calea fără de sfîrşit a muncii. Nu mai era în stare să întrebe de ce s'afundă ca într'o noapte, cu membrele înţepenite tot mai mult, cu mintea împăienjenită. Se obişnuise ca osînditul cu ocna. Carol Marcovici, bărbatu-său, nu avea pentru ea de cît imbolduri de muncă. Dragostea se îngloba şi ea, cu toate că soţii erau tineri, în râvna pentru lucru, pentru sporirea avuţei.

Carol Marcovici avea ciubotărie. Alături de patru-zeci, cincizeci de lucrători, biciuiţi de hărnicia stăpînului, soţii coseau, dădeau la maşină, tălpuiau, lipeau, pînă la sleirea puterilor. Lucrătorii ar fi dezertat de sigur, dacă ar fi fost în altă parte mai bine ţinuţi şi mai bine plătiţi. Dar pe vremea aceia nefiind nici o alcătuire a muncii, care să-l sprijinească pe lucrător şi să-i deschidă ochii, patronul storcea din el pînă la istovire. Carol şi nevastă-sa erau o pildă straşnică, munceau mai mult de cît toţi dar şi vorbeau cu lucrătorii ca cu singurii lor tovarăşi şi prieteni. Prînzul şi cina o luau împreună, stăpîn şi lucrători, slujiţi de ucenici. Numai aceştia erau la ascultarea, cu băţ în mînă, a patronului şi chiar a calfelor.

Harnicii soţi erau datori, bine înţeles la Credit, pentru casele lor. Averea se face cu greu numai cu munca braţelor. Toată chiria ce o luau o plătea Creditului, ca să se descurce şi să rămînă singuri proprietari. Aveau un singur copil, un băiat pe care visau să-l facă mare cărturar. Dar Eduard n'avea cap pentru învăţătură. Din clasa întîia de liceu, părinţii au priceput ce le rămîne de făcut pentru copilul lor şi, ca semn că nu-şi dispreţuesc meseria, l-au învăţat şi pe el meşteşugul cizmăriei.

In zorile unei zile ploioase, Carol Marcovici a şoptit femeii, al cărei cap odihnea, după multă neodihnă, alături de-al lui pe perne, vorbe spăimîntătoare. Nevasta a sărit din pat, s'a îmbrăcat cu ce a apucat, şi-a tras în picioare ghetele bărbatului şi s'a dus la cel mai apropiat doctor. Dar s'a grăbit de prisos Eugenia Marcovici. In cîteva zile a rămas văduvă.

Au urmat apoi zile ciudate, ca unele visuri. Văduva, de şi ştia să scrie şi să citească, nu se amestecase nici odată în negoţ, în socoteli. Casele şi cizmăria aveau nevoe de stăpîn iscusit. Eduard şi-a înlăturat mama, şi-a pus el singur mîna pe toată starea părintească. Pe maică-sa a lăsat-o să stea în casa din strada Epurilor, mai mică decît celelalte două. Ii ajungea unei femei, jalnică după bărbat, ca să-şi fărîme vremea, o curte largă să întoarcă un car prin ea şi grija bunei stări a patru apartamente.

Mai întîi, femeia nu găsea destul de lucru, cît e ziua de lungă. Ea muncise şi nopţile. Dar de cum şi-a plecat urechea la chiriaşi a găsit de lucru. Ici o uşe nu se închidea bine, dincolo bucătăria trebuia zugrăvită, acoperişul caselor nu fusese vopsit de patru ani. Eugenia, după multă chibzuială, care-i lua şi din ceasurile hărăzite somnului, pentru că trebuia să-şi aducă aminte cele nici odată făcute şi numai văzute, se făcea dulgher, zugrav, vopsitor. Mînuia mistria cu îndemînare şi se opintea pe acoperiş ca un tinichigiu.

I-a venit apoi în minte să puie viţă şi să crească flori, pe locul ce-l păstrase pentru ea, de jurul

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

împrejurul curții comune. Avea toată ziua ce face și mintea i se deșteleneșe, lucrînd în voe, îmboldită numai de rîvna ei.

Cînd venea Eduard să vadă casa, se înviora. El ținea acuma ciubotăria și, în încordarea afacerilor lui zilnice, uita să se bucure de ușurința cu care ajunsese stăpîn pe atîtea acareturi. In strada Epurilor însă, cînd da ochii cu maică-sa, vedea dintr-odată ce iscusit om fusese punînd stăpînire, fără vorbă multă, pe tot ce rămăsese de pe urma răposatului. Își ascundea, bine înțeles, bucuria, ca pe o ghiară, și întreba ca un om îngrijorat, de ce a costat varul atîtea parale și de ce s'au întrebuințat atîtea kilograme de vopsea.

Bătrîna îi da socoteala, strîmtorată, și nu-i putea nici odată trece prin minte să-i pună la socoteală și truda meșterului. De altminteri nevoile ei nu cereau mult mai mult decît îi da lunar băiatul de bună voe. Camera dela drum, de către strada Epurilor, Eugenia avea de gînd s-o închirieze mobilată, ca să-și sporească venitul. Visa agoniseli la casa de economie.

Deși nu cheltuia ea banii chiriilor, toată lumea o privea și-i vorbea ca unei proprietărese. Pe cînd îi trăia bărbatul, ea nu știuse cine și cum sînt chiriașii ei. Puține lucruri știa pe vremea aceia, de obidă fără preget.

Vrînd nevrînd Eugenia asculta povestea atîtor vieți deosebite. Vecinic o chemau chiriașii, iar pentru că nu-i plăteau minunatele servicii, se credeau datori să-i încredințeze tot ce bănuiau sau aflau despre viața celorlalți. Acum cînd avea vreme să asculte și să istorisească, Eugeniei i se părea că lumea se schimbase cu desăvîrșire și că e călăuzită de alte țeluri. Numai în camera de la stradă, pe care vrusese s'o închirieze de cîteva ori, cucoana Eugenia văzuse destule fărădelegi ciudate, pentru lămurirea cărora, ostenise de multe ori străduindu-se ca să le găsească noima.

Cînd a venit Casandra în casa lui Mihăescu, proprietăresei i-a părut bine. Ea băgase de seamă că Neagu lipsește regulat de-o vreme serile de acasă. Cheltuia de sigur. Bărbații nu pot să-și treacă serile fără cheltuială. Neagu era un chiriaș bun, plătea la țanc. Aducîndu-și în casă femeia care îl purta pe drumuri nopțile, chiriașul avea să se facă mai econom și avea să plătească chiria ca mai înainte. Așa judeca proprietăreasa.

— Nu e urîtă... spusese ea, auzind cîrteala cumetrelor.

Deși nu cheltuise și nu cheltuia un ban din chirii, își petrecea ore întregi de insomnie, gîndindu-se ce ar face ea dacă pisicăresele, de pildă, n'ar plăti rata lor trimestrială. Căci prin ea se achitau chiriașii lui Eduard. Nu-i era teamă de fecioru-său, pentru că i-ar cere bani cu orice preț, nevrînd să știe că locatarul a fugit peste noapte, lăsînd în urmă casa goală. Fără temere, fără să știe de ce, putința unei asemenea întîmplări o turbura adînc. Sgîrcenia ei nu îngăduia nici o abatere cu privire la bani. Peste toți sfinții, ca însăși Dumnezeu în cer, pe pămîntul acesta cu piață, cu brutărie, cu chiriași, domnea banul.

De aceia n'o împătimeau zizaniile pe care le asculta rece și își privea chiriașii de la depărtare. Ei îi cunoșteau bine sgîrcenia și de aceia n'o luau în sea-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

mă decît la nevoe. Rîdeau între ei de proprietăreasă, de şi tot părerea ei, neîntinată de patimi, o păstrau în cugete.

Sărbătorile Crăciunului trecuseră, cînd, într-o bună zi, proprietăreasa auzi un ciocănit la uşa de către stradă. Un tînăr cu părul creţ, cu faţa albă, cu mănuşi în mînă, voia să vadă camera, pentru care de multă vreme sta un bileţel la fereastră. Eugenia voia să închirieze salonul ei.

După ce, cu multă pricepere, tînărul îmnînuşat cercetă toate colţurile, ca să vadă dacă odaia are egrasie; după ce cercetă saltelele, ca să dibuiască culcuşul ploşniţelor şi soba ca să-i bănuiască puterea de încălzire, se hotărî să se mute acolo, plătind două-zeci de lei pe lună. Plăti pe dată pentru o lună întreagă, ceeace fermecă şi îngrijoră pe proprietăreasă, şi spuse că de a doua zi se va muta în noua lui locuinţă.

In noaptea aceia, gîndindu-se la noul chiriaş, Eugenia dormi numai vre-o trei ceasuri. Se gîndea femeia, dacă tînărul acela, care părea de bună familie şi cu stare, avea sau nu de gînd să şadă mult la ea, dacă va cere sau nu dese ori schimbarea albiturilor pe pat, dacă va întra în casă cu galoşii în mînă, sau din noroi de-adreptul pe covor. Făcea socoteala banilor pe un an, pe trei, dacă studentul, căci era de sigur student, avea să rămînă chiriaş.

Işi aducea aminte de un altul, care şi el îi plătise pe o lună înainte, dar într'a doua o rugase să aştepte. Chiriaşul avea un cufăr mare, plin, greu, care o liniştea. Era o chezăşie.

— Ţi-a plătit? o întrebase căpităneasa. Nu! ia să-i vedem cufărul! O, ho! e greu!..

— E greu, e adevărat! dădea din cap Eugenia.

— E greu! spunea şi duduca Sofia, de faţă şi ea.

— N-ai grije! adăuga Frosa Roşcu. Odaia dumitale e despărţită de a lui cu o fereastră prin care auzi tot ce face, şi te desparte o uşe de el, uşe pe care dumneata o închizi. Ţi se pare că vrea s'o steargă, dai buzna aici!

Intr'o bună zi chiriaşul nu s'a arătat nici ziua nici noaptea.

— Ia deschide-i lada! Văd că e grea... se rosti căpităneasa, după vre-o săptămînă.

Două din pisicărese aveau aerul că miros aşternutul în care dormise bunătate de flăcău.

— N'ai curaj, nemţoaico!

Numai căpităneasa cuteza s-o poreclească pe proprietăreasă.

— Adu toporul şi un cuţit să o descui cu. Spui că bea în fiecare seară cîte o sticlă de bere! Al dracului şi chiria n-o plătea!

Cînd au deschis cufărul, toate femeile care se aflau de faţă şi-au îngropat capul în el. In cufăr numai sticle: pline! Erau acolo toate sticlele de bere umplute acuma cu urină. Păcătosul de chiriaş, după ce golea sticla, o umplea peste noapte şi o aşeza în cufăr, fiind sigur că n-are să-şi plătească chiria şi că va trebui să lase acolo singurul lui bagaj cu înfăţişare.

Au rîs femeile şi l-au înjurat pe măgarul de chiriaş, ca nişte surugii. Eugenia, numai ea a tăcut friptă, jurîndu-se în gînd că de acuma, la cel mai mic sgomot al chiriaşului, are să tragă cu urechia şi cu coada ochiului.

Şi iată că iar primea un student în gazdă. Rupse biletul de pe fereastră şi, cu veselia tăinuită în inimă, veni să spună chiriaşe-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

lor ei vestea că vor avea încă un tovarăș de acoperămînt. Căpităneasa nu era acasă, Casandra era în vizită, pentru a doua oară numai la pisicărese. Eugenia Marcovici întră la fetele bătrîne dînd din cap zîmbitoare. Două pisici îi tăiară drumul, mătura zăcea în mijlocul bucătăriei, lăsată acolo de Ivanca.

IX

Casandra se deprinsese cu viața de femee căsătorită. Uita îndelungă vreme că nu e cununată, că or cînd e liberă să plece și că pentru ori și ce ar putea fi izgonită din gospodăria lui Neagu. Vecinele luaseră obiceiul să-i spună cucoana Casandra, pe cînd ele între ele, cele care avuseseră bărbat, se chemau mai ales pe numele bărbaților. Casandra nu mai lua aminte, i se obișnuise auzul.

Neagu se îngrășa, făcea pîntece. Incepuse să vie în fiecare seară cu cîte o gazetă în buzunar, ca pe cînd era flăcău. Cu un ceas înainte de a pune capul pe perne, pe cînd patul aștepta făcut, toți ai casei erau desbrăcați pînă la cămașe, iar în odăi ardeau lemnele cele mai groase, ca să poată căldura birui gerul de peste noapte. Pe cînd jarul se scrumea pe nesimțite, numai dogorind pînă departe, Neagu desfăcea gazeta și citea cu glas tare.

Inainte vreme trecea la ceasul acela în bucătărie, lîngă patul mamii lui și-i citea ei. Acum rămînea în odaia lui de dormit, ca să citească nevesti-si.

Trecuseră sărbătorile Crăciunului cu voe bună. Impreună, soții Mihăescu colindaseră pe la Tudora Oprișan, pe la Săvulescu și la o mătușe a lui Mihăescu. Pe la doica Lenuței, Casandra fusese, bine înțeles singură, de multe ori. Neagu parcă nici nu-și aducea aminte că nevastă-sa are un copil. Nici odată nu o întreba de fetiță, ca și de cununie.

Multe i se păruse duduchii Sofia că răbdase pînă atunci. Dar în noaptea aceia, cînd îl văzu pe fiu-său că începe să citească din jurnal lîngă patul din odaia de la mijloc, îi veni ameteală. Ascultă cîtva și repetă fără să vrea cele auzite: «Nenorocita femee ne mai putînd să-și ascundă trecutul, se hotărî să se sinucidă. Eri pe la orele patru»... Veni apă în odaia lor, ca să-i vadă, ca să asculte ca altădată. Casandra sta în pat, cu picioarele jos pe scînduri, dar cu capul pe perne, și asculta. Neagu mutase lampa pe mescioara de lîngă pat și sta pe scaun în fața nevesti-si, cu gazeta pe genunchi încovoiat puțin de mijloc pentru ca să poată citi sub abajur. Perechea părea fericită

Nenorocirile altora împreuna cele două suflete stinghere, mai mult decît patul care le aștepta îmbrățișerile. Pașii bătrînei femei nu fuseseră auziți. Neagu, sublinia cu vocea lui groasă părțile dureroase din povestire. Vîntul ernii putea să tot șuere afară, în salonul subarhivarului era cald ca în baie.

Sofia Mihăescu îl privi adînc, cătrănită de necaz. In clipa aceia nu-și mai iubea copilul dolofan. Ea se așeză ușurel pe un scaun și ascultă în liniște pe cititor. Istorisirea era lungă, iar cînd vîntul înceta, se făcea o tăcere de pustie, în care numai vocea lui Neagu depăna.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Bărbatul răspica fraza, nevasta asculta, amîndoi treceau pe lîngă cele citite, ca doi fericiți pe lîngă un mormînt, cu monument frumos. De odată un suspin înăbușit oprește citirea. Casandra se ridică de pe perne înfricoșată, Neagu întoarce îngrozit capul și vede pe maică-sa ghemuită într-un scaun. Plîngea bătrîna femee, căutînd tot deodată să se stăpînească.

— De ce plîngi, mamă? întrebă Neagu și se repezi la ea s-o vadă la față, s-o întrebe de aproape.

Casandra se apropie și ea pentru o clipă, atinsă de milă, dar se întoarse repede la locu-i întunecată, simțind nedeslușit că lacrimile acelea ea le stîrnește, ea, femeia venită fără drepturi, în casă străină. Și mai presus de milă și de remușcare, tînăra femee simți crescută în pieptu-i ura, tare ca bolovanul. O ura pe bătrîna aceea hîdă, a cărei viață Casandra o credea sfîrșită, dar care totuși nu se da la oparte, lăsîud lumea cea tînără să trăiască. Lacrămile babei i se păreau o prefăcătorie vrednică de svîntat cu biciul și cu ocări spurcate.

— De ce plîngi mamă? de ce nu vorbești? stăruia Neagu, înduioșat.

— Am ajuns servitoare în casa lui fiu-meu! Voi doi să vă culcați, voi doi să vă îmbrăcați, să vă plimbați, să mîncați, să știți ce mai e prin lume!.. Baba să stea la bucătărie, să spele tingirile și să-și prăjească ochii pe jeratec!..

— Dar bine mamă, o întrerupse Neagu, eu te-am rugat să le mai lași naibi de vase! De ce nu veneai și dumneata aici, ca'n totdeauna,să asculți gazeta? Nu-ți citeam eu dumitale seara, și acum doi ani? Te-am crezut ostenită, am crezut că dormi. De ce nu veneai singură să asculți?

Ascultîndu-i vorbind, Casandra își auzea bătăile inimei. Sîngele i se urca la cap, își strîngea pumnii neputincioși, răspundea în gîndu-i la fiecare din cuvintele lor, dar nu se hotăra să vorbească.

—Acum doi ani, deși tot ca acum de bătrînă eram, îmi citeai și nu te puteai lipsi de mine la toate cele. Dar ți-ai pierdut mințile de la o vreme, nu mai vezi, nu-ți mai pasă de viața mă-ti, care muncește de dă în nas!..

— Ai acuma și pe Casandra de ajutor...

Bătrîna dădea din cap, arunca priviri batjocoritoare, care spuneau limpede că tînăra femee e toată pricina silei ei de viață și a prisosului de muncă.

Casandra se ridică de pe pat, dreaptă, hotărîtă. Se privi mai întîi să vadă ce-i lipsește ca să fie îmbrăcată, își puse fusta peste cap, o închee, dibui cu mînile pe sub pat și găsi ghetele. Le trase și, uitînd de croșetă, se trudea să le închee cu degetele. Bătrîna, cu fața către ea, o urmărea setoasă. Neagu, întors cu spatele către pat, nu știa ce face nevastă-sa.

— Ne vezi pe noi plimbîndu-ne des? Petrecem afară din casă, măcar la două săptămîni odată? N'ai ce-ți trebue? Nu sînt banii pe mîna dumitale? De asta ești supărată? Am crezut să te ușurez. Dumneata nu poți să alergi după tîrgueli... Mamă! mamă!

Casandra se îmbrăcase, își pusese în loc de pălărie o broboadă și se învălui în ea pînă la brîu. Afară vifora, sgomotul vîntului pătrundea în casa caldă așa ca al unei căderi de apă uriașe. Uetul

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

contenea cîte odată, ca să se facă auzit şi mai bine.

— Dar tu Casandro? se desmetici Neagu din îuduioşarea lui faţă de maică-sa.

— Plec!

— Unde pleci? N'auzi ce-i pe afară? Unde pleci? Cum? Unde vreai să te duci?

— Plec.

Bătrînei îi scînteiau ochii, aşteptînd lacomă să vadă ce se va întîmpla.

— Dacă vrea să se ducă!.. borborosi duduca Sofia.

— Tocmai aşa, spuse limpede Casandra.

— Spune-mi şi mie unde vreai să pleci! strigă Neagu scos din fire. Nu eşti de-a casei? Mai ai pe cineva? La maică-ta vreai să te duci? Are casa ei? Poate să te primească ea?

— Poate că are unde să se ducă... sîsîia bătrîna, batjocoritoare. Ce ştii tu? Toate vrei să le ştii?

— Nu-i aşa mamă! nu-i aşa! Asta nu e casa ta? o întrebă el răstit pe Casandra.

— Nu e casa mea. Cînd oni fi cununaţi!. Dacă am fi cununaţi!.

Soţii stăteau faţă în faţă, mînioşi, Sofia se lungise ca un şarpe şi îşi vîrîse capul între ei.

— Să ne certăm? Să facem scandal acuma?.. vorbi Neagu.

El căuta în gîndu-i un cuvînt care să curme neînţelegerea, ceva care s-o usture pe Casandra şi s-o astîmpere.

— Să ne rîdă vecinii! Scandal ne trebue?.. Să vie vre-un subcomisar pe aici?..

Inima Casandrei se strînse şi se izbi de pieptu-i ca o ghiulea. Ar fi ţipat, ar fi vrut să ţipe. Bătrîna rînjea pe scaunu-i, şi ea pricepuse cuvîntul de subcomisar.

Lipsită de putere, nehotărîtă acum, ca un om fără apărare împotriva unei grindini repezi, Casandra îşi învăluia faţa cu broboada. Nu putea pleca din casa lor, a doi duşmani, le era străină cu desăvîrşire, dar trebuia totuşi să rămînă acolo. La urma urmei, într'adevăr, unde ar fi putut să se ducă? Îşi adusese aminte de fetiţa ei, de Lenuţa, cu o duioşie care-i muiase hotărîrea, ca pe o fărîmă de ceară. Trebuia să îndure ori şi ce pentru fetiţa ei, dacă o iubea cu adevărat, şi să nu-i pese de nimeni. Să i se pară şi soacră şi bărbat ca doi străini care vorbesc altă limbă. Să se uite la ei şi să nu vadă, şi să nu păstreze în ochi decît arătarea Lenuţei.

Bătrîna se strecurase în bucătărie mulţumită. După ce Casandra pomenise de cununie, ea se spăimîntase, gîndindu-se că o ceartă ca asta ar putea s-o facă pe Casandra nevasta legitimă a lui Neagu.

Răsvrătita, fără să ştie cînd şi cum, se desbrăcase iarăş. Neagu făcuse lampa mică, anume ca să curme ziua aceia plină de furtună.

Crivăţul îşi repezea necontenit apele fluviului său mînios; în odaia dela mijloc însă, numai vuetul lui aducea aminte de omătul care acoperise lumea de afară, de drumurile anevoioase şi de ger.

— Vezi, Casandro, şopti dulce Mihăescu, vezi de intră în voia mamei. Femeie mai buuă decît ea, nu se pomeneşte! I-ai spus? i-ai făcut ceva?

Femeia nu răspunse. Neagu tăcu şi el, cugetînd că e poate mai bine să rămînă uitată toată sfada din noaptea aceia.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1932-1932

De pe cînd trăia Mocnitul, parlagiul Gheorghe Casimcea, rămnise Mihai Dudău la nevasta lui tăcută și la gospodăria lui. Însăși strîmtorarea sufletească în care se simțea de departe că trăesc soția și fiica, îmbie pe Dudău mai mult de cît un cerdac însorit. Zidarul, care pretutindeni se simțea la locul lui, apăsat și el de văzduhul posomorît al casei, se asemănase cu Mocnitul și văzuse marea deosebire dintre ei amîndoi. Pe Maria o găsise mai potrivită cu el, de cît cu Gheorghe Casimcea. Atîta fusese poate de ajuns ca să i se deștepte în inimă dorința de a avea asemenea nevastă, ca să înjghebe o gospodărie mai luminoasă de cît a parlagiului întunecat.

După moartea lui Gheorghe, Mihai n-a cutezat numai decît să se arate și să-și spue păsul. A trăit obișnuitu-i trai de cîrciumă și de muncă. A întrebat însă pe unul și pe altul ce mai știe de văduva Mocnitului. Pătruns de milă, o adevărată și blajină dragoste l-a făcut s-o caute pe Maria.

— Cu cunună sau fără cunună, cum vei voi! i-a spus el, femeii cu părul cărunt.

Maria nu voise să-l asculte, se supărase ca de o glumă proastă. Dar stăruința lui, și mai ales cele ce spusese Casandra în vremea din urmă, au clătinat hotărîrea Mariei. Era bine să aibă căpătîiul ei și să poată crește chiar ea pe Lenuța. Cugeta mai mult la binele nepoatei, decît la al ei. Bătrînele ei simțuri nu se înviorau la gîndul că se vor aprinde sub desmierdările soțului. Viața trăită cu răposatul, n-ar mai fi început-o nici odată. Se bucura că e bătrînă, că coboară către mormînt. De nenumărate ori, pe cînd îi trăia bărbatul, jinduise la traiul slugilor.

E adevărat că Mihai Dudău părea blajin și vesel. Dar pentru priceperea femeii strivite sub asprime și posăceală, or care bărbat era stăpîn vrăjmaș, vecinic nemulțumit și căutînd prilej de ocară.

Îi era greu Mariei să se hotărască, dar pe de altă parte nu era de loc în firea ei să se împotrivească voinței altora și mersului firesc al lucrurilor. Și toate păreau că se îmbină așa, ca să se facă voia lui Mihai Dudău.

— Ascultă, mamă, ce m-am gîndit eu, începu Casandra într-o zi, dacă tot mai stăruește Dudău, eu zic să-l asculți. E zidar. Cu o mie și patru sute de lei, cît ne-a rămas din vînzarea casei noastre, am putea cumpăra un loc de casă. El e zidar, poate cumpăra cărămidă veche de pe unde lucrează; poate că mai are și el ceva bani de-oparte puși... de! lucrează el singur zidăria și faceți casa. Dumneavoastră n-o să aveți copii. Lăsați casa fetiței, Lenuței! Ce zici?

Înfricoșată de cum se alcătuiau lucrurile, se îmbinau și porneau la drum pe pămînt neted, Maria asculta. Oare era adevărat sau visa? Avea să fie iarăși cu bărbat, cu grijile casei?

— Are să fie bine și pentru dumneata, urmă Casandra. Altfel este cînd femeia vine cu o mie patru sute de lei la bărbat. O zestre ca pentru o fată mare! Un cuib sănătos și care să-i rămînă moștenire Lenuței...

Casandra nu-i spusese măsii nici odată că trăește rău cu soacră-sa. Chiar după noaptea aceia vijelioasă, în care fusese gata la un

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistaramuri.ro/ramuri1905-2932

răstimpi să plece din sălașul lui Neagu, femeia sbuciumată își înăbușise răsvrătirea și tăcuse pînă și în cugetul ei. Cu adevărat numai la copila ei se gîndea Casandra, sacrificîndu-și mama, fără pregetare.

Tudorei Oprișan încă nu i se șoptise nimic despre cele ce se puneau la cale. Și Casandra și Maria fuseseră pe la ea, aducînd în căsuța guralivei acelaș bătrîne ascultare, care o lăsa să-și toarcă lung poveștile și care o încînta.

— Zici că-ți ține drumul mereu? întrebase Casandra. Spune-i să vie la nașea și vestește-mă și pe mine.

— Ușor vorbești! se mînie Maria pe fiică-sa.

Dar nu avu putere să spună mai mult și mai aspru. Știa bine că va face voia fie-si și a împrejurărilor.

Casandra începuse să nu mai simtă ghimpii vieții trăite lîngă duduca Sofia. Creerul ei muncea toată ziua și, deși cîte odată i se păreau ceasurile nesfîrșite, cînd ajungea femeia să-și încline capul pe perne, își da seama că ceasurile au trecut ca un cîrd de cioare, urîcios dar iute. Muncea mai mult. Soacra o lăsa acuma, se dădea la o parte, ca și cum dintr'un ungher al casei, din umbră, ar fi văzut mai bine în sufletul nurorii nesuferite. Simțea că e o fierbere nouă în sufletul noră-si.

Vecinele vedeau limpede și ele că soața lor e cu gîndul departe. Dar acum nu era numai Casandra prilejul lor de vorbă. Ca în totdeauna de altfel, ele vorbeau de aceea dintre ele care nu se afla de față. Noul chiriaș al proprietăresei le intriga cumplit. Părul lui încîrlionțat, fața lui de domnișoară de bună familie, mînile lui bine îngrijite, cu unghii lungi, tăiate în colțuri, fața-i albă, mustața-i neagră, răsărită așa ca să-i vădească toată frumusețea gurii, roșii și bine tăiate, plăcuseră tuturora. Se înțelege că nici una din vecine nu vorbea de chiriașul Eugeniei Marcovici cu căldură. Se rosteau asupra lui îndoelnic, firește, pentru că nu bănuiau cui va fi prieten.

Duduca Sofia spusese cîte ceva din cele întîmplate, în noaptea aceia în care Casandra se gîndise să plece prin vifor, or unde. Vecinele schimbaseră priviri de înțelegere, tăcute, ca să dea ghes de vorbă soacrei amărîte. Dar Sofia își curmase vorba tam nesam.

Privelișteа ca și povața trecutului n-au împiedicat-o pe Maria să-i spună lui Dudău să vină la nașe, ca să vorbească acolo, odată pentru totdeauna. Tot ea a vestit-o și pe Casandra, și s-a pomenit Tudora cu cele două femei în casă.

In fața prietenei, căreia se deprinsese să-i dea ascultare, pentru că era mai limbută și-i făcuse mult bine nerăsplătit, i-a fost rușine Mariei să vorbească despre căsătoria ei cu Dudău. Casandra n-a cutezat nici ea, și a stat ca pe urzici în odăița albă și primitoare. Nicăeri pe lume nu se simțea ea acasă, ca la nașe-sa. Casa lor cu plop se vînduse, la Mihăescu avea pe soacră-sa nesuferită, iar în casa Minei, ca și cum acolo ar fi locuit Popescu S. Jean, numai pe el îl vedea în ea.

Mama și fiica ascultau palavrele Tudorei, gîndindu-se că din clipă în clipă are să vină Mihai Dudău, și că ele nu erau în stare să pregătească vorba.

— Il știi nașe pe Mihai Dudău? începu Casandra ghemuindu-se.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistaromaneasca.ro/arhiva/1901-1932/

— Pe zidar? întrebă Tudora. Îl cunosc din tinerețe. Vrednic om, dar ce-i cu el?

— Trebue să pice numai de cît. Mi s'a părut că-l aud pe afară...

— Cu ce treabă? ce vrea?

— Știi că el e de o vîrstă cu mama...

— E și cu mine de-o seamă, zise Tudora.

— O cunoaște de mult pe mama... El tot neînsurat a rămas și ar vrea să aibă casa lui, să se strîngă de pe drumuri.

Casandra picura vorbele cu teme-re. Tudora se uita la cele două mosafire rînd pe rînd, necrezîn-du-și urechilor. Sări jos din pat, atîțată peste măsură și rîzînd în silă:

— Vrea să se însoare cu măta?

— Ba au să trăiască amîndoi, cadoi unchești. El stărue de mama!

— Ai înebunit Mario? Ce-o lași să bată cîmpii? Să vă fie rușine obrazului! Femei smintite! Adică ce am eu să mă amestec? Faceți-vă de rîsul lumei, după cum vă tae capul! Mama într-o parte, fata în alta... Halal! Ce s-a ales din casa lui Gheorghe!

Cele două femei ocărîte rămă-seseră gheboase pe scaune, cu u-rechile pîlnie. Cu ochii la icoane, Tudora amuți cîteva clipe, apoi urmă potolită:

— Dacă așa te învață fie-ta, fă după placul ei, Mario.

— Cine să crească pe Lenuța, naște? Ia gîndește-te și dumneata că nu poate sta fetița toată viața ei la doică. Eu n-o pot lua. Băr-batu-meu și soacră-mea, care n'are mintea dumitale înțeleaptă, nici nu vor să audă de Lenuța. Vreai s-o crești dumneata? spune! Aș fi cea mai fericită pe lume, pentru că știu că ai crește-o părinteș te, că ești naș ea ei.

— Bine! bine! ai cap mare tu! Te pricep!... Măta ce zice?

— Cum vei zice și dumneata Tudoro, că de aceia am venit aici.

Tudora iar avea prilej să fie mărinimoasă. Gîndul că Maria se mărită o înveseli dintr-odată:

— Ți-e părul de pe la tîmple alb colilie, Mario! Bată-te noro-cul! E tare de treabă Dudău! Așa trai ca cu el n-ai trăit tu cu răposatul! Ai să întinerești, fire-ai a naibii!

Ochii Tudorei se înlăcrămaseră. Duioasă, urmă:

— Sănătoși să fim cu toții! Că mintea omului le face și le des-face toate cu ajutorul lui Dum-nezeu. Eu cu icoanele mele. Pu-team să mă mărit cu cununie, de cînd! Dar de ce? n'am greu-tăți... Lenuței, e drept că-i trebue o casă, o mamă, un tată; Dudău e om tare de ispravă.

Lumea tăcu împăcată și Mihai Dudău o găsi primitoare. Maria nu știa bine dacă Tudora e mul-țu mită sau nu, și dacă încă o pie-dică fusese înlăturată.

Vesel de felul lui, Mihai Du-dău îmbrățișe cu privirea pe toți cei de față. Era fericit că-i vede uniți într-o părere, ghicind că pla-nurile mîngăiate de el multă vreme se îndeplinesc de acuma fără piedică nouă.

— Asta-i fata mea! vorbi el Marei, punînd mîna pe capul Ca-sandrei:

— Să-ți trăiască Mihai! strigă Tudora. Și să trăiți și voi!

— Să scurtăm vorba! se rosti Dudău. Astăzi dacă vreai, mîine dacă vreai, dar cît de curînd, vino în casa mea și s-o stăpînești. Imi vorbeai parcă de-o nepoțică... Ad-o la noi. De ce să stea copila la doică? Tot n-o să avem noi co-

Muzeul Digital al Romanului Românesc

pii, că suntem bătrîni! Nu m-am învrednicit să-mi fac un bordei, dar am un loc de casă, am așternutul meu, vasele mele, și ce-o mai lipsi cumpără nevastă-mea. Nu-i așa?

Pentru întîia oară în viața lui, Mihai își ascundea pălăria. Era ginere, și-i era rușine cu kilogramul de var așternut în ani și ani de-arîndul pe pălăria lui.

— Ia,—ca dela lucru. De acuma am să mă port să-i placă și nevesti-mi. Nu-i așa Mario? Hai, fii mai voioasă!

Noua căsnicie se hotărîse. Maria avea să vină în casa lui Dudău, cu fetița Casandrei. Despre zestrea de o mie patru sute de lei, aveau să vorbească mai apoi. Nici Casandra nu cutezase să pomenească despre bani, ca să n-o supere cumva pe Tudora. Nașea ar fi putut bănui că se tem de peirea banilor. Cu Dudău nu fusese vorba nici odată despre bani.

XI

Margareta, institutoarea, se deosebea în toate de surorile ei, pisicărescle. Fusese căsătorită, se divorțase, nemulțumită cu apucăturile bărbatului, și trăia ca atîtea femei, nici bătrîne, nici tinere, în care patima nu și-a stins jeraticul, și zace acoperit în cenușe. O cunoști îndată pe femeia care n-a renunțat încă la dragoste, care visează,—nu nebunii, ci lucruri de toate zilele: dragostea necesară trupului, și sufletului, ca hrana; o cunoști după pasul ei măsurat, după cum își poartă corpul și capul, după cum își duce mîna la corset sau la coafură, cînd o privește un bărbat.

Au mintea sănătoasă femeile acestea, dar dacă Dumnezeu sau dracul se pun de-acurmezișul în calea potolitei și dreptei lor dorințe, împrejurările trebuesc aduse de coarne, în ciuda judecății. Căsătoria oficială nu ademenește pe bărbați, e urmată de greutăți și nu făgăduește mai multă iubire. Poate femeia să trăiască fără hărăzitele plăceri omenești și e datoare să se jertfească moralei eftine? Nu e mai bine să se spună îndemnurilor ei firești și ademenitoare și, cine o oprește? să tragă nădejde că se va mărita?

Institutoarea va fi voit să se mărite, dar nimeni n-o cerea. Avea un fiu, băiat de șapte-spre-zece ani. Alecu era în clasa șasea de liceu, începuse a fuma. Descurajată de cîteva fire albe în păr, Margareta aștepta încă, poate fără să știe că așteaptă.

Locuia vizavi de surori, ca să le vadă de cîteva ori pe săptămînă. Pleca totdeauna nemulțumită de la ele. O îndurerase mai întîi, apoi o scîrbise aerul de putreziciune al surorilor ei, Sanda și Veta. De celelalte două îi păsa mai puțin. Pe cînd acestea se ridicaseră din leagăn, ea învăța la școală în tovărășia celor mari.

Casa Margaretei era curată, din curte și de la pragul bucătării pînă la oglinzile cît omul de înalte, din salon. Avea pianină. La părinți acasă toți cîntau. Tatăl lor, magistrat, voise să le dea o educație aleasă, dar bietul om murise de timpuriu.

Dar nici pianul Margaretei n'avea noroc. Nici stăpînei lui nu-i mai abătea să cînte. Institutoarea, în lipsă de altă preocupare, găsea la îndemînă să poarte grija școlii. Avea caete de corectat, lecții de preparat, se țineau tot mai des

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

congrese învățătorești, la care lua parte. Flăcăului ei, ale cărui tulee mijinde o făceau să ofteze, pentru că îi aminteau vîrsta, nu putea să uite că i-e mamă. Din potrivă, voia să-l vadă tot mai spilcuit.

Cînd l-a văzut și ea pe noul chiriaș al Eugenei Marcovici, și-a luat feciorul de braț, și l-a dus la croitor. D. Titi Isăcescu i se păruse întruparea bunului gust.

Pisicăresele știau tot ce face domnul Titi. Scria, citea studentul, fuma foarte puține țigări intim club, bine înțeles. De la surorile ei afla mereu, fără să întrebe, Margareta: ce carte franțuzească sta deschisă pe masa studiosului tînăr, la ce oră s'a sculat Marți, ce cravată purta Vineri. S'ar fi zis că el nu știa nimic din marele și profundul interes ce-l stîrnise. Saluta toată lumea, pentru că era bine crescut.

In unele zile veneau la dîusul alți doi tineri. Atunci era sgomot mare, mosafirii domnului Isăcescu strigau, cîntau și istoriseau uneori și măscări.

De cîte ori venea lume la Titi se nimerea să vie în vizită la proprietăreasă și unul, ba și trei din chiriași. Proprietăreasa căuta să-și țină mosafirii în bucătărie, dar și de acolo se auzea larma din salon.

Trecuse și a doua lună de cînd venise noul chiriaș, și el plătea la vreme.

Cu venirea Casandrei, femee tînără și frumoasă, căpitănceasa se schimbase oleacă. Gîndul că viața e scurtă și că n-o simți plăcută decît la tinerețe, o învățăiase. Cu venirea lui Isăcescu, Frosa Roșcu s'aprinse și mai tare. Pașnicii locatari ai lui Eduard Marcovici se turburaseră. Pînă și pisicăresele, cele mai tinere din ele, desmorțite, visau dragoste. Le eșea sufletul pisicilor, așa de sălbatec le mîngăiau oropsitele fecioare. Doar cea mai bătrînă dintre ele, funcționara dela bancă, își moțăia viața, auzind ca prin somn de noul vecin.

Casandrei îi erau urechile pline de vîjîitul svîrcolirilor ei, între casa lui Neagu și mama lui și între fetița ei și Maria.

Poate că una din pricinile zorului cu care lucrase ca nealtădată la găspodărirea măsii, fusese tînărul Isăcescu. Cine știe toate pricinile ce l-au îndemnat să săvîrșească cutare faptă, pentru care nu era de loc chemat, cu înfăptuirea căreia nu se potrivea de loc?

Insăși hodorogitul pian cu coadă din salonul vînăt-cenușiu al pisicăreselor, pe ale cărui clape se așternuse praful, simți că trece o mînă nedibace pe el, ca să-l șteargă.

Cît despre Ivanca, nu mai puteau pisicăresele s-o sufere. Servitoarea își ștergea toată ziua ochiul ei chior, cu o batistă, cumpărată anume. Ecaterina și Ana se juraseră să i-o fure, sătule să o tot vadă spălîud-o și ștergîndu-se. Ba într'o zi o prinse la oglindă ștergîndu-și pudra de pe obraz, cu aceiași batistă bună pentru toate treburile.

— Mă pizmuește, lasă! Tot eu am să mă ruărit mai curînd, băiguia sluga de departe, cînd scăpa din mîinile vrăjmașe ale celor două stăpîne.

Ar fi dat-o afară, bine înțeles, dar nu-i plăteau nimic. Era slugă fără simbrie. O țineau ca să dea oalele de noapte afară, să mai stîrpească plosnițile și să le hrănească și cu sîngele ei. Drept

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901_1932

mîncare îi dădeau rămăşiţele mesei lor.

Numai pe institutoare o respecta Ivanca, dar Margareta nu ştia ce fel de slugă au surorile ei, lucru cunoscut de toţi ceilalţi vecini.

Institutoarea se întîmpla să-l vadă adesea pe Titi Isăcescu. Veneau amîndoi cu cărţi la subţioară, unul pe un trotuar, celalalt pe altul, îndreptîndu-se fiecare către casa lui. Tînărul da cuiva lecţii prin apropiere. Ea venea de la şcoală. El nu ştia cine şi ce este ea. Se priveau cu liniştea existenţelor care nu-şi vor încrucişa nici odată potecile şi nu-şi vor soarbe îngemănate, nesaţiul de viaţă şi de iluzii.

Margareta tocmai avea supărări. Fiu-său începuse să ocolească şcoala. Era prin Februarie; zile de desgheţ, străzi desgustătoare, năclăioase, te sileau să-ţi priveşti gheata murdărită, pe cînd cerul stăruia şi el, albastru şi înalt, să-ţi înalţi către nesfîrşit privirea. Uitai picioarele cu noroi ca să-ţi porţi capul prin senin, cît de sus, de şi era legat de compasul greoi care bălăcea prin lapoviţă.

Dar vremea era amăgitoare. Prea de timpuriu venise primăvara. Seara era frig şi te trezeai a doua zi cu zăpadă la fereastră şi în vuetul vîntului dînd ocol casii.

Numai pomii nu se amăgeau. Crăngile negre nu lăsau mugurul să se iveaşcă, aşteptau.

Pentru multa sărăcime a Bucureştilor, iarna parcă nu se mai sfîrşeşte. Răsare cîte un colţ de April şi iarăşi începe iarna. Şi tocmai în casele nevoiaşilor e mai multă nevoe de căldură. Pereţii caselor scunde sunt subţiri, egrasioşi, multele suflete tînjesc de dorul zilelor calde. Cu cît e bordeiul mai şubred, auzi în el mai multe glasuri de copii. Rar vezi descărcîndu-se la mahala care cu lemne. Săracii dau buzna pe la depozitele de lemne, în care se vinde cu suta de kilograme, de cum se aspreşte vremea.

In multe privinţi, viaţa Margaretei era uşoară şi dulce. Pentru ca să mănînce şi să se îmbrace, să ţină servitoare şi să-şi crească flăcăul, îi ajungea leafa de institutoare. Nu vedea teatru, nu dădea ospeţe, îşi mărginise luxul la o îmbrăcăminte mediocră şi curată, tocmai pentru ca să nu simtă lipsa. Casa îi era mobilată cu lucruri rămase de pe vremea în care era căsătorită, lucruri bune. Avea şi cîteva bijuterii de preţ, pe care le purta cu mîndrie, or de cîte ori găsea prilejul nemerit pentru podoabe.

Surorilor ei nu le trecuse prin minte s-o pizmuiască. Trăiau în bună înţelegere, de şi Alecu nu călca nici odată în casa mătuşelor.

In Martie, toţi chiriaşii Eugeniei Marcovici aflaseră că lui Titi îi merg prost lucrurile. Pe semne că pierduse una din lecţii şi i se împuţinase venitul. Cu paşi mari venea acasă studentul, la aprinsul felinarelor, cu cîte un maldăr de cărţi la subţioară. A doua zi cărţile acelea nu se mai vedeau. Isăcescu le ducea la anticar. O săptămînă a tot ţinut căratul, dar a încetat. Tînărul părea gînditor. In săptămîna viitoare venea acasă şi scotea de sub vestă cîte un volum numai, cărţi vechi, cu număr pe cotor, dela Academie. Reuşea să strecoare cărţulia sub vestă, şi să plece cu ea din biblioteca primitoare, în care călca băţos ca un savant. Dar se isprăvi şi cu

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Academia. Oamenii de serviciu, fără să-l prindă, îl bănuiră și-l ținură de scurt. Nu-i mai dădeau de cît o singură carte, și la plecare i-o cereau. In deobște el cerea volume peste volume, ca să se piardă numărul lor și să poată fura fără să se bănuiască.

Dacă Eugenia Marcovici s-ar fi arătat liniștită, sau îngrijată ca fiecare proprietar de casă, n-ar fi luat nici o para de la Isăcescu. Dar studentul i-a văzut turburarea, ochii speriați, și o auzi timp de două săptămîni învîrtindu-se fără odihnă, alături, în așternutul patului ei. A făcut atunci disperate silinți ca să-i plătească pe o jumătate de lună. Proprietăreasa nu era de tot mulțumită. Ea pierdea mult, neasemănat de mult: i se spulberau toate iluziile, țesute în nopți de veghere. Căpăta ce-i drept credința că Titi e băiat cinstit, dar ce-i păsa de cinstea lui, față cu așa pagubă.

Căpităneasa, duduca Sofia, Casandra, care zilnic o vedeau pe Eugenia fiartă de supărare și de neliniște, începuseră s-o disprețuiască. Li se părea neomenoasă baba și-l căinau pe bietul tînăr încolțit de sărăcie.

Pisicăresele mai ales erau atît de scîrbite, în cît s-ar fi ferit să mai dea ochii cu Eugenia, dacă ar fi putut afla din altă parte vești despre băiatul înmănușat și cu părul creț.

XII

Pe la Mina Săvulescu, Casandra nu mai avea ce căuta. De vre-o zece ori fusese pe la ea, une ori cu bărbatul, și Mina nu se socotea datoare să-i întoarcă vizita nici odată.

Jicnită că fosta ei prietenă și peținoare căuta s-o umilească, femeia necăsătorită legitim găsi prilej să se bucure. Nu se mai putea duce la Mina. De multă vreme simțea că ochii ei numai sunt plăcuți fostei tovarășe de fabrică, și nici ea nu mai simțise în inimă prietenie, cu toată recunoștința care, de și n-o încălzea, se credea datoare s-o aibă.

Dacă Mina i-ar fi fost prietenă bună, duhovnicul ai cărui ochi să se umezească la auzul spovedaniei, Casandra ar fi avut ce să-i istorisească și ar fi bătut des drumul către gospodăria ei. Cearta cu soacră-sa, căsătoria tot fără popă a maică-si, pe vrute pe nevrute, numai ca să-și crească bine nepoata, ca și atîtea lucruri mărunte, tînăra femee era nevoită să le înghesuiască în cugetul ei. Pe om îl strivesc și mai mult suferințele, cînd nu le poate împărtăși altora. Dar Minei ar fi trebuit să-i spună mai întîi o taină mai veche, prostia ei de un ceas, dragostea, ca un foc de paie, pentru Popescu S. Jean. Casandra simțise însă de pe atunci că prietenia lor s'a deslegat pentru totdeauna. Cu cît trecea vremea, i se părea că Mina a aruncat-o în brațele lui Neagu Mihăescu, pentru ca să n-o mai vadă în casa ei, să n-o mai bănuiască în calea elevului de administrație.

Atîtarea, așteptarea zilei de mîine, întunecau trecutul în mintea Casandrei. Maică-sa se mutase în casa lui Mihai Dudău și luase pe Lenuța la ea. Toată frămîntarea Casandrei, toate îndoelile ei, trebuiau să se liniștească și să rămînă bucurie curată.

Dar, de cum a fost despărțită de doică, Lenuței nu-i mai tre-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

cuse plînsul. Maria crezuse că după o zi două se va deprinde cu ea, cu alți pereți. Copila abia atingea mîncarea, posacă sau cu gura plină de gemete și de scîncete. Nici pe Casandra parcă nu voia s-o cunoască. Bietul Dudău, ginere proaspăt, îndura fără crîcneală tot vaetul copilului, se scula și el noaptea să-l mîngîie, dar Maria și Casandra, pricepeau că nu se cuvine la casă nouă atîta neodihnă adusă de păcatele altora.

Muma Lenuței, cu toate planurile ei făcute pulbere și viscol, alergă să caute în mahalaua ei pe doica dorită. Dar femeia plecase la țară, la o soră a ei, unde după o lună de zile se aștepta să nască. Se ducea la țară, pentru ca să fie chemată de acolo de samsaroaica ei, după înțelegerea avută. Bucureștenii, știa mama doică bine, caută ca pe iarba de leac, pentru odrazlele lor, o femee dela țară: sănătoasă, sîngeroasă, ca să le alăpteze pruncii.

Doica Lenuței fiind la țară, departe, pe de altă parte fiind dusă acolo ca să nască, biată mumă văzu bine că n-o poate aduce la București, pentru fetița ei.

In durerea Mariei erau trei suferințe: de bunică, de mumă și de soție care turbură viața bărbatului ei, pe nedrept oarecum.

In prima noapte chiar, copilița n'a putut să doarmă somnul odihnitor al copiilor. Abea închidea ochii și, ca și cum își aducea aminte că e într-o casă străină, se deștepta plîngînd în tresăriri de spaimă. Casandra nu era acolo. A doua zi Maria nu i-a spus tot adevărul, crezînd că se va deprinde copila cu ea. In noaptea aceia ploase, fusese oleacă de furtună, ca toamna, și femeia dase vina și pe vreme.

Abea în ziua treia înțeleseră femeile la ce pot să s'aștepte. Fetița nu dormise, nu mîncase, slăbise, ca într-o lună de zăcere, abia mai putînd să se vaite, să ceară stins pe maică-sa. Ea spusese doicii mamă, și bătrîna Maria se lăsase amăgită de vorba asta, rugînd-o pe Casandra să vie mereu la căpătîiul bolnavei, pînă s-o tămădui. Dar la vederea adevăratei mame, Lenuța rămînea nepăsătoare, și cerea mai departe pe maică-sa, pe doică.

Era tocmai o vreme jalnică afară, un cer de nori, scund și cenușiu, cînd își pierde omul prizărita cărare, și scînceste după altă lume, or care, dar alta. Cînd e noroi și lacrămi pretutindeni, semenii noștri par încovoiați de poveri strivitoare. Cerul în care sufletul nădăjduește fără știrea noastră, apasă și e murdar. In asemenea zile moartea intră în casele noastre, învestmîntată în sdrențele norilor și consimțim parcă, să ne răpească o parte din noi. Poate că dragostea noastră de viață e desnădăjduită în lipsa de frumusețe a lumii, închise în carapacea de cenușe a noilor posaci, și ne primim obosiți nenorocirea. Cînd toate sînt mîhnite și tind către moarte: cerul, arborii, casele, oamenii și pămîntul îmbibat, nesigur sub picior, ar fi poate nebunie să ne îndurerăm pînă la răsvrătire. Omul a început să priceapă că n-are noimă ridicarea pumnilor către cer, mai crede, încă puțin, dar nu mai amenință.

— Ah, ce vreme urîtă! Își spunea mereu Casandra, lungind pasul către casa doicii.

Ea se proptea din cînd în cînd în umbrelă, pămîntul îi fugea de

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

sub tălpi, aluneca femeia, se cumpănea și înainta necurmat.

— Cum o vrea Dumnezeu! a rostit tare Casandra, întorcînd spatele casei, în care nu găsise pe cine căutase.

Doica plecase la țară, avînd socotelile ei. Muma călcă iarăși zloata mîhnitoare către casa lui Mihai Dudău.

Acasă la ea nu mai avea parcă ce căuta. Ce va zice soacră-sa, ce va cuteza să mîrîe Neagu, erau a șaptea roată la căruță.

Maria, necontenit de veghe la căpătîiul fetiței, își acoperi gura cu mîna, ca și cum ar fi înăbușit un țipăt, cînd auzi că doica e plecată.

Seara au chemat pe preotul din apropiere să citească micii bolnave un maslu. Mihai Dudău a stat în sală, toată vremea cît a citit părintele. Femeile, drepte, cu capetele în piept, au ascultat slujba preoțească și și-au făcut cruce, de cîte ori își făcea și omul bisericii. Făclia de ceară, aprinsă tot timpul citirii maslului, pîlpîia și ea de jilăvenia de afară.

— Du-te maică pe acasă pe la tine, ca să le spui și lor... zise Maria, după plecarea popii.

Casandra dădu din cap în semn că nu vrea și se ghemui pe un scaun, alături de patul Lenuței.

Maria o lăsă singură și plecă să pregătească de cinat bărbatului ei. Mica lampă de bucătărie din cuer îngălbenea peretele cu lumina ei In odae era mai mult întuneric. Candela, în colțu-i de la răsărit, părea ca un păienjeniș luminos sub grinzile fumurii. Două subțiri luminările galbene de ceară așteptau pe un colț de masă, să fie aprinse la nevoe.

— Astă noapte am vegheat cu rîndul, Mihai și cu mine, zise Maria întoarsă în casă împreună cu bărbatu-său.

— Asta n-ar fi nimica, eu sînt deprins să stau noaptea, vorbi Mihai, dar sînt tare supărat de cum au venit lucrurile. Maria nu mănîncă de fel, și mi-e frică să nu cadă și ea la pat, una la mînă! Al doilea: socoteam că o să am o copiliță, s-o joc pe genunchi; să am o casă plină de petrecere, de bucurie... Nu ne mai ticnește nimic!

Apoi tot Mihai întrebă pe Casandra:

— Dar bărbatu-tău de ce nu vine?

Nimeni nu răspunse și se făcu tăcere.

Mihai făcu lumina lămpii mai mare și se lăsă într-o rînă pe pat. Femeile ședeau țepene pe scaune, în jurul fetiței.

După cîtă-va vreme, Mihai micșoră lumina lămpii și se lungi pe pat.

— Vorbiți încaltea, zise el, prea pare pustiu.

După cîteva minute sforăia.

— N-a dormit de loc noaptea trecută, desluși Maria.

Apoi zise mai încet:

— Te întreb acuma pe tine, bărbat îmi trebuia mie? E bun ca pîinea, dar te întreb: îmi trebuia?

Și iarăși se făcu tăcere. Lampa se stinse, rămînînd de veghe numai luminița candelii, mult mai luminoasă acuma.

Intr-un tîrziu, desmeticită dintr-o ațipeală subțire, Casandra întrebă în șoaptă:

— Ai mai auzit să se prăpădească de dor?

Maria nu dormia în minutul acela și răspunse:

— Să ne ferească Dumnezeu! Am auzit!..

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/indir1901-1932

Către ziuă, Casandra se deşteptă uimită că se află pe scaun, că doarme, şi căută să privească unde este şi să-şi aducă aminte. Un om sforăia în fundul odăii, şi o momîie răsufla ca şi ea pe un scaun... Îşi aduse aminte, era maică-sa, colo în pat era Mihai, care sforăia aşa de greu pentru că fuma tutun. Şi gîndul că e lîngă Lenuţa ei, moartă poate, o desmeteci cu desăvîrşire. Se aplecă de-asupra patului să vadă, dar nu se vedea. Bîjbîi cu mîna şi atinse capul copilului.

I se păru rece, dar simţi că propria ei mînă e prea caldă, e fierbinte. Totuşi, se spăimîntă şi-i scăpă vorbele:

— Mamă! Mamă!

— Ce-i? întrebă Maria, tresărind, buimăcită de somn.

— Ia vezi, mai trăeşte?..

Abia atunci copilul începu să horăe.

Lampa fu aprinsă. Mihai se deşteptă şi el. Femeile, amîndouă, se plecaseră peste capul copiliţei. Horăitul se stingea. Maria aprinse una din făclii, o ţinu în mîna stîngă şi cu dreapta îşi făcea cruce. Casandra se închina şi ea, repede, repede, ca şi cum era vorba să întreacă iuţeala horcăitului. In sfîrşit nu se mai auzi nimic.

Copilul se întinsese odată lung, ţeapăn, şi rămăsese aşa. Ochii, pierduţi parcă, mai priveau în amintirea lui de ţînc, pe crezuta mamă, atît de dorită.

XIII

— Mai tăceţi, frate, n-o mai plîngeţi că e de geaba! stăruia Mihai Dudău, tare amărît că-şi vede gospodăria abia pusă la cale, jalnică, cu mort în ea.

Femeile plîngeau, uitînd uneori că plîng; plîngeau şi moartea Lenuţii şi golul din viaţa lor şi negrul necunoscut din viitor.

— Vezi ce păţeşte omul bătrîn, cînd îi trăsneşte să se însoare! cugeta Mihai. Pe fetiţa asta, moartă acuma sărmana, n-am făcut-o eu, n-am sărutat-o, n-am ştiut măcar de ea. Şi-mi strică viaţa.. Noi eram veseli... Ne-am fi deprins curînd împreună. Maria plînge de se fărîmă. Dacă o rămîne supărată mereu? Dacă i-o trece prin minte că Dumnezeu a căutat s-o pedepsească prin moartea copilii, pentru că s-a măritat muere bătrînă?

Era foarte mîhnit Mihai Dudău de jalea din casa lui. Căuta să se gîndească în altă parte şi nu putea.

— Mi-o luasem cu bună voe şi cu mulţumire pe fetiţa asta pe capul meu. Ce sînt eu vinovat că a murit? Se chema că eu îmi spoream greutăţile. Un copil plînge, rupe haine, se trezeşte noaptea... Mie îmi sînt dragi toţi copii şi mi se rupe inima să văd lacrimi şi durere.

Şi iarăşi se rosti Dudău, în tăcerea din odae.

— Acuma, vorbi el tare, trebue vestită primăria, trebue să cerem autorizaţie de înmormîntare. Mă duc eu... mă duc şi la Marinică, dulgherul meu, să facă un sicriaş. Doamne, Doamne!

Femeile se porniră şi mai tare pe plîns. Se făcuse ziua albă, vîntul fugărea norii pe cer şi bătea tare la răstimpuri. Maria deschise fereastra, cum se obişnueşte la morţi. Amîndouă femeile începură să bocească cu glas mare, şi pe dată începură să răsară în curte,

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

să intre pe săliță, întîi sfioși, apoi ca la ei acasă, vecinii din împrejurimi.

— Eu mă duc la primărie și la dulgher, zise Mihai și plecă.

— Fetiță era? Dumnezeu s-o erte! spuneau vecinii. Și de ce-a murit?

Maria chemă de-oparte pe fiică-sa și-i șopti:

— Du-te maică dragă acasă la tine și spune-le și lor... Nu pregeta; du-te!..

Casandra mai stătu cîtva nehotărîtă, sărută a suta oară fața și mînile reci ale moartei și plecă sughițînd. Vecinii o priviră mirați,—șoapte repezi, priviri repezi se schimbară între cumetre.

«Asta e mama răposatei... Ținea pe fetiță la mă-sa. Așa-și omoară unele copii! Plînge dar n-are de ce plînge!»...

Rămasă singură, Maria își aduse aminte de toate cele trebuitoare la o înmormîntare. Privi în juru-i și întrebă:

— Nu știți pe cineva care să-mi ajute la...

— Iaca aici e Marghioala, în sală, răspunse o vecină și-i făcu loc Marghioalei să treacă. Ea îngrijește de toți răposații, îi spală, îi priveghează, le gătește praznicele...

Grasă, scurtă, cu nasul roșu, cu ochii mici și verzi, Marghioala era acolo, gata să dea ajutor.

Cînd Casandra trecu pe dinaintea casei ei, ocolind-o ca să dea prin curticică, Titi Isăcescu tocmai trîntea cu putere ușa odăii lui. La sgomotul acela, care pe Casandra o trezise din gîndurile ei pîcloase, căpităneasa scosese capul pe ușe, două din pisicărese tot așa. Studentul, care nu mai purta mănuși, ronțăindu-și o unghie, semn de cugetare amară și îndelungată, se pierdea pe strada Epurilor către strada Traian.

De și se prinseseră una pe alta spionînd plecarea tînărului interesant, vecinele eșiră din casă, așa negătite cum erau, cu tulpanuri pe cap, și se întrebară într'un glas:

— Dar asta de unde a mai eșit, așa prăpădită?

— Am auzit pe duduca Sofia bombănind urît de tot la adresa noră-si. Pe semne că n-a dormit acasă, hai? întrebă căpităneasa.

Pisicăresele nu știau nimic, așîtate cum erau să afle vești despre Titi.

— Tinerețea e calul dracului! zise iarăși căpităneasa, dar își schimbă numai decît gîndul.

— Eu cred că e cea mai nenorocită femee! V'ați uitat la fața ei? Mare mirare de nu i-o fi murit copilul. Femeia asta are să-și piardă tinerețele cu mitocanul ăsta de Neagu! E proastă, v-o spui eu! Se vede treaba că el o încîntă; îi spune că are s-o ia de nevastă!

Cînd a văzut-o întrînd în bucătărie, duduca Sofia s'a uitat lung în fața noră-si, acru și pătrunzător. Știa că fata noră-si e bolnavă. Casandra îi spusese lui Neagu, iar el, ca totdeauna, de cîte ori era vorba de Lenuța, tăcuse. Văzîndu-i obrajii răvășiți și ochii roșii, bătrîna își lăsă în podele privirea.

— Mi-a murit fetița! spuse jalnica muină și începu să plîngă, încet, cu lacrămi multe, care se rostogoleau una după alta pînă în bărbie, pe calea făcută.

— Abea mai adineaurea a plecat Neagu, dacă veneai mai de dimineață!.. Tot bărbatul trebue să știe unde e și ce-i face nevasta.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Casandra tăcea, bătrîna urmă:

— Poţi să faci patul, că e nefăcut.

Nora întră în odaia ei de dormit şi începu să orînduiască după obicei, plîngînd înainte, semănînd pe tot ce punea mîna cîte o lacrimă două.

— Eu am venit numai să vă spui şi să plec... îngăimă Casandra, după ce sfîrşise orînduiala în odaia de dormit.

— Eu zic să aştepţi pînă vine Neagu. Poate nu mă crede pe mine...

— Ce vorbă! Cum să nu te creadă?

Duduca Sofia dădu din umeri, nepăsătoare de ce va eşi, dar schimbă vorba.

— Şi la cine a murit fetiţa? Fetiţă era?

— La mama.

— Tare mă mir! făcu bătrîna. N'o îngrijea destul de bine, pe semne. Copilul care nu creşte la mama lui n-are zile! In ce mahala?

— In strada Popa Nan, la numărul 34, sau 43, nu ştiu bine, alături de o frizărie, lîngă Delea.

— Du-te; treaba ta. Noi n-o să venim... Pe Neagu îl durea capul aseară.

Casandra nu da veşti bărbatului şi soacră-si despre maică-sa.

Jalnica mumă se îndrumă iarăşi către casa lui Mihai Dudău. Se ducea cu mîna goală, nu luase bani dela Neagu pentru înmormîntare şi nici nu se gîndise să ceară. Cu binişorul, lăudînd o mereu, Tudora Oprişan le numărase toţi banii rămaşi de pe casa lor, şi aveau acum aproape o mie patru sute de lei. Banii erau toţi puşi la păstrare în casa lui Dudău, cu ştirea lui. Mihai nu se arătase lacom, iar cheia lăzii în care erau puşi se afla în mîna Mariei. Deci cu ei aveau să facă toată cheltuiala înmormîntării. Bani erau destui, avea să şi rămînă!

Cînd Casandra întră în casă, văzu o mulţime de chipuri străine. Şi locul se mai înstrăinase. Ziua ar fi trecut mult mai tristă pentru cele două femei, dacă o sumedenie de oameni, pe care nici odată nu-i mai văzuseră, nu s'ar fi perindat pe lîngă mica moartă. Veneau de asemenea copii, de prin mahala, priveau cu ochi cuminţi faţa de ceară a răposatei, apoi, trecînd în sală, adunaţi mai mulţi, uitau de sfială şi se ghionteau, se îmbrînceau, ca la o paradă.

După amiazi veni şi doctorul mahalalei, ca să constate moartea prin boală a fetiţei, şi să dea voe să se facă înmormîntarea. Veni şi dulgherul, aducînd coşciugul. Mihai adusese flori şi o coroană. Moarta fu aşezată în sicriu, pe o masă în mijlocul casei, pe cînd Casandra se simţi încă odată năpădită de o durere răsvrătită. Ceasurile acelea nu le mai trăise nici odată. La moartea tatălui ei îi erau încă necoapte simţirea şi judecata.

In sală, fără să-şi arunce odată măcar privirea la copiliţa ce dormea în sicriu, cu două mari lumînări aprinse în sfeşnicele bisericii la căpătîi, cu căpuşorul înconjurat de flori, cu o iconiţă pe piept, de-asupra mînuţelor împreunate, în sală, un ins smolit la faţă şi făcut ciur de vărsat, îşi lungea privirile necurmat după cele două jalnice femei. Aştepta ciupitul de vărsat să vadă pe una din ele liniştită, ca să se repeadă şi să-i spună că el e dricarul cel mai eftin.

Mihai Dudău se uită urît la

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

ochii măriți și rotunzi de spaima senzațiilor, neîncercate încă.

Privind banii pe cari nu-i vedea, flăcăul se vedea și se auzea vorbind:

— Tanti, vreau să văd cum se face conopida cu unt! Vreau să învăț! Sînt delicioase conopidele!

Mătușa, gargarisită bine cu vermut, da din cap, își mai umplea pălăriuțul, îl da peste cap și ațipea.

Titi sta în bucătărie cît putea de mult. Dragostea domnișorului pentru Manda, nesațiul de plăceri, le aflase bătrîna servitoare credincioasă. Se iscau certuri dese la bucătărie, stăpîna nu pricepea ce se întîmplă, și, în sfîrșit, dădu afară pe amîndouă slugile, fără știrea lui Titi, după ce-l pornise pe el la țară, pentru trei zile. Singura ei faptă energică.

Dar drept e că învățase toată bucătăria Titi Isăcescu. Știa să gătească, știa să pregătească pînă și prăjituri.

Cîte nu știa el! Mai apoi, cu schimbarea slugilor, altă dragoste. Avea pe fata din casă de amantă, femee tînără, fără bărbat. Dela ea a învățat Titi să coasă, să croșeteze, să brodeze. Și pentrucă nu avea bani de buzunar, băiat de douăzeci de ani! îi dădea ea.

Muzica n'o uita. Se întorsese la pian, lăsase celelalte instrumente. Avea admiratori puțini, dar oameni de seamă, și cari i-au folosit. Generalul Banga, colonelul Stoicescu, inginerul Kristofor, cu nevestele și cu fetele lor îl poleiau cu ochii. Mulțumită lor, a fost scutit de serviciul militar, ca plăpînd și anemic, de și era legat și sănătos teafăr.

Apoi aventurile amoroase au curs cu nemiluita. La douăzeci și doi de ani avea o mustăcioară neagră, îndrăcită. Cu fața lui albă, părul negru și creț, neliniștea multe suflete femeiești. Cu așa daruri n'ar mai fi avut nevoe de merite, ca să intre în garderoabe, să sară pe ferestre și să se strecoare desculț la miezul nopții în iatacuri de cucoane, de fete mari. Mătușă-sa murise, averea ei rămăsese unui copil al ei răsărit de prin fundul Moldovei. Dar Titi avea cu ce trăi.

Nu'l vedeai iarna de cît prin mijlocul Bucureștilor și la șosea la Flora; vara la Sinaia sau la Slănicul din Moldova. Totdeauna îmbrăcat la modă și înmănușat.

Dar Bucureștii nu erau încă ce va să fie. Capitala era mică, Titi n'avea loc de victime. Cuceritorul începuse să capete dușmani, trebuia să-i ocolească, făcuse cîteva scandaluri și nu avea averea care înfruntă toate piedicile. Trăia de pe urma dragostelor. Era lacom, nu se mulțumea cu un singur isvor, era dat pe față și nevoit să'și mute cortul.

Fu silit să se strecoare mai spre marginile orașului, în casele burghezești, ca profesor de pian. Aci nu-i mai mergea așa de bine, pentrucă femeile negustorilor erau mai puțin romantice și mai credincioase soților și amanților lor.

Dar omul voia să trăiască bine cu or ce preț, fără să'și înmulțească mijloacele. Disprețuia pe oameni, nu pentrucă era artist și fără seamăn de frumos, dar pentrucă se simțea, fără să se întrebe și fără să judece dece, un om ales, deosebit de ceilalți, strălucind ca un diamant printre pietricele.

Minciunile pe cari era nevoit să le semene, erau încă o dovadă de iscusința lui. Insuși adevărul, cînd îl întrebuința, era scos la iveală ca să tencuiască un zid de

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

minciuni. Mințea, jura, fura, cu multă dibăcie, și numai atunci cînd nu era nici o primejdie. Pericolele de cari se ferea el, erau trei: o bătae, închisoarea și moartea. Cu viața pe care o trăia, pe toate trei le avea în cale și trebuia să le ocolească.

Avea prieteni, dar nu-i prețuia. Din pricina crezutei lui desăvîrșiri nu iubea pe nimeni și nu se îndrăgostise nici odată, de nici una din femeile cărora le jurase dragoste.

In ultimul timp se ducea des pe la facultate. Studenții de la drept îl credeau la litere, cei de la litere îl credeau la drept. Asculta cursurile universitare, de cari nu era cu totul strein, pentru că în vremea lui de prisos citise și filosofie și literatură, ca să'și uluiască admiratorii. Făcuse și în facultate prietenii și victime. In vremea din urmă căra acasă cărți de tot felul de la studente ca să le vîndă la anticar. După ce isprăvise cu studentele, fura de la Academie, pînă ce a fost bănuit.

De cîteva zile Titi își vedea înfundate toate potecile. Nu-și mai aducea aminte unde ar mai putea să se împrumute. Pe Eugenia Marcovici o cîntărise pînă la un gram, și pricepuse că dela ea nu poate împrumuta. Din două-zeci de lei, ce-i avea acum, luați pe hainele lui, trebuia să dea proprietăresei jumătate, ca să aibă unde locui. In privirea ei rece și îngrijorată, Titi citise limpede că nu merge cu multe amînări. Cu vecinii, cari i se păruseră lui prieteni cu proprietăreasa, nu se cunoștea. Își puse în gînd să-i cunoască. Observase priviri lungi, văzuse multe capete de femei pe la uși. Monitorul se privi în oglindă și zîmbi.

— Cucoană Eugenio! strigă el, treci la mine te rog.

Eugenia Marcovici nu se făcu surdă, veni îndată.

— Poftim zece lei pentru jumătatea de lună pe care rămăsesem dator. Am să-ți fac rost și pentru rest în curînd.

— Este el cinstit, se gîndea proprietăreasa, păcat însă că e sărac.

In a patra zi de la vinderea hainelor, dimineața, Titi Isăcescu, își numără banii, și găsi că mai are șaizeci de bani. Se îmbrăcă, plecă, dădu o raită prin oraș și, la prînz, se văzu nevoit să intre într'o cîrciumă. Eși de acolo aproape tot flămînd și cu zece bani în buzunar. Trecu pe la doi prieteni și nu-i găsi acasă. Se întîlni cu un vechi datornic care-l amenință cu bătaia. Descurajat de ziua aceia nenorocoasă, se întoarse la cămin. Ocoli pe alte străzi ca să intre pe cealaltă parte a străzii Epurilor. Voia să privească în ferestrele tuturor vecinilor, ca să vadă care e mai ademenitor. Privi adînc prin fereastră în casa pisicăreselor și nu văzu pe nimeni; dar cînd să-și ia privirea, văzu pianul cu coadă. Un pian într'o casă, înseamnă că stăpînii lui au stare bună. Privi în apartamentul lui Mihăescu, nimeni nici acolo și nimic îmbietor. La căpitănească zări un călugăr stînd de vorbă cu o femee. Intră în camera lui, hotărît să facă prietenie cu stăpînii pianului. Voia însă mai întîi să întrebe pe proprietăreasă cine sînt locatarii primului apartament, prețăluit de el.

— Cucoană Eugenio, începu el de cum dădu cu ochii de proprietăreasă, eu știu să cînt la pian de

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

cînd aveam nouă ani. Imi pare foarte rău că n'ai dumneata unul. Mi-e dor să cînt ; mi-e frică să nu uit a mai da din degete.

— Eu n'am, spuse moale femeia.

— O chiriaşă a dumitale are. Ce zici?

— O, domnule Isăcescu, e o mizerie acolo! Oameni buni aminteri, dar nu te povăţuesc să intri în casa lor... Au o mulţime de pisici, vre'o cincisprezece; e murdar totdeauna; sînt ursuze femeile astea.

Titi, ascultînd-o, şi-aduse aminte că nu are decît zece bani în buzunar. Zîmbind, ca şi cum la alte lucruri îi era gîndul, întrebă:

— N'ai putea dumneata să-mi împrumuţi un leu pînă mîine?

Cina serii acelea de o cam dată era sigură.

XV

In fiecare seară înainte de cină, băiatul dela băcănia din apropiere se strecura pe furiş în ograda Frosei Roşcu, cu o sticlă de un kilo sub şort, sticlă plină de vin. Căpităneasa nu cina singură. In amurg, cu paşi de episcop, bătea regulat strada Epurilor părintele Evghenie Sălăşescu. De cum intra în casă, cucernicul părinte, a cărui mustăcioară era numai cît a căpităneasei de tufoasă, îşi arunca pe pat potcapul negru, spunînd în pofida rasei ce o purta: «Fii blagoslovită mioara lui Cristos!» Apuca pe Frosa de mijloc şi-o răsucea în loc. Ea chihotea şi-i da de obicei un bobîrnac: «spînule, păgînule!»

Evghenie venea de multă vreme în casa Frosei. Ea îl ţinuse la depărtare, nu-i ascultase de cît în glumă oftaturile puse pe muzică bisericească. Dar mai ales de la venirea lui Titi în casa Eugenei Marcovici, căpităneasa simţise golul din viaţa ei, lipsită de un bărbat iubitor şi statornic. Călugărul se arăta îndrăgostit, venea de departe, anume ca s'o vadă, mărturisind necurmat dragoste şi duioşie. Frosei îi plăcuseră mai întîi snoavele lui popeşti, mai apoi cîntecele de lume, cîntate pe glasul al şaptelea. In cele din urmă cinaseră în casa ei, băuseră pahar peste pahar şi nesuferita rasă preoţească nu i se mai păruse stînjenitoare. Acum cucoana Frosa Roşcu îşi aştepta ibovnicul şi se supăra cumplit cînd îi lipsea într'o seară. Uneori călugărul dormea acolo. Dimineaţa, după ce căpităneasa pîndia drumul în stînga şi în dreapta, îl făcea scăpat pe uşe în strada Epurilor.

Cei din casa lui Neagu Mihăescu, Eugenia Marcovici şi chiriaşul ei Isăcescu, vecinic auzeau chihotele căpităneasei, prin zidurile despărţitoare. Frosa nu se gîndea la palavrele vecinilor, iar ei, de şi îşi ascuţeau auzul, în casa lor tăceau. Neagu spusese la minister colegilor despre dragostea unui călugăr spîn cu o vecină a lui văduvă de căpitan, duduca Sofia şoptea regulat pisicăreselor şi proprietăresei care le ştia mai bine toate svonurile nocturne, tălmăcite de ea; şi însăşi Casandra, cu toată durerea ei de mamă care îşi îngropase copilul, scăpase cîteva vorbe în sarcina Frosei.

Acum Casandra nu mai vieţuia pentru sineşi, aşteptînd să'i aducă ziua de mîine alte împrejurări, cu nădejdi vagi aţipite în întunericul sufletului; ea trăia ca să

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

oglindească tot ce se petrecea în jurul ei. Cu întîmplările altora i se hrănea cugetul, fără sbucium, în aşteptare liniştită şi nepăsătoare. Pisicăresele, îndrăgostita căpităneasă, proprietăreasa sgîrcită şi harnică fără folos, chiriaşul cu luna, ale cărui mănuşi şi haine luxoase se duseseră la hala de vechituri, erau atîtea bucate alese. Vieţii ei, Casandra îi întorsese spatele. Nici pe la maică-sa nu mai avea ce căuta, urînd şi urgisind casa în care îi murise fetiţa; nici pe la naşa supărată că i s'au luat banii încredinţaţi şi că i-a murit fina; nici pe la Mina Săvulescu, îngîmfata şi duşmanca nepricepută în de-ajuns, care nu-i călcase în casă.

Căpităneasa o iubea parcă pe Casandra. «Scorpia bătrînă, talpa iadului şi buboiul cînd o plesni?» întreba ea despre duduca Sofia. Necununata se ruşina, pricepînd că ştiau toţi ai curţii ce fel de viaţă îi face soacră-sa. Cu toate astea, Casandra nu se spovedise nimănui. Nu purta doliu pentru Lenuţa, tocmai ca să n'o întrebe nimeni de ce-l poartă.

In săptămîna Patimilor, vecinii se întîlneau tot mai des la biserică, sau la denii. In Vinerea Mare nu lipsea de cît Titi; care nu se arătase nici pînă atunci. Studentul tot strîmtorat, îşi vînduse albiturile cu monogram şi un inel. O trîndăvie, soră cu boala, îl ţinea toată ziua lîngă soba, de multe ori rece. Proprietăreasa spunea că nu se mai piaptănă, nu se mai spală şi că umblă prin casă descheiat la haine, cu gulerul ridicat şi cu papuci de noapte. Căpităneasa îl căina spunînd că i se va fi întîmplat studentului o nenorocire, fusese pe semne tras pe sfoară de o femee iubită, sau îi murise un neam apropiat.

In săptămîna Patimilor, Evghenie nu se arătase de cît de de vre-o două ori. Simbătă dimineaţa, o damigeană de opt kilograme şi un bilet, vestiră pe căpităneasă că sfînta zi de Inviere n'o nesocoteşte călugărul.

In ziua întîia de Paşti, după ce vecinii îşi trimeseră unul la altul ouă roşii şi cozonac, abia sculaţi din somn, pe la zece unsprezece dimineaţa, se aşezaseră la masă. Fuseseră pe la biserică dela miezul nopţii pînă în zori, unii nu dormiseră noaptea întreagă. Prin toate uşile bucătăriilor năvălea în stradă mirosul de carne friptă şi fiartă. Mielul, pasărea, vaca şi porcul fuseseră jertfiţi din belşug, în numele Domnului. Bubuit de puşcă, de plesnitori, cîntece de lăutari şi oameni beţi, umpleau văzduhul. Vremea era dulce, sărbătorească. Numai în casa căpitănesei a fost tăcere pînă pe la patru după amiază. Evghenie venise ostenit de slujba bisericească şi se culcase. Adormise buştean, iar Frosa, supărată la început, la vederea namilei de bărbat spîn ce horăia dus în pernele ei, şi-a pus necazul căpătîi şi s'a culcat alături de călugăr.

Pe seară însă damigeana se făcuse rai pămîntesc. Cu nasturii hainelor descheiaţi, Evghenie şi Frosa, beau, mîncau şi vorbeau, fericiţi şi singuri ca într'o chilioară de schit.

Pe la şapte ceasuri, ameţiţi de băutură, femeia şi călugărul ţopăiau ca într'o cîrciumă, cîntînd amîndoi într'un glas sîrba lui Chipan. Ghiduşiile şi schimele amîndorora le deschideau gurile pînă la urechi.

Intr'un tîrziu, Frosa rămase

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

gînditoare în mijlocul odăii, mirată că petrec numai ei doi. Își aduse aminte de vecinul singuratic de alături, de Titi Isăcescu, și bătu cu pumnul în perete. Evghenie Sălășescu, uituc, crezînd că o chiamă pe proprietăreasă, o lăsă să bată.

— Ai să vezi un băiat ca un heruvim! zise Frosa.

— Băiat? De aceia bați? Ia dă-l dracului!

Era să se iște ceartă mare, călugărul își pusese potcapul să plece, furios, și spărsese două pahare, trîntindu-le de podele. Noroc că Titi Isăcescu nu era acasă la ceasul acela.

XVI

Cu o lună înainte de Sf. Gheorghe, data mutărilor din case și a plătirii chiriilor, Eduard Marcovici venise la maică-sa, în strada Epurilor, ca să întrebe ce vor chiriașii. Cam de multă vreme nimeni nu se muta, dar fie-care cerea să se facă anume reparații. Proprietarul da din cap, se uita la maică-sa și pleca mai departe, trecînd prin toate apartamentele. Știa bine cine are să le facă toate. Vecinic maică-sa, cu mînile ei, vopsea ușile, bucătăriile sau cel puțin supraveghia lucrătorii. Ei îi cerea Eduard chiriile, și cu ea punea la cale tot ce privea casa din strada Epurilor.

Dintre toți chiriașii numai pisicăresele țineau casa în rea stare. Și Eduard și maică-sa ar fi voit să se cotorosească de ele. Dar în totdeauna, bătrînele fete erau datoare cîte un rest de chirie, pe care-l plăteau, după ce se hotăra cu rămînerea lor pe loc.

Odăile, pînă și curticica apartamentului lor erau murdare. Eugenia Marcovici ținea seama hornurilor și, pentru că pisicăresele uitau să cheme coșari, intra ea în bucătărie, da la pămînt burlanele și le mătura sobă și horn. Ivanca, pusă de stăpînele ei s'o ajute, încremenea cu cîte un burlan în mînă, cu gîndul la tinerețele ei pierdute.

Intr'o zi Ivanca dădu buzna, gîfîind, în bucătăria lui Mihăescu. Erau acolo strînse la taifas: căpităneasa, proprietăreasa, duduca Sofia și Casandra.

— Cucoană Froso! te-am căutat acasă la dumneata. Uf! uf! îmi ese sufletul!

— Dar de ce ai alergat așa? ce este? întrebă căpităneasa.

— Cuconașul, am uitat cum îl chiamă!—care stă la coana proprietăreasă, a venit la noi. E acolo, dați prin față să-l vedeți! Auzi-l! S'aude de aici! Cîntă la pian.

— Chiriașul d-tale! domnul Titi Isăcescu! se încruntă căpităneasa la proprietăreasă, ca și cum ar fi fost vinovată de ceva.

— E nebun? se întrebă cu glas tare Eugenia Marcovici. Ce să caute acolo? A!.. mi-aduc aminte; vrea să cînte la pian.

In tot întinsul Bucureștilor, Isăcescu nu mai știa în care parte să se îndrepte. Nu mai avea la cine să se împrumute, vînduse tot ce se putea vinde și perduse lecția ce-o dobîndise în ultimul timp. După ce fusese cotropit de o lene bolnavă, se trezise biciuit de disperare, alergase, storsese și supsese ultimele isvoare.

Proprietăreasa îl văzuse din odăița ei, tunzîndu-se singur în fața oglinzii aplecate din odae și cu ajutorul unei oglinjoare de

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

buzunar. Își oprise bătrîna femeie răsuflarea, ca să-l vadă cum se unge cu cremă pe obraz și se pudrează, grijuliu ca o cocotă, cum își arcuește sprîncenele și își strîmbă nasul în stînga și în dreapta ca să-i cerceteze curățenia.

— S'a gătit și astăzi două ceasuri! mărturisi proprietăreasa. Ți se urăște să te uiți la el cum se dichisește mai dihai ca o femee.

Rare ori fusese atît de descurajat Titi Isăcescu. Lipsa și singurătatea în care era nevoit să trăiască, nu făceau tovărășie cu mustrarea de cuget. Lui nu-i părea rău de cele făcute de el, ci de nereușita lucrurilor. Se vedea vecinic ca în vîrful unei trepte, privind de sus pe ceilalți. Ușile ce i se închideau în nas, nu-i stricau frumusețea și rămînea acelaș tînăr distins. Cînd cocoșații, buboșii, bălbăiții și proștii trăiau, se putea să moară de foame și era drept să își strice liniștea și tenul dojenindu-se, cel mai deosebit bărbat? Cînd se gîndea la cei care-i cîntăresc faptele, Titi zîmbea cu milă și dispreț. Acum, strîns cu ușa de mizerie, se gîndi la vecinii care de sigur că-l văzuseră și-l invidiaseră. Hotărît că toți bărbații erau sorociți să-l pizmuiască, iar femeile să'i cedeze.

Ca să păsească și mai sigur către izbîndă, Titi își cercetă hainele. Sacoul era descusut în spate. Ciocăni la ușa gazdei și-i ceru un ac și ață neagră. După ce-și cusu gherocul, ceru perii ca să-și văcsuiască ghetele. Proprietăreasa nu bănuia pentru cine se gătește.

Cînd a ciocănit la ușa pisicăreselor, s'a întîmplat ca cea mai mică dintre ele, Ana, să fie în salon. El a deschis larg ușa, a stat așa un moment, ca un portret în ramă, cu pălăria în mîna stîngă, cu dreapta gata să se întindă, cu piciorul drept gata să înainteze, iar pe gura lui roșie, sub mustața neagră, cu un surîs primăvăratec. Ana a scăpat un strigăt, un «ah», de mirare și poate și de admirație. A stat împietrită cîtva, el a înaintat, și fata a strigat pe soră-sa Ecaterina.

— Sînt un înfocat muzicant, domnișoară! a rostit el. Nu mă pot stăpîni să nu vă cer voia de a mă lăsa din cînd în cînd să cînt la pianul dumnevoastră. Îmi dați voe?

Cînd a întrat Ecaterina, din camera de dormit, alt «ah» a răsunat în salonul prăfuit. Tînărul a salutat cum salută un conte pe o prințesă imperială și a surîs galeș. Ai fi zis că e în lumea lui visată, între plante exotice și fecioare ideale.

In vremea asta Ivanca era în bucătărie. Vre-o trei pisici mieunau în odaia de dormit, ca să fie lăsate în bucătărie. Servitoarea deschise ușa și auzi alte pisici mieunînd și rîcîind ușa de către salon, ca să fie lăsate acolo. Ce dracu făceau stăpînele ei? Ivanca auzi voce streină. Privi pe fereastra dintre odăi și văzu pe cele două fete stînd încă în picioare, în preajma domnișorului cel frumos. Nu-i venea să creadă. Se holbă bine servitoarea, o ciudă acră o făcu să bonbănească tare și să bată pisicile cari nu se mai astîmpărau. Se gîndi să intre și ea în salon, ca să vadă și să audă mai bine, dar își aduse aminte că a pierdut batista cu care își ștergea ochii. Tînărul se așeză la pian. Pe Ivanca o umflă un rîs smintit și dădu fuga să istorisească cele văzute, căpitănesei.

Pe cînd Isăcescu își cocoșea degetele pe clapele vechiului

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

pian, își depărta și își apropia pieptul și da din cap ca să i se clatine zulufii, fetele se înțepeneau pe scaune, și se uitau la Isăcescu necrezîndu-și ochilor.

XVII

Veniseră rîndunelele, pomii își îndeseau frunza, nori albi pribegeau pe cerul înalt, iar cei răposați, acum începeau să fie uitați, ca vremea rea, în care pieriseră. Uitînd că poate să-ți treacă pe dinainte, iute ca glonțul, rîndunica de an, îți fereai capul ca de-o piatră asvîrlită în tine. Pînă să-ți ridici fruntea îngîndurată, pasărea pierea și urmăreai sborul alteia, sau măsurai depărtarea de la turla bisericii pînă la sfertul de lună pierit, rătăcit în albastru, ziua.

In curticelele chiriașilor Eugeniei Marcovici nu era nici un pom, abia erau cîte-va straturi de-alungul ulucilor, la Mihăescu și la Frosa Roșcu. Dar în ograda cea mare și pînă în pragul bucătăriei proprietăresei, către fund, erau caiși, gutui, meri și o grădină de flori de toate neamurile, împrejmuită cu gard scurt. Nemțoaica, cum îi zicea căpităneasa cînd o vedea în toane bune, se scula din zori ca să plivească brazdele și să le ude. Fără un zîmbet de bucurie pe față pentru viețile plăpînde de cari se îngrijea, proprietăreasa privea adînc fiecare floare, tot așa cum scotea coropișnițile din țărînă și smulgea buruiana pripășită în straturi. Ea nu purta flori, nici nu le rupea ca să le pună în pahare, și nici nu avea obicei să le dăruiască la tot pasul. Muncea mai mult de cît s'ar fi căzut pentru ele. și le lăsa acolo să viețuiască și să moară în lumină.

Bătrîna aceasta era dintre puțiinii oameni pe cari răgazul îi apasă, și trebue să-și găsească de lucru. Cultivarea florilor era siugura ei dragoste, fără extazieri, fără plăcere adîncă, dar statornică, ordonată. Casandra, căpităneasa, duduca Sofia, nu pricepeau grija și truda necontenită a Eugeniei.

Și peste durerea Casandrei cernuse primăvara rouă înviorătoare. Viețuia tînăra femee ca o plantă neștiutoare de sineși, dar verde, primind raza de soare și stropul de rouă ca pe o hrană trupească. Vîntul premenea văzduhul și priveliștea, reteza înălțimea cerurilor aducînd în cîrcă norii mănoși ai ploilor de primăvară, și tot el îi risipea ca să pară lumea din nou născută, și să crească sub văz: frunze și vlăstare. Ramurile binecuvîntau pămîntul sau năzuiau către soare. Ca niște buchete uriașe stăteau liliecii prin grădini, ori își lăsau mireasma furată, bogați și risipitori, ca soarele.

Sufletul tinerei mame, strivit de durere, se desmorțea totuși. Ca un mormînt părăsit și pe care cresc la o laltă: pălămidă, flori din semințe aduse de vînt, de pe la alte morminte, ismă sălbatică, peste mîhnirea ei se legăna neștiută primăvara cîntecelor, a miresmelor și a anilor ei. Nu ne sîntem toți stăpîni pe cuget și pe inimă, se joacă cu noi pîclele și zefirii, ca muzica.

Cînd Casandra se gîndea la copilul ei, îl vedea viu, cu gurița roșie, cu ochii licărind de bucurie că e mama lîngă el; i se părea că e tot departe la doică, dar nu-i trecea prin minte să se ducă să-l vadă. Dacă icoana zilelor de

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

boală și de înmormîntare se perinda și ea, tînăra femeie, desmetecită, privea în juru-i și, ca o minge aruncată în toți pereții, se lovea de toate lucrurile, de soacră și de bărbat.

Pe la maică-sa nu se mai ducea. Mihai Dudău o primea cu dragoste, dar ea rămînea înghețată. Uitase cît se frămîntase ca să-și arunce mama în brațele zidarului acela plin de vorbe și prietenos fără pricină. Nu cuteza cugetul ei să impute cuiva moartea Lenuței. Rămăsese singură pe lume, îngrădită de starea ei de nevastă în casa lui Neagu, lîngă duduca Sofia.

Nu se mai ducea pe la maică-sa și pentru ca să nu se simtă datoare să-i istorisească lui Neagu cum a ajuns maică-sa nevasta lui Dudău. Despre Dudău nu-i suflase nici o vorbă.

Muma lui Neagu își mai potolise văpăile ochilor. Cît timp noră-sa avusese un copil, i se păruse că mai are o legătură cu alt bărbat. Acum o socotea numai a lui Neagu. Nu-i putea erta păcatul trecutului, dar nu-l mai purta pe vîrful limbii. Duduca Sofia bombănea rar, vorbea puțin cu noră-sa și cu nepăsare. Intre ele nu putea să încapă nici o prietenie.

Ca să nu i se urască, omul are nevoe de alte priveliști de cît cele din fereastra casei lui și de alți oameni, ca să priceapă cît de largă și felurită e lumea și cît de multiplicat este el însuși. Cerul atît de înalt de-asupra crestetului, soarele vecinic sosit la datoria lui de luminător și schimbător al anotimpurilor, arborii, stelele, toate cîte le întreabă insul ce caută și ce sunt, apasă prea greu pe un singur om. In plină vîltoare omenească îți înalți și tu vocea, dacă îți vine să vorbești, sau taci ca să asculți pe alții, și nici marile întrebări nu-ți vin în minte, nici urîtul.

Casandra nici odată nu se crezuse o ființă deosebită. Nu se cunoștea și ar fi trecut pe lîngă sine, cu aceiași sfială și nedumerire ca pe lîngă cuceritoarea căpitănească. Fără să se creadă proastă, cuvînt aspru, pe toată lumea cu care vorbea o socotea mai iscusită decît pe ea. Numai oamenii trufași găsesc proști la tot pasul.

Pentru că nu se clintea din casă decît rar de tot, asculta cu plăcere poveștile vecinelor. Auzise că Titi Isăcescu, domnul cu părul buclat și cu mănuși, întrase în casa pisicăreselor și se împrietenise cu ele. Se svonea că Ana, cea mai tînără dintre fetele bătrîne, are să se mărite cu studentul aristocrat. Ivanca nu se mai astîmpăra întrînd și eșind pe ușile oamenilor, răspîndind vestea.

— Spuneți-i să nu facă o prostie ca asta, un bobocel de mușcată ca domnișorul Titi! se ruga ea.

Și servitoarea începea să plîngă, în cît o dădeau afară, după ce aflau ce s'a mai petrecut în casa pisicăreselor.

Seara, înainte de culcare, Mihăescu lua lampa de pe masă în mînă, cu grije, desfăcea jurnalul și trecea în bucătărie, ca să'i citească bătrînei. Duduca Sofia, în pat, sub pătură, își înălța căpătîiul și făcea ochii mari, gata să se minuneze. Une ori se ciupea pe sub pătură, ca să nu adoarmă, și repeta din vorbele prinse cu urechia.

— Ascultă și tu Casandro, striga Neagu, cînd își aducea aminte de nevastă-sa, și se plece

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

morţea sufletul cu imagina lui Isăcescu.

In chip firesc bătrînele fete începură să se vadă rar cu vecinele, iar acestea le căutau. Căpităneasa da mereu ocol curţii să întîlnească pe vre-una din ele. Proprietăreasa, duduca Sofia, bătrîne ertate, întîrziau la cişmea, şi nu mai sfîrşeau de vorbit, cînd aveau cu cine. Casandra privea lung, întrebător, în cît fetele întrau buzna în casă, necăjite de obrăznicia mahalagioaicei necununate, şi gata să care pumni Ivanchii. Jinduiau necioplţii la pacea, la dragostea, la fericirea lor. Norocul le întrase în casă, foarte bine! îl aşteptaseră destul şi-l meritau mai mult decît altele! Erau fetele unui magistrat, avuseseră pian cu coadă, ca în familiile boereşti, iar vorba şi mintea le erau de altă teapă!

Pentru că Ana era cea mai tînără dintre ele, aveau să se sacrifice toate celelalte. Ana avea să-l servească cu ceai, cu pesmeţi, cu unt, cu şuncă, la mica cină de seară. Ea avea să stea la dreapta lui, celelalte vor sta la oare-care depărtare, în jurul mesei. Surorile din casă stăruiră să cuteze a'l tutui. Numai ea! ca să înţeleagă Titi deosebirea dintre ea şi ele.

Cînd Ana l'a tutuit întîia oară. s'a înroşit pînă în perii capului, iar Vetii şi Ecaterinii le-au ţiuit urechile două minute. Titi nici n'a luat în seamă. Era vesel pe semne că-şi apropie inima tot mai mult de viitoarea soţie. El privea departe, scînteetor, şi fetele priviră în gol, în cerul ce-l visa privirea lui, ca la un curcubeu minunat.

Prin odăi se mătura cu mai multă grije. Ana se vîra pe sub paturi, pe brînci, ca să scoată cu mătura scîrnăviile pisicilor iubite. Ivanca, scuturată bine, da mai mult ajutor gospodăriei. Pînă şi covoarelor li se cerea să se schimbe, erau scoase la soare şi bătute. Pianul, pe unde mai era negru, strălucea ca o cizmă de aghiotant.

Dar tocmai pentru că viaţa întregei familii Rătescu se lumina la privirea lui Titi Isăcescu, bieţii oameni sufereau uneori. Studentul nu era totdeauna vesel. Dreptul, pe care spunea că-l studiază în toate cutele sale, îl răpea cîte odată dintre muritori. Tînărul era trist sau distrat, îşi rodea unghile cîte un sfert de oră, fără să ştie unde se află. Incordarea minţii, urmărirea celor învăţate, neliniştea pe bietele pisicărese. Dar negreşit că trebuia să fie şi îngîndurat, mai ales dacă se înfunda în viitor cu mintea.

Avea să se căsătorească, şi nevoile unei case sunt multe. Ecaterina, Veta, înghiontea în ascuns pe sora lor mai mică, pe Ana, ca să-i vorbească şi să isgonească astfel norii groşi ai viitorului din orizontul iubitului cumnat. La urma urmei nu era nici o grabă, putea Titi să se însoare cu Ana şi mai tîrziu, după ce-şi va fi luat licenţa şi va fi dobîndit un nume şi o clientelă. Aşa, se puteau şi ele bucura de căldura binefăcătoare răspîndită de frumosul muzicant. După însurătoare, cine ştie, poate că Titi nu va locui cu toţi, îşi va lua o casă mare, ca să trăiască în doi, el şi Ana, dragostea lor de pereche.

Cînd Titi povestea din întîmplările vieţii lui, pisicăresele aveau de ce să se îngrijoreze. Faptele istorisite de student se petreceau totdeauna într'o lume luxoasă, în saloane măreţe şi în

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mcrr1901-1932

iatacuri ca de prințesă. Mătasea foșnea, diamantele sclipeau, lumina candelabrelor, ca în basme, întunecau sufletele ascultătorilor. Răsfățatele mîțe se dădeau tumba și miorlăiau în casa pisicăreselor ca într'un pod pustiu. Covoarele, cîrpite fără folos, rînjeau la tot pasul, iar vestmintele fetelor boceau viața stăpînelor lor. Pe de altă parte Țiti Isăcescu, aproape licențiat, muzicant rafinat, frumusețe ametitoare, era vrednic de buduarul unei contese. Era oare cu putință să nu vie în mintea nimănuia că visa un vis frumos? Putea să nu se îndoiască de cununia plănuită? Bătrînele fete aveau ceasuri de îndoială amare și numai din bunătatea inimii lor nu se mîhneau una pe alta spovedindu-și bănuiala. Și-apoi, milostiva iluzie era mai dulce decît tăria îndoelilor. Se amăgeau bucuros.

Sărbătoarea îl pofteau pe Țiti și la amiază la masă. Atunci opintirile lor bănești și gospodărești le sleiau și le asudau. Cinele puteau să treacă nebăgate în seamă, dar la prînz, cînd chemi pe cineva să ospătezе, trebue să fii bine pregătit. O soioasă carte de bucate trecea din mînă în mînă. In ajunul sărbătoarii, cel puțin una din bătrînele fete căpăta durere de cap. In zilele acelea numai Sanda Rătescu era mai fericită, deși cheltuelile se făceau mai mult din banii ei. Nepăsătoare cum era, zîmbea ca prin vis înaintea dulciurilor pregătite din ajun, întinzînd mîna să le înfulece. Dar totdeauna una din celelalte trei era acolo, cu mîna pe mîna ei, ca s'o oprească.

Intr'una din zile, fetele care se fereau să mai dea ochii cu vecinele, crezute mai ales acuma din altă clasă socială, aflară tot de la ele, că Țiti Isăcescu o ducea cumplit de rău. După spusele lor i se întîmpla tînărului ca să stea în casă pînă seara, fără să îmbuce un dumicat de pîine. I se făcuse milă într'un rînd pînă și proprietăresei de lipsa lui. Sub un pretext oarecare îi dăduse un ceai cu o felioară de jimblă alăturea. Studentul nici nu mai citea, nici nu se mai urnea din odae, copleșit de o apatie adîncă. Numai seara, ca prin puterea unei obișnuințe, se îmbrăca, se dichisea ciudat de puțin față de alte dăți, și intra alături la pisicărese. In alte zile era apucat de o vrednicie înfrigurată, își spăla gulerele, batistele, cele două cămăși cu care rămăsese și își curăța hainele ceasuri întregi. Cîrpea vechele-i boarfe cu o îndemînare și o iscusință femeiască. Cusătura lui era tighel de cusătoreasă fină. Dar de oraș parcă se îngrozea. Nu se mai ducea nicăeri, făcea dintr'o țigare mare fără de carton patru țigări sfrijite, iar din mucurile lor mai răsucea una. Cînd se ducea în oraș, venea obosit, bătut parcă. Stăruința mizerei îl pătrunsese, îl descurajase. Pisicăresele erau pe semne ultima lui nădejde.

Bietele fete nu bănuiseră că studentul suferea atîta lipsă. Revoltate pe soarta ignorantă, sfîșiate de durere, se gîndiră un moment să-l mute cu desăvîrșire la ele. Se răsgîndiră mai apoi și se hotărîră să-l pofteaască cu dragoste și stăruință la prînzul lor lihnit. Totdeauna se afla o pîine pe masă, iar buna lor voință putea să țină loc de mîncări alese.

Era prin Iulie, călduri năbușitoare, abea seara Bucureșteanul respira. Cei bogați părăsiseră orașul. Neagu Mihăescu avea o lună

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

de vacanță, o lună de zile de stat în cămașe, tolănit cînd în pat, cînd pe canapea. Funcționarul abea seara putea să mănînce cît îi cerea pipota. Isăcescu făcea întuneric în odae și dormita acolo, eșind la prînz ca să treacă alături la pisicărese, iar întors acasă sta pînă seara, ca iar să se înfigă cu aere de semizeu în casa fetelor.

XIX

Tache Săvulescu era bolnav, abia putea să se urnească la slujbă. Cu mișcări economicoase își îmbrăca dimineața hainele, se așeza apoi pe scaun, obosit, dar nu rămînea acasă. Perceptorul ar fi fost în stare să-l înlocuiască, și, odată slujba de contabil perdută, cine știe cînd ar fi găsit alta. Vecinic era nevoe de el. Și apoi nici el nu s'ar fi putut ușor lipsi de picușuri; leafa ce-o avea nu ar fi ajuns traiului îmbelșugat, cu care contabilul își deprinsese gospodăria.

Peste grija cășunată de boala bărbatului, Mina avea alta mai mare, mai aprinsă, care-i colcăia în inimă. După o dragoste împărtășită și statornică zilnic, Popescu S. Jean rărise vizitele.

Văzînd că trece o săptămînă și tot nu vine, Mina îi scrise o scrisoare de rugăminți, de blesteme, de dragoste, de ocară și de amenințări. In sfîrșit, după alte patru zile chinuitoare, elevul de administrație se ivi în pragul ușii. Cînd își văzu iubita, ghici că o ceartă aprigă e gata să isbucnească. Ca să înlăture furia ce se încingea în ochii Minei, cucerătorul își aruncă chipiul din cap, se descinse de sabie și, cu brațele întinse, ca un însetat de dragoste, năvăli spre iubita lui.

Era după amiază. Perechea se afla în bucătărie și nimeni nu străbătea fundul acela de curte ca să-i poată vedea. Femeia, care-l așteptase cu atîta dor, nu se împotrivi, ca și altă dată. Totuși așa, printre sărutări și respirații lungi, ea îl dojenea biruită de senzații de plăcere. Se lăsase prea multă vreme dorit! Era să se îmbolnăvească așteptîndu-l, era să-l părăsească pe bărbatu-său și se gîndise să se sinucidă în fața cazărmii lui, a lui Popescu S. Jean.

— Porcilor! nerușinaților! tîlharule! răsună de-odată în pragul ușii, pe cînd încă fărîturile înfierbîntate se contopeau. Perechea de îndrăgostiți sări în neorînduială, numai cu capetele către ușe, cu trupurile strîmbe către perete.

Era Tache Săvulescu, vînăt la față, bîjbîind prin întuneric după o hotărîre mai energică. Dar pînă să ridice bastonul în care se sprijinise ca să poată veni de la percepție, sprintenul elev de administrație, își adunase și sabia și chipiul răzlețite. Brațul înarmat al bărbatului căzu neputincios peste umărul cuceritorului de grații. Gura plină de ocări, borborosea îmbălată. Femeia, albă ca zidul, se strecură ca o pisică în odaia de alături, pe cînd Popescu S. Jean dintr'o săritură, dînd la o parte pe Săvulescu, țîșni ca o lăcustă în curte. După un minut era departe de casa încolăcită de zîzanie.

— Să te duci la mă-ta, spunea mereu, nemai găsind cuvinte în mintea lui, contabilul bolnav. M-ai ucis! Să te duci la mă-ta!

— Să vii cînd te-oi chema eu! a strigat mai apoi liniștit o leacă

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistetransilvania.ro/mdrr1901-1932

Tache Săvulescu, pe urma nevesti-si.

Apoi, rămas singur, pricepînd singurătatea şi nenorocirea lui de gospodar necinstit de nevastă, se îngropă în pat şi plînse în perne ca un copil părăsit de părinţi. Nu îşi bănuise nici odată femeia, şi-o iubise mult.

Peste vre-o două săptămîni, după ce povestea colindase prin zeci de guri, schimbată mult, află şi Casandra despra cele întîmplate în casa lui Săvulescu. Suna aşa: După ce multă vreme fusese ros de bănuială, Tache venise într-o după amiază acasă, deschisese uşa cu o chee falşe, pătrunsese în încăperi ca un hoţ. Perechea îndrăgostită, înfierbîntată cum era, nu auzise deschiderea uşii, paşii asurziţi ai bărbatului înşelat. Tache, cu un ciomag în dreapta, cu un revolver în stînga, dase buzna peste ei, lovise cu sete, ţipete, vaete, adunaseră mahalaua. Fusese oprit la timp să nu-i ucidă pe amîndoi amorezaţii. Cu capul spart, aproape gol, Popescu fugise pe străzi, lătrat de cîini, huiduit de oameni. In cele din urmă se furişase într-o ulicioară pustie, în care avea un prieten. Mina îngenunchiase, cu ciorchini de lacrămi pe obraz, dar soţul furios, o izgonise afară din casa lui, cu lovituri de picioare şi cu scuipaţi. Ciufulită, cu hainele rupte, plîngînd pe drumuri, o văzuse lumea străbătînd cartierul în care se îngîmfase şi se coconise. De atunci n-o mai văzuse nimeni. Se spunea că s'a făcut cîntăreaţă într-o cafenea, la Giurgiu.

Casandra, culese spăimîntată de trecutul ei, din gura căpităneasei toate noutăţile acestea. Ascultînd sfîrşitul povestii, trecu prin multe sentimente. Intîi se simţi răzbunată. Hotărît lucru, Mina nu se purtase pînă la sfîrşit frăţeşte cu ea. Apoi, pentru că în casa Săvuleştilor se simţise călcînd pentru întîia oară într'o lume mai bună şi mai înaltă, inima i se umplu de milă. Şi, pentru că totdeauna este cineva vinovat de tot ce se întîmplă, văzu cu spaimă înainte-i pe fercheşul elev de administraţie. Ticălosul acela era toată pricina. Şi pe ea o momise într-o noapte, o rătăcise prin locuri neumblate de oameni, ca mai apoi să se arate că nici n-o cunoaşte. Şi ce cutră de om, cît de lesne i-a fost să treacă în braţele celeilalte, care-l aştepta pe semne. Bărbaţii nu aleg; petrec fără remuşcări, fără îngheţul şi sfiala turbure care năpădeşte pe femeia greşită.

Cine ştie, poate că dacă Mina nu şi-ar fi jucat luminile după el prin unghere, Popescu S. Jean ar fi căutat s-o redobîndească pe Casandra. Cine ştie?

Intr'o noapte, căutînd să doarmă alături de Neagu care horăia, Casandra cercetă în neştire trecutul, plină de întrebări.

Casa părintească, fabrica, comisarul, naşea Tudora Oprişan, soţii Săvulescu, Lenuţa, fetiţa ei, atîtea verigi care o legaseră de viaţă, pe care le crezuse însăşi viaţa ei, erau totuşi pierdute toate, ca şi cum n'ar fi fost. Frumoase sau urîte: atîţia oameni, lucruri şi fapte, păreau ferecate de noima ei pe pămînt, şi Casandra perindîndu-şi-le prin minte gemea, ca şi cum zid după zid se prăbuşea peste sufletul ei. Nu murise, ce e drept, decît fetiţa ei, trăiau şi maică-sa şi naşe-sa şi soţii Săvulescu, dar ce schimbate erau toate, ce înstreinate de ea! Cu cine rămăsese? Cu Neagu şi cu duduca

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Sofia! Cu vecinii, ale căror vieți le vedea petrecîndu-se, nepăsătoare și totuși nerăbdătoare cît de cît: ca să știe ce le-a adus ziua de eri. Mîine, setea de a pătrunde din ajun ce întîmplare aduce ziua de mîine, scăzuse în cugetul tinerei femei.

Aflînd că soții Săvulescu s'au despărțit, Casandra, care nu le mai era prietenă, care nu se gîndea să le mai fie, simți toată singurătatea ei pe lume. Privi în juru-i cu neîncredere și, pentru că trebuia să trăiască, asemenea mărăcinelui din drumuri, călcat de turme, năbușit de praf și dăinuind totuși, zîmbi nepăsătoare pustiului din sufletul ei. In săptămîna aceia nu s'a mai astîmpărat de pe ușile vecinilor. Era setoasă de vești.

XX

Și noutățile veneau, parcă anume pentru petrecerea Casandrei.

Intr-o noapte locatarii casei lui Eduard Marcovici se treziră din din somn, noaptea pe la ceasurile două, într'o gălăgie drăcească. Proprietăreasa crezu că arde casa, sări din pat, dar, ascultînd pe cînd se îmbrăca, auzi desluși de alături vorbe de amenințare:

— Te plesnesc și te tund popă, ticălos! Sînt întreținuta ta? Nici nu vreau să te cunosc! Te dau pe mîna gardistului!

Nu era foc, proprietăreasa înțelesese. Așa se ceartă chiriașii, dar ce-ți pasă, dacă plătesc la vreme chiria? chibzui ea.

Era să se așeze la loc în pat, cînd se gîndi că nebuna de căpitănească, mînioasă cum era din fire, s'ar fi putut să arunce în călugăr cu lampa. Se sculă repede, hotărîtă să între alături, văzînd limpede înainte-i toată camera căpitănesei și negăsind cu gîndul alt obiect cu care Frosa s'ar fi putut război. Numai cu lampa ar fi putut da, în furia ei militărească.

La Mihăescu, cea dintîi se trezise Casandra, dar, fără să piardă o vorbă, ascultase liniștită Deosebise desluși două voci: una a căpitănesei și alta care putea să fie a călugărului. I se păruse însă că încă cineva vorbise încet, cu sfială, ca și cînd ar fi întrebat, s'ar fi mirat. Apoi se deșteptase Sofia Mihăescu, speriată, și, din fundul patului ei din bucătărie, întrebase:

— Neagule? Neagule, dormi?

Neagu sforăia, ca apăsat pe piept. Mînca mult, se culca de vreme și ți se părea că fierbe cu clocot o oală cu sarmale în gîtlejul lui.

In sfîrșit băiatul duducăi Sofia se trezi și, fricos cum era din fire, șuieră:

— Nevastă! mamă! v'ați sculat? Ce este? Ce se aude?

— Se ceartă, se bat alături la căpităneasa, ea și cu spînul ei. Nu-l mai văzusem de trei zile. Iar a venit, a venit beat, după miezul nopții!

— Și de ce nu-l primea dracului? întrebă Neagu. E nebună și căpităneasa asta, nu se gîndește că se sperie vecinii? N'are nici un respect de liniștea oamenilor!..

Ana, cea mai mică dintre pisicărese, nu adormise încă, pîrpălită de dragoste. In șubreda ei făptură, dragostea își aprinsese minunatu-i foc, ca în cele mai distinse contese din romane. Oglinda, surorile ei, privirile lui! o încurajau. Își uitase chipul vă-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

zut bine în oglindă altă dată, pe cînd nu visa la Titi Isăcescu. Celui mai urît om, ca şi celui mai frumos, dragostea le dăruieşte uniforma sa azurie, care-i face să treacă printre noi mîndri şi superiori.

Nedumerită de larma ce se auzea pînă la ea, fata asculta. Pricepuse că o ceartă a izbucnit pe aproape, dar ce-i păsa? Titi nu lipsise de la cina lor, precum nu lipsea nici de la prînzuri de cincispre-zece zile. Fericirea venea desevîrşită. Studiile lui Isăcescu aveau să se isprăvească ce-i drept prin Iunie, dar de atunci adio viaţă oarbă şi vecini mahalagii.

Cui nu-i păsa de loc de cearta încinsă alături de el, era Titi. Alături de uşa lui, la uşa cea mai apropiată, bătuse cineva cu putere. Nu i se răspunsese nimic şi omul din stradă ciocănise poruncitor.

— Cine bate acolo? Cine e? întrebase Frosa.

— Eu, Evghenie! Cine să bată?

— Nu te cunosc cine eşti! îi răspunse mai întîi căpităneasa. Vezi-ţi de treabă omule. Baţi, parcă ai fi nebun, nu se putu stăpîni să spună.

— Froso, nu te juca cu mine!

— Cine e dragase? întrebă altcineva, încet, lîngă Frosa.

Căpităneasa avea iar un amant tînăr, un om ca de două-zeci şi şase de ani. Săriseră unul după altul din pat, auzind ciocăniturile mînioase din uşa de către drum.

— Puiule, să nu răceşti! vîrâte-în pat; căuta să-şi facă dulce glasul pentru ibovnic, căpităneasa. Imi închipui eu cine să fie... E un popă... un scîrbos de popă, un beţiv, care de cîte ori se îmbată vine şi-mi face scandal.

Frosa îşi dusese ibovnicul cel nou în odaia de dormit şi căuta să-l lase acolo. In uşe bubuiturile nu mai conteneau, tot mai dese şi mai puternice.

— De cîte ori se îmbată? Şi e beţiv? întrebă răcit în spate amantul. Ce rost are? De ce?.. şopota el îngrijorat.

— Vine rar... Nu-i aşa beţiv... Cîte odată... Mi-e văr şi de aceia... ştii, îndrăzneşte... cînd eşti ruda cuiva... Lasă că-l pun eu pe goană! Stai aici! drăgălaşule!

— Deschide Froso că sparg uşa! A! credinţă îmi păstrezi tu?

Cîte amintiri stîrnea scena de alături în capul lui Titi! El asculta şi petrecea. Evghenie Sălăşescu ameninţa să spargă uşa şi geamurile.

Pentru că proprietăreasa credea că nu se cuvine să treacă prin odaia lui Titi, prin care ar fi eşit îndată în stradă, ocoli toată casa pînă să vie în faţa apartamentului Frosei Roşcu. Căpităneasa deschisese uşa şi călugărul dase buzna în salon. Ea închisese iatacul cu cheia, pusese cheia în buzunar şi se certa pe şleau cu fostul ei amant. Nu mai voia să-l primească la ea.

— Nu-mi trebue un hoit împuţit ca tine, hoit de berbec, ţipa Frosa.

Două din pisicărese, duduca Sofia, se alăturară de proprietăreasă, în faţa uşii căpităneşei.

— Am crezut că arde! zise Eugenia Marcovici. Nu e frumos, părinte, să faci gălăgie la casele oamenilor, noaptea.

Casandra fusese trimeasă de Neagu să vadă şi ea. Tînăra femee deschise larg ochii ei uimiţi şi trişti.

Cînd văzu atîta lume, Eghenie Sălăşescu se desmeteci puţin din beţia şi furia lui. Voia acum

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

să pară prietenul dulce de odinioară, dar Frosa rămase de ghiață.

— Să-ți iei tălpășița! Cînd te-oi mai prinde pe aici, te dau pe mîna comisarului.

Ochii Casandrei impresionaseră pe călugăr, fără să-și dea seama. De cîte ori mai apoi își aducea aminte de scena de gelozie tîmpită, făcută fostei lui amante, Frosa Roșcu, ca dintr'o fumăraie îl priveau adînc doi ochi gînditori și frumoși.

Urmînd-o pe soacră-sa, Casandra a întrat în casă de cum a luat cearta sfîrșit, mulțumită proprietăresei. Eugenia spusese că a trimis la secție după comisar și gardiști. Fata Mariei de la plop văzuse și ea neorînduiala din casa căpitănesei, o pălărie și un baston pe canapea și aflase că Frosa are alt ibovnic. Se simți mai presus decît lumea din juru-i, cu toată pustietatea vieții ei, cu toată lipsa de dragoste din juru-i și din sufletul ei!

Inchizînd ușa cu cheia, ca să petreacă mai departe cu ibovnicul ei, Frosa Roșcu murmură:

— N'am să mă fac pastramă, ca proasta asta, tînără și frumoasă, care se clocește lîngă burduful de Neagu Mihăescu. Dar pisicăresele! Dar proprietăreasa, cum muncește din zori, ca nebunii!

XXI

Casandra sărută mîna maică-si, Maria își sărută fiica cu dragoste, fără să vrea,și depărtîndu-se cu doi pași, o învălui toată într'o privire plină de milă.

Casa lui Dudău era cu desăvîrșire schimbată. Lucruri nouă și bune, covor pe jos, cadre poleite pe pereți, ca la funcționari, și o curățenie strălucitoare. Maria Casimcea nu mai îmbătrînise, fața-i se împlinise, se rumenise, iar părul alb de pe la tîmple părea că zîmbește încăperii însorite de lipsa necazurilor.

După ce-și privise fiica, Maria ocoli cu privirea cuibul ei de liniște și belșug. Stînjenită de hu zurul în care se vedea bine că trăește, ea tăcu, îngrijorată. Casandra era acum singura ei durere, durere întruchipată, pe care n'o vedea decît rar, și pe care deci i-o îmblînzea depărtarea.

— Te-ai întîlnit eri, mamă, cu Neagu...

— Adevărat.. Dar ce are el de se tot îngrașe? E galben la față și umflat...

Casandra nu băgase de seamă. Văzîndu-l zilnic i se părea că Neagu a fost în totdeauna așa.

— Ai pus mărături? Suntem în pragul ernii...

— Am pus de mult. Am cumpărat varză, cartofi, zarzavat, de toate. Voi cum o mai duceți?

Muma și fiica nu se văzuseră de mult și, pentru că nu aveau ce să-și spue, deși nu se văzuseră de multă vreme, tăcerea lor le apăsa și le înstrăina și mai tare.

Maria ar fi fost bucuroasă să-l vadă pe Mihai întrînd în casă. El vecinic avea ce spune, plin de veștile tîrgului, de propriile lui afaceri.

Intr'un timp, muma rămase îngîndurată. Hotărît că trebuia să-i spună și fie-si ce voia Dudău să pună la cale.

— Nu știi ceva?.. Așa și putea să-ți spun și altă dată... Mihai stărueste acum să ne cununăm. Nu știu cine l'o fi îndemnînd, că nu e zi în care să nu stăruească. S'a și hotărît. Deși suntem bă-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

trîni... El zice că tocmai pentru că suntem oameni vîrstnici amîndoi, nu ne stă frumos să trăim așa, necununați. Oamenii tineri, cu sîngele iute, nu au răbdare să aștepte sau nu vor să știe, odată luați, de cele sfinte și de gura lumii. Și preotul care ne e prieten tot așa vorbește.

— Cum vreai dumneata, mamă.

— M'am lăsat și eu înduplecată. Nu mă pot împotrivi, pentru că, vezi, e bun, e tare cum se cade Mihai. Răposatul tată-tău, Dumnezeu să-l erte, era un cîine!..

Casandra își simți inima sufe-rindă și văzu deslușit în clipa acea chipul încruntat al tatălui ei. Deși maică-sa avea dreptate, deși în toate amintirile ei, pe Gheorghe parlagiul, pe tată-său, nu-l vedea bun, mîngîetor, suferi la cuvîntul măsii.

Cineva bocănea pe-afară, anume ca să fie auzit din casă.

— Cucoană Mario. iacă m'a trimis domnul Mihai cu patru gîște. Să le mîncați sănătoși! Mi le-a plătit.

— Mai erau două, șopti Maria uitînd că e fie-sa pe aproape, în sală.

— Sunt pentru nuntă, pe semne, zise Casandra.

Cele două femei se simțiră și mai strîmtorate.

Maria se despărți de flică-sa, ca să ducă gîștele la coteț. Casandra nu mai putea să stea. Lucrurile casei, pereții, o izgoneau. Și iarăși în curte și băgă de seamă că în fund s'a clădit încă două odăi și că maică-sa întră într'una din ele.

— Ale cui sunt casele astea? întrebă pe maică-sa.

— Ale lui. Le-a cumpărat Mihai pe preț de nimic. Ce-i drept am mai rămas datori, dar are să plătească în vara viitoare.

Uluită de atîta propășire, Casandra prinsese rădăcini pe loc. Ar mai fi vrut să întrebe, să afle cît cîștiga zidarul. Banii luați de pe casa cu plop, atîția cît rămăseseră, întraseră și ei, de sigur, în plata casei și a clădirii proaspete în care sta Dudău cu nevastă-sa. La urma urmei, ce drept avea ea asupra lor? Fie-care caută să-i fie cît mai bine.

Casandra își aduse aminte că plecase spre maică-sa cu gînd s'o ia, și împreună să se ducă la nașe.

— Mamă, hai pînă la nașea.. Eu și pentru asta am venit. Singură nu mă pot duce. Prea n'am dat de multă vreme pe acolo, și-mi vine greu, mi-e rușine. Cu dumneata are și ce vorbi.

— Merg; de ce să nu merg? răspunse Maria, după o clipă de gîndire. Peste un ceas trebue să fiu aici, nu stăm mult.

Nu mai avea vreme de perdut. Era gospodină mare, maică-sa.

Mergînd alături de maică-sa, Casandra se simțea tot mai pătrunsă de o nedumerire. I se părea că mai trăise odată aceiași zi. Ridică ochii spre cer, era acelaș ca de mii de ori. Pămîntul aproape înghețat, nu-i spunea nimic. Și mintea ei vîslea cu putere în trecut, dar se străduia zadarnic. Intîmplările din ziua aceia n'o purta pe urma alteia la fel trăită. Iar toată silința asta neroadă o obosea, o supăra, dar n'o părăsea. Casă-și răsnească spre ori și ce altceva gîndul, privea cum i se părea și ei că n'a mai privit vre-o dată la case, la trecători, la ramurile golașe, la ușoarele pînze de praf ridicate din cînd în cînd de vînt. Și era tristă și simțea că i-ar prii să plîngă, să plîngă mult,

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

fără pricină. Şi se vedea în închipuire plîngînd într'o grădină goală, în Cişmigiu de sigur, pe un maldăr de frunze uscate, un maldăr pe care dracu ştie cînd îl văzuse.

Maria Casimcea, în curînd Maria Dudău, călca sănătos, spunea cîte ceva, şi amîndouă femeile înaintau către casa Tudorei Oprişan.

Nelămurita stare sufletească în care înota Casandra, se limpezi puţin, cînd femeile ajunseră în strada casei către care se îndrumau.

— Mi-era dor de locurile astea, murmură tînăra femee.

Pasul i se mai întări, clipi din ochi, copilăria i se perindă în cîteva icoane pe dinainte.

Mai totdeauna i se părea că e fetiţă. Mirată, uluită, îşi număra marile întîmplări din viaţă, dintre care numai viaţa trăită cu comisarul, lăsase o mai adîncă întipărire. Dragostea, plăcerea al căror părtaş fusese, care arseseră în sufletul şi în carnea ei, erau rînd pe rînd astăzi o taină ciudată, o vitejie, o comoară pierdută. La el, la comisar, nu se mai gîndea cu drag, de multă vreme. Dar se mira, neîncrezătoare, de îndrăzneala ei trecută şi de ceea ce simţise.

Casa naşei i se păru strîmbă, cu acoperişul plecat, pitică şi caraghioasă. Ea locuia într'o casă mai de seamă. Maică-sa de asemenea.

— Nu-i acasă! rosti tare, cu mîna pe clanţa uşii, Maria.

— O fi prin vecini, spuse Casandra, urcîndu-se şi ea pe vechea prispă.

— Dar asta ce să mai fie? peceţile astea roşii?

— A murit jupăneasa Tudora! vorbi cineva dela spatele lor. De o săptămînă e la groapă Dumnezeu s'o erte!

Spăimîntate, cele două femei se priviră. Tudora Oprişan murise, casa ei fusese secfestrată de tribunal.

— Vă cunosc pe dumnevoastră! veneaţi des mai de demult. Eu sunt chiriaş vechiu. Vă credeam neamuri... A venit un nepot al dînşii, moştenitorul casei...

Era ciubotarul, vechiu chiriaş al Tudorei. Femeile îl priviră cu ochii înecaţi de lacrămi. Nu le venea să plece de pe prispă, căutau în neştire pe ferestre, doar vor zări-o pe răposata.

Cu capul în pămînt, Casandra îşi tîra pasul către casa lui Neagu. Încă una din legăturile ei cu lumea pierea, o lăsa singurătăţii. Cu fie-care peire, crezuse că e singură pe lume, şi mereu creştea pustiul în juru-i. Mai avea oare pe altcineva de cît pe maică-sa? O clipă se simţi alăturată de ea, plînse fără să-şi simtă pieptul apăsat. Dar Maria se grăbea, pentru că închisese poarta şi nu lăsase casa lui Dudău în paza nimănui. Putea sosi Mihai acasă...

Cele două femei se despărţiră, încercînd zadarnic să-şi vorbească din toată inima.

XXII

«Să-l am în braţele mele! Să mă strivesc cu el! Să fiu aşternutul lui şi plăcerea lui! Sunt oare destul de frumoasă pentru el? El e ca un înger de frumos! Şi e tînăr!.. ofta în patu-i, Margareta, gîndindu-se la Titi Isăcescu. Eu nu sunt destul de tînără! Ei, şi parcă nu s'a mai văzut? Coloneleasa ceea n'avea un

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

amant numai de două-zeci de ani? Şi ea era hîdă... Avea simţire, pe semne!.. O tînără de opt-spre-zece ani ce pricepe? Noi, femeile trecute de trei-zeci, preţuim dragostea! Ce ştiam cînd eram tînără? Simţeam? N'aveam ca acum simţurile desvoltate! Titi, Titi!

Şi femeia îşi morfolea batista în gură, ca să nu strige. Se pîrpălea pe saltea, pînă noaptea tîrziu. Une ori, auzindu-şi fiul horăind, fiind deci sigură că doarme în odaia lui, aprindea lampa şi se privea în oglindă, numai în cămaşe, îşi desvelea pieptul ca să vadă dacă e atîţătoare. Îşi parfuma juponul, cămăşile, părul, pentru el, pentru ziua fericită ce şi-o făgăduia.

Intr'o seară Titi îi strînsese mîna, cu un anume înţeles, privind-o în fundul ochilor. Mai apoi ea căutase să rămînă singură cu el, dar fusese peste putinţă. Surorile ei îl învăluiau din toate părţile, nebănuitoare, dar pline de dragoste pentru viitorul cumnat.

In sfîrşit, el îi strecură un bilet:

Diseară la ora nouă vino la mine. Lampa va fi stinsă. Te iubesc.

Titi

Cînd seara, la cină, Margareta, veselă că trăeşte, a încercat să mănînce, i-a fost peste putinţă. Bucatele nu aveau nici un gust. Bea în neştire apă, ca şi cum potolea un foc lăuntric. Alecu mînca în nelinişte şi îşi privea mama ca în totdeauna. Liceanul plecă îndată după masă. Margareta, rămasă singură, se repezi la cutia mesei, scoase o oglindă şi se aşeză în faţa oglinzii mari din perete. Îşi găsea ceafa încă tînără. Îşi privi de aproape, ajutîndu-se cu lumînarea, căci nu se vedea bine, fiecare cută din jurul ochilor. Apoi îşi aduse aminte că la el va fi întuneric. Chibzui că toată noaptea el nu va aprinde lampa, pentru ca să nu afle proprietăreasa, de care îl despărţea numai uşa şi poate şi o fereastră, ca la surorile ei.

Nu putu să stea locului prin casă. Acum se privea în oglindă, acum citea a suta oară biletul, acum îşi înţepenea spatele, picioarele devenite nervoase, şi se simţea puternică şi tînără.

Cum să se poarte cu el? se întreba ea. Să ridice stăvilarul patimii care clocotea în ea? Să arate cît de mare şi neaşteptată îi era fericirea? Sau să se arate numai aproape cucerită, dar repede cu putinţă de pierdut, dacă el nu va fi cuminte şi iubitor? Cuminte? Ce înseamnă cuminte în dragoste? Ea era o făptură adevărată, nu putea să ascundă şi să falsifice! Avea să-l ucidă în braţele ei! Să-i dovedească frumosului că nu e bătrînă, că o femee la vîrsta ei preţueşte şi arde de iubire nebună. Iar dacă el n'o iubeşte încă, e numai curios, are numai un capriciu, să-l cucerească ea, cu flacăra simţurilor ei.

In casă nu mai avea răbdare să stea, deşi afară era frig ca de Noembrie. Din curte, de lîngă poartă, printre zăbrele, se zărea fereastra odăii lui. La orele nouă, Margareta se strecură pe trotuarul din partea casei ei pînă mai departe de uşa odăii lui. Văzuse întuneric în odaia lui Titi.

Îşi îmbrobodise tot capul, ca să n'o cunoască cineva, întîmplător, şi căută să păşească altfel decît ca de obicei, tot ca şă nu fie recunoscută. Simţindu-şi rece ca de gheaţă tot trupul, dar tot hotărîtă, apăsă clanţa, uşa se deschise,

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

și un braț întins pînă la subțioara ei o făcu să uite pentru totdeauna cum a pătruns în odaia iubitului.

Către ziuă eși din odaia fericirii, după ce înțelese că nu e nimeni pe toată strada. Se furișe pînă în ograda casei ei. Privi cerul, neîndurîndu-se să se culce, să ucidă parcă ziua aceia și, romantică, vorbi cu glas mare:

— Mai încărcat de cît tine de pietre prețioase, de lumi fericite, e sufletul meu!

Fantasmagoria romanelor citite îi aburea mintea ca și simțurile ei îmbătate.

In fie-care zi, la nouă, la zece ceasuri seara, după ce se vedeau la pisicărese, după ce Titi cina cu viitoarea lui mireasă, Margareta venea la el, în întuneric și căldură. Titi aducea în jurnal, cînd pleca de la bătrînele fete, opt, zece bucăți de lemne, ca să-și încălzească odaia.

De ce vor spune surorile ei, de ce va spune lumea, îi păsea mai puțin Margaretei, ca de unele oftaturi ale lui Titi. Desăvîrșita ei mulțumire se înora ca de o remușcare, gîndindu-se că se încălzește la focul procurat prin surorile ei, deși ea pricepuse din primele zile multele lui nevoi.

— Dragă, nu mai lua lemne de la ele! Am să-ți las pentru două sute de kilograme.

Isăcescu se făcea că nici nu știe pe care colț de masă va găsi a doua zi două piese de cîte cinci lei.

Să mănînce cu el, să se plimbe cu el, să doarmă lipită de el, omul iubit cu desnădejde și cu adorație, erau atîtea dorinți ale Margaretei.

Incepuseră să se plimbe amîndoi, de cum se însera bine. Cinau în birturi depărtate, necunoscute, dar în mijlocul Capitalei, apoi, sătui, se plimbau cu trăsura la șosea.

Pisicăresele nu mai erau fericite ca odinioară. Titi nu venea regulat nici la prînzuri, iar seara lipsea des.

— Nu știu ce are, se plîngea Ana, tocmai Margaretei. A început să ne ocolească. De ce nu-l înviți și tu odată la tine la masă? Să-l apropiem mai mult.

Margareta, dacă ar fi putut, l'ar fi purtat în inimă.

— Am să-l rog să mediteze pe Alecu. Ce ziceți? Ideia li se părea bună tuturora. Logodnica lăcrăma de recunoștință.

Chiria, ghetele, hainele care nu mai erau de purtat, albiturile lui Titi, trebuia să le plătească Margareta. El nu avea nici bani de țigări. Ea era fericită să dea, fericită să-l știe închis în odaia lui, așteptînd-o, cum îi spunea el.

— Să nu te duci nicăeri! Te rog! Mi-e frică să te știu pe stradă, privit, poftit de altă femee! Să fii numai al meu! De Ana nu sunt geloasă, știu, pricep că un om ca tine nu poate s'o iubească!

Ii plăcea și nu se sfia să rîdă de surorile ei, care crezuseră să'l facă pe Titi ginerile casei lor. Stîrpiciunea Anei, serbezenia Ecaterinei, mustățile Vetei și însăși tembelismul Sandei, erau prilejuri de glume și de batjocură pentru Margareta, da în inima ei de soră sîngera. Dar voia cu orice preț să-și păstreze amantul. Titi rîdea ca gîdilat la tălpi, de nevinovata lui șarlatanie, orbirea Răteștilor, cum spunea el, cînd i se părea că trebue să se apere.

Eugenia Marcovici auzise și pricepuse sgomotul din odaia chiriașului ei, deși nu trecuse prin paradisul patimii nici odată. Sunt multe, foarte multe femei, deși le

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistetransilvania.ro/indir1901-1932

bîrfim pe toate, care nu cunosc nici plăcerea unei sărutări de iubire. Unele sunt căsătorite, au copii, dar nu cunosc amorul de cît ca pe o plăcere de rînd, alături de foame, dar mult mai neînsemnată şi plină de urmări rele sau de greutăţi.

Ce-i păsea Eugenei de petrecerile lui Titi Isăcescu. Chiria îi era plătită la vreme, ca la început Nu putea dormi uneori auzind suspinele, frămîntarea surdă, scrîşnetele ciudate de alături. Sufletul i se neliniştea, dar bătrînă fiind, supărată pe ceea ce i se părea ei nebunie, se întorcea pe altă parte, încăpăţînîndu-se să doarmă.Odată, ca fără pricină, şi-a perindat viaţa ei întreagă: de muncă oarbă, de ascultare şi de agoniseală, şi asemănînd-o cu lăcomia de a trăi adînc a căpitănesei, a necunoscutei cu care petrecea Titi şi a altor femei cunoscute ei, a văzut-o stearpă, ciudată; dar a căzut iară şi în viaţa-i obişnuită, de muncă, din zori pînă seara, în totdeauna.

Căpităneasa bănuia. Ea întrebă pe duduca Sofia, vorbi Casandrei şi, în sfîrşit, văzu perechea tainică. Proprietăreasa fu înştiinţată. Cumetrele se adunau la olaltă şi descoseau care mai de care plapoma îndrăgostiţilor.

Ivanca află şi ea, cu un chiot de izbîndă. Tot ea avea să se mărite mai degrabă decît stăpînele ei. Ca să-şi răzbune, ea le asvîrli în obraz, din senin. descoperirea. Bătrînele fete, cele trei mai mici, tăbărîră asupra ei cu înverşunare, gata s'o ucidă. Răpusă, ca ne altă dată, servitoarea ţipa, urla ca un coş de uzină. Duduca Sofia, Casandra şi Neagu săriră s'o scape. Abia scăpată din mînile stăpînelor, Ivanca, plîngînd, tîngîundu-se, începu să rîdă smintit şi le mai urlă odată în cuvinte urîte, trădarea lui Isăcescu.

Bătrînele fete înţeleseră că se putea ca sora lor Margareta, institutoare, mai frumoasă de cît ele, să fie amanta lui Titi. Lucruri neluate în seamă pînă atunci se strînseseră la olaltă, se înbucară, ca să alcătuiască bănuiala. Isăcescu prînzea des vizavi, sub pretext că dă lecţii lui Alecu. Privirea Margaretci, cînd se afla şi ea şi el la ele, se aprindea cîte odată şi se închidea ca într'un tăciune. Acum pisicăresele înţelegeau privirea aceasta, mirîndu-se că li se tălmăceşte atît de tîrziu. Uneori sora lor rîdea fără noimă; batjocoritor, de sigur, în pofida nefericitelor surori, mucenice uscate în neştirea vieţii adevărate.

Cînd veni Isăcescu, fetele, înghe̦ţate, nu cutezară să vorbească. S'ar fi cuvenit să întrebe, să-i ceară socoteală, să fie furioase. El întrase în casă ca totdeauna, mîngăiase cu privirea lui catifelată mobila veche şi urîtă din juru-i, ca şi pe cele trei surori desnădăjduite. Tot nu li se părea urît, tot îi mai urmăreau mişcarea buzelor rumene, sărutate cu lăcomie de sora lor, şi o speranţă le înduioşa. Venind mereu la noi, îşi spunea fiecare în felul ei, primit cu dragoste, cu mai multă dragoste decît pînă acuma, se va despărţi de Margareta, cu care poate nu-i adevărat că se iubeşte. Ce bine am fi făcut să-l fi mutat la noi în casă! regretau ele. Poate că mai era vreme...

Dar nici gîndul acesta dulce nu le putea înlătura înţepeneala cadaverică din suflete. Il primeau, nu-l întrebau, nu-l dojeneau, dar gurile le erau încleştate. Cîte una

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

se strecurară către bucătărie. Rămase numai Ana, suferindă, cu genunchii tremurînd, sub greutatea trupului ei de avorton. Tînăra fată își simți plînsul înainte de a o înăbuși, se rezemă de un scaun cu batista la ochi. Cu fruntea ridicată, mîndru, scuturîndu-și coama de leu, Isăcescu aștepta furtuna. Glasul lui melodios abia îl auzea printre suspine fata amăgită.

— Nu pricep nimic. Văd că toți fug de mine, spuse el. Domnișoara Sanda e de sigur dincolo singură... Ce ai? de ce plîngi?

Dar fata nu putea, sau nu voia să vorbească. Scîrbit de lepădătura aceia femeiască, șoldie, scălîmbă și plîngăcioasă, Isăcescu se gîndi să plece pe dată.

— Nu mă înțelegi puiule! Te las să plîngi, dar sper că mîine ne vom explica mai bine. La revedere!

Și, cu un salt mlădios pînă la ușe, pieri. Aceasta a fost ultima lui vizită la pisicărese.

In zilele următoare, Ana, Ecaterina, Veta, înjunghiate de durere, nu se pricepeau să facă altceva, decît să pîndească pe fereastra de către drum pe sora lor Margareta. Institutoarea, se înțelege că nici ea nu le mai călca în casă. De cum se înopta, surorile o bănuiau o zăreau, de multe ori, trecînd strada și strecurîndu-se în odaia lui Titi.

Casandra, soacra ei, Neagu, știau cele întîmplate, ca și căpităneasa, ca și Eugenia Marcovici. Nu-i mai zăreau pe Titi trecînd seara și la prînzuri la pisicărese. Tuturora li se părea că e drept așa, că frumosul student nu avea ce căuta în murdara casă. Se simțeau răzbunate. Suferiseră toată vremea în care serafimul se răsfățase între patru fete. Nu-i ertau nici de dragostea cu Margareta, dar nu-l învinovățeau pe el, ci pe institutoare. Ea îl ademenise, femee bătrînă și vițioasă. Era orb, bietul băiat, de se lăsa cules cînd de una cînd de alta din surori. O urau pe Margareta Rătescu, și rîdeau pe socoteala pisicăreselor.

— Pentru că toată lumea știe... nu vreai tu să te muți la mine? întrebă Margareta într'o bună zi.

— Ba da! răspunse foarte firesc Isăcescu.

— De ce n'am face economii? N'am mai plăti chiria de aici. Ai sta într'o odae mai caldă, mai mobilată, ai avea pianul lîngă tine! Te-aș avea lîngă mine!

Isăcescu se mută vizavi, la doamna Margareta Rătescu, foarte simplu, ca să-i mediteze copilul. Patul Margaretei, mare, pentru două persoane, fu mutat în salon, iar pe dormeza mutată în sală, avea să doarmă stăpîna casei. Alecu avea să treacă de acuma prin bucătărie, ca să n-o deranjeze pe maică-sa.

Vacanța Crăciunului a trecut prea iute pentru Margareta. Dacă Titi cînta, tăcea sau vorbea, ei nu-i păsa, tot fericită era.

— Să nu te văd îmbrăcat ca de plecare! te rog! se ruga ea, îngenunchia înaintea lui și punea brațele și bărbia pe genunchii lui. Nu i se potriveau toate copilăriile și grațiile. Titi o privea priu fumul țigării, cu sufletul plictisit.

— Ce-o fi vrînd matroana asta? Nu se mai potolește? se întreba el, zîmbindu-i sau prefăcîndu-se că visează.

Jalnică se lăsa noaptea peste drum, în fereastra pisicăreselor. Li se păreau și lor că dansează casa Margaretei, pe cînd la ei e

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

înmormîntare. Cîntecul se mutase vizavi, Pianul cu coadă tăcea mort, praful începea să-l încenuşeze.

XXIII

Uscate, trotoarele de pe calea Victoriei străluceau de curăţenie. Zile luminoase de primăvară se rătăciseră prin luna lui Ianuarie, ca să mîngîe pe cei săraci şi să înveselească lumea bogată. Casa de depuneri, poşta, hotel de France, păreau uriaşe sub cerul înseninat pe neaşteptate. Femeile frumoase păreau şi mai cuceritoare. Eleganţa strălucea, dar se perdea iute în furnicarul de lume grăbită să urce treptele poştei şi ale Casei de economie, sau să alerge pe la multele birouri, magazine, cu afaceri de tot soiul.

Eugenia Marcovici cobora din Casa de depuneri, unde agonisea din lefşoara ce i-o da regulat Eduard şi din închirierea odăii din faţă. Era tristă, perduse chiriaşul, pe Titi Isăcescu, şi se grăbea să închidă banii, ca nu cumva să-i cheltuiască.

Gîndindu-se cu încăpăţînare la banii depuşi; la fostul şi viitorul chiriaş, abea nădăjduit, fu luată de şiragul necurmat de pe calea Victoriei şi dusă către teatru, către palatul regal.

Intr'un timp privea cu multă luare aminte casele uriaşe; în jurul ochilor ei şterşi pielea se încreţise; femeia călca în neştire, găsea că strada e foarte strîmbă, că lumea nu e destul de zorită şi că e prea bine îmbrăcată. Se minuna proprietăreasa de unde pot avea atîţia oameni avere, cine îmbracă bogat pe atâtea femei i se perdea privirea după cîte un automobil. Il blestema în şoaptă, nemulţumită de lăfăirea celor bogaţi.

O larmă plăcută venea pînă la urechile ei. Sgomotul se desluşi bine, de grabă, şi Eugenia Marcovici înceteni pasul. Aştepta s'o ajungă muzica, să vadă soldaţii în şir, cum nu mai văzuse de demult. Dar tot nu-şi dădea seama că rătăcise drumul.

Muzica se apropia. Fără să vrea, bătrîna femee se încordă, ţinu capul sus şi făcu pasul mai mare, ca să meargă după tactul muzicii. Cîţiva inşi scoaseră pălăriile în faţa drapelului.

— Bravo! foarte frumos! aprobă ea.

Cînd văzu că muzica dispare în curtea palatului regal, numai atunci înţelese că şi-a perdut drumul. Cunoştea calea Victoriei, se întoarse iarăşi pe ea ca să treacă prin Lipscani.

La întoarcere, pînă să iasă în străzi mai mărginaşe, se simţi îmbulzită de forfoteala lumii, îi păru cumplit de rău că s'a rătăcit. Străină, stingherită de a se simţi cea mai săracă făptură din cîte treccau pe lîngă ea, îşi arcui spatele, silindu-se, ca o furnică fără spor ,să vină la casa ei.

Intre orăşenii de la marginele Bucureştilor şi cei din centru e tot atîta străinătate, sfială şi duşmănie, ca între locuitorii satelor cu ai oraşelor.

De la poarta casei ci auzi pe Neagu Mihăescu, şi el sosit atunci, jucîndu-se cu Ticu, cîinele lui...

— Nu-l dă tata pe el, nici pe un milion! striga funcţionarul.

Vocea lui Mihăescu părea greoae, hodorogită. Deşi omul era trupeş, a-i fi putut spune voinic, părea copt. Era galben şi gras

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Ticu pusese labele pe genunchii lui, dădea din cap, se gudura, iar Neagu îl mîngîia pe grumaz. Şi cîine şi om suflau greu. Ticu se svîrlise, sărise ca de obicei în dreapta şi în stînga în jurul stăpînului, dar Mihăescu nu făcuse alta decît să'l privească. Maică-sa, duduca Sofia, era în prag, Casandra lîngă sobă, în bucătărie. Era vremea mesei.

— Am un junghi mamă! se plînse Neagu.

— Poate că te-a luat vre-un vînt, pentru că ai umblat descheiat la palton...

— Dar nu vezi ce vreme e? zise el.

La ceasul acela se simţeau razele soarelui călduţe, desmerdătoare. Toţi chiriaşii lui Eduard îşi făceau de lucru prin ograda cea mare. Pînă şi îndureratele pisicărese, uitînd că le era ruşine să stea faţă în faţă cu vecinii, eşeau pe clipită sub cer. Căpităneasa cînta răguşit, iar Casandra aştepta să dea mai repede la masă, ca să stea sub razele de soare.

Pe la ceasurile patru, o pereche de oameni tineri, mărunţi amîndoi, ciocănea la fereastra de către stradă a Eugeniei. Voia să închirieze camera.

«Mai bine la doi oameni căsătoriţi, cum mi se par ăştia, de cît să-mi care toate femeile în odae...» cugetă Eugenia.

Se învoiră din preţ, şi noii chiriaşi, peste o jumătate de oră, erau stăpînii camerei în care Margareta întrase cu atîta dor şi patimă nesecată.

XXIV

Odihna, liniştea în care-şi vătuia viaţa Neagu Mihăescu, fereala lui de orice frămîntare şi silinţă, sila de tot ce ustură, stîrneşte, arde şi nimiceşte, aveau pe semne o pricină adîncă.

Fusese îndrăgostit, şi fără piedică putuse să alăture inimii lui pe femeia ce o plăcuse. Ea, Casandra, trecea pe dinainte-i ca o fiinţă străină, ca o slugă, uneori îngrijorată, iar el, bărbatul ei, nu se simţise nici odată îmboldit să o întrebe unde-i e gîndul şi inima.

După două luni de la venirea Casandrei în casa lui, nefiind în stare să aprindă simţurile femeii, sau să-i deştepte şi să-i ţină trează conştiinţa, măcar că e iubită, Neagu se obişnui cu încă o făptură femeiască în casă, şi atîta.

Fără nici un sdruncin, fără nici o trudă, funcţionarul de la domenii era vecinic în aşteptarea mesii. Cînd venea de la slujbă perdea cîteva minute cu Tică în curticica apartamentului lui, parcă anume ca să nu aştepte în casă punerea farfuriilor. Jocul cu cîinele îl obosea tot mai mult şi întreba cu răsuflarea perdută.

— E gata?

De la o vreme nu mai ajungeau două kilograme de carne pe zi. Un spor de leafă venise tocmai la timp ca să înlesnească cumpărarea a cîte trei kilograme.

Duduca Sofia se bucura la fiecare înghiţitură a feciorului ei.

— Cum gătesc eu... se lăuda ea vecinelor, să veniţi să-l vedeţi la masă pe Neagu! Nu-i ajung cîte două farfurii de fie-care fel de bucate, şi în fiecare zi gătesc cîte patru feluri!

Cu cît mînca mai mult, Neagu Mihăescu se îngrăşa, ce-i drept spre bucuria mă-si, dar faţa lui rămînea tot cenuşie, iar cu vremea îngrăşîndu-se întinzîndu-se mereu, părea umflată cu ţeava.

De ce e aşa de galben şi gras?

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

o întrebase despre Mihăescu, Maria Casimcea pe fie-sa.

Casandra dase din umeri neştiutoare, pentru că ochii ei treceau peste bărbatu-său, goi de grije pentru el. Toată străduinţa femeilor din casa lui Neagu era zilnic îndreptată pentru gospodărie, pentru bucătărie. Duduca Sofia, ca un căpitan de corabie, sta vecinic la cîrmă, cu lingura în brîu, înaintea tingirilor pline.

Cînd într'o zi la masă, între două feluri de bucate, cu gura plină şi cu un dumicat de pîine bine tăvălit în sos şi înfipt în furculiţă, gata să fie aruncat în gură, Neagu Mihăescu spuse că nu prea se simte bine, că nu ştie ce are: nevastă-sa şi chiar maică-sa îl priviră zîmbind.

— Cînd ţi-o pieri pofta de mîncare, maică, atunci să te plîngi! rosti duduca Sofia. Slavă Domnului, bucatele mele!.. cum gătesc eu! să vie şi regele la masa noastră.

Nesaţiul lui Neagu creştea necontenit. Ca şi cum s'ar fi făcut goluri în el peste noapte, aşa se scula de flămînd dimineaţa, de lacom. Cafeaua cu lapte, într-o cană de-o jumătate de oca, nu-i mai ajungea. Mînca unt pe pîine, felie peste felie. La prînz, văzîndu-l cum înghite bucăţi mari, fără să le amestece, cu silinţă, stăruitor, ai fi zis că are să reuşească în sfîrşit să astupe golurile din voluminosul lui stomac. Cînd se oprea, era ostenit, asudat, şi i se părea lungă şi calea din bucătărie pînă alături, la pat. Cu pîntecele în sus, adormea şi trebuiau să-l sgîlţîe ca să se deştepte şi să plece la slujbă.

Dar strașnica lui poftă de mîncare privi într'o zi cu scîrba sătulului, în castronul plin pînă în vîrf cu ciorbă de burtă.

— Nu-mi e bine! zise el, şi se ridică de la masă, galben, spăimîntat.

Femeile, galbene ca şi el, de îngrijorare părăsiră prînzul. Neagu se întinse în pat şi făcu semne cu mîna să-l lase singur. Atîta plăcere avea şi el: mîncarea. Dacă nici să mănînce nu mai putea, era bun să moară, şi deci nu mai voia să ştie de dragostea nimănuia. Îi era silă şi de nevastă şi de mamă, ca şi de bucate.

Duduca Sofia, pentru întîia oară luă de mînă pe noră-sa, o duse în bucătărie şi-i spuse:

— Ce zici de asta! S'a bolnăvit om teafăr din nimic! Mînca mai abitir ca noi! cît şapte mînca! Nu-l supăra; stai aici! Dacă ţi-e foame, mănîncă. Eu mă duc să-l întreb ce are...

Şi duduca Sofia, închizînd uşa în urma ei, trecu în odaia bolnavului.

Casandra pricepu încă odată, pentru a suta oară, că tot străină a rămas în casa lui Neagu Mihăescu.

Din odaia bolnavului se auzeau şoapte. Soarele întra prin fereastra bucătăriei vesel, şi razele de aur căutau parcă să ajungă pînă la castronul rece, părăsit în mijlocul mesei.

XXV

Un clinchet de zurgălăi se tot apropia şi se opri hotărît, mai răsunînd odată, mai tare, în faţa casei Eugenei Marcovici. Doi tineri, ca de cîte două-zeci şi patru de ani, cu gulerele paltoanelor pînă peste bordurile pălăriilor,

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

trase adînc pînă la urechi, se coborîră din sanie şi întrară, ca la ei acasă, la căpităneasă.

Era în luna lui Noembrie. După o ploae rece de două zile, începuse să ningă şi crivăţul să bată puternic ca la Bobotează. Apoi vremea se mai potolise, dar ninsoarea nu mai contenea, cădea mereu, mare, cu spor, ca să îmbrace cu ţol alb cîmpiile ude şi străzile Bucureştilor, jalnice de atîta ploae. In locul noroiului negru, pretutindeni omătul alb strălucea şi înviora ca florile pomilor primăvara.

Sgomot, veselie, sărutări în casa Frosei Roşcu. Tinerii nu voiau să primească nici cafea, nici dulceaţă, erau grăbiţi să plece, şi-i dădeau ghes căpitănesei să se îmbrace cît mai repede. Sania îi aştepta afară, iar vremea era prielnică unui chef de pomină, la Herăstrău.

Coana Frosa trecu în odaia ei de culcare, musafirii rămaseră în salon. Peste un sfert de ceas glasurile iar se înălţară sgomotoase, uşa apartamentului Frosei se deschise şi cei doi tineri eşiră împreună cu căpităneasa, purtînd-o de subţiori pînă la sanie.

O pocnitură de bici surugiască, şi caii o porniră voinicește pe pîrtia făcută în omătul străzii. Cîteva capete curioase eşiră pe uşi, înfruntînd gerul, şi pieriră de grabă.

Mulţumită ca în bae se simţea căpităneasa, strivită cum era între cei doi tineri, ale căror trupuri şi picioare le simţea calde, sub pătura în care cîteşi trei se înveliseră, pe cînd capul şi-l simţea bătut de vînt, ca de un duş rece.

Sania fugea de-alungul străzilor albe, cotea mereu, luase tot oraşul de-acurmezişul. Prin calea Victoriei şinele săniei se hîrşiau, pentru că lucrători de ai Primăriei ridicau zăpada rînduri, rînduri, lăsînd în multe locuri piatra drumului bine ca ghiaţa. Pe şoseaua Kiseleff, caii mergeau la trap. Vîntul se potolise cu desăvîrşire, ninsoarea contenise. Pomii, ca nişte buchete imense păreau că salută întîmpinîndu-i, purtaţi de o mînă nevăzută. Strălucirii viorii pluteau pe întinderea de omăt, ca nişte flacări tainice. Arborii, tot mai mulţi, tot mai strînşi la olaltă, cu ramurile grele de puful alb al norilor, păreau scunzi.

Cei trei călători erau tare veseli, plimbarea cu sania le plăcea de-o potrivă, n'ar mai fi voit să se sfîrşească. Nu se opriră nici la Flora, nici la vre-o altă lăptărie de pe frumoasa şosea.

— Du-ne la Herăstrău! la Herăstrău birjar! răsunau glasurile tinere, şi sania prindea aripi, şi caii parcă înţelegeau.

Cerul era acoperit cu o pînză de nori cenuşie, ruptă pe ici pe colo şi cîrpită cu senin. Soarele, fără raze, ca după un zăbranic, mic cît luna, un talger de aur stins te mirai că tot el luminează nemărginirea.

Birjarul, vesel ca şi muşterii, întorcea din cînd în cînd capul şi arunca şi el cîte o vorbă. Cînd sania era la ţară, cei doi tineri începură să cînte, nestînjeniţi, cîntece de şantan. Incepuseră însă cu toţi, călătorii, să simtă gerul stăruitor şi, cînd ajunsere la cîrciuma dorită, săriră sprinteni din sanie, veseli că o găsesc.

— Frumoasă plimbare, băeţi zise căpităneasa scuturîndu-se, ca să se desmorţească.

— Splendidă! spuseră într'un glas cei doi tovarăşi.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1937

- Birjar, întră şi tu în cîrciumă şi bea o ţuică fierbinte în sănătatea noastră!

— Mulţumesc cucoane! zise birjarul, şi nu aşteptă mai mult, sări de pe capră, îşi trase caii de urechi şi întră după cei trei inşi.

Flăcăii îşi şterseră bine mustăţile mici, cucoana îşi orîndui cu mîna oleacă părul la ceafă şi toţi se îndreptară către o cămăruc, a cărei uşe o închiseră pe urma lor. ca să nu fie de nimeni supăraţi,

In odae era frig. In zece minute însă, un foc cu vîlvătae sbucnea în soba de tinichea a cămăruţii scunde.

Pînă să se facă mai cald, muşterii băură cu ceştile dintr'o oală de pămînt o jumătate de kilogram de ţuică fiartă. Pe semne că mai chefuia cineva pe aproape, în încăperile crîşmii.

In odae nu se afla nimic altceva decît masa, cu patru scaune în juru-i, o canapea hodorogită şi sobiţa minunată, care părea că se sileşte să încălzească văzduhul, că se opinteşte pe brînci în cele patru picioare ale ei. Pe pereţi, în rame de demult poleite şi punctate mărunt şi des de muşte, două principese muntenegrene sau sîrbeşti, printr'o minune de echilibristică abia îşi ţineau ciudatele comănace pe creştete.

De şi nu era mai mult de cît patru ceasuri după amiază, toţi aveau poftă de mîncare, ca după o trudă uriaşă. Căpităneasa îşi scosese boua-ul de la gît, după ce aruncase paltonul pe al patrulea scaun. Ea îşi pusese în degete toate inelele şi pe după gît avea lanţul de aur pe care i-l dăruise răposatul căpitan Roşcu de nuntă împreună cu ceasornicul cu două capace.

Tovărăşia, plimbarea pe ger la atîta depărtare, ţuica fiartă, toate fuseseră bune pentru că aţîţaseră pofta de mîncare. Ospăţul apropie inimile, şi-i mulţumeşte pe fie-care în parte. Cu un banchet se începe sau se încheie toate marile întreprinderi; la un ospăţ vin bucuroşi şi miniştri şi sacagii, şi copil şi tînăr şi bătrîn. Pentru o mai bună mîncare se duşmănesc toate clasele sociale şi însăşi naţiunile cele mai civilizate.

Pofta mîncării n'o prea pierde omul, şi e singura care nu ne trădează cu vîrsta, şi singura pe care dacă am pierdut-o o simţim mai adînc şi mai des. Obişnuit o avem cu toţii de trei ori pe zi! Poţi mînca singur, cu un cunoscut, la un birt cu o sută de necunoscuţi, dacă ai venit la masă la timp potrivit şi mîncarea a fost bună, îţi potoleşti foamea. Iar săturarea ta nu te încarcă cu nici o îndatorire, către nimeni.

O cutie de sardele goli de la început o sticlă de vin şi un sifon mic. Ochiuri gătite ţărăneşte, oarbe, mămăliguţă cu brînză în unt, carne de porc afumată şi apoi salam de sibiu şi şvaiţer, se înşirară pe masa înfometaţilor. Vinul nu se mai bea cu sifon. In paharul căpităneşei, unul din cei doi tineri, cel mai îndemănatic, turna coniac, dintr'o sticlă turtită pe care o ascundea repede în buzunar.

Rînd pe rînd cei doi crai piereau. Cel care rămînea singur cu Frosa închidea uşa cu cheia. Se făcuse prea cald în odăiţă, mai cu seamă pentru femeie, care se desbrăcase pînă aproape şi de albituri.

In cele din urmă unul din flăcăi eşi să facă socoteala cu cîrciumarul. Cînd se întoarse, se făcu supărat:

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

— Ştiţi de cîţi lei am mîncat şi-am băut noi? De opt-zeci de lei! Pungaşul de cîrciumar ne-a încărcat cum a vrut. Cîţi bani ai Froso la tine?

Frosa Roşcu avea şai-zeci de lei la ea. Ii dădu pe toţi, în neştire, cu ochii scăldaţi într'o mulţumire care trecuse peste aşteptările şi nevoile ei. Se cumpănea greu pe picioare, nu mai putea vorbi, o dureau ca prin vis şelele şi, în fericirea ei nu mai dorea nimic.

Noaptea, pe la ceasurile zece, un gardist băgă de seamă că o cucoană sta cam de multă vreme pe o bancă. Trecu pe lîngă ea şi văzu că doarme. Cu capul răsturnat pe speteaza revărsată a unei bănci, Frosa Roşcu adormise. Fusese coborîtă din sanie, lăsată acolo ca un pachet stînjenitor, şi părăsită.

— Cucoană! cucoană! Hei cucoană, aici ţi-ai găsit să dormi? striga sergentul de oraş vesel de întîmplare.

Răsuflarea femeii spunea limpede că băutura o trîntise la somn.

După cîteva sgîlţîituri, căpităneasa se deşteptă. Privi încruntată în juru-i, în marea lumină a lămpilor electrice de pe soseaua Kiseleff, la zăbranicul de ramuri de de-asupra capului ei şi lăsă bărbia în piept, gata să aţipească.

— Unde stai, cucoană? Unde ţi-e casa? întreba de zor gardistul.

Nu fu chip să mai adoarmă. Scuturâ capul plumbuit, încetat, şi încercă să se scoale. Sergentul o ajută de subţiori, şi atunci, o urmă de judecată o ridică ţeapînă în picioare.

— Da ăia unde sunt? întrebă ea.

— Care ăia? întrebă gardistul, umflat de rîs.

Ea nu răspunse, începuse să priceapă, începuse să-şi aducă aminte. O trăsură trecea goală. Gardistul o opri şi femeia beată se urcă în ea, pe cînd sergentul da drumul rîsului stăvilit pînă atunci.

Trăsura tăia văzduhul rece cu putere. Fumul beţiei începu să se risipească. Cucoana căpităneasă, plină de amintirea petrecerii, văzu cu spaimă că toate cele patru inele de pe degetele ei îi lipseau. Se căută pe piept, îi lipsea de asemenea şi lanţul de aur cu ceasornic cu tot.

Hotărît lucru, nu avea noroc cu tinerii!

XXVI

Pisicăresele se mutaseră de la Sf. Gheorghe din casa Eugeniei Marcovici. Proprietăreasa se bucurase că a scăpat de singurii chiriaşi murdari, pe care de mult i-ar fi dat afară, dacă ei n'ar fi avut iscusinţa de a rămîne vecinic datori în preajma Sfinţilor Gheorghe şi Dumitru.

Pereţii casei părăsite de cele patru fete, de douăsprezece pisici deprinse cu trîndăvia, de Ivanca nebuna, purta mai ales pe jos urmele a fel de fel de pete, pe care ele nu le răsese cu cuţitul, nici nu le spoise cu var. Sîngele ploşniţelor strivite, urină de pisică şi lături. Noul chiriaş a trebuit să-şi ţină o săptămînă lucrurile în curticică, departe de uşe, ca să stîrpească toate vietăţile scîrboase, prăsite din lenea fetelor bătrîne.

Nefericitele plecaseră de acolo, blestemînd casa în care nădăj-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr/1901-1932

duiseră o viaţă mai bună, mai cu noimă, şi se aleseseră cu descurajare şi batjocură.

Nici una din ele nu mai eşea prin salon în stradă, pe unde ar fi dat cu ochii de casa surorii lor, sau Doamne fereşte! chiar de îngerească figură a lui Titi Isăcescu.

Ca un cîntăreţ care şi-ar mărturisi strunelor toată ascunsa viaţă din inima lui, bătrînele fete, mîngăiau blănile dulci ale pisicilor, seara, pînă la ceasul somnului. O tăcere de pivniţă le înconjura. Numai torsul motanilor desmerdaţi şi pîlpăitul lămpii se auzeau.

Trei dintre bătrînele fete trecură într'o zi printr'o spaimă mare. O găsiseră pe Ana lungită pe podele, în bucătărie, cu faţa în sus, cu gura căscată şi îmbălată, gemînd, cu mînile frămîntîndu-şi pîntecele. Fata băuse spirt denaturat.

Era într'o zi de sărbătoare. Sanda Rătescu era acasă, dormea, iar Ecaterina aţipise şi ea într'un fotoliu. De cînd Isăcescu nu le mai călca în casă, fetele aduseseră toate lucrurile din salon. de care ar fi putut avea nevoe, în odaia de dormit. Salonul, cu blestematul de pian, fusese cu desăvîrşire părăsit.

Cu ţipete înăbuşite, cele două fete deşteptate din somn, se plecară peste sora lor.

— Daţi-mi lapte! Mă arde! M'am otrăvit! ţipa Ana şi se svîrcolea pe jos, pe podelele năclăite.

După multă spaimă, svîrcolire, zăpăceală şi plînset, după ce otrăvita vărsă de mai multe ori şi bău laptele cafelii cu lapte al cinei de seară, cu toţii înţeleseră că Ana e scăpată.

Se ţinuseră bine să nu cheme ajutorul vecinilor. Era şi aceasta o bucurie, în noianul desnădejdii lor.

Multe ticăloase vieţi omeneşti nu se curmă, numai pentru că cred că par altfel de cît sunt în ochii celorlalţi oameni. Şi merg înainte prin bezna lor, socotind că lumea le crede luminate şi le pismueşte. In stinsul tăciune al vieţii, tocmai omul cel mai desmoştenit şi mai sec, simte că bate vîntul pismuirii, şi se bucură de licăriri, pe care numai el le vede

Gîndindu-se la cît de mult a pierdut ea, perzîndu-l pe Titi Isăcescu, viitor avocat, Ana băuse spirt denaturat. Se gîndise şi la sora sa, Margareta, socotise că-i va străpunge inima cu moartea ei, şi că, plină de remuşcări, se va despărţi de Isăcescu.

Dar, ca cei mai mulţi dintre sinucigaşi, nu avusese curaj, nu băuse atîta otravă cîtă ştia că o va omorî. Cel care se ucide, de obicei vrea să rămînă cu o părticică de conştiinţă în viaţă, ca şi cum otrava ar putea să ucidă trei părţi din noi, iar una să rămînă limpede, a toate ştiutoare. Intr'adevăr, cine nu e curios să ştie ce se va petrece în jurul lui după moartea lui? Şi apoi, viaţa e o bogăţie fără seamăn, e singura bogăţie de care atîrnă toate celelalte, şi fără de care nimic n'are înţeles. Prin ea şi pentru ea se privesc toate, se înlănţue şi se destramă, strălucesc şi se sting.

Mult gol şi umbră neagră lăsase Titi Isăcescu în urma lui. In ceasurile plăcute de după cină, pisicăresele, cu gurile încleiate, se priveau lung una pe alta şi tăceau întunecat. Sanda se îngropa în pat. Ecaterina se aşeza la masă, sub lumina lămpii, ca să citească o carte răscitită sau să lucreze

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

cu igliţa, iar Ana se chincea pe un scăunel în faţa focului. Rare ori se încumeta vre-una din ele să rupă liniştea, care cădea şi mai grea după nici un răspuns, sau după un da, spus la întîmplare.

De odată cu mutarea din casa Eugeniei Marcovici, credeau să se mai învioreze şi inima lor. Toate mobilele au fost cărate prin curticică, numai pianul a fost nevoe să-l treacă prin faţă, prin strada Epurilor. Mutarea lui a fost supraveghiată de Ecaterina, care a stat tot timpul cu spatele către casa soră-si, în care poate tocmai atunci cei doi se sărutau.

In locul pisicăreselor s'a mutat alt neam de oameni: domnul Scarlat Iacobescu, pensionar al Statului, mărunţel, cu cioc. Fostul funcţionar îşi strunea toată ziua nevasta, o femeie grasă, cu o vecinică migrenă. In papuci, în halat şi cu boneta de noapte pe cap, şeful familiei, tatăl a doi băeţi şi o fată, cînd nu era în salon cu cîrpa de şters praful în mînă, era de sigur la bucătărie. Spălatul vaselor, curăţitul zarzavaturilor, focul, îl interesa de o potrivă. Purta în buzunar o carte de medicină, în care era vorba mai ales de microbi şi de curăţenie. In ciorbe, în sosuri, în apa de spălat, omuleţul cu cioc arunca totdeauna cîte un praf de acid boric.

Noroc că pisicăresele plecaseră, pînă să vie el şi să vadă în ce stare e casa ce avea s'o locuiască. Eugenia Marcovici n'a trecut o săptămînă de zile dela Sf. Gheorghe prin curtea comună, ca să n'o judece pensionarul.

Mai apoi vecinii nu avură să se plîngă de el. Căpităneasa, care o luase razna cu chefurile, nu mai avea vreme de pierdut prin vecini. Fel de fel de bărbaţi, care de care mai tineri, întrau şi eşeau de la Frosa. Uneori lipsea nopţi întregi de-acasă. Băiatul dela cîrciumă se rupea în şolduri tot cărînd la sticle şi la sifoane, cucoanei căpităneşe. Neagu Mihăescu—el, ca funcţionar, ca viitor pensionar, se bucura de noul vecin, dar nu găsise prilej să-i facă cunoştinţa.

XXVII

De multe ori boala stinge vrajba în familie, şi-i uneşte pe cei care se certau şi se urau pînă mai eri, cum numai bărbatul şi nevasta ştiu să se urască, amărîndu-şi toate clipele, înveninîndu-şi toate micile bucurii.

Duduca Sofia, de cînd îi fusese băiatul bolnav, îşi ertase nora de toate vinile nerostite, dar de care erau plini ochii ei întunecaţi. Neagu se ridicase de pe spate chiar a treia zi şi se dusese la slujbă. Mînca în silă acuma, nesaţiul îi pierise, dar nu se lăsase înfrînt. In primăvară însă căzu la pat, şi repede se schimbă la trup şi la faţă cu desăvîrşire.

După cîteva zile de nemîncare şi de zăcere, bărbatul trupeş, cu ifose de voinic, se scofîlcise la faţă, se înverzise, şi privirea-i năucă mărturisea durere şi spaimă. Carnea, întinsă pe trup şi multă pînă atunci, parcă se topise sub piele. Ca două pungi desumflate îi atîrnau obrajii pe fălci. Pielea de pe corp, pămîntie, făcea cute cute. In locul burţii marţiale, din ultima vreme: o groapă acoperită de un pergament ciudat.

Boluavul simţea dureri grozave. Nu putea spune alta, de cît că simţea în stomac ca un fier roşu.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mrr1901-1932

Duduca Sofia ca o arătare se strecura încet de cîte nouă-zeci de ori pe uşe şi o închidea la loc; ca să nu-l deştepte şi ca să nu răcească bolnavul. Neagu n'avea somn. Sleit de puteri, cu pleoapele arse, nu putea să aţipească nici noaptea, totdeauna. Maică-sa se apropia de căpătîiul bolnavului, se pleca să-i vadă ochii deschişi, citea lung în ei suferinţa îndurată şi, stăpînindu-se, pentru că nu trebuia să plîngă, întreba:

— Ţi-e mai bine, Neagule?

Alte dăţi îl privea numai, se adîncea în bezna de tăciune a ochilor lui şi tăcea adînc. Nu putea pricepe din ce pricină să-i fie bolnav feciorul, atît de îngrijit de ea. El nu umbla noaptea, bea puţin, nu fuma, şi la timp totdeauna avea pardesiu, avea palton la îndemînă, ca să nu răcească. Nici ea, şi nici Casandra nu lăsau nici odată uşa deschisă, ca să-l tragă vre-un vînt. Cît despre mîncare, slavă Domnului! ea o gătea! şi Neagu avusese poftă de voinic.

— De ce nu chemi un doctor, mamă? se plînse bolnavul din primele zile.

— Nu maică, lasă-l la păcatele! Dacă voi vedea că nu-ţi ajută ce bruma ştiu şi eu, am să-i chem. Pe tată-tău numai doctoriile l'au ucis! Eu nu ştiam, ce ştiu astăzi!

Şi l-a căutat bătrîna femee cu fel de fel de ceaiuri clocotite şi reci, greţoase şi sălcii; l-a oblojit peste burtă cu mîinele ei ca pe un copil: cu ceapă coaptă, cu leuştean oţărit în spumă de rachiu de drojdii. In sfîrşit, au trebuit să cheme un doctor, într'o zi cînd Neagu da semne de pierzare.

Cîtăva vreme Casandra, nebănuind că boala poate aduce moartea, nu se gîndi la sine nici o clipă. Dar după zile şi nopţi în care bolnavul nu da semne de îndreptare, încet încet femeia îşi aduse aminte de toată starea ei şubredă. Dacă murea Neagu, rămînea singură pe lume şi fără să ştie în ce parte să-şi îndrepte paşii. Dacă ar fi fost cununată cu el, i-ar fi rămas în caz de moarte, o pensie, mică ce-i drept; dar şi cu pîine goală poate trăi un om, în aşteptarea unor zile mai bune.

Totuşi, Casandra, alături de duduca Sofia şi cu toată inima, îngrijea de bolnav. Gemetele lui o sfîşiau, vederea lui o înfiora, i-adevărat, dar trecea peste groaza ce-o năpădea la vederea unei atît de mari schimbări, şi potrivea perna sub capul bolnavului, îl ajuta să stea pe oală, şi-i schimba albiturile pe trup.

Cînd doctorul, chemat fără nici o alegere şi chibzuială, cercetă bolnavul, duduca Sofia îl privi cu spaimă, ca pe un cioclu. După ce îl ciocăni pe piept, pe spate, şi înţelesei că răul nu vine de la plămîni, medicul ceru deslușiri asupra felului cum se hrănise bolnavul pînă atunci. Scrise o reţetă şi spuse că e nevoe să mai vie, şi că ar fi bine să mai aducă pe un tovarăş al lui, ca să dea de la început de rostul boalei. Dar duduca Sofia era acolo şi auzise toate întrebările puse de medic. Pricepuse că mîncarea gătită de ea avea să fie învinuită.

— Vă chemăm noi, domnule doctor, dacă nu i s'o face bine cu reţeta d-voastră, spuse ea.

După ce plecă medicul, duduca Sofia, privind în urmă-i n'o răbdă cugetul să nu spue:

— Umblă cu fofîrlica! Să încercăm şi cu reţeta lui, dar dacă nu ţi-o fi bine, mamă, o să che-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

măm pe altul. Tot a spus el că singur nu se pricepe!

Peste cîteva zile fu chemat alt doctor. Acesta, nemulțumit de aerul greu din odaia vecinic închisă și fără soare, porunci să se deschidă ușile pînă în stradă. Alte medicamente fură cumpărate. Casandra alerga la doctor, la farmacie, slabă și galbenă și ea, de nesomn și neliniște.

— Casandro, ia te uită la ceas. Sunt unsprezece? întrebă Sofia. Dacă sunt, deschide ușile, să vie aer, cum îi place doctorului; că acum trebue să pice, fir-ai al dracului!

Din cînd în cînd venea cîte un funcționar de la minister, ca să întrebe cum mai sta cu sănătatea tovarășul lor. Îl căinau cu toții, și plecau uimiți de ce văzuseră. Neagu Mihăescu se prăbușise la pat ca un tranchi și se încrețise ca un balon desumflat. Avea cancer la stomac. Nu era nici o nădejde de scăpare. Însuși doctorii înălțau din umeri. Bolnavul suferea crîncen.

In văicăreli și țipete așa i se curmă viața. Un schelet hîd, într'un sac larg de piele sbîrcită, atîta rămăsese din trupul lui Neagu Mihăescu. Ochii i se afundaseră în cap; mustățile ca o cînepă încălcită, îi atîrnau peste gură. Stufoasele lui sprîncene umbreau două hăuri, în care căzuseră ochii, de acuma orbi pentru vecie.

Duduca Sofia leșina mereu în preajma cadavrului, neputînd să se deprindă cu ideia morții feciorului ei. O trezeau vecinii: domnul cu cioc de alături, Scarlat Iacobescu, și altul de peste drum. Căutau s'o ție în bucătărie, dar mama iar venea să-și vadă fiul și cădea doborîtă pe podele.

Casandra căuta să facă lumină în viața ei, dar ca o pîclă i se așeza pe minte, întunericul o impresura; iar ea, bîjbăind, abia zărea lucrurile, oamenii, încetînd să mai priceapă deslușit ce urmări avea pentru ea moartea lui Mihăescu.

Ca și la cealaltă moarte, a fetiței ei, oameni străini, fețe și priviri nepotrivite cu durerea casei, începură să se depene prin lumina făcliilor de ceară, de la căpătîiul mortului.

Neagu fu spălat, un sicriu fu adus și în el, pe masă, în mijlocul salonului, fu așezat răposatul Neagu Mihăescu.

XXVIII

Mutarea pisicăreselor din casa Eugeniei Marcovici îl făcuse să petreacă pe Titi Isăcescu. Urmărise de la fereastră, în picioare, pe un scaun, ca să poată privi peste perdele transportarea pianului cu coadă, retrăind într'un sfert de oră toată farsa, jucată bătrînelor fete, în toate amănunțimile ei. Gîndul că pisicăresele putuseră să creadă că un om de talia lui avea să trăiască vecinic între ele, ba să mai fie și fericit, îl înveselea, privind hodorogitul pian, ca pe un copil tumbele unui clovn. Socotea totuși că făceau bine să se mute din strada Epurilor, ca să nu le treacă prin minte cumva să-i facă vre-un scandal, sau să'i ațină calea cu lacrămi și rugăminți.

Margareta, aflînd că surorile ei s'au mutat, abia atunci a înțeles că nu fusese liniștită pe deplin. Putea de acum să-și întoarne fața către casa de vizavi, nu mai era cu putință să întîlnească priviri

Muzeul Digital al Romanului Românesc
rev.statransilvania.ro/mdrr1901-1932

de ură și de dojană. Un ghimpe rămînea încă în inima ei, dar nu-l putea scoate; soră-sa îl iubise, ca și ea, pe Isăcescu! Nu se putea însă despărți de Titi, și se jura sieși să nu se despartă de el nici odată, cu nici un preț.

Era greu de mulțumit un om atît de frumos, de bogat în gusturi delicate une-ori, un om capricios ca Titi Isăcescu. Margareta nu era bogată, nu era destul de frumoasă.

Pentru că în casă se simțea luată ca de păr și adusă în genunchi la picioarele lui, găsea vreme la școală să se gîndească cu toată încordarea minții la fericirea și nenorocirea de a iubi un om atît de deosebit de ceilalți. Se întreba mai ales, stînd pe catedră ceasuri întregi cu fruntea pe pumni: cum să se poarte cu el, ca să-l cucerească, să-l simtă al ei, fără grije, fără bănueli. Or cît ar iubi un invins pe învingătorul său, chiar în dragoste îi dorește situația, năzuește la locul lui.

Săptămîni și luni au trecut cu aceleaș svîrcoliri ale cugetului, iar Margareta, de și se hotăra să pară nepăsătoare, se frîngea umilită la cele dintîi cuvinte de dispreț ale cuceritorului.

Cîte odată purtarea lui aspră și semeață lua pentru ea mărimea unui dezastru, în cît ea nu mai cuteza să-i ceară să fie bun cu ea, se mulțumea să-l roage, plîngînd, să nu-i mai spue:

— «Nu mă plictisi!»

Vorbelor acestora ușoare, în altă împrejurime, Margareta le da un înțeles fără margini. Dacă era adevărat că-l plictisește, cu vorba și cu ființa ei, nici o iluzie de viață fericită nu mai încăpea. Sunt nebuni cu care poți să vorbești mult și bine o mie de lucruri, îți răspund cu liniștea și priceperea omului obișnuit, dar cînd vei rosti întîmplător un anume cuvînt, es din calmul cu care te uimesc și te înșelaseră, vociferează și dau semnele nebuniei. Tot așa cu biata institutoare. Nu putea îndura vorbele: «nu mă plictisi», care îi prevesteau sfîrșitul idilei.

Din pricina urâțeniei surorilor ei, pe care le vedea fără amăgire, Margareta nu putea să creadă orbește în frumusețea ei. Se îndoia, pe cît e omenește frumos să șovăești asupra meritelor tale. Pe de altă parte credea atît de mult în desăvîrșirea lui Titi, în cît putea să se îndoiască asupra grațiilor ei vrîsnice.

Umilința femeii, necurmată, luni întregi, întărea în bărbat credința că e stăpîn, și înlătura nevoia unei bunătăți prefăcute. Batjocura se ivise plină de spini, și încununa la toate prilejurile pe femeia iubitoare. Era vecinic nevoe de bani. Titi își făcea haine, nu se pornea cu Margareta la plimbare decît în trăsură, de și vizavi nu mai ședeau surorile ei. In casă, tînărului cuconaș i se ura de grabă. Fiul ei trebuia îndepărtat, pentru că profesorului i se păruse obraznic.

— Nu pricepi tu? vorbi neted într'o zi Isăcescu, băiatul ăsta poate să înțeleagă ceva din prietenia noastră! E destul de mare. Are el mutră să învețe dela mine carte? Cine este el ca să poată plăti asemenea profesori? Iar cînd o să priceapă că sunt amantul tău, o să mai putem trăi liniștiți?

In zadar Margareta, desnădăjduită, arăta că fiu-său nu dă nici un semn de răsvrătire, că e plin de respect pentru chiriașul mai-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

că-si. Isăcescu nu-l mai putea suferi în casă. Sau el, sau eu, alege, se rostise amantul hotărît. Avea planuri pe care se ferea să le dea la iveală, cîtă vreme mai se afla cineva, afară de Margareta, sub acelaş acoperiş. Cîteva din sculele de preţ ale institutoarei fuseseră scoase de prin lăzi şi vîndute, trebuia să le vină rîndul inelelor din degete şi cerceilor din urechi.

In cele din urmă, muma nu se putu împotrivi amantului. Pricini de ceartă cu băiatul ei avea ori cînd Margareta. Nu se ducea regulat la liceu, nu venea drept acasă de la şcoală şi avea faţă de maică sa îndrăzneli destule. Il pedepsiră deci, izgonindu-l din casa părintească, în care avea totuşi să vie în fiecare zi la prînz şi seara, la masă. Chiria odăiţei lui o plătea, se înţelege, tot Margareta. Alecu era mai voios ca or cînd, de osînda asta care-l lăsa liber, necercetat şi cu dreptul de a se plînge şi a cîrti.

Cu toată ruşinea, şi deşi cu un crîmpei de remuşcare în conştiinţă, Margareta, nestînjenită acuma în pornirile ei de dragoste şi de robie, se bucura de lipsa din casă a flăcăului. Putea să vorbească, să suspine şi să se tîngue în voe, să umble decoltată, să aprindă lampa la miezul nopţii, să stea or cînd în braţele sau la picioarele iubitului.

După cîtva timp de la îndepărtarea băiatului, Isăcescu se făcu vrednic. Luă el administraţia casei pe mînă. De ordinile lui avea să asculte servitoarea. Cuconaşul se pricepea de minune şi la bucătărie. Cu Alecu de asemenea îşi schimbă purtarea. Bietul băiat locuia prea departe ca să vină în fiecare zi, de cîte două ori acasă. Titi îl luă sub protecţia lui. Ii cumpără o cartelă de birt, cu trei-zeci de numere, adică trei-zeci de porţii şi, în taină, prieteneşte, îl povăţui să mănînce în oraş, ca un om în toată firea, nu ca un băeţandru.

Se înţelege că institutoarea, cînd îşi lua leafa, o aducea neatinsă în mîinele despotului.

Margareta era mulţumită de bunătatea amantului ei. Se înseninase cerul de-asupra casei lor. Une ori Titi gătea prînzuri regale, pateuri nu lipseau dela masă, se bea vin înfundat, şi prăjituri de la Capşa încoronau ospăţul.

Inele, brăţări, el le purta.

— Ţi-am vîndut inelul acela vechi, cu piatră albastră. Nu te superi tu! asigura Isăcescu. Nu-mi plăcea cum îţi sta.

Margareta nu se supăra. O trecea un fior de părere de rău dar, cînd ridica ochii pînă la înălţimea gurii lui, zîmbea mulţumită că-l vede, că nu o cicăleşte, că nu-i nemulţumit.

Ea nu-l găsea totdeauna acasă, cu toate că pleca din şcoală, îşi părăsea clasa cît de devreme putea. Titi Isăcescu reluase, zicea el, legăturile cu lumea, şi mai ales era preocupat de ultimul examen de drept. Avea două examene date la filozofie, şovăise între drept şi filozofie, şi picase în mrejele Margaretei, tocmai cînd era să se hotărască asupra viitorului. Institutoarea îi datora mult şi trebuia să simtă remuşcări. Acum însă fericirea amîndurora avea să se întemeeze pe urma licenţei de avocat.

De pe ori unde putea să împrumute, cu sau fără poliţă, Margareta împrumuta. Iscălise multe polite, şi scadenţele ameninţau să sosească, dar şi Isăcescu se apropia de examen.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr 1901-1932

Cu toate sacrificiile, deşi necontenit închidea ochii şi primea de bune îndemnurile lui, supunîndu-se lor, Margareta avea în suflet o tresărire de groază. Ochii ei, care se închideau sub îmboldurile amantului, se deschideau noaptea pe cînd cuceritorul dormea, şi femeia se întreba unde merge şi ce-o aşteaptă ziua de mîine a scadenţelor şi poate a plecării lui.

Intr'o seară, întorcîndu-se dela şcoală, Margareta, ca fără ploape, numai ochi, văzu că atît pianul cît şi covorul din salon lipsesc. Un hohot de rîs vesel, drăgostos, încercă să-i încălzească inima înghetată în piept. El era încă acolo, gata să dea socoteala, să desluşească.

— Poimîne suntem plini de bani! începu Titi. Pianul l-am dat la acordor, l-am trimis cu camionul la Feder.

— Dar covorul? întrebă femeia.

— Cu covorul am învelit pianul. Nu aveam ceva mai gros şi mi-era teamă să nu se roadă... pietrele din mahalaua asta hurducă! Poimîne am patru sute de lei, ca avans de la o mie de lei, pentru că voi scrie teza unui licenţiat în filosofie. I-o scriu eu şi el are s'o prezinte, ca fiind opera lui! înţelegi tu?

Chiar a doua zi însă, Titi Isăcescu dispăru din casa Margaretei, luînd cu el şi ultimul giuvaer ce-l mai păstra institutoarea, o brăţară dăruită ei de maică-sa.

Cam în aceiaşi vreme Neagu Mihăescu cădea la pat, ca să nu se mai ridice.

XXIX

După trei săptămîni de zăcere la pat, duduca Sofia puse picioarele pe podele, privi în tavan, ameţi şi se întinse iarăşi în pat, pentru cîteva clipe. Doborîtă căzuse de odată cu moartea fiului ei. Grija bătrînei bolnave o purtase Casandra, ca o noră adevărată, ca o fiică. In curînd însă trebuiau să părăsească locuinţa din strada Epurilor şi să se mute, nici ele nu ştiau unde. Casa fusese văzută pe cînd zăcea duduca Sofia şi fusese închiriată.

— Vezi, mamă, cuteză să oteze Casandra într'o bună zi, că ar fi fost mult mai bine să ne fi cununat, eu cu Neagu?.. Acum aşi fi primit o pensie şi aşi fi putut purta de grije bătrîneţelor dumitale.

Duduca Sofia tăcu, se făcu că nu aude, şi oftă, într'un tîrziu. Gîrbovită cum era de năpaste şi de zile, tot trebuia să trăiască, ba chiar venise vremea ca să fie cruţată de muncă. Numai la nişte neamuri, de rostul cărora nu mai ştia limpede, nădăjduia baba să se aciueze. Dar acolo, ca or unde, pentru adăpostul ce i se da, avea să aibă de lucru, şi avea să i se ceară vrednicia celor care trudesc numai pentru pîine şi pernă.

Eugenia Marcovici, şi ea cam de o vîrstă cu duduca Sofia, de şi poate plîngea în sufletul ei pe bătrîna rămasă fără sprijin, n'o putea ţine în casă fără plata chiriei. De cînd murise Neagu se ferise să dea ochii cu urmaşii lui, sta închisă în camera ei. Gaşca de odinioară se spărsese. Căpităneasa luase poteca desfrînării, pisicăresele plecaseră, cît despre domnul cu cioc, el chiar de la mutare îşi speriase proprietăreasa Numai cu tinerii mutaţi în locul lui Titi Isăcescu se înţelegea de minune Eugenia Marcovici. In cîteva rînduri «nemţoaica» tri-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

mesese Sofiei cîte un castron cu mîncare. Dărnicia ei lumină și mai puternic fundul de prăpastie în care se prăvăliseră cele două femei. Ajunseseră la mila tuturor, pînă și în cei mai sgîrciți dintre oameni stîrneau compătimire.

De cum a fost în stare să umble, bătrîna Sofia se duse la rubedeniile în care nădăjduia. Altă dată n'ar fi fost în stare să le găsească prin încurcatele străzi din dealul Spirii.

— A făgăduit domnul director al ministerului, printr'un prieten al lui Neagu, din minister, să mă bage într'un azil de bătrîne, spunea Sofia nepoatelor ei de a doua sau a treia spiță, dar aşi vrea mai bucuros să stau la una dintre voi. Am mobilă bună și mi-e milă de ea s'o înstrăinez. Aşi dărui-o toată unui neam de al meu...

— N'aș sta cu mîinile în sîn, urmă să stăruiască Sofia, văzînd că se prinde. Eu sunt vrednică, n'am astîmpăr. Toată chiverniseala casei lui Neagu eu o duceam la capăt. Țiitoarea lui... o mototoală de femee, care zău nu știu ce are să ajungă. Cum și-o săra aşa o mînca, mie ce-mi pasă! Ea nu are nimic în casă, de cît numai un cufăr, cu care a venit de la un subcomisar.

Neavînd în care altă parte să-și îndrepte gîndul, Casandra se-gîndi la maică-sa. Își aduse aminte starea de îmbelşugare din casa lui Mihai Dudău, inima lui deschisă și primitoare. Poate că maică-sa se și cununase... Casandra își iubise în totdeauna mama, pe care de multe ori se învinuise că n'o ascultase, și care fusese bună și cînd fiică-sa greșise. Negreșit că la ea trebuia să se ducă și rău făcuse nevestind-o de moartea lui Neagu, ea să poată și ea să-și pregătească bărbatul. Or cum Casandra nu era nici rubedenie, nici prieten cu Dudău, deși mama ei era soață zidarului. Dar și aşa avea să ia fără supărare locul fetiței ei, în casa îmbelşugată. Cinstitul zidar, Casandra nu putea să uite, îi primise copila sub acoperămînt, ca pe fata lui. Cu vremea, Casandra avea să găsească vre-o slujbă, precum găsise odinioară de lucru în fabrica de țesătorie de la Filaret.

La o nouă legătură, la o nouă căsătorie nu se mai gîndea. Fără să-l fi iubit pe Neagu, Casandra își simțea viața goală. Își imputa în taina inimii, lipsa de căldură ce o arătase răposatului, ca și cum ar fi fost și ea una dintre pricinile morții lui. Viața trăită eri cu Neagu, se depărta în fiecare zi cu o poștă, în așteptarea unei vieți necunoscute, groaznice poate, și se arăta plină de pace și de bunătăți. Pînă și duduca Sofia nu i se mai părea Casandrei sgripțuroaica de odinioară. Apropiata despărțire de mobilele bune, de casa mare, negustorească, îi turbura Casandrei pînă și noaptea.

Pe maică-sa n'a găsit-o acasă Casandra.

— Sunt duși de multă vreme! i-a spus o chiriașe. Sunt la țară, în Domnești. Dumnealui zidește acolo niște case. Au plecat odată amîndoi.

— Sunt duși de mult! băigui Casandra. Zici că sunt duși de mult, dar n'au să vie pe curînd?

— Asta nu știu! și nici adresa nu mi-au lăsat-o! Cred că o să stea pînă o da gerul.

— S'a isprăvit cu mine! cugetă Casandra. Am rămas pe drumuri!

Intorcîndu-se iară-și către casa lui Neagu, tînăra femee trecu cu gîndul pe la toți cei a căror casă

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdr/1901-1932

i se deschisese pe vremuri. Își aduse aminte de subcomisar, de Tudora Oprișan, de Mina Săvulescu, de Mihăescu, așa cum îl cunoscuse la început, răvășiți cu toții, unii prin țară, alții în nimicnicie. Duduca Sofia, soacră-sa, își găsise adăpost pe prețul mobilelor rămase de la răposat, ea, Casandra, la cine se putea duce așa, numai decît?

Chiar a doua zi, Sofia Mihăescu încărcă în două camioane toate lucrurile casei, ajutată de nepoată-sa și de însăși Casandra, și plecă.

Era pe la două după amiază. Între pereții goi, Casandra stătu cîteva minute, buimăcită, neștiind în ce parte să se îndrumeze. La maică-sa mai fusese odată. dar nu putuse afla mai multe deslușiri ca în ajun, deși întrebase pe vecini de-arîndul. Eugenia Marcovici venise în casa goală ca să ia cheile.

— Dar dumneata, întrebă proprietăreasa, ai găsit loc la mama dumitale?.. Ai găsit nu-i așa?

Tînăra femee tăcea, cu mintea încetată. Eugenia Marcovici întrezări adevărul și-l izgoni din minte ca peste putință, dar spuse la întîmplare:

— Pentru cîteva zile ai putea să dormi într'un pat cu mine.

—Eu mai am aici cufărul, meu borborosi Casandra.

— Nu face nimic, e la păstrare bună. Eu închid ușile toate cînd vei vrea să-ți iai cufărul vii dumneata la mine ca să-ți descui.

Casandra dădu din cap, și peste o clipă, mirată, năucă, se găsi în stradă. Pentru că trebuia să se gîndească numai decît încotro să se îndrepte, Casandra se îndrumă pe strada Traian, pe care ajunsese.

Merse o bucată bună de drum, încurcînd și descurcînd în neștire aceleași gînduri nerodnice. Tăiase calea Dudești și se afla în mahalaua Crucii de piatră. Se oprise din mers și privea cu îndărătnicie la două fete bondoace, cu fustele scurte și colorate, cu țigări în gură, rezemate amîndouă de stîlpii unei porți. Mutîndu-și ochii de pe ele, la o fereastră, văzu un cap plin de bucle și de funde. O fată slabă spoită pe obraz cu mult roșu, ca și celelalte două din poartă, ciocănea în geam unui domn care trecea nepăsător pe uliță.

Casandra simți o mînă pe umăr, Se întoarse și se găsi față în față cu o femee groasă. vîrstnică, oacheșe de tot. Răsuflarea femeii, mirosea a tutun, ochii ei căutau să fie dulci ademenitori. Purta o scurteică în cîrcă și din brîu îi atîrna o legătură de chei.

— Ce e puicuță cu matale? o întrebă femeia, privind-o peste tot, de la ghete pînă la pălăria așezată strîmb.

— Pari tare supărată! urmă țața. Nu vreai să-mi spui și mie ce ai? Vezi eu, parcă te-aș ghici! Și bărbați și neamurile sunt niște cîini! O fată tînără și frumoasă are și ea plăcerile ei, gusturile ei... Eu țin trei fete ca dumneata în gazdă și le iubesc ca pe ochii mei. Țin trei fete și vreau să mai am una în casă să fie cu soț. Fetele mele nu-și strică mănușițele umblînd la bucătărie, nu înfruntă gerul ernii sau arșița soarelui în luna lui Cuptor; eu le găsesc de lucru! Toată ziua stau la oglindă și se sulemenesc, mînca-le-ar maica! Ei, ce zici? Ești tînără, ești drăguță...

Casandra tot nu pricepea:

— Și ce lucrează la dumneata?

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Bătrîna o mai privi odată, neîncrezătoare. Se înșela oare? Ea citise pe fața tinerei femei desnădejdea celor care sunt gata să piară, care cad la tocmeală cu cinstea. Pescuise multe tinereți prin dibăcia ochiului ei. Două din fetele care le avea acuma, în casa ei de prostituție, așa le prinsese, pe ulițâ, pe cînd ele se duceau năuce, să-și cumpere otravă sau frînghie.

— Ești din București, puiule? înodă iarăși vorba, bătrîna femeie.

— Da, din București.

— Și ce-ai făcut pînă acuma?

— Mi-a murit mai deunăzi bărbatu-meu, spuse Casandra, care începuse să se neliniștească.

— Ia ascultă, îi șopti trăgînd-o de haină spre ea, patroana de bordel, la mine vin bărbați tot unul și unul, mă cunoaște o lume! Casa mea uite-o, vino acolo să vorbim mai pe îndelete.

Lumea trece în dreapta și în stînga pe cele două trotoare. Fețe boite, coafuri fel de fel se arătau pe la ferestrele apropiate. Casandra, înfiorată se smulse din ghiara bătrînei borborosind:

— Bine! bine! și fugi aproape, tot mai departe pe strada Nerva Traian, către calea Văcărești.

Pricepuse în sfîrșit limpede cine era femeia oacheșe și groasă care o îmbia cu adăpostul ei. Din cînd în cînd întorcea capul să vadă dacă nu e urmărită. Știa acum unde o îndreaptă pașii. Aflase că fabrica de țesătorie s'a mutat pe lîngă cheiul gîrlei, în vecinătatea uzinelor Lemaitre. Puterea, nădejdea care o părăsiseră înviaseră! Era sigură că va găsi de lucru la fabrică, precum găsise cînd era o copiliță. Era bucuroasă ca mai bine să plîngă în fața ghișeului domnului director la fabricii, să fie primită decît să-i mai scoată întîmplarea în cale, pe femeia care o îmbia cu bunătăți în casa ei.

Intrebînd din om în om, găsi fabrica de tricotaje. Era o clădire nouă, uriașe, triumfătoare și care avu darul să mărească nădejdea pribegei, de cum o văzu.

— Aicea trebue să fie de lucru pentru mine! Eu am mai fost aici își zicea ea, înzdrevenită, însuflețită. Voi munci la ori și ce!

I se părea că va trăi viața de unde o lăsase, cînd părăsise fabrica. Uitase relele ei. Se credea copil, deși cutezanța cu care gîndea era de femeie prin multe nefericiri trecută.

— Este de lucru la dumneavoastră? întreabă ea la ghișeu

— Da!

SFÎRȘIT